

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА – ШТИП

м-р АНЕЛА ЦОГОВИЌ

ФАКТОРИ И МОЖНОСТИ ЗА РАЗВОЈ НА ГРАДСКИОТ ТУРИЗАМ
ВО ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО
(ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА)

ШТИП, 2020

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА – ШТИП

м-р АНЕЛА ЦОГОВИЌ

**ФАКТОРИ И МОЖНОСТИ ЗА РАЗВОЈ НА ГРАДСКИОТ ТУРИЗАМ
ВО ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО**

(ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА)

ШТИП, 2020

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНКА И ОДБРАНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Интерен ментор:

**проф. д-р Цане Котески
Универзитет „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“- Штип
Факултет за Туризам и бизнис логистика**

Екстерен ментор:

**проф. д-р Благоја Маркоски
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
ПМФ - Институт за географија**

Членови на комисијата:

Претседател:

**проф. д-р Златко Јаковлев
Универзитет „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“- Штип
Факултет за Туризам и бизнис логистика**

Член:

**проф. д-р Никола В. Димитров
Универзитет „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“- Штип
Факултет за Туризам и бизнис логистика**

Член:

**проф. д-р Билјана Петревска
Универзитет „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“- Штип
Факултет за Туризам и бизнис логистика**

Наука на која се стекнува докторатот: Туризам и угостителство

Научна тема:

**ФАКТОРИ И МОЖНОСТИ ЗА РАЗВОЈ НА ГРАДСКИОТ
ТУРИЗАМ ВО ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО**

Датум на одбраната:

Датум на промоцијата:

БЛАГОДАРНОСТ

Им благодарам на сите што беа дел од мојата докторска дисертација.

Благодарна сум на мојот ментор, проф. д-р Цане Котески за неговата несебична и успешна соработка, разбирање и поддршка за надминување на пречките и недостатоците.

Почит за неговите совети, предлози, доверба и подготвеност да соработуваме. Исто така, должам благодарност до надворешниот ментор проф. д-р Благоја Маркоски, деканот проф. д-р Никола В. Димитров, како и на членовите на комисијата проф. д-р Биљана Петревска и проф. д-р Златко Јаковлев. Чест и задоволство ми беше да соработувам со вас мои професори при реализација на мојата докторска дисертација.

Им благодарам и за добрата соработка на менаџерите, граѓаните и туристите (како домашни така и странски) за време на истражувањето, со цел да се спроведе истражувачката работа на терен потребна за докторската дисертација.

На крај, им должам огромна благодарност на моето семејство, моите родители Зену и Јасмини и сестрите Алмини, Ермили и Дини за поддршката, разбирањето, можноста да ми помогнат и морално и финансиски. Беше потребна многу работа, откажување, но кога ќе се успее во започнатиот проект, сè останува зад нас.

Со почит,
Анела Џоговиќ

СОДРЖИНА

АПСТРАКТ	22
ABSTRACT	23
ПРЕДГОВОР.....	25
ВОВЕД.....	26
ЦЕЛ НА РАБОТА.....	27
ХИПОТЕЗИ НА ИСТРАЖУВАЊЕ.....	27
МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕ.....	28
РАБОТЕН ПЛАН И СТРУКТУРА.....	29
I – ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО.....	32
1.1. Население во Косово, човечки ресурси и пазар на трудот	34
1.2. Развој на земјоделството и економијата.....	37
1.3. Сообраќајна инфраструктура на Западниот Регион на Косово ...	39
1.3.1. Патен сообраќај.....	43
1.3.2. Железнички сообраќај.....	43
1.3.3. Воздушен сообраќај	43
II- ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА НА ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО.....	44
2. ОПШТИ ПОДАТОЦИ ЗА ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО	44
2.1. Релјеф.....	48
2.2. Клима.....	49
III- МОЖНОСТИ ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО	51
3. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ НА ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО.....	51
3.1. Антропогени ресурси на Западниот Регион на Косово.....	54
3.2. Културни ресурси на регионот.....	55
IV – УРБАНИЗАЦИЈАТА И ГРАДСКИОТ ТУРИЗАМ.....	56
4.1. Основни карактеристики на градскиот туризам.....	59
4.2. Атракции на градовите како туристички дестинации.....	59

4.3. Имплементација на стратегијата за градски туризам.....	61
4.4. Проблеми што влијаат на градскиот туризам.....	63
V- ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО.....	64
5.1. Развој на туризмот и неговите потенцијали.....	65
5.2. Перспективи за развој на Општина Пеќ.....	68
5.2.1. Историски развој на градот Пеќ.....	68
5.2.2. Географска положба на Пеќ.....	70
5.2.3. Население.....	73
5.3. Настани во градот Пеќ.....	74
5.3.1. Анибар.....	74
5.3.2. Традиционални Руговски игри.....	75
5.3.3. Меѓународна литературна средба Азем Шкрељи	76
5.4. Културни ресурси на градот Пеќ.....	77
5.4.1. Регионален етнологски музеј.....	79
5.4.2. Споменикот на Хаџи Зека во Пеќ.....	80
5.4.3. Старата чаршија во градот Пеќ.....	81
5.4.4. Џамијата Бајракли.....	82
5.4.5. Џамијата Хамам.....	83
5.4.6. Воденицата на Хаџи Зека.....	85
5.4.7. Амамот на Хаџи-бег	87
5.4.8. Кулата на Зенел Беут.....	88
5.4.9. Католичката црква на („Света Катарина“).....	89
5.4.10. Пеќска Патријаршија.....	91
5.5. Угостителски објекти.....	93
5.5.1. Хотелот Дукаѓини.....	93
5.5.2. Хотелот Чардак.....	95
5.5.3. Хотелот Семитроних.....	96
5.5.4. Хотелот Камп Карагач.....	98
5.5.5. Ресторанот Ера.....	99
5.5.6. Ресторанот Трофта е Дринит.....	100
5.5.7. Ресторанот Ујевара е Дринит.....	101
5.5.8. Ресторанот Анес Дринит.....	103
5.6. Историски развој на Општина Ѓаковица	104

5.6.1. Географска положба на Општина Ѓаковица	105
5.6.2. Население во Општина Ѓаковица.....	105
5.6.3. Културни ресурси на градот Ѓаковица	107
5.6.3.1. Саат кулата во Ѓаковица.....	107
5.6.3.2. Етнографски музеј во Ѓаковица	108
5.6.3.3. Црквата Св. Павле и Свети Петар	111
5.6.3.4. Црквата Св. Ндоут	114
5.6.3.5. Католичката црква во Ѓаковица	116
5.6.3.6. Џамијата Хадум.....	117
5.6.3.7. Џамијата на Махмут-паша	119
5.6.3.8. Ресторанот Табхана.....	120
5.6.3.9. Кулата на Хусни Коши	122
5.6.3.10. Кулата на Авдулах-паша Дрени	123
5.6.3.11. Џамијата Кусари.....	124
5.7. Угостителски објекти.....	124
5.7.1. Хотелот Метропол.....	125
5.7.2. Хотелот Паштрику.....	126
5.8. Општина Јуник.....	127
5.8.1. Географска положба на Општина Јуник.....	127
5.8.2. Историски развој на градот Јуник.....	129
5.8.3. Културното наследство на Јуник.....	130
5.8.3.1. Џамијата Чок.....	130
5.8.3.2. Кулата на Авдул-хоџа.....	131
5.8.3.3. Кулата на Рама Зубери.....	131
5.8.3.4. Кулата на Јахе Имери	133
5.8.3.5. Џамијата Андалузија.....	134
5.8.3.6. Воденицата (Валалница) во Јуник.....	135
5.9. Угостителски објекти во Јуник.....	136
5.9.1. Ресторанот Мороника.....	136
5.9.2. Ресторанот Трофта Јуник.....	137
5.9.3. Ресторанот Еренику.....	138
5.9.4. Хотелот Рио де Жанеиро.....	140
5.9.5. Хотел - ресторанот Ода е Јуникут.....	141
5.10. Географска положба на Општина Дечани.....	142

5.10.1. Историска развој на Општина Дечани.....	143
5.10.2. Културно наследство на Општина Дечани	145
5.10.2.1. Манастирот Високи Дечани	145
5.10.2.2. Воденицата на Шабанај	148
5.10.2.3. Дечанска џамија.....	149
5.10.2.4. Кулата на Демукај.....	150
5.10.2.5. Кулата на Мазрекај	151
5.10.2.6. Кулата на Осдаутај	152
5.11. Угостителски објекти во Општина Дечани.....	153
5.11.1. Хотел - ресторанот Курора	154
5.11.2. Хотел - ресторанот / пицерија Грука.....	155
5.12. Општина Клина.....	157
5.12.1. Историски развој на Општина Клина.....	157
5.12.2. Географската положба на Општина Клина	158
5.12.3. Население на Општина Клина	161
5.12.4. Културно наследство на Општина Клина	161
5.12.4.1. Католичка црква во Клина.....	163
5.12.4.2. Католичка црква во с. Злакуќан во Општина Клина.....	164
5.12.4.3. Џамија во градот Клина.....	166
5.12.4.4. Кулата на Садик Рама.....	167
5.12.4.5. Тврдината Долц.....	167
5.13. Угостителски објекти во Општина Клина.....	167
5.13.1. Хотел - ресторанот Ујевара е Мирушес.....	167
5.14. Општина Исток	168
5.14.1. Минерално богатство на Општина Исток	170
5.14.2. Културно богатство на Општина Исток	172
5.14.2.1. Воденицата на Чељ Шабанај Бицај	172
5.14.2.2. Црковниот храм на св. апостол Петар и Павле (1929 - 1933 г.).....	173
5.14.2.3. Старата џамија во Исток од Мула Курта (1730 г.)	174
5.14.3. Угостителски објекти во Општина Исток	175

5.14.3.1. Хотелот Трофта	175
5.14.3.2. Туристичката локација на Источна Река	177
5.14.3.3. Хотелот Оних.....	178
VI- СТАТИСТИКА НА РЕГИСТРИРАНИ СТОПАНСКИ СУБЈЕКТИ ВО	
ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО.....	180
6.1. Компании со правен статус	181
6.2. Поделба на стопанската активност според големината на претпријатијата.....	182
6.3. Претпријатија според географската положба и стопанската активност.....	183
6.4. Управување со менаџери во дадени компании.....	185
6.5. Хотелски фирми и нивна структура	186
6.6. Угостителски капацитети	187
VII- СТРАТЕШКИ АСПЕКТИ НА ПОТЕНЦИЈАЛНАТА РАБОТА ВО ТУРИЗ	
МОТ.....	193
7.1. Стратегија за развој на туризмот	193
7.2. Примена на законот и неговите принципи	194
7.3. Поддршка од институциите	195
VIII- ТУРИСТИЧКА ПОНУДА И ПОБАРУВАЧКА ЗА ТУРИЗАМ.....	196
8.1. Туристичка понуда	196
8.2. Туристичка побарувачка	199
IX- ПРИКАЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО.....	201
9.1. Дескриптивна статистика на теренските истражувања.....	201
ЗАКЛУЧОК	280
CONSLUSION	289
ПРЕПОРАКИ	299
ПРИЛОЗИ	300
АНКЕТНИ ПРАШАЛНИЦИ	300
ЛИТЕРАТУРА	312

ДОДАТОК: ПРЕГЛЕД НА СОДРЖИНАТА НА ТАБЕЛАРНИ, ФОТОГРАФСКИ, КАРТОГРАФСКИ, ГРАФИКОНИ И ШЕМАТСКИ ПРИКАЗИ:

ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗИ:

Табела 1. Население и други важни елементи за Западниот Регион на Косово	35
Табела 2. Растојание од центарот на градот до другите општини во (km).....	41
Табела 3. Општини во Западниот Регион на Косово.....	49
Табела 4. Главни патишта што минуваат низ општините во Западниот Регион.....	64
Табела 5. Достапност на информации за посетителите	64
Табела 6. Главни карактеристики на околината на Општина Клина.....	162
Табела 7. Локални ресторани во Општина Клина.....	162
Табела 8. Регистрирани и затворени стопански компании во регионот на Пеќ од 2000 до 2018 година.....	180
Табела 9. Претпријатија со правен статус во општина Пеќ.....	183
Табела 10. Број на претпријатија според големината на (тековните работни места).....	184
Табела 11. Компании според географската положба и стопанска активност.....	184
Табела 12. Претпријатија според половата структура.....	185
Табела 13. Претпријатија според структурата на управување.....	186
Табела 14. Приказ на хотелите според тоа каде се наоѓаат во: градска или рурална средина.....	187
Табела 15. Претпријатија со туристичка активност во градовите и руралните населби.....	188
Табела 16. Број на домашни и странски посетители и ноќевања по општини во периодот од 2008-2014 г.	188
Табела 17. Број на домашни посетители и реализирани ноќевања во четвртиот квартал ТМ 4 за 2016, 2017 и 2018 г., во Западниот Регион на Косово.....	189
Табела 18. Број на странски посетители и нивни ноќевања за четвртиот квартал ТМ 4 за 2016, 2017 и 2018г., во Западниот Регион на Косово.....	190
Табела 19. Домашни посетители и нивни ноќевања во првиот квартал во 2017, 2018 и 2019 година во Западниот Регион на Косово.....	191
Табела 20. Полова структура на анкетираните луѓе по градови во Западниот регион на Косово.....	201
Табела 21. Возрасна структура на анкетираните луѓе по градови во Западниот Регион на Косово.....	202
Табела 22. Ниво на образование на анкетираните луѓе во градовите од Западниот Регион на Косово.....	203
Табела 23. Структура на анкетираните луѓе според должината на животниот век по градови во Западниот Регион на Косово.....	204
Табела 24. Структура на анкетираните луѓе според мислењето за природните ресурси и другите потенцијали за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.....	205
Табела 25. Структура на испитаниците според мислењето за природните ресурси и другите потенцијали за развој на градскиот туризам.....	206
Табела 26. Настани кои привлекуваат туристи во градовите од Западниот Регион на Косово.....	207

Табела 27.	Оценка на туристичките можности на антропогените фактори за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.....	208
Табела 28.	Мотивот/причината за престој на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	209
Табела 29.	Ставот на анкетирани луѓе за квалитетот на сместувачките капацитети во градовите од Западниот Регион на Косово.....	210
Табела 30.	Ставот на анкетирани луѓе за квалитетот и услугите за задоволување на туристичките потреби во Западниот Регион на Косово.....	211
Табела 31.	Како влијае градскиот туризам врз економскиот развој на Западниот Регион на Косово.....	212
Табела 32.	Оценка на анкетирани за моменталната ситуација на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.....	213
Табела 33.	Ставот на анкетирани луѓе за вредноста на градскиот туризам и културно-историското наследство во Западниот Регион на Косово.....	214
Табела 34.	Ставот на анкетирани според следењето на меѓународните стандарди на туризмот во Западниот Регион на Косово.....	215
Табела 35.	Оценка на анкетирани на законската регулатива во Западниот Регион на Косово.....	216
Табела 36.	Оценка на анкетирани луѓе на резултатите што ги постигнува туризмот во Западниот Регион на Косово.....	217
Табела 37.	Главни проблеми со кои се соочува туристичката индустрија и кои се пречките за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.....	218
Табела 38.	Оценка на анкетирани на ефикасноста на работата на институциите кои се одговорни за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.....	219
Табела 39.	Оценка на анкетирани на квалитетот на стручноста на вработените во институциите кои се одговорни за развој на градскиот туризам.....	221
Табела 40.	Оценка на анкетирани на состојбата на сообраќајната и комуникациската инфраструктура во Западниот Регион на Косово.....	222
Табела 41.	Оценка на анкетирани луѓе на државните политики поврзани со развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово.....	223
Табела 42.	Ставови на владината политика за секторот туризам во врска со развојот на туризмот во Западниот Регион Косово.....	224
Табела 43.	Став на анкетирани луѓе за меѓународните проекти и нивно влијание врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.....	225
Табела 44.	Оценка на анкетирани луѓе дали медиумите влијаат врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.....	226
Табела 45.	Полова структура на анкетирани менаџери по градови во Западниот Регион на Косово.....	227
Табела 46.	Старосна структура на анкетирани менаџери по градови во Западниот Регион на Косово.....	228
Табела 47.	Образована структура на анкетирани менаџери по градови во Западниот Регион на Косово.....	229
Табела 48.	Структура на анкетирани менаџери според видот на работа во градовите од Западниот Регион на Косово.....	231
Табела 49.	Структура на анкетирани – менаџери според работниот ст	

аж во секторот туризам во Западниот Регион на Косово.....	232
Табела 50. Структура на анкетираниите – менаџери според реализираната обука за своето моментално работно место во градовите од Западниот Регион на Косово.....	233
Табела 51. Број на вработени жени од анкетираниите – менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово.....	234
Табела 52. Број на вработени жени според податоците од анкетираниите менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово.....	235
Табела 53. Број на вработени мажи според податоците од анкетираниите – менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово.....	236
Табела 54. Просечна возраст на вработените од анкетираниите – менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово.....	237
Табела 55. Потекло на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	238
Табела 56. Приказ на задоволството од работата на својот персонал во градовите од Западниот Регион на Косово.....	239
Табела 57. Приказ на можноста за онлајн резервација во нивниот туристички објект во градовите од Западниот Регион на Косово.....	240
Табела 58. Дали угостителските објекти имаат веб-страница во градовите од Западниот Регион на Косово.....	241
Табела 59. Сезона на доаѓање на посетителите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	242
Табела 60. Приказ на влијанието на зголемениот број посетители врз економскиот раст во градовите од Западниот Регион на Косово.....	243
Табела 61. Дали квалитетот на услугите има позитивно влијание врз задоволството на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	244
Табела 62. Која храна најмногу им се допаѓа на посетителите во Западниот Регион на Косово.....	245
Табела 63. Колку гостите се задоволни од приемот во туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.....	246
Табела 64. Каков е ставот за задоволството на гостите од услугата во туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.....	247
Табела 65. Каков е ставот на гостите за нивното задоволство од сместувањето во туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.....	248
Табела 66. Каково е задоволството на гостите од традиционалната и модерната кујна во градовите од Западниот Регион на Косово.....	249
Табела 67. Колку се задоволни посетителите од ниската цена во однос на квалитетот на храната и услугите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	250
Табела 68. Што најмногу ги привлекува туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	252
Табела 69. Приказ на препреките со кои се соочуваат туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.....	253
Табела 70. Приказ на зачестеноста на посетите на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	254
Табела 71. Кој е мотивот на туристите за посета на градовите од Западниот Регион на Косово.....	255

Табела 72. Приказ на должината на престој на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	256
Табела 73. Извор на користени информации за планирање на патување то во градовите од Западниот Регион на Косово.....	258
Табела 74. Дали има доволен број туристички агенции во градовите од Западниот Регион на Косово.....	259
Табела 75. Со кого патуваат туристите на нивното туристичкото патување во градовите од Западниот Регион на Косово.....	260
Табела 76. Превозно средство кое најмногу го користат туристите при нивното туристичко патување во градовите од Западниот Регион на Косово.....	261
Табела 77. Видот на сместување на туристите при нивното туристичкото патување во градовите од Западниот Регион на Косово.....	262
Табела 78. Број на ноќевања на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	263
Табела 79. Дали туристите прават резервација пред да патуваат во градовите од Западниот Регион на Косово.....	264
Табела 80. Какво е задоволството од заштитата на природните ресурси, животната средина, културното наследство и организацијата на туристичките излети во градовите од Западниот Регион на Косово.....	265
Табела 81. Какво е задоволството на туристите од услугите на сообраќајот и сообраќајната инфраструктура во градовите од Западниот Регион на Косово.....	267
Табела 82. Анализа според посетеноста на манифестациите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	268
Табела 83. Приказ на задоволството од локацијата на туристичкиот објект, сместувањето и квалитетот на услугата во градовите од Западниот Регион на Косово.....	269
Табела 84. Какво е мислењето на туристите за развиеноста на туризмот во градовите од Западниот Регион на Косово.....	270
Табела 85. Приказ на задоволството на туристите од среденоста на зелените површини, шопингот и архитектурата во градовите од Западниот Регион на Косово.....	271
Табела 86. Приказ на задоволството на туристите од гостопримството, љубезноста, познавањето на странски јазици, персоналот и сигурноста во градовите од Западниот Регион на Косово.....	272
Табела 87. Приказ на задоволството на туристите од искуството за избраниот град од Западниот Регион на Косово.....	274
Табела 88. Приказ на мислењето на туристите за повторна посета на избраниот град од Западниот Регион на Косово.....	275
Табела 89. Полова структура на анкетираниите туристи по градови од Западниот Регион на Косово.....	276
Табела 90. Старосна структура на анкетираниите туристи по градови во Западниот регион на Косово.....	277
Табела 91. Ниво на образование на анкетираниите туристи по градови во Западниот Регион на Косово.....	278

ФОТОГРАФСКИ ПРИКАЗИ:

Слика 1. Пештера во Радавац	52
Слика 2. Изворот на реката Бели Дрим.....	52
Слика 3. Изворот на реката Бели Дрим.....	53
Слика 4. Авантуристички парк во Пеќ.....	66
Слика 5. Центарот на градот Пеќ	71
Слика 6. Реновирање во центарот на градот Пеќ.....	71
Слика 7. Фестивалот Анибар	75
Слика 8. Руговски игри.....	75
Слика 9. Конакот на Тахир Бег – Регионален Музеј	79
Слика 10. Носии, кои се чуваат во музејот.....	80
Слика 11. Споменик на „Хаџи Зека“ во Пеќ	81
Слика 12. Старата чаршија во градот Пеќ.....	81
Слика 13. Сегашниот изглед на чаршијата во градот Пеќ.....	82
Слика 14. Џамијата Бајракли.....	83
Слика 15. Џамијата Хамам	84
Слика 16. Џамијата Хамам	84
Слика 17. Воденицата на Хаџи Зека.....	85
Слика 18. Дворот од воденицата.....	86
Слика 19. Карта на Западниот Регион на Косово	87
Слика 20. Амамот на Хаџи-бег.....	87
Слика 21. Кулата на Зенел Беут	88
Слика 22. Ресторанот во кулата на Зенел Беут	89
Слика 23. Приказ на влезот во католичката црква Св. Катарина	90
Слика 24. Католичката црквата „Св. Катарина“	90
Слика 25. Манастирот од Пеќската патријаршија.....	91
Слика 26. Дворот од Пеќската патријаршија.....	92
Слика 27. Гробишта во дворот од Пеќската патријаршија.....	93
Слика 28. Хотелот Дукаѓини.....	94
Слика 29. Ресторанот во хотелот Дукаѓини.....	94
Слика 30. Внатрешноста на хотелот Чардак.....	95
Слика 31. Хотелот Чардак.....	96
Слика 32. Хотелот Семитроних.....	97
Слика 33. Ресторанот во Хотелот Семитроних	97
Слика 34. Терасата од хотелот Семитроних.....	98
Слика 35. Хотелот Камп Карагач.....	99
Слика 36. Ресторанот Ера.....	99
Слика 37. Паркингот од ресторанот Ера.....	100
Слика 38. Езерцето од ресторанот Трофта е Дринит.....	100
Слика 39. Ресторанот Трофта е Дринит.....	101
Слика 40. Ресторанот Ујевара е Дринит.....	102
Слика 41. Влезот во ресторанот Ујевара е Дринит.....	102
Слика 42. Ресторанот Анес Дринит	103
Слика 43. Саат-кулата во Ѓаковица.....	108
Слика 44. Етнографски музеј во Ѓаковица.....	108
Слика 45. Ентериер од музејот.....	109
Слика 46. Приказ на внатрешноста од музејот.....	109
Слика 47. Соба од музејот која порано била користена за гости.....	110
Слика 48. Костумот од Сулејман Круезију кој се чува во овој музеј.....	110

Слика 49. Машини за пишување порано користени.....	111
Слика 50. Црквата на Св. Павле и Св. Петар.....	112
Слика 51. Приказ на внатрешноста на црквата Св.Павле и Св.Петар.....	113
Слика 52. Црквата Свети Антониј.....	114
Слика 53. Црквата Св. Ндоут.....	115
Слика 54. Црквата Св. Антониј.....	115
Слика 55. Црквата Св. Ндоут или Свети Антониј.....	116
Слика 56. Католичка црква во Ѓаковица.....	117
Слика 57. Џамијата Хадум.....	118
Слика 58. Џамијата Хадум.....	118
Слика 59. Џамијата на Махмут – паша.....	119
Слика 60. Ресторанот Табхана.....	120
Слика 61. Музичкиот музеј во Ѓаковица.....	121
Слика 62. Кулата и ресторанот на Хусни Коши.....	122
Слика 63. Кулата на Авдула-паша Дренит.....	123
Слика 64. Кулата на Авдула-паша Дренит – ентериер.....	123
Слика 65. Џамијата Кусари.....	124
Слика 66. Хотелот Метропол.....	125
Слика 67. Ресторанот во хотелот Метропол.....	126
Слика 68. Хотелот Паштрику.....	126
Слика 69. Хотелот Паштрику.....	127
Слика 70. Реката Ереник.....	129
Слика 71. Џамијата Чок.....	130
Слика 72. Кулата на Авдул-хоџа т.н. Ода е Јуникут.....	131
Слика 73. Конакот на Рама Зубери.....	132
Слика 74. Дворот од кулата и конакот на Рама Зубери.....	133
Слика 75. Кулата на Јахе Имери.....	134
Слика 76. Џамијата Андалузија.....	135
Слика 77. Воденицата (Валалница) во Јуник.....	135
Слика 78. Воденицата во Јуник.....	136
Слика 79. Ресторанот Мороника.....	137
Слика 80. Ресторанот Трофта Јуник.....	138
Слика 81. Ресторанот Трофта Јуникут.....	138
Слика 82. Ресторанот Еренику.....	139
Слика 83. Езерце во дворот од ресторанот Еренику.....	139
Слика 84. Ресторанот Еренику во Јуник.....	139
Слика 85. Хотелот Рио де Жанеиро.....	140
Слика 86. Хотелот Рио де Жанеиро.....	140
Слика 87. Хотел - ресторанот Ода е Јуникут.....	141
Слика 88. Хотел - ресторанот Ода е Јуникут.....	141
Слика 89. Сала за конференции во Хотел-ресторанот Ода е Јуникут.....	142
Слика 90. Општинска економска и социјална инфраструктура на Манастирот Високи Дечани.....	146
Слика 91. Манастирот Високи Дечани.....	146
Слика 92. Дворот од манастирот Високи Дечани.....	147
Слика 93. Манастирот Високи Дечани.....	148
Слика 94. Воденицата на Шабанај.....	148
Слика 95. Воденицата на Шабанај.....	149
Слика 96. Џамијата во Дечани.....	149
Слика 97. Ентериер во Дечанската џамија.....	150

Слика 98. Внатрешноста од кулата на Демукај.....	150
Слика 99. Кулата на Демукај.....	151
Слика 100. Кулата на Мазрекај.....	152
Слика 101. Кулата на Осдаутај.....	153
Слика 102. Хотел - ресторанот Курора.....	154
Слика 103. Хотел - ресторанот Курора во Дечани.....	154
Слика 104. Хотел-ресторанот / пицерија Грука во Дечани.....	155
Слика 105. Хотел-ресторанот / пицеријата Грука	156
Слика 106. Хотел- ресторанот / пицерија Грука.....	156
Слика 107. Општина Клина.....	158
Слика 108. Реката Мируша.....	160
Слика 109. Католичка црква во Клина.....	163
Слика 110. Католичка црква во Клина.....	164
Слика 111. Католичка црква во Злакуќан.....	165
Слика 112. Католичка црква во Клина.....	165
Слика 113. Џамија во центарот на градот Клина.....	166
Слика 114. Џамија во Клина.....	166
Слика 115. Хотел-ресторанот Ујевара е Мирушес.....	167
Слика 116. Хотел-ресторанот Ујевара е Мирушес.....	168
Слика 117. Пештерата Гол Камен 132 m.....	170
Слика 118. Археолошкиот локалитет Сопот од неолитскиот период.....	171
Слика 119. Воденицата во селото Врела.....	172
Слика 120. Воденицата на Чеље Бицај.....	173
Слика 121. Црковниот храм на Св. Апостол Петар и Павле (1929-1933 г.)....	174
Слика 122. Старата џамија во Исток од Мула Курта (1730 г).....	175
Слика 123. Хотелот Трофта во Исток.....	176
Слика 124. Хотелот Трофта.....	176
Слика 125. Хотелот Трофта во Исток.....	177
Слика 126. Туристичката локација Источна Река.....	177
Слика 127. Рецепцијата во хотелот Оних.....	178
Слика 128. Паркингот од хотелот Оних.....	179

КАРТОГРАФСКИ ПРИКАЗИ:

Карта 1. Состојба – на силната градска сообраќајна мрежа и економскиот развој на Општина Пеќ.....	38
Карта 2. Поврзување на сообраќајот на територијата на Косово во нејзи- ните региони.....	41
Карта 3. Граница на Р. Косово и на западниот Регион на Косово со соседн ите држави.....	44
Карта 4. Географска положба на западниот регион во Р. Косово.....	45
Карта 5. Граници на општините од западниот регион на Косово.....	46
Карта 6. Културно наследство на Пеќ	78
Карта 7. Карта на Општина Ѓаковица.....	106
Карта 8. Карта на Општина Јуник.....	128
Карта 9. Карта на општина Дечани.....	143
Карта 10. Карта на Општина Клина.....	157
Карта 11. Карта на Општина Клина.....	159
Карта 12. Карта на Општина Исток.....	169

ГРАФИКОНИ:

Графикон 1. Податоци за населението од сите шест општини во Западниот Регион на Косово.....	35
Графикон 2. Приказ на пристигнувањата и ноќевањата за четвртиот квартал ТМ 4 во 2016, 2017 и 2018 г. во Западниот Регион на Косово.....	189
Графикон 3. Број на странски посетители и нивни ноќевања во Западниот Регион на Косово за четвртини ТМ 4 2016-2018.....	191
Графикон 4. Полова структура на анкетираниите луѓе по градови во Западниот Регион на Косово.....	201
Графикон 5. Возрасна структура на анкетираниите луѓе по градови во Западниот Регион на Косово.....	202
Графикон 6. Ниво на образование на анкетираниите луѓе во градовите од Западниот Регион на Косово.....	203
Графикон 7. Структура на анкетираниите луѓе според должината на животиот век по градови во Западниот Регион на Косово.....	204
Графикон 8. Структура на анкетираниите луѓе според занимањето во градовите од Западниот Регион на Косово.....	205
Графикон 9. Структура на анкетираниите луѓе според мислењето за природните ресурси и другите потенцијали за развој на градскиот туризам во Западниот Регион Косово.....	206
Графикон 10. Настани кои привлекуваат туристи во градовите од Западниот Регион на Косово.....	207
Графикон 11. Оценка на туристич., можности на антропоген. фактори за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.....	208
Графикон 12. Мотивот/причината за престој на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	209
Графикон 13. Ставот на анкетираниите луѓе за квалитетот на сместувачките капацитети во градовите од Западниот Регион на Косово.....	210
Графикон 14. Ставот на анкетираниите луѓе за квалитетот и услугите за задоволување на туристичките потреби во Западниот Регион на Косово.....	211
Графикон 15. Како влијае градскиот туризам врз економскиот развој на Западниот Регион на Косово.....	212
Графикон 16. Оценка на анкетираниите за моменталната ситуација на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.....	213
Графикон 17. Ставот на анкетираниите луѓе за вредноста на градскиот туризам културно-историското наследство во Западниот Регион на Косово.....	214
Графикон 18. Ставот на анкетираниите според следењето на меѓународните стандарди на туризмот во Западниот Регион на Косово.....	215
Графикон 19. Оценка на анкетираниите на законската регулатива во Западниот Регион на Косово.....	216
Графикон 20. Оценка на анкетираниите луѓе на резултатите што ги постигнува туризмот во Западниот Регион на Косово.....	217
Графикон 21. Кои се главните проблеми со кои се соочува туристичката индустрија и кои се пречките за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.....	218
Графикон 22. Оценка на анкетираниите на ефикасноста на работата на институциите кои се одговорни за развој на градскиот туризам	

	во Западниот Регион на Косово.....	220
Графикон 23.	Оценка на анкетираниите на квалитетот на стручноста на вработените во институциите кои се одговорни за развој на градскиот туризам.....	221
Графикон 24.	Оценка на анкетираниите на состојбата на сообраќајната и комуникациската инфраструктура во Западниот Регион на Косово.....	222
Графикон 25.	Оценка на анкетираниите луѓе на државните политики поврзани со развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово.....	224
Графикон 26.	Ставови на владината политика за секторот туризам во врска со развојот на туризмот во Западниот Регион Косово..	225
Графикон 27.	Став на анкетираниите луѓе за меѓународните проекти и нивото влијание врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.....	226
Графикон 28.	Оценка на анкетираниите луѓе дали медиумите влијаат врз развојот на град. туризам во Западниот Регион на Косово....	227
Графикон 29.	Полова структура на анкетираниите менаџери по градови во Западниот Регион на Косово.....	228
Графикон 30.	Старосна структура на анкетираниите менаџери по градови во Западниот Регион на Косово.....	229
Графикон 31.	Образована структура на анкетираниите менаџери по градови во Западниот Регион на Косово.....	230
Графикон 32.	Структура на анкетираниите менаџери според видот на работата во градовите од Западниот Регион на Косово.....	231
Графикон 33.	Структура на анкетираниите менаџери според работниот стаж во секторот туризам во Западниот Регион на Косово....	232
Графикон 34.	Структура на анкетираниите – менаџери според реализираната обука за своето моментално работно место во градовите од Западниот Регион на Косово.....	233
Графикон 35.	Приказ на бројот на вработени во секторот туризам во градовите од Западниот Регион на Косово.....	234
Графикон 36.	Број на вработени жени според податоците од анкетираниите менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово..	235
Графикон 37.	Број на вработени мажи според податоците од анкетираниите менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово.....	236
Графикон 38.	Просечна возраст на вработените од анкетираниите менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово.....	237
Графикон 39.	Потекло на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	238
Графикон 40.	Приказ на задоволството од работата на својот персонал во градовите од Западниот Регион на Косово.....	239
Графикон 41.	Приказ на можноста за онлајн резервација во нивниот туристички објект во градовите од Западниот Регион на Косово..	240
Графикон 42.	Дали угостителските објекти имаат веб-страница во градовите од Западниот Регион на Косово.....	241
Графикон 43.	Сезона на доаѓање на посетителите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	242
Графикон 44.	Приказ на влијанието на зголемениот број посетители врз економск. раст во градовите од Западниот Регион на Косово..	243

Графикон 45.	Дали квалитетот на услугите има позитивно влијание врз задоволството на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	244
Графикон 46.	Која храна најмногу им се допаѓа на посетителите во Западниот Регион на Косово.....	245
Графикон 47.	Колку гостите се задоволни од приемот во туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.....	246
Графикон 48.	Каков е ставот за задоволството на гостите од услугата во туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.....	247
Графикон 49.	Каков е ставот на гостите за нивното задоволство од сместувањето во туристичките објекти во градовите од западниот регион на Косово.....	248
Графикон 50.	Каково е задоволството на гостите од традиционална и модерната кујна во градовите од Западниот Регион на Косово..	249
Графикон 51.	Колку се задоволни посетителите од ниската цена во однос на квалитетот на храната и услугите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	251
Графикон 52.	Што најмногу ги привлекува туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	252
Графикон 53.	Приказ на препреките со кои се соочуваат туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.....	253
Графикон 54.	Приказ на зачестеноста на посетите на туристите во градовете од Западниот Регион на Косово.....	254
Графикон 55.	Кој е мотивот на туристите за посета на градовите од Западниот Регион на Косово.....	256
Графикон 56.	Приказ на должината на престој на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	257
Графикон 57.	Извор на користени информации за планирање на патувањето во градовите од Западниот Регион на Косово.....	258
Графикон 58.	Дали има доволен број на туристички агенции во градовите од Западниот Регион на Косово.....	259
Графикон 59.	Со кого патуваат туристите на нивното туристичкото патување во градовите од Западниот Регион на Косово.....	260
Графикон 60.	Превозно средство кое најмногу го користат туристите при нивното туристичко патување во градовите од Западниот Регион на Косово.....	261
Графикон 61.	Видот на сместување на туристите при нивното туристичкото патување во градовите од Западниот Регион на Косово....	263
Графикон 62.	Број на ноќевања на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.....	264
Графикон 63.	Дали туристите прават резервација пред да патуваат во градовите од Западниот Регион на Косово.....	265
Графикон 64.	Каково е задоволството од заштитата на природните ресурси, животната средина, културното наследство и организацијата на туристичките излети во градовите од Западниот Регион на Косово.....	266
Графикон 65.	Каково е задоволството на туристите од услугите на сообраќајот и сообраќајната инфраструктура во градовите од Западниот Регион на Косово.....	267

Графикон 66. Анализа според посетеноста на манифестациите во градовете од Западниот Регион на Косово.....	268
Графикон 67. Приказ на задоволството од локацијата на туристичкиот објект, сместувањето и квалитетот на услугата во градовите од Задниот Регион на Косово.....	269
Графикон 68. Какво е мислењето на туристите за развиеноста на туризмот во градовите од Западниот Регион на Косово.....	270
Графикон 69. Приказ на задоволството на туристите од среденоста на зелените површни, шопингот и архитектурата во градовите од западниот Регион на Косово.....	271
Графикон 70. Приказ на задоволството на туристите од гостопримството, љубезноста, познавањето на странски јазици, персоналот и сигурноста во градовите од Западниот Регион на Косово....	273
Графикон 71. Приказ на задоволството на туристите од искуството за избраниот град од Западниот Регион на Косово.....	274
Графикон 72. Приказ на мислењето на туристите за повторна посета на избраниот град од Западниот Регион на Косово.....	275
Графикон 73. Полова структура на анкетираниите туристи по градови од Западниот Регион на Косово.....	276
Графикон 74. Старосна структура на анкетираниите туристи по градови во Западниот Регион на Косово.....	277
Графикон 75. Ниво на образование на анкетираниите туристи по градови во Западниот Регион на Косово.....	279

ШЕМАТСКИ ПРИКАЗИ

Шема 1. Централни градски функции.....	56
Шема 2. Активности на туристите од аспект на градскиот туризам.....	58
Шема 3. Атракции во туристичкиот систем.....	60
Шема 4. Градска слика.....	61
Шема 5. Стратегија за градски туризам.....	62
Шема 6. Настани во градот Пеќ.....	74
Шема 7. Настани што се одржуваат во градот Пеќ.....	77
Шема 8. Елементи на туристичката понуда.....	197
Шема 9. Фактори кои влијаат врз обликувањето на туристичката понуда.....	199

АПСТРАКТ

Темата на докторската дисертација е поврзана со развојот на градскиот туризмот во Западниот Регион на Косово. Како што се подразбира од насловот **„Фактори и можности за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово“** прво мора да се запознаеме со концептот на градскиот туризам кој ги вклучува сите форми на туризам, услуги поврзани со градските области кои вклучуваат туристички дестинации каде се случуваат разни културни настани, настани и спортски и рекреативни настани.

Развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово, како и факторите и можностите за развој на градскиот туризам во овој регион се индивидуално објаснети во докторската дисертација, бидејќи во исто време тоа е и главната цел на овој научен труд. За туристите да бидат задоволни од туристичката дестинација, ние треба да ги задоволиме нивните потреби и да им дадеме најдобри услови за да се чувствуваат како дома. Градот Пеќ и другите градови во Западниот Регион на Косово имаат многу да понудат, па затоа треба да се промовираат најмногу. Важно е да се спомене дека и локалното население и туристите треба да бидат вклучени и дека тие се посредници помеѓу приватните компании и владата со цел да ги заштитат и зачуваат своите природни ресурси. Спроведувањето на стратегиите има за цел да создаде такви услови што ќе влијаат на одржливоста и користењето на природните ресурси и културното наследство, со што подобро ќе се промовира регионот. Користејќи ги методите што ги користевме во истражувањето, тие ни помогнаа да ги процесираме статистиките добиени од теренот.

Сите овие податоци се добиени од анкетирани лица кои работат во туристички институции, како што се: хотели, ресторани, туристички агенции, Завод за статистика на Косово, како и експерти од оваа област.

Целта на ова истражување е дека врз основа на добиените резултати дојдовме до заклучок дека туристичката понуда на Западниот Регион е развиена и привлечна за туристите, како и дека тие се задоволни од квалитетот на услугите што ги даваат, дека инфраструктурата треба да се подобри и дека во иднина треба да имаме повеќе инвеститори од развиените земји. Дека со помош на одржување на разни настани (спортски, рекреативни и културни), прават посетите да се зголемат во градската средина. Применувајќи ја оваа

стратегија, се посочува дека од шесте региони, Пеќ и Ѓаковица имаат најдобар потенцијал за развој на туризмот.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: Градски туризам, Западен Регион на Косово, население, манифестации, стратегија, туристичка понуда, културно наследство.

ABSTRACT

The topic of the doctoral dissertation is related to the development of urban tourism in the western region of Kosovo. As the title "Factors and Opportunities for the Development of Urban Tourism in the Western Region of Kosovo" implies, we must first get acquainted with the concept of urban tourism: which includes all forms of tourism, services related to urban areas that include tourist destinations. where various cultural events, happenings and sports and recreational events take place.

The development of tourism in the western region of Kosovo, as well as the factors and opportunities for development of urban tourism in this region are individually explained in the doctoral dissertation, which is at the same time the main goal of this scientific paper. In order for tourists to be satisfied with the tourist destination, we need to meet their needs and give them the best conditions to make them feel at home. The town of Peja and other cities in the western region of Kosovo have a lot to offer, so they need to be promoted the most. It is important to note that both locals and tourists need to be involved and that they are intermediaries between private companies and the government in order to protect and preserve their natural resources. The implementation of the strategies aims to create such conditions that will affect the sustainability and use of natural resources and cultural heritage, which will better promote the region. Using the methods we used in the research, they helped us to process the statistics obtained from the field.

All this data is obtained from surveyed persons working in travel institutions, such as: hotels, restaurants, travel agencies, the Statistical Office of Kosovo, as well as experts in this field.

The aim of this research is that based on the obtained results we came to the conclusion that the tourist offer of the western region is developed and attractive for tourists, and that they are satisfied with the quality of services they provide, that the infrastructure should be improved and that in the future, we should have more investors from developed countries. That with the help of holding various events (sports, recreational and cultural), they make the visits increase in the urban

environment. Applying this strategy, it is pointed out that of the six regions, Peja and Gjakova have the best potential for tourism development.

KEY WORDS: City tourism, western region of Kosovo, population, events, strategy, tourist offer, cultural heritage.

ПРЕДГОВОР

Докторската дисертација се фокусира на описот на Западниот Регион на Косово на неговите природни, културни и приемни ресурси, како и за нови можности за развој на градскиот туризам. Западниот Регион вклучува шест града: Пеќ, Ѓаковица, Клина, Јуник, Дечани и Исток. Од кои Исток, Клина и Дечани припаѓаат на Општината Пеќ, а Ѓаковица и Јуник се заедно.

Западниот Регион на Косово има потенцијал за развој на градскиот туризам, но треба да се вложи многу повеќе за да се надополни и да се подобри постојната состојба.

Сите шест града се опкружени со планини, езера, реки, мостови, културно наследство и како такви претставуваат голем потенцијал за развој на градскиот туризам. Градскиот туризам вклучува патувања поврзани со градски посети. Овие посети можат да бидат поврзани со различни елементи, како што се: разгледување, купување, посети на роднини и пријатели, деловни причини, забава и друго.

Насловот на темата ни кажува дека Западниот Регион на Косово има можности и потенцијали за развој на градскиот туризам затоа што последователно се претставени градовите од овој регион, она што привлекува туристи и природната убавина што ја нудат. Резултатите добиени по истражувањето покажуваат дека градскиот туризам во Западно Косово е развиен, но се потребни и нови инвестиции за подобрување на веќе постојната состојба за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

ВОВЕД

Во воведниот дел прво ќе го дефинираме концептот за туризам и градски туризам, а во продолжение ќе зборуваме за Западниот Регион на Косово и за тоа како се развивал туризмот. Кога станува збор за развој на туризмот, прво она што ни треба е да го дефинираме туризмот, а таа дефиниција е дека: „Туризмот подразбира збир на врски и феномени што се резултат на патувањето на посетителот на места, доколку нема друга активност со неговиот престој, што значи дека тие посетуваат во разни туристички места и дестинации за рекреација и релаксација, а не за профит“.

Турист е лице кое патува помалку од 12 месеци надвор од своето живеалиште и неговата главна функција е да посетува различни места и да не остварува профит.

Под градски туризам се подразбираат сите форми на туризам што се одвиваат во околината на градовите. Градскиот туризам вклучува и патувања поврзани со посети на големите или малите градови. Оваа посета може да биде од различни причини: разгледување, шопинг, посети на роднини или пријатели, деловни причини, култура, забава итн. Тие вклучуваат високо ниво на концентрирани услуги и објекти, голем број на настани, спортски настани, едукација и така натаму. Косово нема директен пристап до море, а земјата се карактеризира со претежно ридско-планински терен, поволни климатски услови како и повеќекратни природни, културни и историски ресурси што претставуваат основа на неговите туристички ресурси.

За Западниот Регион се посочува дека одржливиот развој на туризмот треба да се заснова на природните ресурси и културното наследство, фактори што претставуваат конкурентна предност на регионот. Овој регион, како и секој друг дел од Косово, се соочува со различни предизвици, како резултат на недостатокот на инвестиции за економскиот развој.

Културниот туризам на Косово претставува еден од најголемите потенцијали за развој. Сепак, неговата експлоатација и промоција е доста тесна. Постојат разни културни настани што се одржуваат во градовите на Косово кои привлекуваат голем број домашни и странски туристи. Покрај овој туризам, вреди да се спомене и екотуризмот.

Екотуризмот се прошири од единствена, незначителна база на еколошки и социјални патувања до патувања кои имаат природни компоненти.

Во поширока смисла, екотуризмот нуди можности за развој и можности за финансирање на заштитените подрачја. Потребно е диференцирање на мали групи со посебни интереси во однос на оние со голем обем кои ги поврзуваат празниците на планина со еднодневна посета на природните резерви, како и нивните искуства и забави за одмор.

Знаеме дека Западниот Регион на Косово ги опфаќа своите 6 региони, т.е. градовите: Пеќ, Ѓаковица, Дечани, Исток, Клина и Јуник. Секој град е опишан поединечно, притоа за секој град се објаснети главните знаменитости и културни вредности. Можеме да кажеме дека туризмот во Косово е една од гранките на економијата што брзо се развива во изминатите децении.

Ова значи дека туризмот се проценува како една динамична област од големо значење за развој и подобрување на заштитените природни области, особено за националните паркови и другите вредности на културниот развој.

Она што е најважно за нас е да им го понудиме на туристите она што најмногу ги интересира, за да ги задоволат нивните потреби и желби и затоа целокупниот бизнис и имплементацијата на сите стратегии да бидат успешни.

ЦЕЛ НА РАБОТА

Нашата главна цел е да утврдиме и да видиме кои се тие фактори и какви можности му овозможуваат на Западниот Регион на Косово за развој на градскиот туризам. Истото можеме да го постигнеме со примена на специфични стратегии и стратешки цели за да откриеме кои видови туризам постојат и како тие влијаат на секој град поединечно. Ние, исто така, го илустриравме културното и историското наследство што е значајно за целиот Западен Регион на Косово.

ХИПОТЕЗИ ЗА ИСТРАЖУВАЊЕ

Хипотезите што ги користевме во докторската дисертација се:

Главна хипотеза (H0) - Вредностите на градскиот туризам и историското и културното наследство во Западниот Регион на Косово имаат позитивен ефект врз побарувачката за туризам.

Помошни хипотези:

X1 - Квалитетот на услугите има позитивно влијание врз задоволувањето на туристичките потреби за време на нивната посета на Западниот Регион на Косово.

X2 - Развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово има позитивно влијание врз економскиот развој.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Следниве методи кои се користат за обработка на содржината од дисертацијата и тематските карти се:

1. Туристичко-географски методи

2. Статистичко математички методи

3. Картографски методи

4. ИТ методи.

1. Од туристичко-географските методи користени се:

- **Метод на директно набљудување на просторот** - За да се истражи просторот, потребно е да се набљудува, бидејќи на тој начин се запознаваме со вистината на самиот простор. Само на овој начин доаѓаме до синтетичка перцепција на просторот, како и улогата и влијанието на секој фактор во просторот што се испитува.

- **Идентификација на туристичките и географски објекти во регионот, областа.** Идентификација на предметите што се предмет на истражување и на она што се однесува на предметот и негово извршување.

- Метод на анкетирање

Овој метод на истражување се користи за да се добијат директни податоци од теренските истражувања за да се воспостави институционална инфраструктура, линиска инфраструктура, структура на градско населување, демографска виталност на населбите заради упорност на службени податоци, итн.

2. Статистичко-математички методи

Овој метод го користевме за да ги обработиме статистичките податоци добиени од анкетираниите лица и потоа да ги групираме според основните карактеристики. Ова е проследено со анализа и презентација на податоците во табели и графикони. Со цел да се претстави сето ова на графиконите,

користиме математички методи коишто ни помагаат полесно да ги сумираме и класифицираме сите податоци.

3. Картографски методи

Користена е серија на тематски и топографски карти во размер од 1:25 000, 1: 100 000, 1: 200 000 и 1: 500 000. Во студијата користевме една или повеќе комбинации на неколку картографски методи кои имаат за цел визуелно и просторно да го дистрибуираат изгледот и презентирањето на нивните квалитативни и квантитативни карактеристики.

Методи што се користат за картирање се:

- **Метод на дијаграм и метод на графикони, овие методи** се користат за прикажување на сите податоци, како и за внатрешноста на населбата и нејзините граници.
- **Картографски метод** се користи да се покаже густината на населението и административната и територијалната поделба.
- **Хипсометриски метод** се користи за презентација на релјефната структура и хидрографската мрежа.
- **Метод на карактери** се користи за да се покажат институционалните објекти.
- **Метод на линии** се користи за да се покажат насоките на маршрутата.

4. ИТ методите, овие методи се користат при примена на најновите компјутерски техники и технологии во специфични случаи за скенирање, печатење и прилагодување на картографската основа, дигитализација и дизајн на картографската содржина.

РАБОТЕН ПЛАН И СТРУКТУРА

Кога се зборува за работниот план и структурата на дисертацијата, потребно е индивидуално да се опише содржината на секое.

Прво поглавје

Го вклучува воведот со историскиот концепт на туризмот во Западниот Регион на Косово, населението и човечките ресурси, како и детален опис на инфраструктурата на регионот.

Второ поглавје

Ова поглавје од докторската дисертација содржи: Општи информации за Западниот Регион на Косово, како и карактеристиките на климата.

Трето поглавје

Ги обработува можностите за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово, како и неговите природни, антропогени и културни ресурси. Како што споменавме во воведната нота, тоа е „бог“ на природните извори и на реките, коишто даваат свеж и чист воздух при посетата.

Четврто поглавје

Ги обработува содржините за концептот на урбанизацијата, кој вели дека урбанизацијата е за запознавање и истражување на градовите, што е посебното во нив, од кои атракции се привлечени посетителите, како треба да го задржиме нивното внимание, која стратегија се спроведува и со какви проблеми се соочуваат.

Петто поглавје

Во него е даден опис на сите шест региони, нивната историја, културното наследство, нивната географска положба, даден е детален опис каде се наоѓа секоја општина и со кои региони се граничи.

Шесто поглавје

Ова поглавје ја содржи статистиката за регистрирани стопански активности во регионот на Пеќ, ги прикажува и опишува претпријатијата според правниот статус, географскиот обем и деловната активност. Во угостителските капацитети, статистички се прикажани пристигнувањата и ноќевањата на домашните и странските посетители во периодот од 2008 - 2019 година.

Во 2019 година е прикажан периодот за првиот квартал.

Седмо поглавје

Ова поглавје ја опишува имплементацијата на најдобрата стратегија што ќе го подобри развојот на туризмот. Кога станува збор за поддршка на институцијата, треба да имаме многу донации што ќе помогнат во уредувањето на инфраструктурата, подобрување на комуникациската патна мрежа, сè за подобра промоција на Западниот Регион на Косово со цел најдобро да ја зачува својата традиција и култура.

Осмо поглавје

Ни дава објаснување за понудата на туризмот и побарувачката на дадената теорија како и на основните елементи.

Деветто поглавје

Во ова поглавје опишана е имплементацијата на резултатите добиени од истражувањето, т.е. на обработените податоци што се добиени од анкетираниите лица од сите шест општини во Западниот Регион на Косово. Прво беше извршена описна анализа, а потоа податоците беа сумирани и графички прикажани.

На крајот од докторската дисертација даден е заклучок, препораки, прилози и анкетни прашалници. Дадените препораки ќе помогнат да се подобри сегашната состојба за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово, но ќе послужат и во нови, понатамошни истражувања.

I. ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО

Кога станува збор за почетоците на развојот на туризмот и неговата важност, сето тоа може да се рефлектира во производните текови на многу земји од каде започнал протокот на туризмот.

Овие туристички текови се поврзани и ова е важно за развојот на туризмот. Овие текови се важен дел од слободните медиуми наменети за туристичките цели.

Историјата, културата, традицијата, богатството, географската положба, амбиентот и земјата се значајни елементи што го идентификуваат овој регион како туристички атракции и се барани во текот на целата година од страна на туристите. Еден дел од населението, неколку пати се приближуваше до овие услови пред да го претстави туризмот како економска активност, со развој на продуктивните сили, како и се историските предуслови за патувања, но и повеќе.(Millaku B., 2014).

Пеќската област ги опфаќа и вклучува Исток, Клина и Дечани. Се карактеризира со голем број природни ресурси што ја опкружуваат и се оддалечени само 1 km од центарот на градот.

Најголем потенцијал за развој на туризмот се планинските реони на приоритетната зона Ругова. Од природните богатства најважни се: (Monografija Peja 2017):

- ✓ Клисурата Ругова,
- ✓ Реката Бел Дрим,
- ✓ Бистрица,
- ✓ Езерата на надморска височина од 1 860 m,
- ✓ Големата пештера,
- ✓ Пештерата во Радавац,
- ✓ Бројните извори на флора и фауна,
- ✓ Планинските врвови со височина до 2000 метра и повеќе.

Ова се најважните елементи што посетителите можат да ги посетат и да уживаат во нивната привлечност. Овие елементи, не ве оставаат рамнодушни со нивната убавина. Затоа, можеме да кажеме дека градот Пеќ го носи името „Градот на Хаџи Зека“ или „Зелен Град“, тоа е така затоа што градот е богат со

зелени дрвја. Во планинските области има шуми што го опкружуваат градот, при што 52% зафаќаат планините и 35% плодната земја. Центарот на Пеќ опфаќа само 13% од територијата, т.е. општината зафаќа површина од 20 km² и е позната како витален центар за живеење динамичен живот и за развој на сите сфери, што го прави уште попривлечен за посетителите. На Косово живееле разни жители: Илири, Келти, Тракијци, Срби, Бошњаци и Албанци.

Политичките промени предизвикаа намалување на инвестициите во економијата и трајно создадена економска пропаст. Во војната во 1990-тите, голем дел од инфраструктурата и куќите беа уништени. По 1990 година, населението на Косово се соочи со феноменот на миграциите, што влијаеше врз неговата структура и неговиот ритам на раст. Бесплатното и неконтролирано движење на населението влијаеше врз промената во односот на градското население со руралното.

Во однос на туризмот, Косово е земја во развој. Во годините од 1997-1999 по војната, Косово мораше да ги решава сите проблеми што имаа негативно влијание во тој период, а неговото напредување мора да го следи меѓународниот развој. Ова треба да ја дефинира позицијата, да ги зголеми приходите и да го зачува потенцијалот на ресурсите. Во исто време, Косово претрпе тежок процес на трансформација во сите сегменти на економијата и животот. Позицијата на Косово е слаба затоа што нема доволно финансиски средства. Косово има многу хотели кои се градат според новите критериуми на современата хотелска индустрија.

Побарувачката за туризам во Косово е поврзана со домашните и странските туристи. Кога станува збор за бројот на туристи кои го посетуваат Косово, побарувачката на сместувачките капацитети во повоениот период се намали од 8 000 на 6 000 гости. Почетокот на периодот, во кој е вклучена привилегираната класа на богатите, се нарекува **Епоха на туризмот со привилегирана класа.**

Овој период траел и во феудалниот систем, кој продолжил во раниот капиталистички и социјален поредок. Меѓутоа, во време кога повеќето туристи ги користеа своите пари слободно да патуваат таму каде што посакуваа, се појави новата ера. Со оглед на важноста на туризмот, феноменот започна да функционира хронолошки во средината на XIX век. Тогаш населението патува за целите на горенаведените услови за развој на туристичката дејност, според

историските набљудувања од минатото. Во однос на ова, авторите (Marković S. i Marković Z.) наведуваат три основни фази:

Првата фаза опфаќа патување до работа и рекреација. Оваа фаза е најрана фаза која продолжила до средината на XIX век.

Втората фаза го претставува она што е доминантно во привилегираната класа кога станува збор за туризмот. Тука, бројот на туристи отсекогаш бил поголем отколку во претходната фаза.

И третата фаза е фаза на современиот туризам во која туристите влијаат врз населението да работи, да се подобри и да продолжи понатаму.

Туризмот е развиен со социо-економски формации каде што секој истакнат има свои спецификации. Патувањата започнати во раната историја продолжуваат и денес. Посетите биле во Вавилон, Сирија, Египет и Персија.

Денешните турнеи на патувања изгледаат како турнеи во Античка Грција.

Масовните турнеи биле организирани кога се одржаа Олимписките игри во 1974 година.

1.1. Население на Косово, човечки ресурси и пазар на трудот

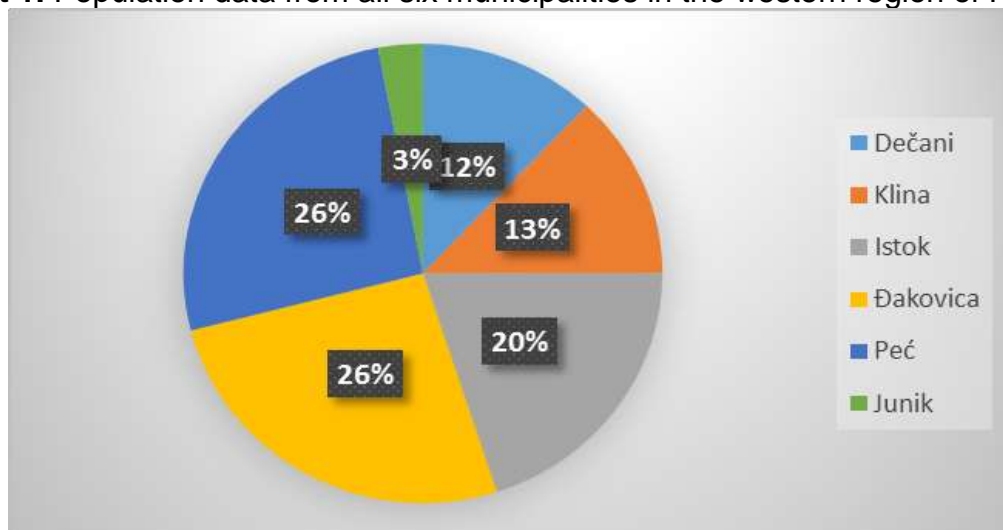
Косово има најповолни услови за водење бизнис во регионот. Можеме да кажеме дека Владата на Косово ги презеде сите неопходни мерки за подобрување на целокупното стопанско опкружување. Податоците за населението, човечките ресурси и пазарот се од особено значење за социо-економската анализа. Со помош на социо-економската анализа, статистичките податоци што се достапни во Западниот Регион на Косово ги сортираат општините. Сепак се наидува на некои недостатоци, како што се застарени информации, некои податоци се нецелосни бидејќи не ја даваат точната структура на вработените според возраста и според стручните квалификации, како и според секторите од Западниот Регион. Тековните информации што ги добивме не се целосно ажурирани, но според социо-економска анализа за Западниот Регион на Косово, треба да се направи работата да се подобри.

Населението ги одредува демографските карактеристики, густината на населението, етничката припадност, степенот на образование, здравството, економскиот статус, верската припадност. Просечниот животен век во Косово е 62,4 години. Разликата помеѓу овие општини е мала во однос на очекуваниот

животен век, само Клина има најмал просечен животен век од 59 години (според податоците од Заводот за статистика 2004, стр. 48). Според пописот во 2011 година, околу 61% од населението живее во руралните области.

Графикон 1. Податоци за населението од сите шест општини во Западниот Регион на Косово

Chart 1. Population data from all six municipalities in the western region of Kosovo

Извор: (Податоците добиени се од Институтот ГАП, преземено на 14/04/2017 г.)

Според пресметките на Агенцијата за статистика на Косово спроведени во 2011 година, просечниот животен век на мажите и жените се движи до 76,7 години. Животниот век на жените е до 79 години, а животниот век на мажите е до 74 години. Процентот на жителите кои живеат во руралните области во 2011 година изнесува 61,7% а во градовите 38,3%. Податоците за Западниот Регион и општините што го сочинуваат, како што се областите, број на населени места, податоците за населението, растот на природната популација и миграциите во и надвор од Косово според пописот од 2011 година се дадени во следната табела.

Табела 1. Население и други важни елементи за Западниот Регион на Косово

Table 1. Population and other important elements in the western region of Kosovo

Податоци - Data	Општини- Municipalities						Западен регион (вкупно) Western Region (total)
	Пеќ Pek	Ѓаковица Gjakovica	Исток Istok	Клина Klina	Дечани Decani	Јуник Junik	
Територија во km ² Territory in km ²	603	586	453	308	284	77	2 311km ² територијата на регионот 2 311 km ² of the territory of the region
Земјоделско земјиште (ha) Agricultural land (ha)	31252	55684	23238	17734	8940	4439	141287 ha Земјоделско земјиште во регионот 141287 ha of agricultural land in the region
Шуми и пасишта Forests and pastures	25709	40125	20732	2043	19899	3029	111.537 ha шума + земја во регионот 111537 ha of forest + land in the region
Населени места – села Settlements - villages	95	84	50	54	37	2	322 населби во регионот 322 settlements in the region
Податоци за населението во општините Data on population in municipalities	96450	94556	39289	38496	40019	6084	31 4894 популација во регионот 314894 inhabitants in the region
Природен раст на населението (родени - умрени) Natural population growth (born - died)	103,1	992	409	620	449	59	3 560 лица во регионот 3560 people in the region
Смртност од 2005 Mortality since 2005 2011	334	450	158	128	171	10	1 251 лица во регионот 1251 people in the region
	420	489	177	185	180	14	1 465 лица во регионот 1,465 people in the region
Внатрешни миграции 2009-2011 година (број на иселеници) Internal migration 2009-2011 (number of emigrants)	928	1104	416	767	496	51	3 762 лица емигрирале од општините од овој регион 3 762 people have emigrated from the municipalities of this region
Внатрешни миграции 2009-2011 година (број на имигранти) Internal migration 2009-2011 (number of immigrants)	895	809	717	671	381	110	3 583 лица се населиле во општините од овој регион 3 583 people have settled in the municipalities of this region
Иселување надвор од Косово 2011 година (број на лица кои емигрирале) Emigration outside Kosovo 2011 number of persons who emigrated)	113	111	46	45	47	7	369 иселениците емигрирале од Косово од овие региони (9 месеци 2011) 369 emigrants emigrated from Kosovo from these regions (9 months. 2011)

Извор: (Извештај за пописот во 2011 година (АКС, март 2012 година), преземено на 10/02/2017

Според податоците за 2016 година, Косово има (проценето) население од 1 907 592. Според етничката припадност, населението на Косово се состои

од: Албанци 88%, Срби 7% и други 5% (Бошњаци, Горани, Роми, Турци, Ашкали, Египќани).

1.2. Развој на земјоделството и економијата

Пред војната, стопанските субјекти имаа своја структура на економски капацитети од различни индустрии, како што се: индустрија за преработка на метали, дрвна индустрија, кожарска, индустрија за храна, развој на туризмот и угостителските услуги, како и многу други занаетчиски услуги.

Процесот на приватизација се очекува да одигра многу важна улога во реконструкцијата и економскиот развој, каде досега се приватизираа значителен број на претпријатија, од кои очекуваме постабилно создавање на вработување и поволно опкружување во интеграцијата и развојот на економијата, како и слободната трговија.

Современата економска теорија при проучувањето на придонесот на туризмот во економскиот развој сè уште започнува со трошење на туризмот, бидејќи овие потрошувачи резултираат со одредени економски ефекти врз економиите, како од државите така и од подрачјата од кои доаѓаат туристи и местата се во сопственост на туристите. (Unković i Zečević, 2006, 39).

До крајот на 2005 година, овие социјални претпријатија беа приватизирани. (Opštinski razvojni plan Kosova, Peć 2006-2025, 34).

1. Комбинатот за дрво,
2. Хотелот Метохија – Ругова,
3. Стоковната куќа „17 Ноември“,
4. Земјоделство во Захаќ,
5. Цигланата Рингов,
6. Комбинатот за кожа и чевли,
7. Фабриката Рамиз Садику,
8. Железарницата,
9. Фабриката за леб „Продукт“,
10. Ресторанот Пеќ.

Општо е прифатено дека повеќето нови работни места во економијата се создадени од малите и средни претпријатија. За да бидат во чекор со технологијата, глобализацијата и напредокот, малите и средните претпријатија треба да инвестираат заедно и да поддржуваат обновување на нивните

активности на континуирана основа. Кога зборуваме за процесот на економскиот развој на Општината Пеќ, посебно се мисли за развојот на туризмот и неговите ресурси, како и вредностите на природните ресурси, флората и фауната, Клисурата на Ругова и потоа наоѓањето на пештери, ретки планини со надморска височина од 2530 m. Ова се вредности што создаваат природна средина со можност за стабилен економски развој. (Opštinski razvojni plan Kosova, Peć 2006-2025, 34).

Карта 1. Состојба на силната градска сообраќајна мрежа и економскиот развој на Општина Пеќ.

Map 1. Condition of the strong city traffic network and economic development of the Municipality of Peja.

Извор: (План за развој на општината во Пеќ (2006-2025 г.)

Кога гледаме на Косово од географска гледна точка поврзана со развојот на земјоделството, може да се разликуваат: рамничарски и ридски области.

Земјоделството како гранка за економијата е од големо значење за цело Косово. Земјоделскиот сектор учествува со 30% од бруто националниот производ. Земјоделскиот сектор во улогата на Косово во економскиот развој е многу важна. Западниот Регион на Косово се проценува дека има околу 141 227 ha, земјоделско земјиште во своите шест општини и 111 537 ha, со шуми и ливади. Особено во општина Пеќ, можеме да кажеме дека околу 60% од населението се занимава со земјоделство и на тој начин успева да го одржи сопствениот опстанок. (Strategija regionalnog razvoja – zapadno Kosovo 2010-2013). Земјоделството е главна економска активност, со голема аграрна густина, но недоволните механизми и несоодветната структура за одгледување на разни производи, во последниве децении имаат негативно влијание. Многу е градено без дозвола, без законските правила и процедури. Главната причина за загубата на земјоделското земјиште и непланираната градска градба е недостатокот на рурален просторен план.

Обработливото земјиште и овоштарниците зафаќаат 13 145,90 ha или 42%, 10 248 ha, или 33% припаѓаат на пасишта и 7 849,71 ha или 25% припаѓаат на ливади. Затоа, населението во руралните средини се занимава

со земјоделство и сточарството, па можеме да кажеме дека овие две гранки се најдобро развиени на територијата на Косово.

Косово е доста богато со шуми, ливади и пасишта. Но, со подготовка може да се посеат со различните сорти на житарки, (презентирани во табелите за да ни дадат подобар увид во оваа активност), а кога станува збор за сточарството, различните видови животни се користат и за млечни производи, за месната индустрија и нивните пазари, овде го вклучуваме и риболовството. Со оглед на планинската конфигурација на регионот и неговото природно богатство со шуми и ливади, Западниот Регион на Косово е традиционално познат и по пчеларството и преработката на мед. Оваа индустрија еволуираше во последните години.

1.3. Сообраќајна инфраструктура на Западниот Регион на Косово

Сообраќајот е една многу важна активност на човештвото. Тој е неопходен дел за економијата и игра многу важна улога во просторните односи меѓу населбите. Сообраќајот во Западниот Регион се одвива по патен и по железнички сообраќај. (Opštinski razvojni plan Kosova, Peć 2006-2025, 49).

Кога станува збор за изградба на патишта и воспоставување подобри врски помеѓу градовите во Косово, подеднакво е важно и кога станува збор за развојот на туризмот. Сообраќајот ги поврзува локалните туристички дестинации и ги зајакнува заедниците кои обезбедуваат туристички производи и услуги. Треба да се спомене дека во современиот свет, самиот развој на туризмот е тесно поврзан со процесот на глобализацијата, а туристите, за да стигнат до одредена дестинација, мора да користат одредени превозни средства и разни видови сообраќај. Потребно е конкретно да се вклучат сите лица со цел да се подигне свеста помеѓу институциите, за да се инвестира што е можно повеќе во руралната и планинската патна инфраструктура, со што ќе се овозможи целосен пристап до сите туристички дестинации.

Туристичките дестинации треба да ги обезбедат сите потребни услови за туристите да се чувствуваат пријатно. Должината на патувањето до одредена туристичка дестинација и видот на сообраќајот што го користат туристите претставува најважната врска помеѓу сообраќајот и туризмот. Исто така, важно е да се забележи картирањето на туристичките дестинации или атракции кои

лесно ќе соберат многу информации за специфичните туристички локации, промовирајќи ги на туристите и посетителите, со што ќе им се олесни да ја пронајдат својата посакувана дестинација.

Сегашната состојба на Западниот Регион бара целосна проценка на целата ситуација, бидејќи вклучува регионални и општински патишта во однос на нивната функционалност, со цел јавниот сообраќај и транспортот на стоките да бидат поефикасни и побезбедни, со што ќе се заштити животната средина и ќе се поддржува економскиот развој на регионот.

Проблемите што се поврзани со сообраќајот се многубројни и се карактеризираат со лоша патна инфраструктура, недостаток на професионални услуги во управувањето со јавниот превоз, бидејќи има голем сообраќаен метеж, особено во влезовите и излезите од градовите и во нивните зони постои можност за појава на сообраќајни незгоди. За да се создаде идеален и ефикасен сообраќаен систем во Западниот Регион на Косово, треба да постои врска помеѓу луѓето и сите различни локации и населби, поврзувајќи ги градските области со приградските области кои бараат да се подобри патната и транспортната инфраструктура, како и безбедноста на патиштата, да се промовираат активностите на велосипедизмот, пешачењето и одењето и да се избегнуваат и намалуваат другите видови загадувања од сообраќајот. (Strategija za regionalni saobraćaj u regionu zapadnog Kosova).

Сообраќајот главно е претставен со патната мрежа за моторните возила, со воздушниот сообраќај за патниците кои патуваат во странство на поголеми релации, додека мрежата на железничкиот сообраќај е симболично застапена.

Табела 2. Растојание од центарот на градот до другите општини во (km).

Table 2. Distance from the city center to other municipalities in (km).

Оддалеченост од центарот на градот Distance from the city center	Исток Istok	Дечани Decani	Ѓаковица Gjakovica	Јуник Junik	Клина Klina	Пеќ Pec
Аеродром Airport	70	89	85	100	50	70
Железничка станица Railway station	25	14	44	30	1	1
Автобуска станица	1	/	1	1	/	1

Bus station						
-------------	--	--	--	--	--	--

Извор: (Џ. Анела).

Како што може да се види од дадената должина на овие патишта, според податоците од 2004 година изнесува 647 km, од каде поплочени се 97%.

Регионалните патишта имаат должина од 1 278 km, од кои 76% се асфалтирани. На Косово во 2004 година имало околу 250 000 возила. (Strategija za regionalni razvoj za ekonomski region zapad 2010-2013).

Карта 2. Поврзување на сообраќајот на територијата на Косово во нејзините региони

Map 2. Connecting traffic on the territory of Kosovo with its regions

Извор: (Просторен план на Косово 2010-2020 година +)

Светската организација за туризам (СТО, WTO) потврди дека во 2017 година, туристите најмногу го користеле воздушниот сообраќај, дури со 57%.

Искуството на земјите од ЕУ наведува дека интегрираниот сообраќај ја зајакнува врската помеѓу руралните и градските средини, а особено оние приградски области на кои им е потребна врска за социјална и економска кохезија, што истовремено има ефект врз намалување на регионалните нееднаквости и социјалните разлики. Обезбедувањето на соодветни услуги за јавен превоз, вклучително и железницата, исто така се смета за важен елемент во подобрувањето на социо-економските услови за неразвиените области.

Соодветната инфраструктура за превоз на патници и стоки е предуслов за економскиот развој на земјата и за привлекување на странски инвестиции.

Регионалната сообраќајна стратегија има за цел да ја подобри ефикасноста на превозот на луѓе и стоки, како и развојот на инфраструктурата управувана од оваа стратегија, со што ќе се обезбеди подобар квалитет на живот за населението во регионот и директно да го поддржува развојот на претприемништвото и развојот на туризмот.

Сообраќајот е важен фактор за економскиот и социјалниот развој на земјата. Јавниот сообраќај игра важна улога во овозможувањето на луѓето да одат на работа, а треба да се гради врз принципите на ефикасност и сигурност, како и да ги задоволи потребите на целото население со тоа што ќе се поврзе

со работните места и другите јавни услуги, како што се образованието, здравствената заштита и рекреацијата.

Во однос на економскиот развој, сообраќајот е сектор и катализатор за економскиот развој и туризмот на земјата. Развојот на ефикасен сообраќаен систем со модерна инфраструктура го олеснува преместувањето на стоките на непрекинат и безбеден начин. Оваа стратегија треба да послужи како упатство за општините за идниот развој на сообраќајот и во исто време да биде значаен чекор за економскиот развој, вклучително и за туризмот и заштитата на животната средина. Кога зборуваме за сообраќај, треба да се спомене и транзитниот туризам, кој ги вклучува следниве туристички дестинации, кои се посебни специфични области кои ги опфаќаат локалните и меѓународните правци во рамките на туристичките региони, така што тие се појавуваат како посебна туристичка понуда.

1.3.1. Патен сообраќај

Патниот сообраќај ги опфаќа сите регионални патишта што ги поврзуваат: Пеќ со Ѓаковица, Призрен, Митровица и Приштина. Преку Јадранскиот автопат, Косово се поврзува со Автопатот Приштина - Пеќ.

Ова треба да значи дека на овие автопатишта треба да им се посвети посебно внимание во секоја смисла, особено во стратешки аспект.

- *Регионалните патишта се:*

- Пеќ – Радавац,
- Митровица – Пеќ,
- Пеќ – Дечани – Ѓаковица.

1.3.2. Железнички сообраќај

Нивото на развој на овој сообраќај е ниско. Железничкиот сообраќај ја вклучува линијата на трасата на Косовско Поле - Пеќ, долга 81,2 km и е изградена уште во 1936 година. Клина - Призрен е изградена во 1963 година со должина од 58,435 km и должина од 11,420 km на станиците. Услугите се на многу ниско ниво, нема патнички превоз бидејќи станува збор за товарен воз што превезува тешки материјали. Поради недоволната инвестиција во

железницата, таму состојба е многу лоша. Максималната дозволена брзина на повеќе места е 80 km на час. Исто така, одржувањето е многу мало.

Сето ова е под влијание на дивоградбите во близина на железницата. Ова резултира со неразвиена железничка инфраструктура. (Strategija za regionalni razvoj za ekonomski region zapad 2010-2013).

1.3.3. Воздушен сообраќај

Денес во Косово има еден цивилен Меѓународен аеродром во Слатина кај Приштина, со просек од 20 летови на ден, а тој број постојано се зголемува, додека во Западниот Регион на Косово има аеродром кај Ѓаковица што го користи КФОР. Најблизок пристап за транспорт на стоки во овој регион се Царинските терминали на патниот транспорт во Пеќ и Железничкиот терминал во Косово Поле. (Strategija za regionalni razvoj za ekonomski region zapad 2010-2013).

II - ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА НА ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО

2. ОПШТИ ПОДАТОЦИ ЗА ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО

Со Република Косово се граничат: Албанија на југозапад, Македонија на југ, Црна Гора на северозапад и Србија на североисток. Границата на Косово со соседните земји е претежно преку планините и има природен карактер.

Територијата се протега помеѓу географска ширина $41^{\circ} 51'$ и $43^{\circ} 16'$, и по должина на $19^{\circ} 59'$ и $21^{\circ} 47'$.

Карта 3. Граница на Р. Косово и на западниот Регион на Косово со соседните држави

Map 3. Border of R. Kosovo and the Western Region of Kosovo with neighboring countries

Извор: <https://www.ezilon.com/maps/europe/kosovo-maps.html> - Преземено 10/03/2019

Карта 4. Географска положба на западниот регион во Р. Косово

Map 4. Geographical position of the western region in R. Kosovo

Извор: Геодетска управа на Косво, Преземено 10/03/2019

Карта 5. Граници на општините и селските атари на западниот регион на Косово

Map 5. Boundaries of municipalities and rural areas in the western region of Kosovo

Извор: Извор: Геодетска управа на Косво, Преземено 10/03/2019 г.

Територијата на Република Косово се карактеризира со различни височини. Западниот Регион на Косово опфаќа шест општини: Исток, Клина, Пеќ, Јуник, Дечани и Ѓаковица. Можеме да истакнеме дека овој регион е западна порта на Република Косово што граничи со Албанија (со општините Ѓаковица и Јуник), со Црна Гора (со општините Дечани и Пеќ) и со Србија (со општината Исток). Општината Клина се граничи со три општини: (Исток, Пеќ и Ѓаковица) во регионот се наоѓа и пресекот на магистралниот и железничкиот пат исток - запад од главниот град Приштина.

Најниската точка на Р. Косово се наоѓа во долината на реката Бели Дрим на границата со Албанија и достигнува надморска височина од 280 метри, а највисоката е на западниот дел на Косово, Ѓеравица - 2 565 метри надморска височина.

Најважни реки на Р. Косово се: Бели Дрим со должина од 122 km на Косово, Ибар со доплжина од 42 km, Ситница со должина од 90 km, Печка Бистрица со должина од 63 km, Ереник со должина од 51 km, Призренска Бистрица со должина од 31 km, Морава со должина од 60 km и Лепенец со должина од 53 km во Јужно Косово. Нивните води се влеваат во Јадранското, Црното и Егејското Море. Кога се гледа на географската страна на Косово, неговата позиција е подобрена со голем број на природни елементи како што се: геолошкиот состав, пејзажите, климата, хидрографијата, вегетацијата, разни видови земјиште како и подземните ресурси кои обезбедуваат добра основа за економски развој. Промените што се случуваат во рамките на природните елементи се манифестираат со почвата и вегетацијата и со тоа се прави уникатно подрачје кое му даваат посебен изглед на целиот пејзаж. За Косово е познато дека има многу природни ресурси што го направија познао не само на Балканскиот Полуостров, туку и пошироко. Тие можат да се карактеризираат со специфични климатски и географски услови.

Кога се гледа на географската страна на Р. Косово, неговата позиција е подобрена со големиот број природни елементи како што се: геолошкиот состав, пејзажите, климата, хидрографијата, вегетацијата, разните видовите

почви како и подземните ресурси кои обезбедуваат добра основа за економски развој. Промените што се случуваат во рамките на природните елементи се манифестираат со почвата и вегетацијата и со тоа се прави уникатно подрачје, а му даваат и посебен изглед на целиот пејзаж. За Р. Косово познато е дека има многу природни ресурси што го направија познато, не само на Балканскиот Полуостров, туку и пошироко. Тие можат да се карактеризираат со специфични климатски и географски услови.

2.1. Релјеф

Р. Косово може да се нарече планинска земја, која го зазема централниот дел на Балканскиот Полуостров. Се проценува дека има околу 2,2 милиони жители, повеќето од нив се Албанци со 90% и Срби со 5%. Ако земеме, на пример, неколку помали области како што се: Дреница, Ново Брдо, Косово Поле, долината на Морава, Подујево, тие се сосема различни едни од други. Р. Косово е опкружено со неколку планински масиви.

Северниот дел е окупиран од Планината Копаоник (со над 2 000 метри надморска височина), која се карактеризира со присуство на абразивни ефекти на речните страни и на глацијални остатоци.

Флувијалната релјеф е претставен со реките и потоците, кои не само што се богати со вода, туку и со плоден талог. Водата, како што тече, од дното на коритото е во состојба да создава талог и да го носи низводно. Со текот на реките низ пределот, тие се зголемуваат, спојувајќи се со другите реки. Така формираната речна мрежа формира дренажен систем, но може да прифати и други обрасци во зависност од регионалната топографија и геологија.

Глечерските остатоци

Иако географски се ограничени, глечерите влијаат на промената на целиот пејзаж. Бидејќи мразот постепено се движи надолу по долините, предизвикува да се одделат делови од карпите. Ова доведува до абразија која кога ќе падне одреден дел од карпите ги претвора во ситен седимент наречен глацијално брашно. Во јужниот и југозападниот дел на Косово, по должината на границата со Р.С. Македонија, се наоѓа Шар Планина со височина од над 2 500 метри. Западниот дел на Косово (кон границата со Албанија) вклучува делови од „Албанските Алпи“ и планината Мокра Гора (кон границата со Црна Гора).

Овие делови се карактеризираат со карпест материјал, високи врвови и многу длабоки клисури и кањони. Делот од Р. Косово, што се карактеризира со огромни рамнини, зафаќа површина од околу 36% од вкупната територија.

Овие сливови се карактеризираат со надморска височина помеѓу 400 и 700 m. Територијата на Проклетие е една од најважните области во однос на природниот пејзаж и ги исполнува сите услови и критериуми да се прогласи како заштитен национален парк. Национален парк зафаќа површина од 38 000 ha. Прогласувањето на овој национален парк во Западниот Регион на Косово ќе создаде придобивки и во економските и социјалните средини бидејќи ќе привлече и домашни и странски туристи кои ќе уживаат во овие убавини.

Природната убавина и еколошките вредности на оваа територија, а особено Руговската Клисура заземаат посебно место. Важно е да се истакнат овие предели со нивната привлечност и како посебни природни области.

2.2. Клима

Климата во Западниот Регион на Косово е континентална, што резултира со топло лето и студени зими, и е со медитерански и континентални влијанија (просечна температура во текот на годината се движи од + 30°C во лето до - 10°C во зима). Сепак, поради нерамномерното зголемување на одредени делови од земјата, исто така, има промени во температурите и врнежите.

Просечната влажност во текот на годината изнесува 70,2%, а годишната просечна облачност изнесува 58%.

Врнежите од дожд во овој регион се меѓу најголемите во Косово. Во долните делови е 724,6 l/m². А во планинските предели на Проклетие врнежите изнесуваат околу 1 300 l/m².

Табела 3. Општини во Западниот Регион на Косово

Table 3. Municipalities in the western region of Kosovo

Општини Municipalities	Западен Регион Western region	Пеќ Рес	Ѓаковица Gjakovica	Исток Istok	Клина Klna	Дечани Decani	Јуник Junik
Површина (km ²) Surface (km ²)	2,311	603	586	453	308	284	77
Населени места Settlements	322	95	84	50	54	37	2

Извор: Стратегија за регионален развој на Западниот Регион на Косово 2010-2013
(Преземено на 15/05/2017)

Како што може да се види од табелата што го покажува Западниот Регион на Косово, се гледа дека регионот опфаќа шест општини и шест града, по еден во секоја општина и 322 села опфатени во Западниот Регион на Косово.

Висината на големите градски центри варира од 357 метри надморска височина до 520 метри надморска височина, а највисокиот врв е на планината Јереравичи со 2 656 метри надморска височина, што исто така е и највисокиот врв на Р. Косово. Територијата што ја зафаќа од вкупна површина на Косово изнесува 10 887 km², или овој регион зафаќа 21% од областа на територијата на Р. Косово.

III - МОЖНОСТИ ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО

3. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ НА ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО

Терминот туризам за првпат бил споменат во Англија во 1811 година во написот „Sublime Cockey“ Турист а Туризам во „Spoting Magazine“, и затоа терминот турист се појави пред терминот туризам (Cicvarić A. 1990).

Природните ресурси на Западниот Регион на Косово се извор за висококвалитетен туризам. Затоа, можностите за развој на туризмот се рефлектираат во областите богати со планини, културно и историско наследство, реки, рурални, здравствени, културни, одржлив екотуризам, како и лов и риболов. Знаеме дека за време на војната во Косово беа уништени патиштата, како и културно-историските споменици, уништени се и многу куќи, а таквата состојба имаше многу лошо влијание врз Косово како целина.

Ние ја знаеме *дефиницијата за туризмот*, што значи збир на односи и феномени што претставуваат лица или лица кои патуваат во други туристички места надвор од нивното место на живеење и нивниот престој не е поврзан за никаква стопанска активност и профит, туку за уживање и рекреација, како и посета на разни туристички места. Кога ќе го разгледаме сето ова, можеме да кажеме дека има одлични туристички атракции кои ги воодушевуваат љубителите на дивата природа, но и љубителите на другите атракции.

Ако појдеме кај реките Бели Дрим и Бистрица, но и во градовите околу нив, ќе забележиме дека нудат голем број на рекреативни можности, особено за рибарите, додека љубителите на летните и зимските спортови ќе бидат воодушевени од кањоните, водопадите и терените погодни за скијање. Семејствата можат да уживаат во хотелите каде ќе се релаксираат во летните денови.

Во планините има различни диви животни: мечка, лисица, фазан, зајак, и др. Како што знаеме градовите се покриени со многу дрва и шумско зеленило, така што тие го кријат вистинското богатство за сите посетители и љубители на лековити растенија. Информациите до кои дојдовме, кога станува збор за изворот на Бели Дрим и пештерата во Радавац, можеме да кажеме дека состојбата што се појави покажува дека ја следи континуираната состојба на

двата терени и доаѓаме до заклучок дека се потребни бројни интервенции кај антропогените фактори.

Слика 1. Пештера во Радавац

Figure 1. Cave in Radavac

Извор: (Фото: Ш. Реџа (Shkelzen Rexha) - Преземено на 14/05/2017г.)

Пештерата и изворот на Бели Дрим се наоѓаат во селото Радавац на околу 11 km, од Пеќ на патот Пеќ - Рожаје. Неговото формирање е поврзано со ерозијата и хемиската работа на подземните води на Бели Дрим. Овде има патеки за посетителите, направени се хидроцентрали и сето тоа драстично влијае на намалување на водата во водопадот.

Пештерата во Радавац е создадена во карпите што го формираат врвот на Русолија, на 3 838 метри надморска височина, под кое се наоѓа изворот на Бели Дрим.

Слика 2. Изворот на реката Бели Дрим

Figure 2. The source of the White Drim River

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 09.00-15.00 ч.)

Овој извор се истакнува затоа што ги има најубавите речни водопади што сте ги виделе досега. Ако го следиме неговиот тек, можеме да стигнеме до Радавачката Пештера, која одамна е откриена, но не ја истраживме доволно.

За оваа пештера има легенда дека е многу голема и широка под која има река со која можете да стигнете до првото езеро и ако го истражуваме понатаму ќе дојдеме до планината. Според локалното население, едно куче поминало низ пештерата и успеало да излезе. Ова е една од најголемите пештери во регионот, но не е доволно истражена. Таа, заедно со изворот на Бели Дрим, е прогласена за природен споменик, кој секојдневно го посетуваат како локални така и странски посетители.

Слика 3. Изворот на реката Бели Дрим

Figure 3. The source of the White Drim River

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 09.00-15.00ч.)

Реката Бели Дрим и пештерата Радавац се заштитени во 1983 година, бидејќи се спомениците на природата. Имаат површина од 89,94 ha а изворот дава 5m³ вода во секунда и е најмоќниот извор на вода во Косово. Покрај овие можности, можеме да ја наведеме и традиционалната прекугранична соработка со поранешните југословенски републики и Албанија, каде што е неопходно да се организира комплетната инфраструктура. Исто така, треба да се искористат придобивките од чистиот воздух и водата за развој на бизнисот, како и за квалитетот на животот, бидејќи сето тоа влијае на одржливиот развој на големите дрвени резерви за заштита и зачувување на шумите.

Станува збор за проширување на хидроцентралите кои овозможуваат воспоставување стратешки пристап кон економскиот развој во западно Косово.

Културното богатството на Косово дава големи можности за развој на туризмот, во некои места постои широко распространето производство на ракотворби во Косово, а тие се привлечни за странските туристи. Успехот за привлекување инвестиции зависи од соработката на приватниот и јавниот сектор и нивната подготвеност за постојано споделување на информациите.

Кога зборуваме за планините, можеме да споменеме дека Косово е богато со нив, како што се: Проклетие, Шар Планина, каде што сите ентузијасти за зимски спортови, во зима одат на скијање и уживаат во другите атракции што се нудат. *Екотуризмот*, исто така е важен затоа што го вклучува одржувањето на еколошката средина, како и заштита на дивниот свет. Кога станува збор за карактеристиките на екотуризмот, постојат и природно зачувани области каде што гостите можат да престојуваат т.е. да се сместат, но таквите места можат да примат ограничен број посетители.

Гостите кои престојуваат во овие области сакаат да се чувствува пријатно и да ја чувствуваат природата. Во шумата има колиба за ловците и дрвосечачите, места за екскурзии, кампување и др.

Познати се и *термалните извори* на Косово, како што е Печката Бања со своите лековити својства. Во оваа област, странските инвеститори сакаат да инвестираат одредени средства на места каде што веруваат дека постои голема побарувачка за одредени сегменти како на домашниот, така и на регионалниот пазар. Одржливиот развој на туризмот во Западниот Регион на Косово треба да се заснова на природните ресурси и културно наследство кои претставуваат конкурентна предност на овој регион.

3.1. Антропогени ресурси на Западниот Регион на Косово

Антропогените туристички ресурси се сите феномени, предмети и процеси, како и разни настани што создаваат потреби за движење на една личност да ги задоволи своите културни потреби. (Isabela Škrtić., 2018).

Тие можат да се поделат на: (Bilen, M., 2006.).

- Културно-историски,
- Амбиентални туристички мотиви,
- Манифестации.

Како што е позната оваа поделба, можеме да кажеме дека Западниот Регион на Косово е богат со културно и историско наследство што е многу важно за градовите во овој регион. Овие ресурси се врзани за туристите кои остануваат на едно место за краток временски период, а нивниот обем го одредува интензитетот и структурата на посетителите. На следната слика се прикажани најзначајните културно-историски споменици за Пеќ, Ѓаковица, Клина, Јуник, Дечани и Исток, а други за нив ќе бидат прикажани подолу за секој град поединечно.

3.2. Културни ресурси на регионот

За Западниот Регион на Косово можеме да кажеме дека е богат и со природни ресурси, но и со културно наследство кое е од големо значење за овој регион. Секој регион се одликува со свое културно богатство, кое е детално опишано во дисертацијата.

Посетителите на градот Пеќ можат да ја посетат чаршијата на градот, Патријаршијата во Пеќ, џамиите, црквите, музејот, изворот на Бели Дрим, реката Бистрица, многу хотели и ресторани.

Во Ѓаковица интересно е да се посетат кулите, етнографскиот музеј и црквите. Во исто време, градовите Пеќ и Ѓаковица се најпосетени од другите четири региони. Јуник е познат по својата Воденица за валање, кулите, џамиите и рестораните.

Дечани особено се привлечни со прекрасниот манастир Високи Дечани, и со неговите кули. Клина како регион е многу попасивен од другите, но има неколку цркви, кули и тврдини. На крај, Општина Исток е препознатлива со

своите ресторани кои имаат локални езерца, па како домашните така и странските посетители прво ги посетуваат овие ресторани.

IV – УРБАНИЗАЦИЈАТА И ГРАДСКИОТ ТУРИЗАМ

Кога зборуваме за урбанизацијата, можеме да кажеме дека поимот урбанизација потекнува од латинскиот збор урбс. град; урбанус, урбан - градски. (Rabotić B., 2012). Градот влијае на проширувањето на постојните и појава на нови градови, со цел трансформација, односно промена на постојната состојба на урбанизираните градови.

Бидејќи самиот збор кажува дека градскиот туризам е градот, нашиот регион има значајни елементи да понуди и привлече повеќе туристи со нив. Секој град е значаен за себе. Спортскиот туризам, културниот туризам, екотуризмот, планинскиот туризам и др., се најзастапени во Косово и претставуваат можност за негов развој.

Авторот Борис Пирјевец, во својата книга Туризмот - вчера и денес, посочува дека зголемувањето на концентрацијата на централните градски функции во најголемите населени места е под влијание на функцииве што се прикажани на дадената шема.

Шема 1. Централни градски функции **Scheme 1. Central urban functions**

Извор: (Џ. Анела, создадена од делото на Борис Пирјевец)

Како што е прикажано на сликата, гледаме дека сите функции мора да бидат меѓусебно поврзани. Ова значи дека за да бидат градски и да имаат што да понудат, како што е случајот со Западниот Регион на Косово, тие го имаат своето културно наследство, како и културата. Традиција која е препознатлива на повеќе начини и апелира до посетителите, покрај тоа има многу образовни институции каде што можат академски да се подобрат и напредуваат во работата. Кога станува збор за обука, неизбежно е да не се спомене Универзитетот „Хаџи Зека“ во Пеќ, кој покрај економијата, сметководството, правната и музичката насока има и насока за управување со туризмот, каде сите овие програми се водат на босански и албански јазик. Така, градот Пеќ им

овозможува на студентите, покрај студиите, да вежбаат во хотелите, рестораните и другите институции директно или индиректно кои се вклучени во туристичката дејност.

UNWTO (Светска туристичка организација) го дефинира градскиот туризам како вид на туристичка активност што се одвива во градската област со нејзините природни или основни карактеристики што не се карактеризираат со земјоделска економија како што се:

1. Администрација,
2. Производство,
3. Трговија и услуги,
4. Превоз.

Градските дестинации нудат широк и разновиден спектар на културни, архитектонски, технолошко природни и социјални искуства, како и одмор и водење добра работа. Според UNWTO во 2015 година, 54% од населението живее во градска средини, а до 2030 година се очекува да достигне до 60%.

Со сите овие важни резултати, туризмот е централната компонента за економијата, социјалниот живот и географијата на многу градови во светот, но и кај нас и затоа е клучен елемент во политиките на градскиот развој. Таа претставува почетна сила во развојот на многу градови и земји кои придонесуваат за нивниот напредок, унапредување на градската агенда и целите на одржливиот развој. Тие треба да ги направат градовите одржливи и на тој начин да го развијат градот и да обезбедат подобри услови за живот за неговите жители и посетителите кои доаѓаат да нè посетат.

Според Комбол, градскиот туризам е туристички престој во град со туристички настани со комплексен динамичен систем во кој туризмот е само еден мал дел (Pančić Kombol, 2000: 154). Градскиот туризам е опфатен уште од времето на Месопотамија и Сумерија. Посебни трендови во градски туризам се статистичките показатели кои ни го покажуваат бројот на ноќевањата и туристичкиот сообраќај. Градскиот туризам се развива во градовите кои се карактеризираат со отворени градски простори, паркови со убави околини, материјално и нематеријално наследство, џамии, цркви, научни центри и др.

Градовите се честа база за туристите кои го познаваат целиот регион како содржина или туристичка дестинација. Некои автори ја истакнуваат атрактивната база на градот како туристичка дестинација (Gartner, 1996: 353)

или специфичните елементи на градските туристички производи, т.е. ресурси на градскиот туризам кои ја одредуваат привлечноста на градот кон неговите посетители (Pavlić, Nikolić, 2013: 8). Првите градски населби се основани во долините на реките Тигар и Еуфрат во 4 век пр. н.е.

Овој вид туризам е од понов вид, кој вклучува престој во поголеми агломерации специфични за архитектонски потфати, бројни културни и историски вредности и бројни спортски и културни настани. (Pirjevec, B., 2008).

Накратко, сите форми и услуги што се случуваат во градските области ги нарекуваме градски туризам. Причините за овој вид туризам можат да бидат поврзани со големата желба за патување, како и со големиот интерес да се запознаат со дестинацијата, начинот на живот, обичаите, историјата, културното наследство, уметноста и слично. Сето ова е поврзано со културниот туризам, а тој е основата на градскиот туризам. Споменавме дека градскиот туризам е поврзан со патувања за посета на градовите од различни причини: разгледување, купување, посета на роднини и на пријатели, посета на културното и историското наследство, деловни состаноци, забава и друго. Смит и другите (2010 година) сметаат дека градскиот туризам ги вклучува активности на туристите, како што е прикажано на шемата, во која можеме да ги видиме сите овие активности поврзани со туристите кои посетуваат разни туристички места кои се најважни за нив.

Шема 2. Активности на туристите од аспект на градскиот туризам

Scheme 2. Activities of tourists from the aspect of urban tourism

Извор: (Џ. Анаела, создадена врз основа на делото на Rabotić B., 2013 г.)

Покрај сè што споменавме досега за градскиот туризам, кој е како специфична форма на туристичко движење на разни туристички дестинации, може да се забележи дека туристите биле мотивирани да патуваат преку Западниот Регион на Косово кој ги нуди своите атрактивни елементи што се интересни за туристите и многу треба да се внимава на ова. Ние ќе ги опишеме градовите, но и нивната понуда на атракциите што ги нудат тие за домашните и странските туристи.

4.1. Основни карактеристики на градскиот туризам

Добро е познато дека сите градови во Косово и ширум светот имаат некои заеднички карактеристики. Секој е специфичен на свој начин.

Кога станува збор за заедничките карактеристики на сите градски дестинации, според Работиќ, тие се следниве: (Rabotić B., 2013).

1. Градовите се центри на интерактивност помеѓу луѓето, така што многу од современите туристички дестинации имаат контакт со градските области.
2. Градовите функционираат како „база на домаќини“ за туристите кои одат на екскурзии во руралните области.
3. Градовите служат како „порта“ за туристите што ја посетуваат земјата.

4.2. Атракции на градовите како туристички дестинации

Самото име атракцијата потекнува од 1960-тите. Показува нешто привлечно т.е. нешто интересно. Нашата главна задача е да привлечеме што поголем број туристи за да не посетат. Дефиницијата за привлечноста според (Pearce) Пеарцеу [12:46] гласи: „Туристичка атракција е одредено место со специфични антропогени или природни одлики што се во фокусот на интересот и вниманието на посетителите“. Мислењето на (Gunn i Var) Гун и Вар е: „Атракциите се места каде што се обезбедени низа физички карактеристики и услуги, за претпоставениот капацитет на посетителите“, кои можат да имаат двојна функција:

- да го поттикне интересот за патување,
- како туристички производ, тие обезбедуваат задоволство на туристите.

Многу „атракции“ не би биле неопходни ако нема атракции. Наведените автори ги гледаат атракциите како елемент на функционален туристички систем како што покажуваме во (шема 3.).

Шема 3. Атракции во туристичкиот систем

Scheme 3. Attractions in the tourism system

Извор: (Џ.Анела, создаден врз основа на - Gunn, C.A., Var, T., Tourism planning: basics, concepts, cases, Routledge, 2002, стр. 34.)

(Richards) Ричардс [17] тврди дека истражувањето на атракциите што тој ги гледа како фокусна точка на туристичкиот процес сè уште заостанува кога се занимава со други туристички теми. Така, сфативме дека има многу мислења за дефинирањето на атракциите според истакнати автори и следствено на тоа како тие влијаат на градскиот туризам, како на инфраструктурата, сместувањето, транспортот и др. Можеме да кажеме дека сè што влијае на имиџот на град е многу важно, затоа што со тоа ќе привлечеме што е можно повеќе туристи. Сликата на градот, исто така, е важна за неговата клима, градската култура, гостопримството и пристапноста на локалното население (населението што живее во градот), како и неговата природна убавина.

Се разбира, како и секоја туристичка понуда, градот мора да има свои туристички атракции, како што се разни паркови, ликовни галерии, изложби, саеми, спортски и рекреативни центри, разни фестивали и настани и сè што треба да има еден град.

Шема 4. Градска слика

Scheme 4. City image

Извор: (Џ. Анела, создадена врз основа на - Smolčić Jurdana, D., Sušilović, Z., Planing city tourism development: Principles and issues, Vol.12, No.2, pp 135-144, 2006.

4.3. Имплементација на стратегијата за градски туризам

Економијата од посетителите и растот на големите градови (The Visitor Economy and the Growth of Large Cities), (Christopher Law).

Кристофер Лавго го испитува односот помеѓу туризмот и градските области каде се издвојуваат: примарни, секундарни и дополнителни елементи.

- Основните елементи ги вклучуваат причините зошто туристите ги посетуваат градовите.

- Споредните елементи го вклучуваат сместувањето и купувањето.

- Додека дополнителните елементи го вклучуваат превозот на туристите.

Сите овие, заедно влијаат на успехот на градскиот туризам, но не и на нивното задржување. Историските знаменитости, односно културното наследство, пејзажите сите овие елементи се значајни за локалното население. Исто така е важно да се спомене која стратегија е најприменлива. Кога се осврнуваме на стратегијата за градскиот туризам, можеме да го спомнеме (Christopher M. Law-a) Кристофер М. Лав направил визија за спроведување на стратегијата за градскиот туризам. Во оваа шема тој сакал да покаже како се јавува физичката, економската и социјалната регенерација. (Christopher M. Law) Кристофер М. Лав истакна дека јавниот сектор е главен извор на средства и го претставил ставот на туристите како нови инвестиции што ќе ја подобрат животната средина и самите туристички атракции. Целта на овој преглед е да се објасни спроведувањето на стратегијата за градскиот туризам што треба да ја користи секоја туристичка градска средина.

Шема 5. Стратегија за градски туризам **Scheme 5. Urban tourism strategy**

Извор: Law, C.M.: Urban Tourism, the Visitor Economy and the Growth of the Large Cities Continuum, London, New York, 2002, стр. 50.

На шемата е прикажана стратегијата за градскиот туризам што треба да ја применат сите туристички области. Може да се види дека јавниот сектор е извор на средствата што се инвестираат во градовите, во обезбедувањето на туристичките атракции, во уредувањето на земјиштето. Целата инфраструктура, со сите овие елементи, обезбедува нова слика за градот каде

сè е во корист на жителите од тие заедници. Со подобрата слика за градовите, тие добиваат подобра промоција и автоматски привлекуваат повеќе туристи.

Кога ќе се зголеми бројот на посетители, на домашните или на странските ќе се зголеми и приходот, неговото зголемување ќе влијае на натамошните инвестиции во туристичките настани и атракции и тоа ќе доведе до подобрување на животната средина.

Според тоа што го кажавме досега кога станува збор за имплементација на стратегијата за градскиот туризам во градовите, тоа има позитивно влијание врз вработувањето затоа што создава нови работни места и сето тоа води кон физичка, економска и социјална регенерација.

4.4. Проблеми што влијаат на градскиот туризам

Со спомнување на проблемот, веднаш може да се каже дека се однесува на негативните „квалитети“ што влијаат на еден град. Тие, исто така, влијаат на нивната околина на лош начин.

Туристичките дестинации се соочуваат со следниве проблеми:

- ✓ Големиот број на туристи - каде се создава гужва,
- ✓ Заштита на вашата околина,
- ✓ Сообраќајот,
- ✓ Управување со туристичките посети,
- ✓ Сите туристички сместувачки капацитети треба да бидат достапни и видливи,
- ✓ Потребата за различна содржина и др.

Сите градски средини треба да бидат подготвени да се справат со какви било проблеми бидејќи повеќето проблеми не се решаваат лесно, но дефинитивно треба да знаеме како да ги намалите.¹

¹Значењето на зборот „намали“ подразбира дека проблемите што ќе се појават ќе бидат намалени. во помала мера.

V – ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО

Западниот Регион на Косово, опфаќа шест општини, а тие се: Пеќ, Ѓаковица, Клина, Јуник, Дечани и Исток. Од кои Исток, Клина и Дечани припаѓаат на општината Пеќ, а Ѓаковица и Јуник се заедно. Врз основа на ова, следната табела ни ја покажува локалната инфраструктура, тоа се главните патишта што минуваат или ги поврзуваат локалните области во Западниот Регион на Косово.

Табела 4. Главни патишта што минуваат низ општините во Западниот Регион

Table 4. Main roads passing through municipalities in the western region

Главни патишта The main roads	Исток Istok	Дечани Decani	Ѓаковица Gjakovica	Јуник Junik	Клина Klina	Пеќ Pec
Локални Local	Да / Yes	Да/ Yes	Да/ Yes	Да/ Yes	Да/ Yes	Да/ Yes
Регионални Regional	Да / Yes	Да/ Yes	Да/ Yes	Да/ Yes	Да/ Yes	Да/ Yes
Автопат Highway	Не / No	Не / No	Не / No	Не / No	Не / No	Не / No
Меѓународни патишта International roads	Не / No	Не / No	Не / No	Не / No	Не / No	Не / No

Извор: (<http://www.phm-west.org> - Преземено на 5.5.2019 година)

Табелата 5 ни ја покажува достапноста на информации за посетителите во секоја општина од Западниот Регион на Косово:

Табела 5. Достапност на информации за посетителите во општините од Западниот Регион на Косово

Table 5. Availability of information for visitors to municipalities in the Western region of Kosovo

Достапност Availability	Исток Istok	Дечани Decani	Ѓаковица Gjakovica	Јуник Junik	Клина Klina	Пеќ Pec
Информативен центар Information Center	Нема None	Нема None	Нема None	Нема None	Нема None	Има There is
Правилна туристичка ознака Proper tourist signage	Нема None	Нема None	Нема None	Нема None	Нема None	Нема None

Ниво на туристичка ознака на располагање Level of tourist signage available	Локални Local	Локални и општински Local and municipal	Локални Local	Локални Local	Општински Municipal	Локални , општински, регионални и национални Local, municipal, regional, and national
--	------------------	--	------------------	------------------	------------------------	--

Извор: (<http://www.phm-west.org>, преземено на 5.6.2019 г.)

5.1. Развој на туризмот и неговите потенцијали

Кога зборуваме за потенцијалите за развој на туризмот во општините од Западниот Регион на Косово, можеме да кажеме дека секоја од нив има потенцијал за развој, но тоа треба да се надгради и да се подобри сегашната состојба. Како што рековме на почетокот, општините се опкружени со планини, езера, реки, мостови и културно наследство, кои како такви претставуваат голем потенцијал за развој на туризмот. Поточно, сегашната состојба се однесува на сообраќајот, културата, политиката и здравството. На сето ова влијаат и инвестициите, доколку имаме поголеми инвестиции, успехот е гарантиран. Значи, успехот за привлекување инвестиции зависи од видот на соработката помеѓу приватниот и јавниот сектор и нивната подготвеност постојано да се разменуваат информации. Инвестицискиот маркетинг и промоцијата на туризмот бараат поддршка од приватните и јавните инвестиции, како и здруженијата на граѓани.

Иако потенцијалот на секоја општина е одреден со неговата географска положба, климата, природните и културните ресурси, тие првенствено се ориентирани кон луѓето според нивната посветеност, способност, енергија, вредности и организацијата. Кога станува збор за сообраќајот, можеме да кажеме дека секој ден се работи на подобрување на тоа и вмрежување со другите соседни граници за да може сообраќајот подобро да се регулира, да се почитуваат сите правила на однесување и со тоа да се зачува природата.

Природните и културните ресурси на Косово се главните столбови на туристичкиот производ и тука ги вклучуваме културниот, планинскиот, алпскиот,

руралниот, еко и алтернативниот туризам, активниот туризам, прекуграничните патувања, состаноците и одржувањето на разни конференции на ова поле, спортскиот туризам, спа-туризмот и градскиот туризам во кој можеме да го вклучиме и тематскиот туризам.

Спортски туризам - за да се разбере концептот на спортскиот туризам, можеме да истакнеме дека има многу автори кои го дефинираа овој термин.

Така на пр. (Gibson 2003; Studzieniecki 2003; Wed & Bull 2004), посочи дека спортскиот туризам е класифициран во специфични форми на туризам врз основа на мотивацијата за патување. Мотивацијата за патување се однесува на престојот во одредена туристичка дестинација. Во овој контекст важно е да се забележат спортски и рекреативни активности, како што се: скијање, пешачење во Ругова. Летните и зимските спортови и рекреативниот туризам се исто така различни. Во летниот период, можете да ги посетите реките Бели Дрим и Бистрица, потоа Пеќ, водопадите на Мируша во Клина, Бањата во Исток, реките Ереник до кои може да се стигне само со специјални возила. На сите овие места можете да се чувствувате удобно и да вдишете свеж воздух. Предвидените активности за 2019 година вклучуваат проценка на потенцијалот и поттикнување на групниот пристап во овие региони, како и во различни области како што се културата, здравството, бањите, руралниот туризам, одење и активен туризам. Во 2017 година, од косовскиот буџет беа распределени 10.000 евра, а во 2019 година се очекува да се зголеми за 20.000 евра од донатори. (Program Kosova o ekonomskim reformama 2017-2019, decembar 2016).

Слика 4. Авантуристички парк во Пеќ

Figure 4. Adventure Park in Pec

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 09.00-15.00 ч.)

Овој авантуристички парк во Западниот Регион на Косово се наоѓа во општина Пеќ и беше отворен на 10.7.2017 година. Церемонијата беше организирана од страна на градоначалникот на Пеќ, менаџерот на ППСЕ-а Sigrid Meijer и Bekima Gashija еден од сопствениците на стопанските објекти.

Сместен е на 780 метри надморска височина, тоа е првиот забавен парк каде што посетителите можат да уживаат во најразлични воздушни платформи

со различни тежини, има скалило со јажиња на кои може да се искачите на голема надморска височина, како и да имате голем замав висок 17 метри. Исто така, постои ранч (фарма) кој поседува коњи за љубителите на јавањето или возачите можат да уживаат целосно во патеките, но нуди и многу други атракции. Значи, оваа област нуди одлична туристичка понуда. Целиот овој проект беше финансиран од Швајцарската агенција за развој и соработка на Косово. **(Авантуристички парк во Пеќ - промовирање на првиот сектор за вработување)**. И во зима ви се препорачува да ја посетите Ругова.

Екотуризам. Овој вид туризам е поврзан со зачувување и заштита на животната средина. Шумите не се сечат бидејќи што дрвјата се уништуваат. Во реките да не фрламе ѓубре, бидејќи водата се загадува и со тоа се нарушува здравјето на луѓето.

Културниот туризам е поврзан со историските споменици и целото културно наследство што треба да се заштити од разни негативни елементи, како што се нивното уништување, уривање, палење и друго. Западниот Регион на Косово има богата култура која вклучува голем број на цркви, џамии, музеи, кули, манастири и др. Пречките што влијаат на промовирањето на културниот туризам се бројни, и затоа организаторите на настаните ги посочуваат следниве тешкотии во нивното службено работење.

- Ограничени се средствата добиени од локалните и централните власти.
- Тие немаат соодветна инфраструктура за изведување културни и уметнички настани.
- Неможноста на локалните власти да интегрираат култури во поширока стратешка рамка кога станува збор за развој на туризмот.
- Недостаток на соодветна културна и туристичка политика на сите нивоа.

Спа-туризам, важно е да се истакне Бањата во Исток. Оваа бања има извор на топла вода што ги привлекува луѓето кои сакаат да бидат излечени од разни болести: ревматизам, заболувања на коските и др.

Рурален туризам, Западниот Регион на Косово е богат со земјоделство, трговија, житарки и други видови култури.

Градскиот туризам се развива и е присутен во сите шест општини од Западниот Регион на Косово, она што е важно за развојот на градскиот туризам е покрај културното наследство и тоа што градовите имаат голем број хотели, ресторани, хостели и други туристички сегменти кои се особено важни како на

локалното население, на домашните, но и на странските гости на кои мора да им се обезбеди место за престој.

Тематски туризам или специфичен вид туризам се создава како индивидуална желба со посебно искуство за време на празниците. Со еден збор, тоа е патување за одмор, вклучување во разни активности, како и за извршување на специфичен интерес на поединецот или групата. (Verka Jovanović., 2013). Подолу ќе дадеме индивидуален опис на сите шест општини што е карактеристично за нив со еден збор се што има врска со развојот на градски туризам во Западниот Регион на Косово.

5.2. Перспективи за развој на општина Пеќ

5.2.1. Историска развој на градот Пеќ

Градот Пеќ е еден од најстарите градови во Косово и е еден од најубавите и најбогатите градови со културно и историско наследство, како и со други природни убавини. Откриени се бројни археолошки предмети во градот со кои градот е познат. Трагите од животот во Пеќ нè враќаат уште во римскиот период, бидејќи на југоисточната страна по должина на брегот на Бистрица може да се најдат остатоци од римска населба. Откриени се многу споменици со натписи за ова место. Зачувани се голем број на средновековни споменици, меѓу кои особено се истакнува манастирот на Пеќската патријаршија кој е подигнат на левиот брег на Бистрица. (Opštinski razvojni plan Peć 2006-2025).

Во XV век, градот припаѓал на рамнината наречена Градина. Низ историјата, Пеќ имал разни имиња. Во илирско и римско античко време како градот се викал: Пеќ, Пека, Пентза и Форно. Градот е познат по одличните младински забави, спортските активности и други удобности што го прават привлечен во сите периоди од годината.

Во општина Пеќ многу се работи за изготвување на детален градски план за: (Opštinski razvojni plan Peć 2006-2025).

- Центар за зимска рекреација на Копраник.
- Зимскиот центар Боге во Пеќ.

Причините за развојот на овој вид туризам можат да бидат поврзани со големиот интерес да ја запознаат туристичката дестинација, нејзината

историја, уметноста на животниот стил и културното наследство каде можеме да кажеме дека овој вид туризам се нарекува културен туризам.

Руралниот туризам ги опфаќа сите форми на туризам и неговите услуги што се одвиваат во нивната област, така што сите овие форми на туризам и услуги што се случуваат во градската област се нарекуваат градски туризам.

Селскиот туризам во градот Пеќ се одржува секоја година во август, каде секој ги изложува своите производи, без разлика дали е храна или се пијалаци, па сите заинтересирани посетители можат да ги вкусат овие производи.

Нивното мото е: **„Stay the weekend, experience Peja“**, the fair aims to present the regional touristic offer and quality products that it produces“ накратко, да останете во градот Пеќ за викенд и да стекнете разни искуства.

Веќе во XX век, градовите се „запознаа“ со нивните туристички атракции и од тогаш градскиот туризам им обезбеди економски стимул за сите кои учествуваа во формирањето на нивната туристичка понуда.

Кога станува збор за туристички производи по туристички региони, тие вклучуваат: (Opštinski razvojni plan Peć 2006-2025).

- Планински туризам,
- Зимски - рекреативен туризам,
- Рурален туризам,
- Здравствен туризам,
- Транзитивен туризам,
- Здравствен туризам,
- Лов и риболов итн.

Туристичките зони и локалитети, местата на примарната експлоатација како и секундарниот туризам, се класифицираат врз основа на ресурсите што ги поседуваат. Друга придобивка од градскиот туризам е ревитализација на градските центри, физичката регенерација на градовите и другите погодности што можат да ги користат граѓаните и туристите.

Многу туроператори ги вклучија градските патувања во нивните каталози како програма на целиот аранжман или како секундарен мотив во рамките на летните аранжмани. Директорот за промоција на туризмот во општина Пеќ, истакна дека во текот на 2017 година, благодарение на информативните брошури во Пеќ и неговите региони и Канцеларијата за информации за

туризмот, Пеќ го посетиле околу 11 000 туристи, од кои 6 000 биле странци. Се истакнува дека во последните пет години има големо зголемување на бројот на туристи. Тие доаѓаат првенствено заради природата и културата на Пеќ, на планинско пешачење, кое денес стана светски тренд, и е посебно доминантно. Повеќето странски туристи доаѓаат од Албанија, Германија и Франција, додека туристите од Турција се на шесто место.

5.2.2. Географска положба на Пеќ

Општина Пеќ зафаќа површина од 603 km², а градот Пеќ има површина од околу 20 km². Пеќ се наоѓа во близина на местото каде што се поврзуваат реките Бели Дрим и Бистрица, кои имаат должина од 63 km, со површина од 514 km², количеството на вода е над 300 м³. (Opštinski razvojni plan Peć 2006-2025). Кога сте блиску до овие две реки, ќе видите дека Пеќ нуди можност за лов и риболов на разни видови животни, свежа вода, а за љубителите на зимските и летните спортови можност за посета на убавините на кањонот, на водопадот и соодветниот скијачки терен. Токму на оваа планина, планината Ругова (Боге) е една од најпопуларните туристички дестинации. Градот Пеќ се наоѓа во рамнината Дукаѓина во западниот дел на Косово, помеѓу 40 и 42° северна географска ширина, на надморска височина од 498 m.

Слика 5. Центарот на градот Пеќ

Figure 5. The center of the city of Pech

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 12ч.)

Областа во Пеќ е покриена со шуми, богата е со зимзелени дрвја, кои преставуваат невидено богатство за ловците и собирачите на билки.

Пеќ е бог со многу места кои овозможуваат развој на туризмот и ловот.
Пеќ отсекогаш бил богат со разновидна архитектура.

Слика 6. Реновирање во центарот на градот Пеќ
Figure 6. Renovation in downtown Pech

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 13 ч.)

Археолошките наоди покажуваат дека денешната територија на градот Пеќ била населена уште од античко време. Името се споменува уште од 1202 година. тука се наоѓало седиштето на српскиот патријарх од (XIV век). Во XIX век, Пеќ имал околу 7 000 жители и 320 продавници. Бил еден од најважните трговски центри за албанскиот домашен пазар. Тука беа произведувани многу артикли, почнувајќи од предмети за храна и облека, до предмети со висока уметничка вредност. Во тоа време, најдобрите мајстори: ковачи, кројачи и многу други, работеле во градот. Градот бил познат по производството на шафран, кој се користел и како зачин и како боја за ткаенина.

Кога станува збор за климата, градот Пеќ се карактеризира со медитеранско-континентална клима. Климата на планините е со студена зима, но има и топли лета, па туристите можат да одат да дишат чист воздух, но на планините не е привлечен само воздухот туку нивното шаренило ги воодушевува туристите.

Годишните врнежи од дожд се движат до 1000 mm. Повеќето од овие врнежи се во зимскиот период. Дебелината на снегот се движи од 1-2 m, од 1200-2000 метри надморска височина. Кога станува збор за водата која е одлична за развој на туризмот, регионот се смета за резервоар на вода со оптимални длабоки реки кои даваат естетски убав изглед, водопади, извори и бунари. Водата во нив е јасна, чиста дури кристална, а во повеќето случаи е многу студена. Најдобар изглед и посебен шарм има Руговската Клисуре и реката Бистрица, која има поволна клима во текот на летото. Во неа температурите достигнуваат од 17-20°C, па овој период е многу поволен за ентузијастите за пешачење, особено за семејствата и поради тоа е развиен семејниот туризам, бањскиот туризам и рекреативните спортски центри кои имаат поволни услови за развој на туризам.

Покрај реките постои и асфалтиран пат долг 24 km, кој го поврзува Пеќ со Чакор кој оди кон Р. Црна Гора. Покрај овие реки е и водопадот кој има висина од 25 m, потекнува од карпите од јужната страна и се влева во реката.

Овој кањон е создаден со пропаѓање на карпите, иако понекогаш не можете да го видите токму заради лизгање на земјиштето бидејќи се случило нивно стеснување. На познатите места можеме да најдеме многу планински куќи кои се отворени за секој љубител кој ужива во природата и незината привлечност, љубителите на скијањето можат да уживаат во убавината на планинскиот центар Боге.

Планината Ругова е лоцирана на северозападниот дел на Пеќ во Косово.

Прогласена е за национален парк од страна на Собранието на Република Косово, позната и како Албански Алпи. Ругова е етнографско опкружување со големо значење за јазичните гранки како што се: лексикологија, етимологија и ономастика.

Овој регион е погоден за пешачење, качување по карпи, лизгање, семејни излегувања и др. Ругова беше рангиран како четврт најголем центар за зимски спортови од страна на Меѓународната скијачка федерација (ФИС) со центар во Луцерн од Швајцарија. Покрај тоа, во април 2013 година, Пеќ ја освои наградата за „Туризмот во иднина“ во рамките на проектот Балкански врвови. Ругова е богат со водопади, пештери, високи врвови, тунели и др.

Највисок врв е Хајла 2 403 m, „Ќафа е Ќуќес“ (село), црвен камен (1 522 m) кој нуди одлични панорами и од овие височини можеме да го видите целиот град. На четвртиот километар се наоѓа „жељезната рута“, единствена на Балканот. Ругова нуди услови за живеење иако населението се намали во последните години. Реката Бистрица поминува низ градот, делејќи го градот на два дела, а со тоа му дава посебна убавина, зелените површини се користат за одење и исто така можеме да дишеме свеж воздух.

Пештерата Инаерина се наоѓа на петтиот километар, а пештерата Демај е малку пониска, а на осмиот километар на левата страна од кањонот на 50-60 m. Над реката на аголот на една циновска карпа на висина од 350 m има влез во пештерата наречена „Клисурата Велка“, која се истражува по должина од 10 km и се смета за една од најдолгите јами на Балканот.

5.2.3. Население

Пеќ со околината е населен со приближно 100.000 жители, само во градот живеат околу 60.000 жители. Во последните децении, поголема концентрација на население има во самиот град заради подобрите услови за живеење и вработување. Градот е многу привлечен. Тој е дом на мешано население, со 90% од Албанци и 10% од Бошњаци, Срби, Црногорци и Роми.

Во Пеќ претежно се зборува албански, меѓутоа, во малцинските градови, се зборуваат и други јазици, така што кога ќе го посетите градот може да видите дека има различни култури. Кога станува збор за верата, превладува исламската религија, но ја има и христијанската и православната религија.

5.3. Настани во градот Пеќ

Овде се дадени најпознатите настани кои се случуваат во градот Пеќ скоро секоја година. Овие настани се прикажани шематски и текстуално се објаснети.

Шема 6. Настани во градот Пеќ

Scheme 6. Events in Pech

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување јуни 2019 г. 13.)

Гледајќи ја илустрацијата на сликата подолу, ќе го објасниме секој настан поединечно и ќе објасниме што е најважно за нив.

5.3.1. Меѓународниот фестивал Анибар

Главната годишна манифестација на организацијата е Меѓународниот фестивал Анибар, што се одржува во градот Пеќ во Западниот Регион на Косово. Организацијата на Анибар е започната во 2010 година од група млади активисти. Нивната мисија е да ги охрабрат младите луѓе да се вклучат во различни експерименти за да ја изразат својата креативност.

Слика 7. Фестивалот Анибар

Figure 7. Anibar Festival

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 15ч.)

Целта на овој настан е да се дизајнираат и имплементираат активности за градење нови капацитети, како што се семинари за обука и работилници, филмски проекции, дебати и други активности што им даваат поголеми можности да станат добри уметници. Фестивалот Анибар има кампување за своите гости, кој се наоѓа во националниот парк во Пеќ „Карагач“. Овој настан во моментот е единствениот фестивал за анимација на Косово.

5.3.2. Традиционални Руговски игри

Традиционалните Руговски игри се едни од најпосетените културни настани во Пеќ. Овие игри претставуваат наследна вредност од година во година. Нивната главна активност во оваа програма е што во текот на играта се симулираат мечувања и борења со придружба на инструментите од зурли и тапани кои изразуваат оригинални вештини преку играта и танцот.

Слика 8. Руговски игри

Figure 8. Rugovian games

Извор: (https://en.wikipedia.org/wiki/Events_and_festivals_in_Pe%C4%87#cite_note-3)

Покрај природните, антропогените и приемните фактори, градскиот туризам во Западниот Регион на Косово е богат со фолклор, кој на свој начин привлекува голем број туристи, како домашни и странски, преку разни манифестации што се одржуваат во текот на целата година. Тие се одржуваат во месец август.

5.3.3. Меѓународна литературна средба „Азем Шкрељи“

Меѓународната литературна средба „Азем Шкрељи“ е најпозната литературна манифестација на косовските Албанци. Шкрељи е роден во литературниот период од 1960-тите. На Меѓународната литературна средба „Азем Шкрељи“ учествуваат многу писатели и лингвисти, оваа манифестација се организира секоја година во чест на овој писател. Целта на организирање на овој културен настан се совпаѓа со подигањето на свеста за културните и литературните вредности, со цел да функционираат и да ги промовираат

основните фактори за формирање на личноста, пренесување знаење и разбирање на културната дифузија, знаењето во научното и културното истражување.

Со одлука на Собранието на Општината Пеќ „Азем Шкрељи“, литературни состаноци беа иницирани во 2002 година, а тоа продолжува и денес во негова чест, на славниот поет и драмски писател „Азем Шкрељи“.

На овој фестивал се доделуваат две награди:

- ✓ Награда Булцат
- ✓ Награда за литературен состав на „Азем Шкрељи“.

Од природните ресурси вклучени се планинските терени од Националниот парк Проклетие, Регионалниот парк, Кањонот Мируше и други локалитети од регионот. Според овие податоци, можеме да кажеме дека постојат соодветни услови за развој на летниот и зимскиот туризам, кои ни овозможуваат разни туристички атракции како што се разни спортски и рекреативни активности, обезбедување услови и услуги за здравствено лекување и промоција на екотуризмот.

Ресурсите на културното наследство се едни од најважните елементи во привлекувањето на што поголем број посетители во нашиот регион, каде што можеме да кажеме дека во изминатите години имало многу инвестиции за обнова и зачувување на истите. Во продолжение презентиравме на живописен начин и го објаснивме културното наследство на Западниот Регион на Косово, што е од големо значење за нас како земја.

Шема 7. Настани што се одржуваат во градот Пеќ

Scheme 7. Events held in the town of Peja

Извор: (<http://www.pejaturism.org/> Преземено на 15.5.2019)

Покрај овие настани, можеме да истакнеме уште неколку што се значајни за Западниот Регион на Косово. Врз основа на веќе презентираната програма за анимација, наведени се некои од најзначајните настани за туристите и секогаш се посетени од нив.

5.4. Културни ресурси на градот Пеќ

Во овој дел го претставуваме културното наследство на градот Пеќ, спомениците се дел од тоа наследство и се од големо значење за туристите што ги посетуваат. Споредено со другите градови, тој се разликува по културната содржина.

Овие содржини се фокусирани на областа опфатена со регулаторниот план. Покрај Патријаршијата во Пеќ, вредни богатства се и џамии, цркви, Воденицата на Хаџи Зека, Конакот на Тахир Бег и др. Подолу е прикажана карта на културните места кои се значајни за градот Пеќ.

Карта 6. Културно наследство на градот Пеќ – Преземено на 15.5.2019 г.

Map 6. Cultural heritage of the city of Pech - Retrieved on 15.5.2019

Извор: (<http://www.pejatourism.org/>, Преземено на 15.5.2019)

Како што може да се види на картата, можеме да истакнеме дека културната патека започнува од самиот центар на градот Пеќ. Од западната страна се среќаваме со првиот хотел кој е изграден во 1929 година од каде можеме да ги видиме убавините на Руговските Планини, од северната страна има споменик од 1968 година. Патеката продолжува кон источната страна, каде се наоѓа хотелот Дукаѓини изграден во 1956 година, над кој го среќаваме споменикот на Мајка Тереза. Хотелот се наоѓа спроти споменикот на славниот јунак Шкелзен Харадинај. Пристигнуваме до плоштадот Хаџи Зека, каде што се наоѓа споменикот на славниот патриот Хаџи Зека, лево, кога ќе свртиме доаѓаме до конакот на Тахир-бег, каде што се наоѓа етнографскиот музеј.

Подолу ќе го наведеме историското наследство на градот Пеќ што е од големо значење за туристите.

5.4.1. Регионален етнолошки музеј

Регионалниот етнолошки музеј во Пеќ се наоѓа во Тахирбеговиот конак. Регионалниот етнолошки музеј е градска кука од втората половина на осумнаесеттиот век со околу 120 експонати од традиционална облека, музички инструменти и украси. Ја изградиле околу 1800 мајстори, а во 1960 година се наоѓала на плоштадот „Хаџи Зека“.

Слика 9. Конакот на Тахир Бег – Регионален Музеј

Figure 9. Tahir Beg's Convent – Regional Museum

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 11ч.)

Овој музеј е еден од најубавите културно-историски споменици.

Сместен е во центарот на градот помеѓу зградата на општината и поштата, за посетителите многу е интересен поради тоа што ги прикажува народните носии, рачните алати, мебелот и многу други примероци од културното наследство во регионот во Пеќ. Археолошката изложба е отворена во 2014 година. Оваа нишка се состои од три дела, на првиот кат се сместени примероци за деца, вториот за возрасни и третиот кат е за најстарите гости.

Овој конак располага со експонати што беа изложени на изложбата во 2014 година.

Слика 10. Носии, кои се чуваат во музејот

Figure 10. Costume stored in the museum

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2018, 10ч.)

Како што рековме претходно, во една од собите има машки и женски народни носии. Жените на нив носат челик и слабост, а мажите имаат посебна традиционална облека. Исто така, се истакнува сè што е важно за Западниот Регион на Косово, пред сè неговата култура.

Другите простории имаат накит и музички инструменти што ги користат културните или фолклорните друштва. Музејот е многу атрактивен и значаен за туристите, па затоа тие секогаш го посетуваат. Овој музеј се смета за најстаро културно наследство на Западниот Регион на Косово.

5.4.2. Споменикот на „Хаџи Зека“ во Пеќ

Споменикот на Хаџи Зека се наоѓа во центарот на градот Пеќ. Тој е роден во 1832 година и живеел до 1902 година. За време на неговото

владеење, тој бил борец и се занимавал со многу активности што биле значајни за неговиот народ.

Слика 11. Споменик на „Хаџи Зека“ во Пеќ
Figure 11. Monument to Haji Zeka in Pech

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, март 2019, 09.00ч.)

Многу улици во градот и во Косово се именувани со неговото име.

Познат е и по првата современа воденица на Хаџи Зека, која се наоѓа во Косово. Погребан е до најстарата џамија во Пеќ, џамијата Бајракли која била изградена во 1471 година.

5.4.3. Старата чаршија во градот Пеќ

Стара чаршија го претставува културното наследство на градот Пеќ.

Позната е по важноста на економскиот развој што влијаел врз развојот на градот и околината. Овој дел од градот бил изграден за време на Отоманската империја, кон крајот на XIX и почетокот на XX век. Во неа имало околу 960 продавници кои работеле со разни занаети.

Слика 12. Старата чаршија во градот Пеќ
Figure 12. The Old Bazaar in the town of Pech

Извор: <https://www.kosova-sot.info/lajme/144583//> - Преземено: 12/10/2017

За време на војната во 1999 година, старата чаршија во градот Пеќ беше речиси уништена. Г. Морина која е надлежна за канцеларијата за туризам во Пеќ, кажа дека продавниците во Чаршија се отворени до доцна навечер, што ги прави едни од ретките атракции во градот Пеќ. Благодарение на донациите од Европската комисија во износ од 500.000 евра, каде се вклучени уште други 80.000 евра за нејзината реконструкција. Со овој проект обновена е традицијата и името на чаршија што почиваат темелите на градот Пеќ.

Слика 13. Сегашниот изглед на чаршија во градот Пеќ

Figure 13. The current appearance of the bazaar in the town of Pech

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 14.00ч.)

Денешната чаршија на градот Пеќ има сосема поинаков изглед, таа сега има вистински градски изглед. Има голем број на продавници за: накит, бутици, слаткарници, бочвари и многу други занаетчии. Домашните и странските туристи постојано ја посетуваат оваа чаршија, бидејќи таа е најпозната во градот Пеќ.

5.4.4. Џамијата Бајракли

Џамијата Бајракли многу е значајна и се наѓа на списокот на споменици на културата и е од големо значење. Оваа џамија се наоѓа во староградската чаршија, изградена е во 1471 година и припаѓа на типот на еднокатна кубна зграда која има купола и минариња и е најважна џамија во градот Пеќ.

Во центарот на старата чаршија каде се наоѓа џамијата Бајракли, до неа тече една мала река. Оваа џамија била наречена џамија на Султан Мехмет Фатих-хан, но исто така била именувана и како џамија Бајракли.

Слика 14. Џамијата Бајракли

Figure 14. Bajrakli Mosque

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, април 2019, 14.00ч.)

Просторот за молитва е покриен со купола, одделена со михаб, пулпа и макфил. Ентериерот е скроман. Донатор на оваа џамија е Фатих Мехмет.

На ѕидовите се врежани стихови од светата книга на Куранот, како и имињата на праведните верски водачи и други, кои се напишани на арапско

писмо со посебни украсени плочи. Во рамките на џамијата се наоѓа и гробот на Хаџи Зека и Али-паша Гуџија.

5.4.5. Џамијата Хамам

Покрај џамијата Бајракли, големо внимание привлекува и џамијата на Була Заде Хасан-паша во чиј двор има османлиски гробови. Оваа џамија е изградена во 1587 година. Позната е и како џамијата Хамам затоа што се наоѓа веднаш до стариот градски амам. Џамијата е од големо културно значење за градот Пек.

Слика 15. Џамијата Хамам

Figure 15. Hamam Mosque

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 14.00ч.)

Има папочни камења во форма на отоманска капа, турбан. Вкупната површина е 285 m². Во 1999 година џамијата била запалена, а во 2001 година повторно била изградена. После реновирањето денес таа изгледа многу поубаво, но со променет првичен изглед.

Слика 16. Џамијата Хамам

Figure 16. Hamam Mosque

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 14.00ч.)

Кога станува збор за културното наследство за Западниот Регион на Косово, тоа претставува креативна историја која еволуирала над 8 000 години, од праисторијата до денес.

5.4.6. Воденицата на Хаџи Зека

Воденицата на Хаџи Зека е изградена во втората половина на XII век.

Порано беше индустриски објект. Самиот нејзин изглед укажува на тоа дека е еден од првите индустриски капацитети во Косово. Опремата потребна за оваа мелница е увезена од Западна Европа. Оваа мелница е првата индустриска воденица што ја изгради Хаџи Зека со помош на Австрија и Унгарија. По смртта на Хаџи Зека, братучедот на Јашар-паша, Хаџи Зека, ја продолжува работа со неа. Во почетниот период, оваа мелница имала три

камења движени од вода, а подоцна се користела и електрична енергија и можело да се сомелат околу 2.400 кг жито за 24 часа. Оваа мелница изгледа како комплекс составена од шест згради, кои се документирани уште во 1932 година, според имотниот лист бр.280/7, кој му припаѓа на семејството Хаџи Зека. Комплексот вклучува воденица, сообраќајна кула, сместување за туристи и минувачи, како и место за чување на добитокот. Комплексот на оваа мелница претставува урбан дел на градот Пеќ затоа што е многу функционален. На сликата е прикажан изгледот на мелницата.

Слика 17. Воденицата на Хаџи Зека

Figure 17. Hadji Zeka's Guide

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 14.00ч.)

Воденицата има карактеристичен изглед во однос на архитектурата бидејќи има ориентален стил. За изградбата се користени: камен, кал, дрво и вар. Воденицата ја користеле граѓаните на Пеќ и околните региони на Плав и Гусиње. Точниот датум на изградба на оваа воденица е непознат. Не е познато ниту кој ја изградил. На слика 17 е прикажано тркалото на воденицата што порано се движело на вода, а денес се користи електрична енергија. Воденицата на Хаџи Зека е документирана и е во сопственост на Општина Пеќ. Некогаш беше во сопственост на ССРН - (Socijalistički savez radnog naroda) подоцна служеше како кујна за основното училиште „Рамиз Садику“. Ова училиште се наоѓа во близина на воденицата каде што сега се наоѓа и средното медицинско училиште.

Во 1947 година, Одборот на народите во Пеќ му ја додели организацијата и работата на „Жито промет“, така била користена до 1971 година. Во 1974 година организацијата ја продолжи својата работа.

Слика 18. Дворот од воденицата

Figure 18. The mill line

Изработил: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 14.00ч.)

Институтот за заштита на историското наследство на Косово смета дека овој имот е исклучително вреден и затоа е ставен под заштита на 3.10.1977 година. под бр. 02-376. И по тој период од 16.6.1980 до 11.7.1980 година.

Архитектите направија детален преглед на оваа воденица и почнаа да подготвуваат скица за нејзина ревитализација². Музејот започна полека да се распаѓа и бил запален од страна на Србите во 1994 година, а во 1998 година беше целосно уништена.

Слика 19. Карта на Западниот Регион на Косово

Figure 19. Map of the western region of Kosovo

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 14.00ч.)

Покрај воденицата, ја има и оваа карта која претставува културно наследство на Западниот Регион на Косово.

5.4.7. Амамот на Хаџи-бег

Амамот на Хаџи-бег е монументална работа од социјален карактер изграден (1462-1485) од донаторот Хаџи-бег од Пеќ за време на санџакот во Дукагин. Станува збор за еден од најстарите споменици од јавен и социјален карактер во т.н. Стариот амам во Пеќ. Донатор на овој амам е Хаџи-бег.

Слика 20. Амамот на Хаџи-бег

Figure 20. Hadji Beg's Hammam

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2018, 10.00ч.)

Овој амам има неколку делови како што може да се види на фотографијата. Покривот на амамот е со правоаголна форма, а при градбата најмногу се користени камен и тула. Амамот беше реновиран во 2004 година.

5.4.8. Кулата на Зенел Беут

Кулата на Зенел Беут се наоѓа во градот Пеќ. Изграден е во последната декада на XIX век. Во историскиот период оваа кула била бегова резиденција.

²Ревитализација - овој термин значи обновување, заживување на некој предмет.

Во 1945 година беше под надлежност на државата. Од 1945-1947 година се користела како пошта. Оваа кула била вратена на сопствениците во 1947 година, кои живееле во неа до 1999 година, потоа била запалена за време на војната.

Слика 21. Кулата на Зенел Беут

Figure 21. Zenel Beut Tower

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јуни 2019, 10.00ч.)

Сега тие ја претворија во архитектонски објект и многу поубаво изгледа.

Кулата има камена фасада. Постојано ја посетуваат гости и организираат семејни собири. На втората слика е прикажан ресторанот кој е сместен во внатрешноста на кулата.

Слика 22. Ресторанот во кулата на Зенел Беут

Figure 22. The restaurant in the Tower of Zenel Beut

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јуни 2019, 10.00ч.)

Во 2006 година, реновирањето беше завршено од страна на сопственикот.

Оваа кула има и свој ресторан кој нуди можност за организирање на разни свечени настани како што се: свадби и разни други прослави.

5.4.9. Католичката црквата на „Света Катарина“

Оваа црква се наоѓа во Западниот Регион на Косово, во градот Пеќ.

Според процените од порано, изградена е во 1722 година. Со црквата управува отец Лоренцо Мазрека. Црквата е изградена врз темелите на една постара католичка црквата. Името го добила по св. Катарина, египетска светица од Александрија, која била убиена за христијанство. Оваа црква е единствена на Косово што го сочувала своето име, иако тоа име е распространето во католичките верски места низ целиот свет. Црквата повторно е изградена во 1928 година со донации собрани во Америка и обновена од страна на отец Лоренцо Мазрека.

Слика 23. Приказ на влезот во католичката црквата „Св. Катарина“

Figure 23. The entrance to the Catholic Church of Sts. Katarina

Изработил: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 09.00 – 15.00 ч.)

Покрај црквата, има и придружни објекти како и објекти од првото албанско училиште. Треба да се истакне дека дури и Мајка Тереза ја посетила католичка црквата Света Катарина. На сликата можеме да видиме како изгледа црквата.

Слика 24. Католичката црквата „Св. Катарина“

Figure 24. The Catholic Church of Sv. Katarina

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 09.00 – 15.00 ч.)

Ова е единствената црквата на Косово што е почитена со ова име, иако таа е широко распространета во католичките верски места низ целиот свет. Многу легенди се однесуваат на изградбата на оваа црква.

Една легенда раскажува за убавата Катарина, која живеела во XVI век, а црквата во градот Пеќ е изградена во нејзино име.

5.4.10. Пеќска патријаршија

Манастирскиот комплекс се состои од четири цркви што биле изградени помеѓу XIII и XIV век. Со векови овој манастир бил центар на Српската православна црква. Од средината на XIII век, манастирот станал центар за српското население и српските патријарси (Milivojević N. i ostali Srbija na dlanu, Komshe, Beograd 2005:34). Покрај ова, според некои други информации, постоењето на овој манастир е поврзано со Арсеније Први. Тој ја подигнал црквата „Св. Апостол“. Во 1253 година седиштето на архиепископијата било пренесено во Пеќ. Помеѓу 1317 и 1325 година, архиепископот Никодим ја подигнал црквата „Св. Димитрија“. Во 1330 година, Даниел Втори ја изградил црквата „Св. Богородица“, а покрај неа се наоѓа параклисот на „Св. Никола“.

Сите овие заедно претставуваат убава историја на Пеќската патријаршија. Во Министерство за финансии се наоѓаат: икони, ракописи и други уметнички дела од средината на XII - XIII век. Највредните остатоци од

една голема патријархална библиотека со 113 ракописи, меѓу кои е и постојаното Евангелие на Лука и Јован од крајот на XIII век.

Слика 25. Манастирот од Пеќската патријаршија

Figure 25. Monastery of the Patriarchate

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 09.00 – 15ч.)

По тој период до XVII век, манастирот бил напредно монашко седиште со стотици учени монаси, сместено во прекрасната Клисуре на Ругова кај реката Бистрица. Точното време на основањето на црквата на Пеќската патријаршија не е познато. Затоа, денес тоа не е само стар центар на српската црква, туку и место каде се зачувало значајното културно и уметничко наследство.

За време на реконструкцијата на Пеќската патријаршија во 1557 година Мехмед-паша Соколовиќ, (турски голем везир), одиграл важна улога.

Роден е во Стари Влахи, а неговиот брат Макарије станал прв патријарх на обновената патријаршија во Пеќ (1557-1574).

Слика 26. Дворот од Пеќската патријаршија

Figure 26. The Court of the Patriarchate Furnace

Извор: . (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 09.00 – 15ч.)

Реконструкцијата на Пеќската патријаршија, духовниот и културниот центар на српските земји бил под турска власт. Пајсије Јањевац (Патријарх од 1614-1647) бил одговорен за заживувањето на сликарските и книжевните активности за реконструкција и изградба на храмовите, сликите, иконите покрај Макарије Соколовиќ. Овој манастир е женски манастир, кој на 12.7.2016 г., е прогласен за локалитет од светското наследство на УНЕСКО на 30-та сесија на Комитетот за светско наследство што се одржа во главниот град на Литванија Вилнус од 8 јули до 16 јули 2006 година. (Mileusnić, S., 2007) Пеќска патријаршија, УНЕСКО во Србија, Православен збор, Нови Сад).

Слика 27. Гробишта во дворот од Пеќската патријаршија

Figure 27. Cemetery in the yard of the Patriarchate Furnace

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 09.00 – 15ч.)

На сликата се прикажани гробиштата на Пеќската патријаршија, со бројни надгробни плочи од почетокот на XIX век. Сите овие податоци покажуваат дека манастирот некогаш бил многу голем. Географските координати на манастирот на Пеќската патријаршија се $42^{\circ} 39' 40''$ СГШ $20^{\circ} 15' 56''$ ИГД. (Radovanović, S., Stanojlović, A., et al 2014).

5.5. Угостителски објекти

5.5.1. Хотелот Дукаѓини

Хотелот Дукаѓини е изграден во 1951 година, а е реновиран во 2009 година. Хотелот се наоѓа во центарот на градот Пеќ. Сопственик на хотелот од 2008 година е Екрем Лука. Овој хотел има 67 соби опремени со највисок квалитет, според најновите стандарди и има околу 120 вработени. Секоја соба има ТВ, пристап до интернет и бања со туш. Терасата нуди прекрасен поглед на реката Бистрица и на врвот на планината Ругова. Пред хотелот има голем бесплатен паркинг. Хотелот е категоризиран со пет ѕвезди. Хотелот нуди квалитетна и вкусна храна подготвена од искусните готвачи со долгогодишно искуство. Тие нудат можност да бидат домаќини на важни настани како што се конференции, свадби и други значајни настани. Од терасите на овој хотел можете да го видите целиот град, како и планината Ругова. Покрај хотелот, тече реката Бистрица која доаѓа од планината Проклетие на надморска височина од над 1400 метри. Туристите кои го посетиле овој хотел многу се задоволни од услугата и сакаат повторно да го посетат. Исто така можете да ја добиете посакуваната страна на Интернет.

Слика 28. Хотелот Дукаѓини

Figure 28. Hotel Dukagini

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 12ч.)

Овој хотел има големи сали за состаноци и конференции. Значи со сите овие опции туристите можат да се чувствуваат удобно и да останат во хотелот.

Го посетуваат и домашни и странски туристи. Покрај тоа, хотелот обезбедува чување на децата, изнајмување велосипеди со дополнителен трошок, шатл услуги до одредени дестинации, бесплатна безжична мрежа, сауна, базен и др.

Слика 29. Ресторанот во хотелот Дукаџини
Figure 29. The restaurant at the Dukagjini Hotel

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 12ч.)

Локалната автобуска и железничка станица се наоѓаат на 800 метри од хотелот. Границите со Црна Гора и Албанија се на 30 минути возење.

Аеродромот во Приштина се наоѓа на 70 km и шатл службата е достапна со дополнителни трошоци. Во близина се наоѓа етнографскиот музеј, општината, џамијата Бајракли. Црквите, можат да ги посетат православните и сите други гости што сакаат да ги посетат овие објекти - заштитени споменици од УНЕСКО. Високи Дечани и Пеќската патријаршија се наоѓаат на околу 8 km, од хотелот. Во него има три различни ресторани каде можете да уживате во медитеранска морската храна, италијанската кујна и интернационалната кујна.

5.5.2. Хотелот Чардак

Хотелот Чардак се наоѓа во самиот центар на градот Пеќ, и има прекрасна локација. Основан е од семејството Спахија, инаку е фамилијарен бизнис и го водат двајца браќа. Тие во минатото направиле значајни чекори за подобрување на снабдувањето. Неодамна е реновиран, а и името на хотелот било сменето од „Коктел“ во „Хотел Чардак“. Хотелот го задржа својот реномиран квалитет и своите услуги, но малку во помодерен амбиент со некои нови промени. Хотелот нуди 18 соби: еднокреветни, двокреветни и трикреветни соби, кои се модерно опремени и скоро во сите соби има кабелска телевизија, телефон, бесплатен интернет и минибар. Сите соби имаат бања со туш. Хотелот има два ката. На првиот кат се одржуваат свадби, разни прослави на кои можат да бидат примени околу 180 луѓе.

Слика 30. Внатрешноста на хотелот „Чардак“
Figure 30. The interior of the Chardak Hotel

Извор: (Фото: Џ. Анела., датум на истражување, септември 2019, 12ч.)

Покрај тоа, ресторанот е со капацитет до 80 лица, како и сала за состаноци, има просторија за забава и слични свечености со капацитет до 100 луѓе, има голем паркинг. Италијанска храна може да ги задоволи сите вкусови, дури и на најпребирливите гурмани. Во хотелот има 15 вработени.

Слика 31. Хотелот „Чардак“

Figure 31. Hotel Chardak

Извор: (Фото: Џ. Анела., датум на истражување, септември 2019, 12ч.)

Хотелот има најголем приход во текот на летото поради фактот што има повеќе свадбени забави, хотелот го посетуваат и многу туристи додека локалните гости се од другите градови. Во хотелот се вработени 35 лица кои повеќето се сезонски работници. Тие работат во две смени од по 8 часа, 48 ч., неделно. Вработените знаат дека со своето искуство и вештини оставаат убав впечаток на секој гостин, така што тој или таа ќе сакаат повторно да се вратат и да ги посетат и да се чувствуваат повторно убаво. Најчести посетители на хотелот се граѓаните на Косово, а обично постојани посетители се жителите на градот Пеќ. Посетители има и од други држави, особено во текот на летната сезона, од Црна Гора, Босна и Херцеговина, Албанија и печалбарите.

5.5.3. Хотелот „Семитроних“

Хотелот се наоѓа на околу 300 метри од центарот на градот Пеќ овој хотел нуди ресторан и детско игралиште. Интернетот е достапен низ целиот хотел. Сите девет соби се добро опремени со ТВ, кабелска ТВ, тоалети, бањи и сл. Повеќето од собите се свртени кон градот, па кога ќе излезете на тераса ќе можете да го видите целиот град. Хотелот „Семитроних“ има бар и мал пазар каде што можете да купите одредени производи како што се телефони, фотоапарати и друга е-трговија. Во хотелот се вработени 13 работници. Сопственик на овој хотел е Бек Зека.

Слика 32. Хотелот „Семитроних“

Figure 32. Hotel Semitronix

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 13ч.)

Она што е најзначајно кај овој хотел е тоа што на врвот на хотелот, последниот дел се врти за 360 степени за еден час. Градската бања е оддалечена на околу 500 метри. Главната автобуска и железничка станица се наоѓаат на 600 метри. Хотелот нуди бесплатен паркинг во гаражата.

Слика 33. Ресторанот во Хотелот „Семитроних“

Figure 33. Restaurant at the Semitronich Hotel

Извор: (Фото: Џоговиќ. Анела., датум на истражување, септември 2019, 13ч.)

На сликата е прикажан ресторанот каде што може да јадете и да се чувствувате пријатно. Услугата е на високо ниво. Во хотелот се служи традиционална и модерна храна, како и многу други специјалитети, сите во зависност од желбите на посетителите.

Слика 34. Терасата од хотелот „Семитроних“

Figure 34. The terrace of the Semitronich Hotel

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражувања, септември 2019, 13ч.)

Областа е опкружена со различни знаменитости и активности кои гостите можат да ги посетат како што се: џамијата Бајракли, православниот манастир на Патријаршијата во Пеќ, кој што е заштитен споменик на УНЕСКО.

5.5.4. Хотелот „Камп Карагач“

Хотелот „Камп Карагач“ се наоѓа во градот Пеќ, недалеку од Универзитетот „Хаџи Зека“ во Пеќ. Гостите можат да уживаат во овој прекрасен објект и надвор, но и внатре во хотелот. Просториите се опремени по сите стандарди. Овој хотел нуди и специјални простории каде што остануваат младенците, има посебен лифт што води кон нивната собата.

Слика 35. Хотелот „Камп Карагач“

Figure 35. Hotel Camp Karagach

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 14ч.)

Исто така, хотелот „Карагач“ нуди простории за состаноци со висок капацитет. Покрај тоа тие нудат традиционална храна и меѓународни менија.

Хотел „Кампот“ ви нуди можност да се вклучите во разни активности како што се велосипедизам, риболов и пешачење.

5.5.5. Ресторанот „Ера“

Овој ресторан се наоѓа во градот Пеќ. Тој може да прими околу 230 гости. Има две тераси на кои може да се одржат разни свечености и можат да соберат околу 80 гости. Во барот има околу 14 келнери, 14 готвачи и 4 работници. Работното време е од 08:00-00:00ч.

Слика 36. Ресторанот „Ера“

Figure 36. Restaurant Era

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражувања, септември 2019, 16ч.)

На сликата е прикажан ресторанот кого многу го посетуваат домашни и странски гости. Тој е најпознат за специјалитети од риби, иако нуди и други специјалитети. Сите вработени се добри и културни и сакаат да ве запознаат за да можете да се чувствувате пријатно додека останувате тука.

Исто така, постои и посебна играчница за деца. Од терасата на ресторанот „Ера“ можете да го видите целиот град Пеќ.

Слика 37. Паркингот од ресторанот „Ера“
Picture 37. The parking lot of the Era restaurant

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 14ч.)

Паркингот има капацитет до 100 возила. Овој ресторан има многу посетители кои го посетуваат, но закажуваат и разни настани.

5.5.6. Ресторанот „Трофта е Дринит“

Овој ресторан се наоѓа во селото Радавац. Во зависност од сезоната, може да има повеќе од 35 вработени. Овој ресторан има езерце, во него е сместен базен со слатководни риби. Сликата го покажува езерцето.

Слика 38. Езерцето од ресторанот „Трофта е Дринит“

Picture 38. The lake from the Trofta restaurant is Drinit

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражувања, мај 2019, 10ч.)

Исто така, има игралиште за деца во кое тие можат да уживаат додека родителите уживаат во дегустацијата на храната. Овој ресторан е најпосетуван од туристите.

Слика 39. Ресторанот „Трофта е Дринит“

Figure 39. Trofta Restaurant is Drinit

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, мај 2019, 14ч.)

Во ресторанот се одржуваат различни празнични собири, свадби, семинари итн. Ресторанот на терасата може да прими околу 150 гости.

5.5.7. Ресторанот „Ујевара е Дринит“

Ресторанот „Ујевара е Дринит“ **располага со свој** ресторан и мотел.

Во него се вработени 60 работници. Овој ресторан се наоѓа на 100 метри од автопатот Пеќ - Рожаје. Има прекрасни паркови, игралиште за деца, базен, езерца и тераса. Со еден збор, може да се каже дека е еден од најпосетуваните ресторани, исто како и ресторанот „Трофта е Дринит“. Подолу ќе прикажеме неколку фотографии од ресторанот и мотелот.

Слика 40. Ресторанот „Ујевара е Дринит“

Figure 40. The Ujewara restaurant is Drinit

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 12ч.)

Во ресторанот се одржуваат разни собири и манифестации, ресторанот може да прими од 550-600 гости. Мотелот располага со 17 соби.

Слика 41. Влез во ресторанот „Ујевара е Дринит“
Figure 41. Entrance to the restaurant "Ujevара е Drinit"

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 12ч.)

Персоналот на влезот е многу љубезен и секогаш ви ги дава потребните информации. Така, можете да се чувствувате пријатно во него. Храната е одлична, особено рибите, бидејќи ресторанот има свое мало езерце. Подготвените, свежи риби, можете да ги пробате на многу начини.

5.5.8. Ресторанот „Анес Дринит“

Во ресторанот има голема сала за разни настани и манифестации.

Во ресторанот се вработени 25-35 работници, нивниот број зависи од сезоната. Ресторанот располага со голем паркинг каде што можат да се паркираат околу 120 автомобили.

Слика 42. Ресторанот „Анес Дринит“
Figure 42. Anes Drinit Restaurant

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 12ч.)

Ресторанот е посетен и од домашни, но и од странски туристи.

Како што можеме да видиме на сликата, пред него има мал извор на вода и тој е опкружен со многу зеленило, па можеме да дишеме свеж воздух.

Туристите најмногу го посетуваат во летната сезона, притоа дел од туристите се домашни или странски.

Ресторанот нуди разновидни специјалитети во зависност од желбите на посетителите. Во ресторанот се одржуваат и организираат разни настани.

5.6. Историски развој на Општина Ѓаковица

Општината Ѓаковица се наоѓа во југозападниот дел на Дукаѓин помеѓу општините Призрен и Пеќ и зафаќа површина од 586,91 km². Градот има околу 100 000 жители, во општината постојат 84 села со околу 60 000 жители.

Поголемиот дел од населението што живее во Ѓаковица се Албанци, но во него живеат и: Роми, Ашкали и Египќани и тие ја претставуваат најголемата малцинска група во општината, составена од околу 8 600 члена. Градската голема чаршија во Ѓаковица потекнува од XVI век и располага со 525 важни градби. Позната е како најголема чаршија во Југоисточна Европа. Во тоа време претставувала занаетчиски, трговски и административен центар. Денес е културен, историски, туристички, занаетчиски и трговски комплекс.

За време на владеењето на Османлиската империја на Балканот, стариот град Ѓаковица бил еден од најразвиените трговски центри. Големата чаршија која се наоѓа во самиот центар на градот, особено се истакнува од овој период и во неа се сместени многу дуќани. Во неа е сместена и џамијата Хадум, која била изградена во 1594/95 година. Во 2006 година, Градот инвестирал во џамијата на Хадум Сулејман-ефендија, познат како Хадум-ага, а инвестирал и во други јавни објекти во градот, вклучително и во некои продавници околу стариот пазар. Занаетчиите се вклучени во разни занаети, со метал, кожа, дрво, столарија, производство на седла од текстил и многу други видови занаети. Еден од најпознатите занаети што го користи населението во Ѓаковица е правењето на лулки, можеме да кажеме дека станува збор за „бренд“ и дека тие се најпознати по тоа. Неколку стари мостови водат кон големата чаршија. Најкарактеристични се Кројачев мост од (XVIII век) и Танеров мост од (XVII век), и двата моста се наоѓаат на реката Ереник. Талиѓијев мост, изграден во 1816 година, се наоѓа на реката Крена.

Покрај тоа, важно е да се промовира неговото културно наследство, да се одржат што повеќе годишни фестивали и да се привлечат што е можно повеќе локални и странски туристи, да се истражат што е можно повеќе карактеристичните делови на традицијата. Сè што треба да се документира во согласност со сите регулативи, да се идентификуваат потребните стандарди за туристичка активност и да се обезбеди обука за локалните туристички агенции, со цел да се направи јасна карта за сите средства на целото културно наследство што треба да биде подготвено за посетителите и дека тие ќе го

направат Ѓаковица туристичка дестинација за традиционален занаетчиски и креативни индустрии во регионот во согласност со обновата на големата Чаршија.

5.6.1. Географска положба на општина Ѓаковица

Ѓаковица се наоѓа на географска ширина од 42.22° и по должината на 20.26° помеѓу двете реки Ереник и Крени на просечна надморска височина од 365 метри, со површина од 586,91 km². На југозападната страна на Ѓаковица се наоѓа подножјето на планината Шара на која се потпира областа Хасија и завршува со рамнината на реката Ереник. Градот Ѓаковица е создаден во XV и XVI век, а она што е познато по неговото име е џамијата Хадум, па со тоа претставува дел од античката историја, симболизирана со верски и историски споменици и култура. Во градот Ѓаковица се проценува дека живеат околу 100 000 жители, 57% живеат во градот и 43% живеат во селото. Приштина е оддалечена само 92 km, додека општините Пеќ и Призрен се оддалечени само 37 km . Автобусите од Приштина, Пеќ и Призрен заминуваат секој час кон прекрасниот град Ѓаковица. До Приштина се стигнува за 80 минути, а за 40 минути до Призрен и Пеќ. Планините Бабајлоџит и Херечит се наоѓаат на север од градот, додека реката Бели Дрим се влева во реката Ереник, каде што платото Градиште ги дели општините Ѓаковица и Призрен.

Климата е континентална со многу топли лета и студени зими.

Просечните врнежи се движат околу 959,3 mm. Хидрографијата опфаќа околу 80 површински водени текови што потекнуваат од север од планинскиот венец Џрмјани и од планинските масиви на југот на градот.

5.6.2. Население во општината Ѓаковица

Поголемиот дел од населението што живее во Ѓаковица е албанско, но има и помали заедници. Што се однесува до религијата, најголемото мнозинство се муслимани и католици, додека од православното малцинство се Срби и Црногорци. Бидејќи недостасува точна статистики за бројот на жители на градот и областа до втората половина на XIX век, се споменуваат разни податоци. Во XVII век имало 2000 куќи, додека во 1838 година имало 1900 домаќинства со население од 21 000, од кои 3 500 се албански муслимански

домаќинства, 70 се католички и 60 српски домаќинства. Во 1879 година, околината на градот имала население од 15 210, од кои 12 553 муслимани и 2 757 христијани. Во 1900 година, според Милојевиќ, Ѓаковица имала 4 000 муслимански домаќинства и над 70 српски домаќинства.

Карта 7. Административно политичка карта на Косово - Преземено на 15.7.2019

Map 7. Administrative political map of Kosovo - Retrieved July 15, 2019

Извор: (http://mprofaca.cro.net/alba_yu1b.html) - Преземено на 15/07/2019г.

Општина Ѓаковица со околината зафаќа 708 km², 95% од населението се Албанци. Општина Ѓаковица е еден од најхомогените простори по националната структура. Од 83 локалитети, 54% се Албанци, додека во 23 се неалбанско население. Населението се занимава со разни занаети преку кои тоа е познато. Еден од занаетите, по кои особено е познато е изработка на лулки, исто така се занимава со производство на глина и преработка на метали.

Во различни периоди, населението од Ѓаковица и околината имале различни видови миграции предизвикани од различни фактори: историски, економски, природни, психолошки и епидемиолошки. Сепак, имало значително зголемување на населението во општина Ѓаковица. Во периодот од 1948-1981 година зголемувањето на населението достигна 130,5%. Во овој период просечната густина на населението се зголемила за 2,5 пати.

Општина Ѓаковица е прва со просечната густина во рамнината на Дукаѓини со 157 жители на km². Просечното природно зголемување на овој регион е 29,5 ‰. Населението во градот Ѓаковица се зголемило од 15 190 жители во 1948 година на 41 899 жители со пописот во 1981 година, што значи се зголемило за околу 2,8 пати како резултат на интензивниот економски развој. Според последниот попис од 2001 година, во општина Ѓаковица живеат околу 95 000 жители: 87 672 Албанци, 5 117 Египќани, 738 Роми, 613 Ашкали, 73 Бошњаци, 17 Срби, 16 Турци, 13 Горани, 92 други и 205 се недефинирани.

5.6.3. Културни ресурси на градот Ѓаковица

5.6.3.1. Саат кулата во Ѓаковица

Ѓаковица има брз економски развој со занаетчиството и трговијата.

Саат кулата се наоѓа до големата барака наречена Фуша е Шатит - Саат кула, место што наметнува потреба да се воспостави правило за време.

Ова време е сметано според исламскиот календар, тоа е направено во 1002 година, а во 1597 година започнало да се мери според Грегоријанскиот календар. Како еден од градовите со брз економски развој, во него саат кулата е изградена веднаш по изградбата на џамијата Хадум. Кулата била уништена за време на балканските војни во 1912 година. Своното било отстрането и пренесено во Црна Гора. Новата кула е подигната во близина на претходната кула со намера да се реконструира оригиналната зграда заснована на архивски фотографии и да ѝ се даде поранешниот изглед. На сликата се гледа како изгледа денес Саат кулата во градот Ѓаковица.

Слика 43. Саат кулата во Ѓаковица

Figure 43. Clock Tower in Gjakova

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, 2019, 09.00 – 13.00ч.)

Кулата е во форма на квадрат, долга е 4,10 метри и достигнува висина од 30 метри, но сепак е пониска од џамијата Хадум. Кулата, претежно е изработена од камен, а делот над кулата е дрвен. Структурата на покривот е изработена од олово. Фасадата од западната страна е од камен таа е обновена и изгледа како порано. Оваа кула е многу важна за градежништвото, затоа е многу интересна и за туристите, затоа што има големо значење во одредени периоди.

5.6.3.2. Етнографски музеј во Ѓаковица

Етнографскиот музеј се наоѓа во самиот центар на градот Ѓаковица.

Музејот е изграден од семејството Сина во 1810 година. Изгледа како куќа која има два ката. Приземјето се користело како магацин, а горниот кат се

користел за станбени цели. Станбениот дел има четири простории со две тераси.

Слика 44. Етнографски музеј во Ѓаковица
Figure 44. Ethnographic Museum in Gjakova

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, 2019, 09.00 – 13.00ч.)

Мајсторите кои го граделе Музејот се со потекло од Дебар, а при изградба користеле цигла, камен и дрво. Од особена декоративна вредност е големата просторија лоцирана на левата страна од зградата, како и просториите каде што биле поставени печките за загревање на просторијата. Ходникот што ги одделува просториите едни од други е кружен. Куќата имала просторија со камин во приземјето, додека горе над таа просторија се наоѓале две мали простории - комунални простории кои припаѓале на задниот дел кои денес не постојат.

Слика 45. Ентериер од музејот
Figure 45. Museum interior

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, 2019, 09.00 – 13.00ч.)

Во овој музеј сместени се најразлични ракотворби и носии кои не се достапни за секого и се чуваат на посебно место во музејот. Претходно, некои од овие простории биле користени за чување на добиток, а подоцна биле уреден како што изгледаат сега.

Слика 46. Приказ на внатрешноста од музејот
Figure 46. View of the interior of the museum

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 13.00ч.)

Слика 47. Соба од музејот која порано била користена за гости
Figure 47. A room from the museum that was previously used for guests

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 13.00ч.)

Во периодот од 1941-1945 г., тука го чувале костумот на Сулејман Круеџију.

Слика 48. Костумот од Сулејман Круезију се чува во овој музеј

Figure 48. The Suleiman Cruzeiu costume kept in this museum

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 13.00ч.)

Покрај овој музеј значајна е и туристичка канцеларија, која е отворена во 2014 година во големата чаршија во близина на џамијата Хадум. Ова е еден од најголемите сувенири бидејќи има: џамија, црква, текиња, а сите три вида се вредни за албанскиот народ. Исто така важно е да се споменат занаетчиските продавници, бидејќи тие се добро познати кај населението и кај гостите.

Слика 49. Машини за пишување (користени порано)

Figure 49. Writing machines used earlier

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 13.00ч.)

Културното наследство кое е зачувано во туристичката канцеларија е изложено и посетителите можат да ги видат сите убавини на градот Ѓаковица бидејќи е сместено на едно место. Во оваа чаршија, жителите на Ѓаковица не сакаат да изложуваат сувенири што се увезени од надвор туку сакаат да ги изложат своите производи, за посетителите да можат да се вратат и следната година. Сопственикот, во 1918 година, ја продаде куќата, таа беше во сопственост на Хаџи Осман Бошњак.

5.6.3.3. Црквата Свети Павле и Свети Петар

Во Ѓаковица, за време на владеењето на Јован Никола Цезар, надбискупот на скопската епархија, имало традиција да се почитува верата и сите да се придржуваат кон неа.

Слика 50. Црквата Св. Павле и Св. Петар

Figure 50. The Church of St. Paul and St. Peter

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 13.00ч.)

За време на овој периоди, бројот на католиците почнал да опаѓа како резултат на престанувањето на функционирање на парохијата. Кога станува збор за културното наследство што е претставено од еден град, како што се црквите, џамиите, музеите и многу друго културно наследство. Значи, оваа црква е многу важна, особено за градот Ѓаковица, а исто така и за туристите.

Таа е една од најзначајните католички цркви веднаш до Св. Ндоут Антоније.

Слика 51. Приказ на внатрешноста на црквата Св. Павле и Св. Петар

Figure 51. View of the interior of the church of St. Paul and St. Peter

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 13.00ч.)

Во времето на владеењето на Османлиската империја на Косово, во 1703 година дошол еден католички претставник од Малезија, со цел да ја обнови црквата Св. Петар, па во 1851 година парохијата била обновена. Првата парохиска црквата во Ѓаковица била во Кабаре, а потоа и во католичкиот оддел. Таа е посветена на Св. Павле и Св. Петар. Таа била целосно уништена за време на војната во 1999 година. На истото место е изградена нова катедрала.

5.6.3.4. Црквата Свети Ндоут

Црквата Антуна Падовански или св. Ндоут била наречена и црквата на патријархот Емилио Цлес, била изградена во 1882 година за подоцна да биде уништена. Во 1931 година, Паскал Лоренц Мазреку ја изгради (денес истата) црквата, истата црква е реновирана неколку пати, завршените реконструкции биле направени и може да кажеме дека тие се придржувале кон архитектонскиот план.

Слика 52. Црквата Свети Антониј

Figure 52. St. Anthony's Church

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 13.00ч.)

Реновирана е неколку пати и сега има канцеларии, канцеларии и санитарни јазли, но сепак ја задржала својата оригинална архитектура. Црквата

има правоаголен изглед и две камбанарии. Со својата надолжна оска, црквата е ориентирана кон запад-исток. Влезната врата на црквата е едноставна, нема украсен украс има само лак. Црквата се состои од наос, централен наос, олтар со сакрастин. Ентериерот во архитектонски термини е чист и видлив со правоаголна основа и скоро е симетричен.

Слика 53. Црквата Свети Ндоут

Figure 53. St. Ndout Church

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 13.00ч.)

На јужната страна од црквата се наоѓа анексот (дополнителениот дел) од зградата на администрацијата. Во него е сместен просторот на олтарот со квадратна основа, кој е доминантен елемент на внатрешниот дел од црквата.

Слика 54. Црквата Свети Антониј

Figure 54. St. Anthony's Church

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 13.00ч.)

Камбанаријата е подигната од источната страна и со тоа се дава значење кога се влегува во оваа црквата. Нивниот покрив е едноставен поставен на четири води. Кога ќе ја погледнете внатрешноста на црквата денес, ќе видите дека не е како порано, беа направени разни реконструкции во 90-тите за да се врати нејзиниот изглед. Во незината градба користени се различни материјали како што се: керамика, плочки, мермер. Фасадата е дизајнирана така што нема некои специфични детали затоа што не се посветуваа премногу внимание на неа, најважно за нив било завршувањето на влезот со половина лак. Најзначајна карактеристика на оваа црква е што сето тоа е направено со стил и идентично од сите страни.

Слика 55. Црквата Св. Ндоут или Свети Антониј

Figure 55. Church of St. Ndout or St. Antonie

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 13.00ч.)

Отворите на прозорецот се распоредени во серија од по четири прозорци од секоја страна. Насоката е север - југ.

5.6.3.5. Католичката црквата во Ѓаковица

Месеот мај особено е славен во оваа црквата, затоа што овој месец е познат во црковниот календар како месец на блажената Дева Марија. Оваа капела т.е. капелата на Фирсин, која била посветена на Дева Марија, е значајна бидејќи Фирсин таму се молела во 19:00 часот секој ден.

Слика 56. Католичка црквата во Ѓаковица

Figure 56. Gjakova Catholic Church

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 09.00ч.)

Во месецот мај целото семејство треба да биде заедно, да владее слога меѓу нив и да се молат на Господ Бог за да ги слушне нивните молитви, како и да застанат пред бистата на нивниот светител и да Му се молат затоа што тој ги слуша нивните желби и може да ги исполни. Марија е секогаш близу до Исус, никогаш не се одвојува од него. Постои приказна дека ако синот (детето) се одвои од мајката или мајката од своето дете, нешто се прави против Божјата волја. Затоа велиме дека Марија е кај Исус Христос. „Нашата Марија може да ни помогне на сите што се молат во текот на месецот мај и зборуваат за слава, таа им дава мир на вашите семејства.“

5.6.3.6. Џамијата Хадум

Џамија Хадум претставува симбол на градот Ѓаковица. Изградена е во последната декада од XVI век. Нејзината изградба била финансирана од Сулејман-ефендија, кој бил познат како Хадум-ага - што значи слуга. Тој исто така изградил училиште, библиотека, како и објект во кој времето може да се мери, а со помош на астролозите направил и календар.

Слика 57. Џамијата Хадум

Figure 57. Hadum Mosque

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 12.00 ч.)

Џамијата се наоѓа во големата чаршија во Ѓаковица, изградена е во времето на османлискиот период и многу потсетува на џамијата Бајракли, која се наоѓа во центарот на градот Пеќ. Џамија е еднокатна со трем и е покриена со три куполи.

Слика 58. Џамијата Хадум

Figure 58. Hadum Mosque

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 13.00ч.)

Внатрешноста од џамијата е добро направена. Фасадата на џамијата е изградена со камени блокови. Молитвената сала, муралите и целокупниот изглед на оваа џамија ја даваат нејзината убавина. Џамијата било оштетена за време на војната на 24.03.1999 година. Таа сега е реконструирана³ и како таква го привлекува вниманието како на домашните верници и гости така и на странските посетители.

5.6.3.6. Џамијата на Махмут-паша

Џамијата на Махмут-паша се наоѓа во градот Ѓаковица во малата чаршија. Изградена е во средината на 1832-1836 година. Изградена е од Махмут-паша од семејството Јава Куртпаши, добро познато семејство во сите албански земји, со два меџтаха (училиште за верници) и двајца рудари. Самата џамија има добра локација и му дава посебен изглед на просторот околу неа.

Покрај молитвеникот, има канцеларии за извршување на административни задачи. Оваа џамија е една од најголемите џамии во град Ѓаковица.

Слика 59. Џамијата на Махмут – паша

Figure 59. The Mosque of Mahmut – Pasha

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 13.00ч.)

³Реконструирај - обновувај, гради, обновувај.

Џамија има два влеза, главниот влез се наоѓа на северната страна од зградата, каде има подигнато камени скалила и сидови со фрески. Вториот влез гледа кон плоштадот и е местото каде што се извршуваат административни работи. Минарето има две нијанси на боја и на тој начин го комплетира импресивниот изглед на џамијата, како такво и дава уникатен изглед на џамијата. Фасадата од џамијата е изработена од камен.

Џамија била изградена од камен. Куполите и кровните конструкции се изработени од високо квалитетен бамбусов материјал. Во 1993 година, имало делумни интервенции на фасадата и на делот со дрвото за да се заштити овој објект.

5.6.3.7. Ресторанот Табхана

Местото Табхана е таканаречена ливада покрај реката Крена која е наречена Табхана. Изградена е во 1650 година од Еснафот Табак. Бидејќи се подобрила економската состојба, тогаш биле изградени Табаков Мост и Талиќ мост и овие два моста се од особено значење за целото население затоа што тие ја поврзуваат Ѓаковица со Скадар и другите делови на Отоманската империја. Табаките се направени за кожа. Повеќе за ова се споменува во делата на Евлија Челебија во 1663 година како и во (Mueller-a) Муеллер-а во 1838 година. Изгледа како еднокатна зграда, првиот дел бил направен од камен, а горниот дел е направен од дрво и прозорци.

Слика 60. Ресторанот Табхана

Figure 60. Tabhana restaurant

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 15.00ч.)

Во градот Ѓаковица, населението се занимава со многу различни занаети. Ѓаковица е богата со водени ресурси, што е предуслов за организирање и производство на јазичиња, особено покрај реката Крена.

Во 1850 година во градот Ѓаковица имало 60 табхани. Има две згради.

Еден од овие објекти, кој сè уште се користи денес, се користел како објект за складирање на кожата, а другиот објект се користел како просторија за сушење на сушената кожа. Кожата била преработувана и чувана во специјални така наречени ормани кои биле изградени од дрво и чувани покрај

реката. Зградата е уништена и веќе не постои. Се чини дека еднокатната зграда што ја реконструирала МКОС-а е под надзор на Регионалниот центар за заштита на културното наследство на градот Ѓаковица. Објектот Табхана се користел и како ресторан каде се подготвувала традиционална храна.

Слика 61. Музичкиот музеј во Ѓаковица

Figure 61. The Music Museum in Gjakova

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 13.00ч.)

Сега местото каде беше сместена табханата е музејот за музика.

Министерството за култура го реконструираше објектот за да се слуша традиционална музика. Локалното население посочува дека покрај традиционалната музика може да се слушаат и други видови музика. Музејот поседува одредени музички инструменти што се чуваат како што се: пијано, две двојни басови и други инструменти кои се значајни за градот Ѓаковица.

5.6.3.9. Кулата на Хусни Коши

Кулата на Хусни Коши е изградена во XIX век. Оваа кула се наоѓа во градот Ѓаковица. Кулата му припаѓа на Метоксија Дукаѓин, која е изградена од албанскиот народ, која што има истакнати архитектонски одлики и ги потенцираат незините карактеристики што даваат посебен изглед. Оваа кула е една од ретките примери зачувана во градот. Оваа кула е под правна заштита на државата од 1980 година.

Слика 62. Кулата и ресторанот на Хусни Коши

Figure 62. The tower and restaurant of Husni Koshi

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 10.00ч.)

Во рамките на кулата постои и ресторан во кој се организираат разни настани, ресторанот многу е посетен како од домашните така и од странските гости.

5.6.3.10. Кулата на Авдулах Паша Дрени

Кулата на Авдула Паша Дрени се состои од три ката кои се изградени од цигли. Оваа кула има своја историска вредност. Според историските записи,

оваа кула е изградена во 1790 година. Во оваа кула е убиен Мехмет-паша, кој дошол во Ѓаковица да се предаде на црногорските вооружени сили што владееле во тоа време.

Слика 63. Кулата на Авдула-паша Дренит
Figure 63. The tower of Avdula Pasha Drenit

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 11.00 – 14.00ч.)

Во Ѓаковица, нивните вооружени сили се населиле во градските домови, кој биле претворени во воени објекти за да го заштитат својот народ. Оваа кула се наоѓа во близина на музејот во Ѓаковица.

Слика 64. Кулата на Авдула-паша Дренит – ентериер
Figure 64. Kulla e Avdullah Pashë Drenit – interior

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 11.00 – 14.00ч.)

Во музејот се наоѓаат разни книги, како и други предмети што биле значајни во минатиот период.

5.6.3.11. Џамијата Кусари

Џамијата Кусари е една од најкарактеристичните џамии во Ѓаковица, можеме да ја најдеме на местото наречено „Махала Кусари“. Според информациите од порано, се посочува дека е изградена во 1800 година, а во 1916 година е реновирана и добива подобар изглед. Просториите што служеле како училници за учење се адаптирани. Џамијата била изградена од камен и глина. За време на воениот период тешко е оштетена и денес се реновира.

Слика 65. Џамијата Кусари
Figure 65. The Kusari Mosque

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 11.00 – 14.00ч.)

Внатре во џамијата се наоѓа макфил. Макфил е место каде што жените се погубени. Жените и мажите се молат во посебни простории одделени со дрвена ограда. Прозорците се квадратни. Џамија има една купола која е

направена од дрво и е покриена со плочки. Пред џамијата има неколку гробови со карактеристични украсни камења. Во тек е реконструкција на џамијата. Република Турција помага во нејзината реконструкција.

5.7. Угостителски објекти

Општина Ѓаковица е богата со природни ресурси, како и квалитетни ресторани и хотели. Во градот се случуваат многу интересни и привлечни настани што привлекуваат голем број посетители, како домашни така и странски.

5.7.1. Хотелот Метропол

Овој хотел се наоѓа во Ѓаковица на ул. Мајка Тереза. Внатре има 46 соби, од кои 13 се користени. Сликата подолу го прикажува изгледот на хотелот. Цената за резервација на соба во овој хотел е 25 евра.

Слика 66. Хотелот Метропол

Figure 66. Metropol Hotel

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 10ч.)

Хотелот Метропол работи веќе 16 години, во него работат 4 работници, а кога сезоната е има повеќе од 6 вработени. Во него може да се чувствувате пријатно. Хотелот има бесплатен безжичен интернет, исто така има бар каде што можете да вкусите разни специјалитети и алкохолни и безалкохолни пијалаци, ресторанот има специјален простор за пушење, специјални сали или банкети, кои се користат за разни прослави, како и канцеларии каде што можете да одржувате разни деловни состаноци.

Слика 67. Ресторанот во хотелот Метропол

Figure 67. The restaurant at the Metropol Hotel

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 10ч.)

Во рамките на ресторанот можат да се сместат околу 40 гости. Што се однесува до паркирањето, паркингот располага со простор за 70 возила.

5.7.2. Хотелот „Паштрику“

Хотелот „Паштрику“ се наоѓа во градот Ѓаковица. Овој хотел започнал да работи во 2007 година. Во негова близина се наоѓа и Прокредит банка. Хотелот „Паштрику“ е вистинскиот избор за вас без разлика дали сте турист или сте на службена средба. Тој не е многу далеку од центарот на градот. Има добра локација, па нуди лесен пристап до сите дестинации. Гостите или посетителите кои сакаат да останат во овој хотел можат да резервираат соба преку интернет во текот на 24 часа. Исто така, има бесплатен безжичен интернет и собите редовно се одржуваат.

Слика 68. Хотелот Паштрику

Figure 68. Hotel Patricu

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 10ч.)

Хотелот има пет ката со околу 80 пространи соби и има и апартмани кои се многу удобни. Персоналот од хотелот ќе ви обезбеди таква услуга што ќе се чувствувате како да сте дома. Без оглед на посетата, тие ќе се погрижат да бидат вашиот вистински избор.

Слика 69. Хотелот Паштрику

Figure 69. Hotel Patricu

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 10ч.)

Во хотелот се служи италијански појадок. Предната рецепција е отворена 24 часа. Имаат 28-35 вработени во зависност од потребата, тој број варира. Имаат две големи сали каде се одржуваат свадби и други настани и манифестации.

5.8. Општина Јуник

5.8.1. Географска положба на Општина Јуник

Кога ќе ја разгледаме позицијата каде се наоѓа општината Јуник, можеме да кажеме дека припаѓа во Западниот Регион на Косово на границата со Р.

Албанија и се наоѓа помеѓу двете општини - Дечани и Ѓаковица. Има погодна географска положба затоа што се протега северозападно од рамнината Дукаѓин, што е спроти устието на реката Ереник, што тече од големото езеро Јереравица и се влева во реката Бели Дрим. „Мороница“ е прогласена за „специјална област во регионот на Уник“ која има голем потенцијал да стане главен природен парк на градот. Западната страна се протега во близина на албанските Алпи. Територијата на општината зафаќа површина од 77,77 km² и опфаќа 42 ° и 22 'географска ширина и по должината на 20°26'.

Карта 8. Карта на општината Јуник

Map 8. Map of the municipality of Junik

Извор: (https://www.123rf.com/photo_39509872_stock-vector-kosovo-administrative-map.html), Преземено на 10.3.2019г.

Планините на Јуник се богати со многу извори на вода, а меѓу нив е и изворот на Хасан-ага, кој е на второ место во Европа по студенилото и квалитетот на водата. Јуник и околината биле добро познати по традицијата за обработка на волна. Пред неколку години беа изградени седум фабрики за преработка на волна, наречени „волна“. Климата е континентална и е погодна за одгледување на различни култури. Сето тоа функционира добро со помош на реката Ереник. За време на војната, сите овие фабрики беа запалени, а само тие беа реконструирани со помош на Европската Унија, сега се сметаат за важен локалитет за културно и духовно наследство во општината. **„Гропа Ереникут“ – Јуник, со по должина од 17,9 km, максимална висина - 1697м., време 2 ч.** Да се дојде до оваа река и да може да се искачине на нејзиниот извор, обично ова патување се прави со теренско возило 4x4 возила, но и со трактори во текот на зимската сезона. Постојат неколку оператори кои ја нудат оваа услуга во текот на целата година.

Слика 70. Реката Ереник

Figure 70. Erenik River

Извор: (https://hr.wikipedia.org/wiki/Erenik#/media/File:Burimi_i_Lumit_Erenik,_Gjeravic%C3%A7.jpg) – Преземено на 10.10.2017г.

Реката Ереник многу е посетена и од домашни и од странски туристи. Започнат е проект за да се направи оваа река уште попривлечно место за посета бидејќи се земено уште 7 хектари земја кои ќе се користат за кампување во близина на реката, па се надеваме дека проектот ќе биде целосно завршен до летото 2020 година.

5.8.2. Историска развој на градот Јуник

Името Јудико се наоѓа кај Птоломеј (87-150), во неговото дело „Географија“, дело кое го поддржуваат многу историчари, археолози и географи. Името на ова село се наоѓа во подножјето на албанските Алпи и потекнува од латинскиот збор јудицо - ави, а тум - што значи „крв“. Јунетио - онис - што се подразбира сојуз, врска т.е. далеку од најнеобичното место.

Во периодот од 1918-1924 година, Јуник беше заштитен од лигата на нациите. Во периодот од 1945-1960 година припаѓал на Општината Пеќ, а на 22.7.2005 г. Со одлука на Управно упатство на УНМИК бр. 2005/11 формирани се пет пилот-општински единици вклучувајќи ја тука и општината Јуник.

Додека на 13.8.2008. година, таа доби сертификат за општина. Ова го потврдуваат и археолошките материјали откриени во илирската населба „Градина“, која е населба во клисурата Ереница, на врвот на Ереерица, чии траги сè уште постојат. Во времето на феудализмот, се појавил како важен центар на чаршијата, во тоа време е изградена џамијата Чок и друга во Теговиште, каде што сè уште се најпознатите и значајни културно-историски споменици. Во Јуник можете да посетите споменици на културата кои се од големо значење за овој град и општината.

5.8.3. Културното наследство на Јуник

5.8.3.1. Џамијата Чок

Џамија Чок е изградена во 1580 година во албански - исламски стил.

Оваа џамија и денес служи како основно исламско училиште во кое има збирка од антички книги од XVI и XVII век.

Слика 71. Џамијата Чок

Figure 71. Chok Mosque

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 10.00 – 14.00ч.)

5.8.3.2. Кулата на Авдул-хоџа

Кулата на Авдул-хоџа позната е како „Куќа за гости на Јуник“, или дом каде што се собрале водачите на сите албански територии за да ги решат сите национални спорови и да донесат одлуки за доброто на албанскиот народ. Од 21 до 25 мај 1912 година се одржало Собранието во Јуник, во присуство на 250 албански делегати кои колективно решиле да организираат општо востание.

Слика 72. Кулата на Авдул-хоџа т.н. Ода е Јуникут

Figure 72. The tower of Avdul Hoxha, the so-called This is Junikut

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 10.00 – 14.00ч.)

5.8.3.3. Кулата на Рама Зубери

Оваа кула е изградена во 1860 година со сите карактеристики на традиционалната кула од планинската област, а ја наследиле 5 генерации на семејството Зубери. Изградбата на оваа кула започнала во времето на Зубери Нимонијаи, а ја завршил Рама Зубери. Работите на оваа кула ги извеле мајстори од (Дебар). Тоа било направено во 1908 година за време на владеењето на Турците. Тие ја прошириле и го заштитиле предниот дел на влезот за да се заштитат од воени напади.

Слика 73. Конакот на Рама Зубери

Figure 73. Rama Zubari's lodging

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 10.00 – 14.00ч.)

Кулата е реновирана (2004-2007 година) на иницијатива на децата на Реџеп Муса заради семејните и локалните традиции. Конакот со години служел како историско место за собирање и засолниште за посетителите на Јуник и неколку години служел и како куќа за гости и ресторан. Комплексот на овој конак се состои од влезна кула (дворна врата), двор, бунар, соба со дел за капење, како и цевки што овозможуваат снабдување и одводнување за вода. Оваа кула изгледа како двокатна куќа. Под првиот кат има приземје што има дрвени врати кои се прилично цврсти од безбедносни причини. Изградена е од

камен, а надворешноста претставува силна бариера за секого што сака да се обиде да му наштети на овој имот. На првиот кат има неколку живеалишта. Гостинската соба ги поврзува сите овие простории, а на дното е бањата во т.н. подрум. На вториот кат има простории само за мажите, за дружење. Внатрешноста на оваа просторија е најубавиот дел од кулата. Гостинската соба е опремена по највисоки стандарди и се користи за спиење.

Слика 74. Дворот од кулата и конакот на Рама Зубери

Figure 74. The courtyard of the tower and the lodge of Rama Zuberi

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 10.00 – 14.00ч.)

Туристите кога ќе дојдат да го поминат одморот или ноќта во оваа кула, ги чини 15 евра. Овие кули на англиски наречени кули се специјализирани камени куќи од типот кула лоцирани во Западниот Регион на Косово и северна Албанија. Оваа кула се наоѓа во близина на општините Дечани и Ѓаковица во едно помало село што е идеална локација за оние кои се заинтересирани да се искачуваат на Јереравица на највисокиот врв на Косово.

5.8.3.4. Кулата на Јахе Имери

Оваа кула е изградена во почетокот на XIX век во центарот на градот Јуник. Незина карактеристика е камената фасада на вториот кат. Употребата на камењата го зајакнале зидот и ја украси фасадата. Кулата е повторно изградена и сега служи на заедницата и институциите кои обезбедуваат нејзино чување и заштита.

Слика 75. Кулата на Јахе Имери

Figure 75. Jahe Imeri Tower

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 10.00 – 14.00ч.)

5.8.3.5. Џамија Андалузија

Џамија Андалузија се наоѓа во градот Јуник. Незината реконструкција ја помогна донаторот од хуманитарната организација на Саудиска Арабија, Ал - Харамин Јуник во периодот од 1422-2001 година.

Слика 76. Џамија Андалузија

Figure 76. Andalusian Mosque

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 10.00 – 14.00ч.)

5.8.3.6. Воденицата (Валалница) во Јуник

Со векови, воденичарите биле главни установи во Јуник. Оваа воденица многу е позната во Јуник и го носи името Валавица. Неговата основна функција била преработката на волна. Воденицата е во работна активност 17 години.

Неговата изградба ја помогнаа Општина Јуник и Европската Унија.

Слика 77. Воденицата (Валалница) во Јуник

Figure 77. The waterworks (Valanica) in Junik

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 10.00 – 14.00ч.)

Воденицата се состои од едно тркало управувано од реката Ереник, така што под овој тежок удар на водата се движи побрзо и се чувствува студ во незината близина. Денес, Јуник ја има само оваа воденица од (15), што е ретка туристичка атракција денес. Наоколу се е зелено, така што во лето кога има сонце ќе ве маѓепса нејзината убавина.

Слика 78. Воденицата во Јуник

Figure 78. The leader in Junik

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, октомври 2019, 10.00 – 14.00ч.)

Во рамките на воденицата има простории што се опремени за посетителите за да можат да се чувствуваат пријатно и опуштено. Неговата внатрешност и опрема може да ги видите како изгледаат.

5.9. Угостителски објекти во Јуник

5.9.1. Ресторанот Мороника

Ресторанот Мороника се наоѓа во градот Јуник. Овој ресторан работи веќе две години и се наоѓа на надморска височина од 662 метри, има 15 вработени. Кога станува збор за посетителите најмногу ги има во лето.

Слика 79. Ресторанот Мороника

Figure 79. Moronica Restaurant

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 11ч.)

Ресторанот Мороника е простран ресторан во кој можат да се сместат околу 200 гости. Опкружен е со дрвја и зеленило, благодарение на неговата добра локација која е во близина на планините. Врвот на планината Ѓеравица се наоѓа во близина на Јуник и е највисок врв во општината со надморска височина од 2.656м. Од врвот можеме да го видиме целиот град. Овој ресторан има добра и пријатна атмосфера каде гостите можат да се чувствуваат добро.

Ресторанот Мороника нуди модерна и традиционална храна каде што можете да уживате во неговите вкусови и ароми, персоналот многу е учтив и културен.

5.9.2. Ресторанот Трофта Јуник

Ресторанот Трофта Јуник се наоѓа во Општина Јуник. На менито се наоѓа традиционалната храна, ресторанот е опкружен со шума и зеленило,

каде се чувствува свежиот воздух. На фотографиите подолу е прикажан неговиот прекрасен пејзаж, каде често доаѓаат љубителите на добра храна.

Слика 80. Ресторанот Трофта Јуник

Figure 80. Restaurant Trofta Junik

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 12ч.)

Слика 81. Ресторанот Трофта Јуникут

Figure 81. Restaurant Trofta Junikut

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 12ч.)

Ресторанот Трофта Јуникут организира разни натпревари на кои можат да учествуваат сите љубители на разни спортови и многу други настани.

5.9.3. Ресторанот Еренику

Ресторанот Еренику започна со работа во 2008 година, има 5 работници (вработени), а кога ќе започн сезоната се вработуваат повеќе работници.

Слика 82. Ресторанот Еренику

Figure 82. Restaurant Ereniku

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 12ч.)

Ресторанот Еренику нуди разни специјалитети, пред сè од риба, затоа што има мало езерце, потоа скара за јадење, но нуди и други специјалитети.

Слика 83. Езерце во дворот од ресторанот Еренику

Figure 83. A pond in the yard of the Ereniku restaurant

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 11ч.)

Слика 84. Ресторанот Еренику во Јуник
Figure 84. Ereniku Restaurant in Junik

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 11ч.)

Како што можете да видиме од сликата, овој ресторан има капацитет да прими помалку од 80 гости. Изгледа како кука која е опкружена со зеленило, но тука може да се чувствувате пријатно.

5.9.4. Хотелот Рио де Жанеиро

Рио де Жанеиро е ресторан со 15 вработени. Има сали во кои можат да се сместат до 170 гости.

Слика 85. Хотелот Рио де Жанеиро
Figure 85. Hotel Rio de Janeiro

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 14ч.)

Во хотелот Рио де Жанеиро се одржуваат свадби и разни други настани. Хотелот има два ката. На првиот кат има просторија во која можат да се сместат најмногу 40 гости, а на вториот кат има поголема сала за свадби и други забави. Паркингот има капацитет да прими до 35 возила.

Слика 86. Хотелот Рио де Жанеиро
Figure 86. Hotel Rio de Janeiro

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 14ч.)

5.9.5. Хотел - ресторанот Ода е Јуникут

Хотел - ресторанот Ода е Јуникут се наоѓа во Јуник. Што се однесува до просториите, реновирали се 8 простории и сè уште има простории на кои им е потребно реновирање. Хотелот Ода е Јуник има дневна сала во која можат да се сместат од 80 до 100 гости. Ресторанот Ода е Јуник започнал со работа во 2000 година. Во хотелот постојат сали за свадби и за конференции.

Слика 87. Хотел – ресторанот Ода е Јуникут

Figure 87. Hotel - Restaurant Oda is Junikut

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 13ч.)

Што се однесува до кујната, храната е традиционална, а услуга е врвна.

Враќајќи се од планините, возејќи велосипед се релаксирате во прекрасната природа на Јуник или од посета на спомениците би уживале во паузата на маса со добро вино и одлична храна.

Слика 88. Хотел - ресторанот Ода е Јуникут

Figure 88. Hotel - Restaurant Oda is Junikut

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 14ч.)

Посетителите кои го посетиле овој ресторан сакаат повторно да го направат истото. Посетителите можат да одат со автобус до манастирот Високи Дечани каде што можат да запознаат луѓе, коишто можат да разговараат со вас за културата на Јуник. Неговата внатрешност е уникатна затоа што се сочувани фрагменти од старите ѕидови и генијално се ставени во модерен декор.

Слика 89. Сала за конференции во хотел – ресторанот Ода е Јуникут

Figure 89. Hotel Conference Room - Oda Restaurant is Unicut

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, јули 2019, 14ч.)

Што се однесува до резервациите, можете тоа да го направите и на интернет, но не само за овој мотел, туку и за другите хотели, мотели и ресторани во Западниот Регион на Косово.

5.10. Географска положба на општина Дечани

Со географската положба општина Дечани припаѓа на Областа во Пеќ, што значи дека се наоѓа во Западниот Регион на Косово и се наоѓа на пресекот на патиштата помеѓу општините Ѓаковица, Јуник и Пеќ. Општината Дечани зафаќа површина од 402 km². Општината Дечани има 37 села, со население од 40.945 жители. Мнозинството од населението се Албанци, а од малцинствата има Бошњаци (0,14%), Египќани и Роми (0,5%).

Карта 9. Карта на општина Дечани
Map 9. Map of the municipality of Decani

Извор: (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/sq/a/a8/Harta_kosov%C3%ABs.jpg),
Преземено на 31.6,2019г.

Општина Дечани има карактеристичен планински предел, резерватот Кожњер и шумскиот парк Чемпреси, како и резервите на минерална вода која е добро позната по својата биолошка разновидност и ретка флора. Што се однесува до нејзините граници, од западната страна се граничи со општина Јуник, на северозапад со Р. Црна Гора, на север се граничи со општина Пеќ, од југоисточната и јужна страна граничи со општина Ѓаковица. Бројните природни ресурси, како и културното наследство на општина Дечани овозможуваат подобро да се развиваат туризмот и земјоделството.

5.10.1. Историска развој на општина Дечани

Од античко време територијата на Дечани била населена со илирски племиња, т.е. племето Дардан. Историските податоци укажуваат дека во областа на Дечани и другите области на Косово има етнографски, топографски, археолошки и антрополошки специфичности. Освојувачи на овие територии биле Римјаните, Османлиите, Австро-унгарците, Србите, Црногорците и други. Овој регион за време на Отоманската империја припаѓала на владеењето на Градот Пеќ. Пишаните забелешки во кои се спомнува општина Дечани велат дека селата датираат од првата половина на XX век. Овие документи се нарекуваат „Крисобула Дечана“. Во овие документи, неговото име го наоѓаме во XIV век, во тој период во манастирот на Високи Дечани се наоѓале околу 2.432 лица од 40 села. Во периодот од XV и XVI век го регистрираме најбројното албанско население. Важно е да се спомене дека најголемиот отпор на овој народ бил кон крајот на XIX и почетокот на XX век, особено на границите на Горна Лука, во март 1910 година. На почетокот на Првата светска војна, на крајот на 1915 година, во овој регион се одржала австро-унгарската администрација и траела сè до 1918 година кога нивното владеење било укинато. Во 1918 година, Дечани припаѓал на општина Пеќ и општина Ѓаковица. За време на Втората светска војна, областа на Дечани се наоѓала под Италијанска власт се до 1943 година, каде подоцна биле под германска

окупација. Во 1963 година Дечани е формирана како општина. Во 1989 година, Организацијата на обединетите нации беше основана во Косово. Оваа општина е основана како територијално-административна единица според одредбите на регулативата за локална самоуправа на Косово бр. 2000/45.

Во Општина Дечани се наоѓаат селата: Бабалоќ, Белег, Белле, Каррабрег и Еперм и Каррабрег и Улет, Дашиноц, Дреноц, Дубовик, Дубраве, Глоѓан, Грамачел, Хулај, Ирзник, Исник, Кодрали, Лебуше, Лумбард, Лоќан, Ллуке и Еперме, Ллукее Улет, Мазник, Папик, Поберже, Пожар, Прапаќан, Преколук, Прилеп, Раставице, Ратиши Еперм, Ратиш и Улет, Слуп, Стрелци Еперм, Стрелц и Улет, Шаптеј, Вокш и Враноци Вогел.

Во однос на климатските услови, климата во општина Дечани е иста како онаа на целата територија на Западниот Регион на Косово. Општина Дечани има континентална клима. Просечната годишна температура во текот на летото е многу висока, а зимите се постудени. Климата поради планините на Проклетие и нивниот однос кон воздушните струи.

Просечната влажност на воздухот во текот на годината е околу 70,2%, каде растот е значително поголем во текот на летото, а во зима е 17,5%.

5.10.2. Културно наследство на Општина Дечани

5.10.2.1. Манастирот Високи Дечани

Манастирот Високи Дечани е изграден во 1335 година. Тој претставува совршенство, опкружен со шумска тишина и е еден од најстарите и најпознатите споменици на отоманската архитектура на Косово. Сместен е во западниот дел на реката Бистрица. Во текот на својата историја, манастирот остана познат како важен духовен центар каде се развивала црковната уметност, но се развивале и други духовни активности. Овој православен манастир е изграден од средновековниот српски крал Стефан Дечански. Тој бил погребан во сè уште недовршениот манастир на Дечани во 1331 година, а по неговата смрт грижата за манастирот ја презел неговиот син Стефан Душан. Кога Стефан Урош III го избрал местото каде требало да се гради манастирот, го заштитил просторот со камења и на манастирот му бил даден изглед на кула со сите елементи потребни за да се изгради. За неговата градба бил задолжен искусен ѕидар, Ѓорѓе, со браќата Доброслав и Никола, додека асистент бил

мајстор фра Вита со каменосекачите од Котор (ја изградил и украсил црквата Христа Пантократор со релјефи). Манастирот бил изграден во исламски стил.

Епитетот „Висок“ е поврзан со фактот дека црквата е висока 28 метри.

Во војната во 1999 година манастирот бил запален и останале само сидовите. По реновирањето во 2003 година, манастирот доби подобар и поубав изглед и се „вратил“ да ги извршува своите функции. Манастирот бил изграден во исламско-албански стил. Во 2006 година, манастирот бил ставен на списокот на светско културно наследство на УНЕСКО. Во текот на својата историја, манастирот остана познат како важен духовен центар каде се развивала црковната уметност, ама и други духовни активности.

Слика 90. Општинска економска и социјална инфраструктура на манастирот
Високи Дечани

Figure 90. Municipal economic and social infrastructure of the monastery Visoki
Decani

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 14ч.)

При посета на манастирот, може да се видат неговите убавини. Преку убавините, монахот ги запознава посетителите со установата и сите настани поврзани со манастирот. Овој манастир е еден од најубавите што некогаш може да се видат. Манастирот Високи Дечани е заштитен од војниците на НАТО. Манастирот и неговите значајни мурали имале посебно влијание во развојот на уметноста и архитектурата за време на османлискиот период.

Слика 91. Манастирот Високи Дечани
Figure 91. The Monastery of the High Decani

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 14ч.)

Манастирот е изграден во романско - готски стил со посебна архитектура со богати мурали на кои се прикажани фреските на светците и нивната скулптура и многубројни икони од XVII - XVIII век. Дечанското сликарство е најголемата зачувана галерија на српското средновековно сликарство, вистинска ризница на православната иконографија, така што нејзините 20 големи циклуси на фреско-мурали претставуваат најголема зачувана галерија на српската средновековна уметност, со над 1 000 композиции и околу 10 000 портрети. Иако манастирот бил оштетен за време на османлискиот период, сите фрески и она што е значајно за овој манастир биле успешно зачувани.

Манастирот бил под заштита на Србија од 1947 година и има белег како најзначаен споменик од најголема важност.

Слика 92. Дворот од манастирот Високи Дечани

Figure 92. The yard of the monastery Visoki Decani

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 14ч.)

Манастирот Високи Дечани е користен како важен духовен центар со бројни уметнички и интелектуални активности. Денес во овој манастир живеат околу 30 млади монаси кои живеат во него и ја продолжуваат традицијата на монаштвото во овој манастир. Важно е да се спомене дека покрај манастирот значаен е и музејот за деца во Домот на културата во Дечани.

Слика 93. Манастирот Високи Дечани

Figure 93. The Monastery of the High Decani

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 14ч.)

Во овој многу интересен простор за посетителите има етнолошка изложба на народни носии, рачни алати, мебел и др.

5.10.2.2. Воденицата на Шабанај

Воденицата на Шабанај е изградена во центарот на градот Дечани во XIX век од локалните мајстори во центарот на Дечани, а можеме да кажеме дека е една од најстарите градби во градот.

Слика 94. Воденицата на Шабанај
Figure 94. Shabanaj's guide

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 14ч.)

Воденицата му припаѓала на семејството Шабанај. Оваа воденица, покрај тоа што служела за мелење на жито, служела и како јавна установа за локалното население. Изгледа како индустриска зграда која му припаѓала на ова семејство. Оваа воденица, по форма е правоаголна и е покриена со традиционална керамика.

Слика 95. Воденицата на Шабанај
Figure 95. Shabanaj's guide

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 14ч.)

Работниот механизам на воденицата е зачуван во форма на тркало од две воденици кои работат со помош на вода. Во 2005 година, оваа воденица е повторно изградена и сите во центарот можат да ја користат.

По реконструкцијата, воденицата го доби својот оригинален изглед. Тој во моментот служи за разни изложби, претежно дела од жени од целиот Западен Регион на Косово, а можеби и пошироко.

5.10.2.3. Дечанска џамија

Можеме да кажеме дека џамијата во Дечани е пример за градба во вистински отомански стил при градење на верски објекти.

Слика 96. Џамијата во Дечани
Figure 96. The mosque in Decani

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 14ч.)
Според податоците, оваа џамија е изградена во 1851 година и била запалена за време на војната во 1998/99 година.

Слика 97. Ентериер во Дечанската џамија
Figure 97. Interior in the Decani Mosque

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 14ч.)

За реновирање остана само долниот дел од џамијата и еден дел од минарето, како и натписите и украсувањето на каменот. Овој комплекс бил реновиран во 2003 година. Верниците секојдневно ја посетуваат џамијата, но и на посебните верски празници.

5.10.2.4. Кулата на Демукај

Сопственик на оваа кула е Сали Руста. Кулата на Демукај е изградена во XIX век и се наоѓа во стариот дел на градот Дечани. Кулата повторно била изградена откако била запалена во последната војна.

Слика 98. Внатрешност од кулата на Демукај

Figure 98. Inside the tower of Demukaj

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 15ч.)

На сликата е прикажана внатрешноста од кулата, каде што може да се види нејзината убавина. При одржување на состаноци или настани, во оваа кула добредојдени се гости, како домашни така и странски.

Слика 99. Кулата на Демукај

Figure 99. Demukaj Tower

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 15ч.)

Она што е значајно за оваа кула е тоа што е достапна само за мажите. Затоа е различна од останатите.

5.10.2.5. Кулата на Мазрекај

Селото Дреноц е едно од селата на Општина Дечан кое е познато како „село со кули“. Пред војната, ова село имало 30 кули, додека денес останале само 8.

Една од нив е Кулата на Мазрекај од XVIII век. Семејството Мазрекај ја преживеа војната и покрај различните режимски промени и економската нестабилност. Војната ја преживеа и оваа кула, која неодамна беше обновена.

Слика 100. Кулата на Мазрекај

Figure 100. Mazrekaï Tower

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 16ч.)

Кулата на Мазрекај нуди модерни кревети и појадок со традиционална храна, во неа има простор за одржување на конференции, изложби и разни прослави.

5.10.2.6. Кулата на Осдаутај

Оваа кула е изградена од семејството Осдаутај во XIX век. Кулата Осдаутај се наоѓа во селото Исник во општина Дечани. Таа е симбол на селото и локалното население кое ја смета за важен споменик, бидејќи го придружувала албанскиот народ во 1910 година кога се водело дебата за востанието против Отоманската империја.

Слика 101. Кулата на Осдаутај

Figure 101. The Tower of Osdautai

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 16ч.)

Жителите, исто така, истакнуваат дека кулата е постара од официјално прифатениот период. Кулата на Осдаутај е единствена од ваков вид во Косово, бидејќи е единствена кула која има четири ката. Исто така е една од ретките кули во овој регион кои го преживеаја времето и војната. По војната, таа

повторно била изградена и денес има мал музеј со дела изработени од дрво и камен.

5.11. Угостителски објекти во Општина Дечани

Како и во сите општини, така и во општина Дечани еден од најпознатите ресторани што е најпосетуван и каде се одржуваат свадбени забави е ресторанот Курора. Овој ресторан има голема сала за венчавки во која можат да се сместат до 500 гости. Напред има голем паркинг каде може да се паркираат до 250 возила. Има вработено 5 работници, а во текот на сезоната вработува до 15 работници. Храната што ја нуди е традиционална, но зависи од гужвата и од нарачките.

5.11.1. Хотел - ресторанот Курора

Хотел - ресторанот Курора е отворен во 2017 година. Сопственик на Хотел - ресторанот Курора е Екрем Ќуфај. Свадбената сала има 1 200 m², а самата сала има 420 m². Ресторанот е сместен во прилепската населба од Општина Дечани.

Слика 102. Хотел - ресторанот Курора

Figure 102. Hotel - restaurant Kurora

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 10ч.)

Слика 103. Хотел - ресторанот Курора во Дечани

Figure 103. Hotel - restaurant Kurora in Decani

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 10ч.)

Како што можеме да видиме од сликата, овој Хотел–ресторан организира свадби и многу други забавни настани, особено во текот на летото, затоа што тогаш најмногу има посетители кои доаѓаат од странство и тие сакаат да ги организираат своите фамилијарни прослави во овој Хотел - ресторан. Хотел - ресторанот има голем паркинг, како што се гледа од сликата, така што оние што престојуваат во Хотел - ресторанот можат да бидат безбедни нивните возила.

5.11.2. Хотел - ресторанот и пицерија Грука

Овој хотел-ресторан/пицерија се наоѓа во Дечани. Во овој хотел-ресторан/пицерија има 7 вработени, но кога ќе започне сезоната тие вработуваат до 15 работници. Хотел-ресторан/пицерија започна со работа во 2004 година. Капацитетот на овој хотел-ресторан/пицерија е до 200 гости.

Слика 104. Хотел - ресторан/пицерија Грука во Дечани

Figure 104. Hotel - restaurant / pizzeria Gruka in Decani

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 10ч.)

Различни специјалитети се нудат во овој хотел-ресторан/пицерија, а особено се истакнуваат специјалитетите на скара. Кога има повеќе туристи се организираат многу игри, особено се издвојува тенисот.

Слика 105. Хотел-ресторан/пицерија Грука

Figure 105. Hotel - restaurant / pizzeria Gruka

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 10ч.)

Хотел-ресторан/пицерија Грука, туристите најмногу го посетуваат во текот на летото.

Слика 106. Хотел-ресторан/пицерија Грука

Figure 106. Hotel - restaurant / pizzeria Gruka

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 10ч.)

Како што може да видиме на сликата, тие имаат езерце кое е порибено и од него се лови и припрема најдобрата риба што туристите претпочитаат да ја пробаат кога престојуваат тука.

5.12. Општина Клина

5.12.1. Историски развој на Општина Клина

Кога станува збор за историјата на Општина Клина, првите податоци покажуваат дека таа била прво под власт на Римската империја, по нејзиниот

пад, таа припаднала на семејството Дардан, во тоа време на Словените. Подоцна се појавува како илирска населба наречена Чинна.

Карта 10. Карта на Општина Клина
Map 10. Map of the municipality of Klina

Извор: (<https://www.facebook.com/Klina/photos/harta-territoriale-e-klinesinterman/513181418763753/>) - Преземено на 10/06/2019г.

Овој локалитет се протега лево од брегот на Бели Дрим, што одговара на денешната географска положба. Исто така, важно е да се спомене и водопадот Мируша, кој е главен симбол на градот Клина. По падот на Турците, животот на Албанците бил тежок. Оттогаш, Клина се карактеризира и со верска разноликост. (Strategjia e Zhvillimit Ekonomik e Komunës s Klinës, 2017-2021).

Слика 107. Општина Клина
Figure 107. Municipality of Klina

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 16.00ч.)

Населението во овие области главно се занимавало со високоразвиено земјоделство. Неодамна, на локалитетот Дресник извршени се археолошки ископувања, за кои се очекува да фрлат светло на раната цивилизација на ова место Дарданија. Од 1954 година до денес, општината Клина и нејзините граѓани ја делеа истата судбина како и остатокот од Косово, било да се тоа политички, економски и социјални процеси во однос на развојот. Кога ќе погледнеме на економската страна на општината Клина, како и на другите региони во периодот од 1970-1980 година, забележуваме дека имало одредени промени што се одразиле на економскиот и на социјалниот развој, а од 1980 година до последната војна имало стагнација затоа што имавме одредени загуби, што најмногу се однесувало на губење и уништување на културното богатство и др.

5.12.2. Географската положба на Општина Клина

Клина како општина има соодветна географска и економска позиција што се протега во Западниот Регион на Косово. Општина Клина зафаќа површина

од 308,8 km². Општина Клина граничи со општините: Пеќ, Исток, Србица, Дренас, Малишево, Ораховац и Ѓаковица.

Општина Клина е основана во 1954 година и има вкупно 54 населени места. Природната положба и инфраструктурата се добри, како и железничката врска со следните општини:

- Клина – Пеќ;
- Клина - Скендерај – Митровица;
- Клин - Исток – Пеќ;
- Косово Поле - Клина – Пеќ;
- Косово Поле - Клина - Призрен.

Климатските услови се поволни за развој на земјоделството.

Превладува континенталната клима. Општина Клина има минерални и неминерални природни ресурси. Има околу 2 милијарди тони резерви на лигнит, 2 милиони тони боксит, 6,5 милиони тони глина и 3,5 милиони тони песок и чакал. По должината на реката Мируша, јужно и југозападно од Клина има водопади кои ја сочинуваат природната убавина, богата со флора и фауна. Тие зафаќаат површина од 200 ha, и тоа е заштитен резерват кој има добар потенцијал за развој на туризмот. Има и неколку реки, само на територијата на општина Клина постојат шест реки (Бели Дрим, Бистрица, Клина, Мируша, реката Исток и реката Бистрица Дечани). Четири реки се користат за наводнување на земјоделското земјиште и се планира да се градат вештачки брани за да може водата да се користи повеќе.

Карта 11. Карта на Општина Клина

Map 11. Map of the municipality of Klina

Извор: (<http://www.umbriakosovo.it/98-11/ITA/Raduloc.>) Преземено на 10.2.2019г.

Општина Клина со својата природна убавина има потенцијал за развој на рекреативниот туризам. Водниот парк Мируша е еден од најубавите и најинтересни области и се наоѓа на територијата на општините Клина, Малишева и Ораховац. Паркот зафаќа површина 598,4 ha. Надморската висина на паркот се движи од 340 - 600 m. Паркот се наоѓа јужно од планината Гревник, од двете страни на реката Мируша. Водопадите Мируша се споменик на природата и парк кој претставува ретка природна појава со значајни научни,

културни и туристички атракции. Овој парк бил ставен под заштита во 1975 година, како посебен природен резерват со површина од 190.255 ha, со одлука на општините Ораховац и Клина. Во овој парк, реката Мируша, во својот втор дел од текот, минува низ речниот кањон и создава 12 водопади и 16 езера кои претставуваат ретка морфолошка појава која има многу атрактивни пејзажи кои се многу интересни за посетителите.

Слика 108. Реката Мируша
Figure 108. The Mirusha River

Извор: (<https://travel2kosovo.wordpress.com/2016/01/19/mirusha/>) - Преземено на 18.8.2019 г.

Покрај привлечните езера со ретка убавина, паркот Мируша поседува богата флора од многу растителни видови. Други привлечни атракции за посетителите се неколку пештери кои се наоѓаат во карпите од речниот кањон.

Природните ресурси создаваат прекрасен и привлечен пејзаж, тие претставуваат важен потенцијал за развој на туризмот. Во моментот, скоро сите предуслови потребни за развој на туризмот не се исполнети, особено во однос на физичката инфраструктура. Општина Клина е богата со минерални и не-минерални природни ресурси, кои се основа за привлекување на домашни и странски инвестиции за економскиот развој како што се: резервите на јаглен, боксит, глина и песок и чакал.

5.12.3. Население во Општина Клина

Според регистрираните податоци од 1981 година, во Клина живееле 42 813 лица со следниве заедници: 83,6% Албанци, 12,5% Срби и 3,9% останати. Според пописниот извештај за 2011 година, Клина имала 38 496 жители, од кои 37 226 се: Албанци, 98 Срби, 3 Турци, 20 Бошњаци, 78 Роми, 85 Ашкали, 934 Египќани и 23 припадници на други етнички групи.

5.12.4. Културно наследство на Општина Клина

Кога станува збор за културното наследство на кој било регион, посебно и овој, ќе ги разгледаме најважните одлики. Општина Клина е богата со археолошки локалитети и со бројни места кои се дел од културното

наследство. Почетокот на животот во областа Клина датира уште од времето на неолитот. Овие траги од живот се пронајдени во нејзините села, од кои најпознати се: Долц, Пограѓ Јашаница и на други места. Следниве објекти се евидентирани како културни објекти: [Strategjia e ekonomik e Komunës së Klinës 2017-2021]. Кули, воденици, цркви, џамии, музеи и др. Кога станува збор за локалните институции кои се одговорни за животната средина во заедницата и кои влијаат на развојот на туризмот, тука е Младинскиот центар („Ardhmëria“) Ардхмериа, кој главно се занимава со организациски активности. Следната табела ни ги покажува најважните места на културното наследство во општина Клина, како и некои од главните карактеристики кои влијаат на околината на таа општина.

Табела 6. Главни карактеристики на околината на општината Клина

Табле 6. Main features of the surroundings of the municipality of Klina

Име на локацијата Name of location	Заштитени области Protected areas	Заштитени страници/ локации Protected pages / sites	Достапност на страницата Site availability	Достапност на транспортни услуги Availability of transport services	Хотелски услуги во областа Hotel services in the area	Услуга на ресторан во областа Restaurant service in the area
Водопадот Мируше Mirusha Waterfalls	Не/No	/	Да/Yes	Не/No	Да/Yes	Да/Yes
Пештерата Јарина Jarina Cave	Не/No	/	Да/Yes	Не/No	Не/No	Не/No
Душикева пештера Dushic Cave	Не/No	/	/	Не/No	Не/No	Не/No

Извор: (www.phm-west.org) - Преземено на 12/06/2019г.

Што се однесува до рестораните што припаѓаат на оваа општина и каква услуга тие нудат, следната табела ни покажува кои локални ресторани постојат во Клина, типот на ресторанот и каков вид на јадења нудат.

Табела 7. Локални ресторани во општината Клина**Table 7. Local restaurants in the municipality of Klina**

Локални ресторани Local restaurants	Тип на ресторанот Type of restaurant	Вид на храна / оброк Food type / meal
Фонтана - „Fontana“	Меѓународна International	Италијанска храна Italian food
Ресиденца - „Residenca“	Традиционална храна Traditional	Традиционална храна Traditional food
Галатео - „Galateo“	Медитеранска Mediterranean	/
Генти - „Genti“	Пица Pizza	/
Гуризи - „Guri i zi“	Рибен ресторан Fish restaurant	/
Дрини - „Drini“	Рибен ресторан Fish restaurant	/
Нора - „Nora“	Меѓународна International	/
Борови - „Te pishat“	Меѓународна International	/

Извор: (www.phm-west.org - Преземено: 12.6.2019г.)

Во општината Клина овие ресторани се во приватна сопственост и се во добра состојба, исто така се нагласува дека не им треба дополнително преуредување бидејќи услугите што ги даваат се со висок стандард и сите што ги посетиле овие ресторани се задоволни. Градот Клина поседува занаетчиски продавници, но нема стари продавници кои порано обезбедувале традиционален шопинг, како и продавници за занаетчиски производи и сувенири во општината. Покрај тоа, нема локално произведени туристички производи. Локалната заедница е свесна за потенцијалната вредност на нејзиното наследство како дел од туристичкиот производ.

Општината континуирано работи на регулирање и одржување на ова културно наследство, кое има за цел подолг временски период во соработка со Министерството и другите релевантни институции да го заштити и користи ова културно наследство како туристичко, историско, археолошко, научно, образовно и сл.

5.12.4.1. Католичка црква во Клина

Слика 109. Католичка црква во Клина

Figure 109. The Catholic Church in Klina

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 16.00 ч.)

Пред црквата има прекрасни цвеќиња, како и клупи на кои љубителите можат да седнат и да ги набљудуваат убавините на оваа црква. Црквата повторно е изградена во 1993 година.

Внатрешноста на црквата е убава. Прозорците се украсени со фрески, како и плакарот каде што се чуваат вредните работи.

Слика 110. Католичка црква во Клина

Figure 110. The Catholic Church in Klina

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 16.00 ч.)

Црквата организира разни молитвени настани кои се многу посетени од домашни и странски посетители. Таков настан е воскресението на Исус Христос. За време на мисата верниците треба да бидат внимателни, да ги слушаат проповедите и да се сеќаваат на сите благослови што ги дава Господ Бог. На крајот на мисата, верниците си честитаат едни на други и се молат за благосостојба на семејството.

5.12.4.2. Католичка црквата во с. Злакуќан во Општина Клина

Оваа католичка црква е најголема од сите католички цркви во Косово, во Злакуќан, Будисалац и Добердол. Жителите на Злакуќан учествувале во нејзината изградба.

Слика 111. Католичка црква во Злакуќан

Figure 111. The Catholic Church in Zlakukan

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 16.00 ч.)

Слика 112. Католичка црква во Клина

Figure 112. Catholic Church in Kline

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 16.00 ч.)

Католичките верници Албанци кои живеат во оваа област честопати ја нарекуваат „мал Рим“. Властите на почетокот не дозволувале градење на оваа црква, но по војната, започна нејзината изградба. Оваа католичка црква е изградена во 2003 година и може да се види оддалеку. Во селото Будисалац, кое се наоѓа северозападно од градот Клина, има и православна црква. Населението во Општина Клина се зголемувало во овој дел. Според податоците од 2011 година, тука имало 660 жители.

5.12.4.3. Џамија во градот Клина

Оваа џамија се наоѓа во центарот на градот Клина.

Слика 113. Џамија во центарот на градот Клина

Figure 113. Mosque in the center of the city of Klina

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 16.00 ч.)

Слика 114. Џамија во Клина

Figure 114. The mosque in Klina

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 16.00 ч.)

За изградбата на оваа џамија е добиена помош од Саудиска Арабија во 2003 година.

5.12.4.4. Кулата на Садик Рама

Кулата на Садик Рама била локација за многу албански војници.

Изградена е во XIX век. Кулата се спротивставила на многу војни иако, според историските записи, таа била палена петпати. Во оваа кула починал познатиот херој Азем Бејта, по една загубена битка.

5.12.4.5. Тврдината Долц

На патот од Клина кон Приштина е изграден камен рид, познат како „замок или тврдина на Јариње“. Тврдината е изградена во периодот од 4 до 6

век и може да се забележат некои фази на градбата. Изградени се нови сидови над старите. Евидентно е дека тврдината била обновена во три фази.

5.13. Угостителски објекти во Општина Клина

5.13.1. Хотел – ресторанот Ујевара е Мирушес

Во овој хотел се вработени 12 работници. Овој хотел нуди соби за релаксирање. Во близина се наоѓа изворот Мирушес, каде што посетителите можат да дишат чист и свеж воздух.

Слика 115. Хотел - ресторанот Ујевара е Мирушес

Figure 115. Hotel-restaurant Ujewara is Mirushes

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 16.00ч.)

Во хотел – ресторанот се подготвуваат и нудат најразлични специјалитети. Во близина се наоѓаат водопадите на Мируша. Како што се гледа на сликата, тие се дел од паркот со посебно природно, научно, културно и туристичко значење.

Слика 116. Хотел - ресторанот Ујевара е Мирушес

Figure 116. Hotel-restaurant Ujewara is Mirushes

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, септември 2019, 09.00 – 16.00ч.)

Хотел – ресторанот во оваа област е еден од најпосетуваните семејни објекти. Оние што ќе престојуваат во овој хотел - ресторан, нема да бидат разочарани, напротив, ќе бидат многу задоволни. Исто така, во хотел - ресторанот се организираат многу прослави, особено на некои значајни празници, прослави, свадби и сл. Се организираат туристички тури, а особено за време на викендите. Доаѓаат туристи во текот на целата сезона кои го посетуваат паркот и ги вкусуваат најдобрите специјалитети што се нудат.

5.14. Општина Исток

Општина Исток се наоѓа во северозападниот дел на Косово, со површина од 453,84 км². Опфаќа 46 зони со 51 село. Исто така, има два градски центри, Ѓураковац и Бања, кои имаат добра патна инфраструктура.

Карта 12. Карта на Општина Исток - преземено 11.08.2019 година

Map 12. Map of the Municipality of East - Retrieved 11.08.2019

Извор: (<https://stock.adobe.com/images/kosovo-administrator-and-political-veector-map/200401744>), преземено на 11.08.2019 г.

Геоморфологијата на територијата од општина Исток е поделена на две геоморфолошки единици, имено рамнините на Подгора и Мокра Гора, кои опфаќаат 42 % од вкупната површина. Висината на овие планини достигнува до 2155 метри надморска височина. Општина Исток има умерено континентална клима бидејќи по реката Бели Дрим струи медитеранска воздушна струја. Подгорската Рамнина се наоѓа во подножјето на планината Мокра Гора која е со надморска височина од 400 до 500 м. Има неколку пештери кои се создадени во неговите масиви. Според археолозите, тие се од голем интерес за сите љубители на овој вид туризам.

Слика 117. Пештерата Гол Камен 132 м., преземено на 18.06.2019.

Figure 117. Cave bare stone 132m - Retrieved 18.06.2019

Извор: (<https://kk-arkiva.rks-gov.net/istog/City-guide/History.aspx>) - преземено на 18.06.2019 г.

Пештерата Гол Камен (вешур-Голостен), е сместена под ливадите на Војдол. Има ходник долг 132 метри. Квалитетот на земјоделското земјиште е добар затоа што се користи вода од реките што го наводнуваат: Бел Дрим, Источна Река, Врела, Река Чауш, Сушица Поток, Голестене и Гујавац. Врз основа на ова, Општина Исток има голем потенцијал за производство на секаков вид земјоделски култури како: житарки, повеќегодишни култури, грозје, лозја и др.

5.14.1. Минерално богатство на Општина Исток

Општина Исток е богата со минерално богатство. Таа има 2 милијарди тони јаглен кој се наоѓа покрај реката Гујавац, која се влева во сливот на реката

Дукаѓина. Изворот на топла вода се користи за лекување на разни заболувања. Во селото Суне (Syne) и селото Студеници (Studenici) има резерви од мермер кој претставува украсен камен што се користи за создавање на уметнички дела, за градба на верски објекти џамии, цркви, кули, мостови итн. Важно е да се спомене дека Општина Исток е богата со нови угостителски објекти, како што е хотелот „Трофта“ кој е меѓу најдобрите во Косово. Бањата има минерален и уникатен извор и станува еден од носителите на економскиот развој во регионот и отвора многу можности за вработување.

И другите малопродажни бизниси бележат успех во Општината.

Градот Исток има пет трговски центри кои можат да ги задоволат потребите на населението, но и пошироко. Познати се компаниите за камен и песок, Гури, Шкемби (GURI, SHKEMBI) и др. Тие се занимаваат со производство на градежни материјали. Некои компании позитивно влијаат врз градот и доведоа до значителна промена во архитектонскиот изглед и на градот и на селата. Изградени се и објекти за преработка на млеко, компании за обработка на дрво, пластика и камен. Скоро целата територија на Општина Исток е покриена со интернет и има добра телекомуникација.

Слика 118. Археолошкиот локалитет Сопот од неолитскиот период

Figure 118. Archaeological site Sopot from the Neolithic period

Извор: (<https://kk-arkiva.rks-gov.net/istog/City-guide/History.aspx>), преземено на 21.06.2018 г.)

Покрај јавното претпријатие РТК, постојат уште три приватни компании.

Сите овие стопански објекти работат легално, со целосна поддршка од локалната власт. Културно-историското наследство на Општина Исток е големо и богато, а според експедицијата на IAK, во 2005 година имало 36 археолошки локалитети кои биле пронајдени од неолитскиот период до крајот на средниот век.

5.14.2. Културно богатство на Општина Исток

5.14.2.1. Воденицата на Чель Шабанај Бицај

Воденицата на Чель Шабанај Бицај припаѓа на комплексот кај с. Врела.

Според достапните информации, воденицата е изградена во XIX век.

За градбата се користеле камен и малтер. Каменот е донесен од селото Врела. Подолу се дадени неколку слики од оваа воденица.

Слика 119. Воденицата во селото Врела
Figure 119. The waterworks in the village of Vrela

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 09.00-10.00ч.)

Оваа воденица има две тркала кои се движат од водата и така го мелат потребното брашно.

Слика 120. Воденицата на Чеље Бицај
Figure 120. Celje Bicaja's guide

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 09.00-10.00ч.)

Воденицата е изградена од камен во XIX век. Внатрешниот и надворешниот изглед на воденицата е посебен затоа што целосно е направена од камен. Таа е традиционална воденица што ја користело локалното население уште од античко време. Припаѓа на семејството Бицај и има голема архитектонска важност.

5.14.2.2. Црковниот храм на Св. Апостол Петар и Павле (1929 - 1933 г.)

Овој црквен храм е изграден во 1929 година во Општина Исток.

Иконостасот е изграден со помош на патријархот Варна.

Слика 121. Црковниот храм на Св. Апостол Петар и Павле (1929 - 1933 г.)
Figure 121. The Church of St. Apostle Peter and Paul (1929 - 1933)

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 09.00-10.00ч.)

Екстериерот на црквниот храм бил реновиран во 2005 година. Обновена е комплетната фасада, сидовите се во две бои, прозорците биле заменети и храмот веднаш доби убав изглед. Во 2007 година, внатрешноста на овој храм е обновена. Своното било заменето со дабово дрво. Црквниот храм го посетуваат домашни и странски туристи. Културното наследство на кој било град во Западниот Регион на Косово претставува една од најзначајните атракции за туристите.

5.14.2.3. Старата џамија во Исток од Мула Курта (1730 г.)

Оваа џамија се наоѓа во Исток, а изградена е од Мула Курта во 1730 година. На сликата подолу е прикажана џамијата.

Слика 122. Старата џамија во Исток од Мула Курта (1730 г.)

Figure 122. The Old Mosque in the East of Mullah Kurta (1730)

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 09.00-10.00 ч.)

Џамијата е прикажана на слика 122. Неа ја изградила Исламската светска организација, со помош на Саудиска Арабија. Џамијата ја одржува инженерот Хусеин О. Ал-џиффру (Hysein O. Al-jiffry). Оваа џамија ја посетуваат многу верници, особено на нивните верски празници.

5.14.3. Угостителски објекти во Општина Исток

5.14.3.1. Хотелот „Трофта“

Како дел од хотелските услуги што се нудат во Општина Исток е и хотелот „Трофта“ кој има многу богата кујна, банкет-сала за свадби и други настани. Хотелот „Трофта“ има рецепција и 7 соби за сместување на гостите. Покрај ова, важно е да се спомене дека Општина Исток е богата со риби, поради што љубителите на риболовот ловат риба. На посетителите на хотелот им се служи гурманска национална храна. Во нивниот хотелски ресторан ги подготвуваат најпознатите јадења засновани на риба. За сите посетители се обезбедува и друга разновидна храна и се нудат разновидни туристички

атракции. Сопствениците продолжуваат да инвестираат и по приватизацијата и хотелот претставува пример за многу други помали ресторани во регионот кои одгледуваат слатководна риба.

Слика 123. Хотелот „Трофта“ во Исток

Figure 123. Hotel Trofta in the East

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 09.00-10.00 ч.)

Во овој хотел можат да се организираат и разни настани како: состаноци, семинари, конференции и сл. Хотелот „Трофта“ има капацитет од 250 до 280 гости и добра местоположба. Терасата има површина од 200 м².

Сопственик на хотелот е Исмаил Бутуќи.

Слика 124. Хотелот „Трофта“

Figure 124. Trofta Hotel

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 09.00-10.00 ч.)

Можеме да кажеме дека сите туристи или посетители кои доаѓаат во Западниот Регион на Косово кажуваат дека овој хотел е еден од најдобрите хотели. Тие сакаат да го посетат поради вкусната храна и да уживаат во неговата привлечност. Подолу се прикажани уште неколку слики од овој хотел.

Слика 125. Хотелот „Трофта“ во Исток

Figure 125. Hotel Trofta in the East

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 09.00-10.00 ч.)

Хотелскиот комплекс има и 6 туристички куќи кои имаат 12 соби за гостите. Има и езерце што претставува вистинска атракција за посетителите.

5.14.3.2. Туристичката локација на Источна Река

Градот Исток е едно од местата со многу природни убавини, со атрактивни места за рекреација и туризам. На југоисток од планините тече Источна Река и е позната како Источен Извор. Таа стана туристичка

дестинација во овој град. Граѓаните го користат ова место како шеталиште со свеж воздух за време на вечерните часови.

Слика 126. Туристичката локација Источна Река

Figure 126. Tourist location East River

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 09.00-10.00 ч.)
5.14.3.3. Хотелот „Оних“

Овој хотел припаѓа на Пеќкиот спа центар кој е оддалечен 12 km од Пеќ.

Хотелот е сместен во центарот на градот. Изграден е во 1983 година. Тогаш имал можност за сместување многу луѓе. Хотелот има околу 375 легла и 60 кревети кои се користеле за туристички цели. Хотелот „Оних“ вработува околу 200 вработени. Сопственик на хотелот е Џевдет Шошиќ (Xhevdet Shoshiq).

Бањата се наоѓа во внатрешноста и се користи за лекување на пациенти кои имаат проблеми со коските, ревматизам и др. Со еден збор, претставува многу атрактивен центар за рехабилитација со долга историја чии благодати ги користеле Илирите, Римјаните, Османлиите и други народи кои биле жители или посетители на Косово, односно Дукаѓини. Според археолошките истражувања спроведени од експерти, се претпоставува дека термичко-минералните води на оваа бања ги користеле и српските владетели кои владееле во средниот век.

Слика 127. Рецепцијата во хотелот „Оних“

Figure 127. The reception at the Onich Hotel

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 09.00-10.00 ч.)

На рецепцијата секогаш можете да ги добиете сите потребни информации во врска со овој хотел, како и за користењето на услугите на бањата. Рецепцијата е она што гостите прво го гледаат и забележуваат во хотелот. Исто така, има ресторан, како и базен за гостите на хотелот. Во близина има парк за пешачење и со убава можност за дишење на свеж воздух. Со еден збор, можеме да кажеме дека бањата е вистинска туристичка дестинација. Покрај тоа, луѓето се собираат за разни настани. Оваа бања

најчесто ја посетуваат постари лица, како што се гледа на сликата, така што се опуштаат и користат разни масажи.

Слика 128. Паркингот од хотелот „Оних“

Figure 128. Parking at the Onich Hotel

Извор: (Фото: Џ. Анела, датум на истражување, август 2019, 09.00-10.00 ч.)

Пред хотелот „Оних“ се наоѓа поголем паркинг каде што може да се паркираат повеќе возила.

VI – СТАТИСТИКА НА РЕГИСТРИРАНИ СТОПАНСКИ СУБЈЕКТИ ВО ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО

Според статистиката што ја добивме од директорот (menaxher and QKB - 's - QENDRA COMMUNALS E BUSINESS PEACE), се запознавме со регистрираните бизниси во периодот од 2008 до 2018 година. Сите компании на целата територија на Р. Косово и во Пеќкиот Регион, биле регистрирани веднаш по војната во 2000 година. Заклучивме дека секоја година има помал број регистрации на стопански субјекти во однос на претходните години, но сепак овој број достигнува просек од 450 нови компании/бизниси во текот на целата година.

Табела 8. Регистрирани и затворени стопански компании во регионот на Пеќ од 2000 до 2018 година.

Table 8. Registered and closed business companies in the Peja region from 2000 to 2018.

Бизниси во регионот на Пеќ - Businesses in the Pec region			
Година Year	Регистрирани Registered	Затворени Closed	Број на компании во текот на годината Number of businesses during the year
2000	1671	0	1.671
2001	608	0	2.279
2002	667	0	2.946
2003	322	50	3.218
2004	679	52	3.845
2005	574	87	4.332
2006	396	131	4.597
2007	300	111	4.786
2008	364	116	5.034
2009	341	120	5.255
2010	357	129	5.483
2011	367	83	5.767
2012	479	94	6.152
2013	455	72	6.535
2014	435	80	6.890
2015	452	91	7.254
2016	450	85	7.619
2017	435	90	7.961
2018	475	52	8.384
Вкупно- Total	9.827	1.443	98.508

Извор: Qendra Komunale e Bizneseve, Пеќ – преземено на 21/06/2019

Како што е прикажано во табела 8, гледаме дека односот помеѓу новорегистрираните и затворените компании е многу висок. Овој исход се должи на многу едноставни процедури кога станува збор за отворање или затворање на веќе постојните компании. Новите бизниси или фирми не успеваат веднаш да го освојат пазарот заради различни модели што негативно влијаат врз нив, а најчести причини можат да бидат:

- Недостаток на финансиски средства;
- Погрешно планирање;
- Недостаток на човечки ресурси;
- Недостаток на поддршка од институциите;
- Неправилно управување и др.

Во општината Пеќ има околу 4000 активни компании (без точни податоци од Агенцијата за регистрација на стопански субјекти на Косово и даночната управа на Косово), но од процедурални причини се потенцира дека компаниите тешко можат да се затворат затоа што тие формално остануваат активни иако не ја вршат целата работна активност. Обично, бројките во вкупниот број МСП (МСП) може да се движат кога станува збор за регистрирање или затворање на стопанските субјекти. Оваа голема маргина од (8.384 до 4000) главно се однесува на големиот број неактивни фирми, неформалниот пазар на трудот развиен од претпријатијата, како и големиот број на индивидуални фирми чии сопственици можат да бидат вработени на друго место.

6.1. Компании со правен статус

Во Општина Пеќ, како и низ цело Косово, индивидуалните фирми учествуваат со најголем процент до 92 % од регистрираните фирми.

Табела 9. Претпријатија со правен статус во општина Пеќ

Table 9. Enterprises with legal status in the municipality of Pec

Индивидуални фирми Individual companies	92 %	6.966
Општо партнерство General partnership	3 %	155
Друштво со ограничена одговорност Limited Liability Company	4.5 %	1210
Акционерско друштво Joint venture	0.1 %	13

Странски компании Foreign companies	0.1 %	22
Јавно претпријатие Public company	0 %	1
Земјоделска корпорација Agricultural Corporation	0 %	5
Ограничено партнерство Limited partnership	0.1 %	6
Вкупно: Total:		8.384

Извор: Qendra Komunale e Bizneseve, Pejë— preuzeto 21/06/2019

Табела 9 ни ја покажува класификацијата на стопанските субјекти според правниот статус, во периодот од 2000 до 2018 година. Кога станува збор за затворање на фирмата, сопствениците веднаш се прашуваат што е причината за затворање на фирмата, зошто треба да ја затворат својата фирма. Секогаш има различни одговори, а обично заради недостаток на финансиски средства, заради големи обврски кон државата, како што се даноците и др.

6.2. Поделбата на стопанската активност според големината на претпријатијата

Во Косово и во Општина Пеќ, 97 % од претпријатијата се микро, макро и средни претпријатија. Разликата помеѓу големите и малите претпријатија се проценува врз основа на износот на добивката, а не според депонираниот капитал. Сепак, во Р. Косово, големината на малите и средни претпријатија е дефинирана со законот бр. 2005/02-L5 и Закон бр. 03 / L-031 за поддршка на малите и средните претпријатија. Бројот на вработени е единствениот критериум што се користи за класифицирање на претпријатијата по големина во Р. Косово, така што:

- микро претпријатијата имаат од 1 до 9 вработени,
- малите претпријатија имаат од 10 до 49 вработени,
- средни претпријатија имаат од 50 до 249 вработени и
- големите претпријатија имаат повеќе од 250 вработени.

Табела 10. Број на претпријатија според големината на (тековните работни места)

Table 10. Number of enterprises by size of (current jobs)

Големина на претпријатието Enterprise size	Број на вработени Number of employees	Број на претпријатија Number of enterprises
Микро - micro	1 - 9	8279
Мала - small	10 - 49	95
Средна - Middle	50 - 249	9
Голема -Great	250 и повеќе	1
Фкупно- Total		8.384

Извор: (Qendra Komunale e Bizneseve, Пеќ– преземено на 21/06/2019 г.)

Во табела 10 е прикажан опсегот на претпријатија регистрирани во Р. Косово според големината на вработени во моментот на регистрација на компанијата. Табела 10 покажува дека околу 98 % претпријатија во Општина Пеќ се микро претпријатија со вкупно 8.384 претпријатија, додека мали претпријатија се 92, средни 9 и има само едно големо претпријатие.

Оваа поделба се заснова на бројот на вработени наведени во сертификатот за регистрација на компанијата. Во повеќето случаи, микро претпријатијата доаѓаат како производ на егзистенцијалната борба на поединецот во општеството и како таков се обидува да игра улога во развојот на земјата, иако тие се многу немоќни да создадат нови работни места.

6.3. Претпријатијата според географската положба и стопанската активност

Географско - просторната распределба на стопанските субјекти укажуваат на вклучување на стопанските претпријатија во градските и во руралните средини. Според ова истражување, можеме да заклучиме дека околу 68 % од стопанските субјекти се наоѓаат во градските средини, додека 32 % се наоѓаат во руралните области. Од ова може да се заклучи дека стопанската експанзија е во согласност со пазарните, социјалните и демографските трендови. Има мало зголемување на хотелската индустрија во руралните средини, но нема недостаток на други активности. Вреди да се спомене дека во последниве години, стопанските активности со земјоделските

активности почнаа да напредуваат особено со земјоделските активности како што се фармите и другите земјоделски производи. Оваа класификација се заснова на главната активност на компанијата.

Табела 11. Компании според географската положба и стопанска активност

Table 11. Companies by geographical location and economic activity

Table 11: Companies by geographical location and economic activity						
Локација Location	Рурални Rural		Градски Urban		Вкупно Total	
Компанија Company	Производител Manufacturer	442	Производител Manufacturer	862	Производител Manufacturer	1304
	Хотелска индустрија Hotel industry	360	Хотелска индустрија Hotel industry	1079	Хотелска индустрија Hotel industry	1439
	Трговија Trade	899	Трговија Trade	2249	Трговија Trade	3150
	Комунални услуги Utility	335	Комунални услуги Utility	1036	Комунални услуги Utility	1371
	Земјоделски Agricultural	834	Земјоделски Agricultural	286	Земјоделски Agricultural	1120
Вкупно - Total	2.870		5.512		8.384	

Извор: Qendra Komunale e Bizneseve Пеќ – (<https://arbk.rks-gov.net/>) - преземено на 21/06/2019 г.

Од табелата можеме да видиме дека руралните области во Општина Пеќ не се многу лоши во однос на бројот на претпријатија, но постои постојана тенденција на зголемување на бројот на претпријатија во овие области, особено во секторот на хотелиерството и агробизнисот. Загрижувачки е што околу 45 % од вкупниот број на компаниите се вклучени во стопанските активности на стопанско работење. Во табела 12 ќе го видиме половиот однос во фирмите.

Табела 12. Претпријатија според половата структура

Table 12. Enterprises by gender structure

Пол - Gender	Жени – Female	Мажи – Male	Вкупно- Total
Вкупно - Total	1.255	7.129	8.348

Извор: Qendra Komunale e Bizneseve Pejë – (<https://arbk.rks-gov.net/>) – преземено на 21/06/2019 г.

Според податоците од табелата, можеме да констатираме дека 88 % се мажи и само 12 % се жени кои работат во малите и средните претпријатија.

Значи, можеме да кажеме дека бројот на вработени жени е многу мал. Сепак, треба да се истакне дека учеството на жените во започнувањето бизнис има позитивна страна. Ова се однесува на досегашното зголемување, иако овој процент е многу мал, но во иднина се надеваме дека ќе се зголеми. Покрај тоа, можеме да истакнеме некои од пречките со кои се соочуваат жените:

- Жените немаат пристап до информациите и финансиите;
- На некои места, жените се необразовани и им е многу потешко да стапат во стопанска активност;
- Тие немаат доволно поддршка од институциите, особено семејството, општеството, па дури и од самиот менталитет, како и многу други фактори.

За да ги охрабриме жените да учествуваат и како да се однесуваат во претприемништвото и да ја подобрат нивната позиција во бизнисот, треба да создадеме политики и извори што ќе ја подобруваат состојбата на жените.

6.4. Управување со менаџери во дадени компании

Во моментот, имаме најмногу застапеност на малите бизниси или бизниси со кои раководи менаџер.

Табела 13. Претпријатија според структурата на управување

Table 13. Enterprises by management structure

Управување Management	Сопственик – менаџер Owner - manager	Менаџери преостанати – Managers the rest	Вкупно- Total
Компании Companies	7.624 соодветно на 92%	760 соодветно на 8%	8.384

Извор: (Qendra Komunale e Bizneseve Пеќ – преземено на 21/06/2019 г.)

Како што може да се види од табелата 13, можеме да кажеме дека има повеќе компаниите каде што менаџерот не е сопственик на менаџерска позиција. Сите прикажани табели се засноваат на евиденцијата обезбедена од АРБК, Косовската агенција за регистрација на бизнис, што може да биде некомпатибилна со состојбата на терен, бидејќи некои од овие бизниси се

пасивни (неактивни). Сите овие бизниси се сметаат за активни ако се евидентирани од Агенцијата за регистрација на стопански активности.

6.5. Хотелски фирми и нивната структура

Кога станува збор за хотелите, во табела 11 се претставени компаниите по географската положба и стопанската активност, а врз основа на тоа се дадени компаниите кои се поврзани со туризмот и хотелите во општина Пеќ:

Табела 14. Приказ на хотелите според тоа каде се наоѓаат во: градска или рурална средина

Table 14. View of the hotels according to where they are located in: ugly or rural environment

Тип - Type	Рурален - Rural		Градски - Urban		Вкупно - Total	
Компании Businesses Угостителство Hotel industry	Хотели 60%		Хотели 40%		Хотели	
	Hotels	39	Hotels	26	Hotels	65
	Хостели 90%		Хостели 10%		Хостели	
	Hostels	62	Hostels	7	Hostels	69
	Ресторани		Ресторани		Ресторани	
	35%	154	65%	288	Restaurants	442
	Restaurants		Restaurants		Кафе	
	Кафе 30%	259	Кафе 70%	604	Cafes	863
	Cafes		Cafes			
Вкупно - Total	514		925		1439	

Извор: (Qendra Komunale e Bizneseve Пеќ, преземено на 21/06/2019 г.)

Во табела 15 е прикажано дека има бројни хотелски објекти и во руралните области, т.е. тие се наоѓаат надвор од градот како што се дадени областите на: Радавац, Ругова, Пеќ - Дечани, Пеќ - Приштина и Пеќ - Исток.

Голем процент од рестораните се наоѓаат во градските подрачја.

Табела 15. Претпријатија со туристичка активност во градовите и руралните населби.

Table 15. Enterprises with tourist activity in cities and rural areas.

Тип - Type	Рурални - Rural		Градски - Urban		Вкупно - Total	
Компании - Businesses	Туристички агенции 2% Tourist agencies	9	Туристички агенции 98% Tourist agencies	45	Туристички агенции Tourist agencies	46
Угостителство - Hotel industry	Туристички оператори 60% Tour Operators	7	Туристички оператори 40% Tour Operators	4	Туристички оператори Tour Operators	11
Вкупен - Total		16		49		57

Извор: (Qendra Komunale e Bizneseve Pejë - преземено 21/06/2019 г.)

- Туристичките агенции обично се сконцентрирани во градовите или градските области, нивниот број може да варира во зависност од нивната локација, бидејќи некои од овие агенции се со седиште во друг град, а работат во Пеќкиот Регион како работна единица, но ние немаме доволно информации за ова.
- Стопанските активности на тур-операторите се помали по број и повеќе се сконцентрирани во Ругова.

6.6. Угостителски капацитети

Кога станува збор за угостителските капацитети во Косово, поточно во Западниот Регион на Косово, треба да спомене дека прво мора да се утврдат сместувачките капацитети, како и дали хотелите, рестораните, становите, hostelите и другите сместувачки капацитети нудат доволно соби и кревети.

Ова значи дека, кога доаѓате како посетител или како турист на некое место, прво мора да ви биде обезбеден престојот, а потоа сè друго. Подолу се прикажани неколку табели кои ги содржат сите овие елементи што ги презедовме од Косовската агенција за статистика. Во тие објекти се згрижуваат локалните и странските посетители кои доаѓаат тука.

Табела 16. Број на домашни и странски посетители и ноќевања по општини во периодот од 2008 до 2014 г.

Table 16. Number of domestic and foreign visitors and overnight stays in municipalities in the period from 2008-2014.

Р.Б	Општина	2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014	
		Доаѓања Coming	Ноќевања Overnight	Доаѓања Coming	Ноќевања Overnight	Доаѓања Coming	Ноќевања Overnight	Доаѓања Coming	Ноќевања Overnight	Доаѓања Coming	Ноќевања Overnight	Доаѓања Coming	Ноќевања Overnight	Доаѓања Coming	Ноќевања Overnight
1.	Ѓаковица Gjakovica	2.263	2.529	2.240	2.895	2.031	2.324	1.640	2.030	1.597	2.434	1.517	2.072	2.062	3.736
4.	Пеќ-Рес	4.924	5.423	8.288	10.680	8.337	9.677	6.633	7.170	7.593	11.184	6.630	9.597	11.534	18.751
Вкупно- Total		7.187	7.952	10.528	13.575	10.368	12.001	8.273	9.200	9.190	13.618	8.147	11.669	13.596	22.487

Извор: Статистички годишник на Република Косово 2015.

Во оваа табела се прикажани пристигнувањата и ноќевањата на посетителите. Презентируваниот период е од 2008 до 2014 година.

Општина Ѓаковица е обележана со 1, а Општина Пеќ со бројот 4. Тоа се нивните лични карти, меѓутоа, општините Клина, Дечани и Исток се внесени во Општина Пеќ, така што еден број е даден за сите 5 општини. Гледајќи ги пристигнувањата и ноќевањата за овој период, единствен пад имаме во 2010/2011 и 2013 година. Најдобро прикажана е 2014 година. Подолу ќе бидат дадени табели и графикони за пристигнувањата и ноќевањата на домашните и странските посетители. Првата табела го прикажува бројот на домашните посетители и нивните ноќевања по општини во Западниот Регион на Косово за четвртиот квартал Q4 за периодот од 2016 до 2018 г., во Западниот Регион на Косово.

Табела 17. Број на домашни посетители и реализирани ноќевања во четвртиот квартал ТМ 4 за 2016, 2017 и 2018 г., во Западниот Регион на Косово.

Table 17. Number of domestic visitors and realized overnight stays in the fourth quarter ТМ 4 for 2016, 2017 and 2018, in the western region of Kosovo.

Бр. No.	Регион Region	ТМ 4 2016		ТМ 4 2017		ТМ 4 2018	
		Пристигнувања Arrivals	Ноќевања Nights	Пристигнувања Arrivals	Ноќевања Nights	Пристигнувања Arrivals	Ноќевања Nights
1	Ѓаковица-Kjakovica	3.326	5.399	1.203	1.831	1.897	2.695
4	Пеќ-Рес	5.687	9.734	7.715	14.687	12.796	22.403
Вкупно-Total		9.013	15.133	8.918	16.518	14.693	25.098

Извор: Автор Џ. Анела, пресметките се врз основа на добиените податоци од косовската агенција за статистика - преземено на 25.03.2019 година.

На графиконот 2 се прикажани пристигнувањата и ноќевањата за четвртиот квартал ТМ 4 за 2016, 2017 и 2018 г., во Западниот Регион на Косово.

Графикон 2. Приказ на пристигнувањата и ноќевањата за четвртиот квартал ТМ 4 во 2016, 2017 и 2018 г., во Западниот Регион на Косово

Graph 2. Screening of arrivals and overnight stays for the fourth quarter ТМ 4 in 2016, 2017 and 2018 in the western region of Kosovo.

Извор: Графиконот е создаден од авторот Џ. Анела врз основа на податоците добиени од Агенцијата за статистика на Косово.

Врз основа на податоците од дадената табела и графиконот, можеме да видиме дека е претставен четвртиот квартал ТМ 4 за три години во 2016, 2017

и 2018 година. Врз основа на статистичката програма АСК, добиени се податоците за бројот на хотелите, бројот на вработените, сместувачките капацитети (соби, кревети), бројот на посетители и ноќевањата по месеци, како и за странските посетители по земји (Косовска агенција за статистика, 2018).

Во четвртиот квартал Q4 во 2016 година, бројот на домашните посетители изнесувал 9.013, додека бројот на ноќевања на домашните посетители изнесувал 15.133, за четвртиот квартал во Q4 во 2017 година бројот на домашните посетители достигнал до 8.918, додека бројот на ноќевањата на домашните посетители изнесувал 16.518, додека податоците за четвртиот квартал Q4 во 2018 година, бројот на домашните посетители достигнал до 14.693, додека бројот на ноќевањата од домашните посетители изнесувал 25.098. Кога ќе го разгледаме четвртиот квартал Q4 за трите години, можеме да видиме дека има пораст и кај пристигнувањата и во ноќевањата.

Најголем број посетители е регистриран во регионот на Пеќ со 12.796 посетители и 22.403 ноќевања.

Табела 18. Број на странски посетители и нивни ноќевања за четвртиот квартал ТМ 4 за 2016, 2017 и 2018 г., во Западниот Регион на Косово.

Table 18. Number of foreign visitors and their overnight stays for the fourth quarter ТМ 4 for 2016, 2017 and 2018, in the western region of Kosovo.

Р.бр.	Општини Municipalities	ТМ 4 2016		ТМ 4 2017		ТМ 4 2018	
		Пристигнувања Arrivals	Ноќевања Nights	Пристигнувања Arrivals	Ноќевања Nights	Пристигнувања Arrivals	Ноќевања Nights
1	Ѓаковица Gjakovica	2,501	5,289	1,719	2,428	2,564	4,215
4	Пеќ Peja	3,952	8,838	3,244	8,551	7,798	14,463
Вкупно: Total:		6,453	14,127	4,963	10,979	10,362	18,678

Извор: Автор Џ. Анела, врз основа на податоци обезбедени од Агенција за статистика во Косово – преземено на 25/05/2019 г.

Во продолжение е прикажан графикон на кој се претставени странските посетители и нивните ноќевања во Западниот Регион на Косово.

Графикон 3. Број на странски посетители и нивни ноќевања за четвртиот квартал ТМ 4 во 2016, 2017 и 2018 г., во Западниот Регион на Косово.

Chart 3. Number of foreign visitors and their overnight stays for the fourth quarter ТМ 4 in 2016, 2017 and 2018, in the western region of Kosovo.

Извор: Автор Џ. Анела, создаден од податоците на Агенцијата за статистика на Косово - преземено на 25.05.2019. година.

Според податоците од прикажаниот четврт квартал за трите години за 2016, 2017 и 2018 година, можеме да видиме дека во 2016 година имало 6.453 странски посетители, во 2017 година се забележува намалување од 4.963 посетители, а веќе во четвртиот квартал на 2018 година се забележува пораст.

Што се однесува до ноќевањата на странски посетители, најголем број од нив достигнал до 18.678 во четвртата четвртина од 2018 година. Најголем број странски посетители кои доаѓаат на Косово се од следните држави: Австрија, Германија, Белгија, Босна и Херцеговина, Франција, Италија, Грција, Црна Гора, Македонија, Швајцарија и др.

Табела 19. Домашни посетители и нивни ноќевања во првиот квартал во 2017, 2018 и 2019 година во Западниот Регион на Косово.

Table 19. Domestic visitors and their overnight stays in the first quarter of 2017, 2018 and 2019 in the western region of Kosovo.

Бр.	Општини Municipalities	ТМ 1 2017		ТМ 1 2018		ТМ 1 2019	
		Пристигнувања Arrivals	Ноќевања Nights	Пристигнувања Arrivals	Ноќевања Nights	Пристигнувања Arrivals	Ноќевања Nights
1	Ѓаковица Gjakovica	958	1.123	875	1.105	785	1.023
4	Пеќ-Рес Рес	6.951	9.348	9.835	12.638	9.527	17.700
	Вкупно Total	7.909	10.471	10.710	13.743	10.312	18.723

Извор: Автор Џ. Анела, табела создадена врз основа на податоците од Косовската агенција за статистика - преземено на 07.07.2019 година.

Во првиот квартал ТМ1 во 2019 година, бројот на домашните посетители достигнал до 10.312, додека бројот на нивните ноќевања изнесувал 18.273.

Најголем број посетители е забележан во Пеќкиот Регион со 9.527 посетители и реализирани 17.700 ноќевања

VII – СТРАТЕШКИ АСПЕКТИ НА ПОТЕНЦИЈАЛНАТА РАБОТА ВО ТУРИЗМОТ

7.1. Стратегија за развој на туризмот

Кога разговараме за стратегии, тие имаат за цел да создадат услови кои ќе влијаат на одржливоста и користењето на природните ресурси и културното наследство, со што ќе се овозможи унапредување и развој на Западниот Регион на Косово (Regionalna strategija turizma – za zapadni region Kosova).

На овој начин, стратегијата го претставува како туристичка дестинација затоа што го подобрува имиџот на целиот Западен Регион и ги тера туристите да сакаат да нè посетат. Во 2012 година, косовската влада подготви план за развој на туризмот, кој е клучен за локалниот развој. Западниот Регион на Косово со помош на владата, обезбедува административна и финансиска помош и може многу да помогне во развојот на туризмот. Тие се стремат да ги задоволат потребите на населението, а потоа другите потреби.

Стратегијата за економски развој има две главни цели што се планирани за развојот на регионот, но едната од нив е составен дел и генератор на економскиот развој кој влијае на зголемувањето на вработеноста во сите сектори.

Затоа, важно е дека поединците не знаат како да спроведат стратегија која ќе им помага да управуваат со операциите бидејќи им недостасува целосен систем на управување за да се интегрираат и помират овие два клучни процеса. (Kaplan, Robert S, Norton Dejvid P, 2010).

Угостителските објекти во Западниот Регион на Косово како што се хотелите, рестораните, кафулињата работеле со голем успех и се едни од најважните делови на туристичката инфраструктура за сместување и услуги заедно со приватните објекти изградени главно во последната деценија во сите овие општини и градови, како и руралните и планинските области, при што можеме да го издвоиме подрачјето на Ругова. Според централната и локалната политика, туризмот допрва треба да го привлече вниманието од надлежните институции, особено затоа што Министерството за трговија и индустрија постави цел дека секторот за туризам ќе учествува со 10-12 % од бруто-домашниот производ на Косово до 2020 година. За да го направат приоритетен развојот на туризмот во Косово, треба да се изготви кохерентна стратегија која ќе им овозможи паралелно да управуваат со ресурсите и тоа ќе влијае на развојот на одржливиот туризам. (Разговорот е воден на 21. 11. 2013 година со

Зеко Чекуом, стручњак од областа на туризмот). Сето ова подразбира дека локалното население исто така е вклучено и дека тие се посредници помеѓу приватното и стопанското работење и владата со цел да ги заштитат и зачувуваат природните ресурси (Valdete Rexhepi, 2012).

Она што е важно е дека владините институции треба да ги следат сите туристички области и да ги откријат нивните предности и слаби страни. Овој создаден процес го отвора патот за креирање на стратешки план за развој на туризмот кој ги идентификува и истакнува специфичните туристички дестинации во Западниот Регион на Косово. Применувајќи ја оваа стратегија, се посочува дека од овие шест општини, Пеќ и Ѓаковица имаат најдобар потенцијал за развој на туризмот. За да може Косово да има свои туристички производи, треба да се испитаат сите регистрирани средства и со помош на маркетингот и неговите инструменти (т.н. 4П), да излезе со план за имплементација на најдобрата стратегија за нивниот развој, како и со најдобрата секторска изведба за достапните понуди како на домашниот, така и на меѓународниот туристички пазар (Fatos Ukaј, 2010). Покрај тоа, главна цел е да се преземат мерки кои ќе го поттикнат развојот на туристичките производи со цел да се зголеми економската вредност на туризмот со главен фокус на идентификување на локалните производи и оние со регионален потенцијал.

7.2. Примена на законот и неговите принципи

Сите активности, првенствено социјалните и едношалтерските центри кои можат да го опфатат демократското и владеењето на правото, мора да бидат регулирани со закони и подзаконски акти. Со законот се опфатени сите правила, норми, принципи и одговорности кон кои мора да се придржуваат сите лица кои работат во организациите вклучени во давањето на туристички услуги во согласност со сите стандарди во однос на туризмот и односите помеѓу јавните институции и физичките лица, како и домашните и странските туристи. Затоа, за подобро развивање на туризмот, потребна е и поддршка од другите министерства и општини.

Кога станува збор за Секторот за туризам, можеме да кажеме дека тој е фокусиран на следниве активности:

- Подобрување на квалитетот на туристичките производи и услуги преку промовирање на хотелите и поддршка на микро бизнисите во развојот на производите и услугите, и да учествува во меѓународни проекти;
- Поддршка за промовирање на косовскиот туризам;
- Соработка со другите министерства во однос на туризмот;
- Поддршка за функционирање и давање на подобри совети за туризмот на Косово;
- Соработка и поддршка на туристичките фирми какви што се хотелите, рестораните и туристичките оператори/агенции, како и
- Меѓународна соработка.

Основниот законодавен акт кој влијае на регулирањето на туристичката индустрија на Косово е Законот за туризам (Закон бр. 04 / L-176), кој стапил во сила на 10.05.2013 година. (Službeni list Kosova 2009). Секој нов закон што влегува во сила мора да биде лиценциран и да управува со стопанската активност. Ги регулира односите помеѓу јавните претпријатија и приватниците кои се вклучени во туризмот.

7.3. Поддршка од институциите

Локалните власти многу големо имаат влијание врз туризмот, како и на многу организации кои се вклучени во организирањето на разни културни настани на кои им е потребна финансиска поддршка од локалната самоуправа и владата. Сепак, тие наидуваат на различни пречки кои негативно влијаат врз културниот туризам и организацијата на овие настани.

Пречки се:

- Тие имаат ограничен износ од владино финансирање;
- Тие немаат соодветно место каде што можат да се одржат нивните собири;
- Локалните власти не знаат како точно да ги интегрираат различните култури во рамките на стратешките рамки кога станува збор за развојот на туризмот;
- Има недостаток на соодветна културна и туристичка политика на сите нивоа.

VIII – ТУРИСТИЧКА ПОНУДА И ПОБАРУВАЧКА ЗА ТУРИЗАМ

8.1. Туристичка понуда

Како што знаеме, кога станува збор за понуда на туризам, тоа како термин подразбира количина на добра и услуги што им се нудат на туристите во одреден туристички пазар, во одредено време и по одредена цена.

Западниот Регион на Косово има многу што да понуди, само треба да најде добри промотори кои ќе знаат сето тоа да го постават и да го покажат на вистински начин. Она што го разликува овој регион од другите е тоа што тој нема море, но има други предуслови за добар развој. Туристите често го посетуваат Западниот Регион на Косово, особено во летниот период, од разни држави, како на пример од: Германија, Америка, Турција, Швајцарија, Албанија, Босна и Херцеговина, Македонија, Црна Гора и други земји. Западниот Регион на Косово е опкружен со зеленило, реки и планини. Позначајни од овие општини се општините Пеќ и Ѓаковица. Градот Пеќ ја нуди својата планина Ругова која е многу атрактивна и секојдневно им нуди на посетителите разни атракции кои ги привлекуваат и сакаат да ги испробаат.

Најпопуларните атракции се: пешачење, велосипедизам, традиционални игри, игри со жичарниците и др. Што се однесува до општина Ѓаковица, позната е по тоа што тука се изработуваат разни предмети од дрво, а најчесто е застапена изработката на лулки, има разни фестивали, значајно културно наследство и сл. Другите општини не се запоставени, но се помали, така што и тие се истакнуваат. Исто така, треба да кажеме дека без оглед дали станува збор за сообраќај, индустрија или атракции, градските реките се многу значајни и секогаш привлекувале луѓе заради некоја потреба или задоволство.

Од неодамна, градовите и приватните инвеститори им посветуваат сè поголемо внимание на реките, бидејќи тие нудат различни можности за развој на туризмот, како и за економски развој на заедницата. Дали ќе привлечат повеќе посетители во Западниот Регион на Косово, зависи само од нас самите, од нашата љубезност и угостителството. Доколку сакаме градскиот туризам да продолжи да има добар раст и подобро да напредува, многу зависи од вработените во различните институции, па дури и од таксистите кои ги превезуваат туристите до посакуваната дестинација. Тие треба да дејствуваат како туристички агенти кои на своите посетители ќе им обезбедат незаборавно искуство. Исто така, треба да им препорачаме да посетат многу продавници,

хотели, ресторани бидејќи посетителите тука трошат пари. Покрај сето ова, важно е да се каже дека туристичката понуда се состои од шест основни елементи кои се многу важни за неговата структура. Од следната шема можеме да видиме кои се тие елементи.

Шема 8. Елементи на туристичката понуда

Scheme 8. Elements of the tourist offer

Извор: Автор Џ. Анела, усогласена е врз основа на податоците од Невенка Ч., Мато Б., ет алл (Nevenke Č., Mato B., et all)

Според авторите на книгата „Туризам - економски основи и организациски систем“ (Nevenka Čavlek, Mato Bartoluci, Darko Prebežac, Oliver Kesar) и нивните соработници, тие ја дале поделбата на елементите кои ги објаснуваме подолу.

Атракциите, како што вели самиот збор, го претставуваат она што е привлечно за еден град. Тие се основен предуслов за обезбедување на туристичката дестинација. Изборот на туристичките дестинации зависи од географскиот простор на природните или културните ресурси за да се задоволат потребите на поединецот (Jovan Popesku, 2016). Денес, преку интернет, може лесно да се најде сè на гугл-карта и да се пронајде посакуваната дестинација.

Атрактивните елементи можат да бидат:

- природни и
- социјални.

Природните вклучуваат: клима, релјеф, флора и фауна, а социјалните вклучуваат: историски споменици, културно наследство, образовни институции и др. (Weber, S., Mikačić V., 1998).

Денес, на компјутер или со телефон може да се јавите и да го изберете вашиот хотел, ресторан, бар, како и каде сакате да одите и на тој начин да ги имате сите информации за кој било хотел, ресторан или туристичка дестинација, во зависност од регионот што сакате да го посетите.

Угостителството може да се смета за услужна активност чија главна цел е обезбедување услуги на гостите и задоволување на нивните потреби,

како што се храна, пијалак и сместување за да можат да се чувствуваат безбедно и добро во рестораните или хотелите.

Превозот подразбира превоз на клиенти, туристи до посакуваната дестинација. Можеме да се пофалиме дека постојат многу таксисти кои се подготвени да ги превезуваат гостите во секое време, а најпознати такси компании се: „Бека“, „Њаци“, „Лондон“, „Вип такси“, кои се достапни 24 часа.

Туристичките агенции значат многу за туристичките активности. Тие овозможуваат да го резервирате вашиот билет преку интернет и да стигнете до посакуваната дестинација или да ги посетите директно. Агенциите нудат различни аранжмани и пакети. Агенциите се многу значајни за развојот на туризмот, уште од првото патување на Томас Кук во 1841 година.

Познати туристички агенции во Западниот Регион на Косово се: „Пранвера травел“, „Косова М“, „Пеќ Травел“, „Русолија“, „Еуро Коха“, „Зекај Тоурси“ и многу други.

Она што е важно за развојот на туризмот е дека туристичките агенции се главните фактори кои влијаат на реализацијата на туристичката понуда и безбедноста на туристите (Marinoski Naume., 2005).

Туристичка организација е организација која собира информации за лицата кои работат во туристичките објекти и управува со тие информации. Тие се состојат од мнозинство на луѓе кои работат заедно и обезбедуваат услуги.

Трговијата е многу важна компонента. Таа има ефект во зголемувањето на понудата на туристите. За време на престојот на туристите во Западниот Регион на Косово нуди сувенири и со тоа го привлекува нивното внимание. Ова се шесте основни елементи кои влијаат врз туристичката понуда. Според мислењето на споменатите автори подолу, во дадениот преглед ќе ги видиме факторите кои влијаат врз формирањето или обликувањето на туристичката понуда, дадени од В. Фрејер. (W. Freyer).

Шема 9. Фактори кои влијаат врз обликувањето на туристичката понуда

Shema 9. Factors influencing the shaping of the tourist offer

Извор: W. Freyer, op.cit., 1998 г.

8.2. Туристичка побарувачка

Туристичката побарувачка за туризам е група на потенцијални туристи или потрошувачи кои со своите ставови, навики, желби и можности, го утврдуваат количеството, квалитетот и цената на одредени производи и услуги на туристичкиот пазар (Senečić i Vukonić, 2007). Според Купер, тоа е дефинирано како вкупен број на лица кои учествуваат или сакаат да се вклучат во туристичките движења со цел да можат да користат различни туристички услуги надвор од нивното место на живеење или околината во која живеат и работат (Cooper, C., Fletcher, J., et all 2008). Овој термин најдобро се објаснува преку туристичките агенции за кои разговаравме, како и од формите на туризмот.

Она што најмногу ги интересира туристите кога ќе дојдат кај нас е тоа што посетуваат познати места и ресторани. Особено се издвојуваат: планината Ругова, изворот на Бели Дрим, езерцата на Општина Исток кои имаат слатководни риби и рибите се ловат и ги подготвуваат на традиционален - модерен начин пред гостите. Во однос на побарувачката, она што е најважно за туристите е тоа што одреден град треба да има угостителски објекти за да им обезбеди добра услуга на гостите, домаќините да бидат секогаш расположени и да им ги даваат сите потребни информации на гостите. За да може еден град да биде привлечен и да го привлече вниманието на своите гости, потребно е тие да ги покажат своите локалитети и настани преку разни манифестации, собири и со тоа да бидат подобро забележани во светот, и во наредните години да имаат повеќе туристи.

IX – ПРИКАЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

9.1. Дескриптивна статистика од теренските истражувања

Врз основа на обработените податоци кои се однесуваат на ставовите на анкетираниите луѓе, туристи и менаџери, од реализираната анкета се добиени следниве графички прикази и соодветните за нив информации.

Табела 20. Полова структура на анкетираниите луѓе по градови во Западниот Регион на Косово.

Table 20. Gender structure of people surveyed by cities in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Машки-Men		Женски-Female	
	Апсолутен број Absolute number	(%)	Апсолутен број Absolute number	(%)
Пеќ - Рес	71	59.17	49	40.83
Ѓаковица Gjakovica	76	63.33	44	36.67
Дечани- Decani	83	69.17	37	30.83
Клина-Klina	74	61.67	46	38.33
Јуник-Junik	86	71.67	34	28.33
Исток-Istok	68	56.67	52	43.33
Вкупно-Total	458	63.61	262	36.39

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 4. Полова структура на анкетираниите луѓе по градови во Западниот Регион на Косово.

Chart 4. Gender structure of people surveyed by cities in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Во сите општини во Западниот Регион на Косово превладуваат анкетирани луѓе од машкиот пол со 63,61 % и 36,39 % се анкетирани луѓе од женски пол. Најголема разлика во половата структура на анкетираниите луѓе се забележува во Општина Јуник, а најмала полова разлика во Општина Исток.

Табела 21. Возрасна структура на анкетираниите луѓе по градови во Западниот Регион на Косово.

Table 21. Adult structure of surveyed people by cities in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Помалку од 20 Less than 20		Од 21-30 година From 21-30		Од 31-40 години From 31-40 years		Поевќе од 40 години Worse than 40 years	
	Апсолутен Број Absolute number	%	Апсолутен Број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	25	20.83	43	35.83	32	26.67	20	16.67
Ѓаковица- Gjakovica	23	19.17	42	35.00	37	30.83	18	15.00
Дечани- Decani	19	15.83	48	40.00	36	30.00	17	14.17
Клина- Klina	5	4.17	67	55.83	38	31.67	10	8.33
Јуник- Junik	32	26.67	45	37.50	29	24.17	14	11.67
Исток- Istok	22	18.33	58	48.33	25	20.83	15	12.50
Вкупно- Total	126	17.50	303	42.08	197	27.36	94	13.06

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 5. Возрасна структура на анкетираниите луѓе по градови во Западниот Регион на Косово.

Chart 5. Adult structure of surveyed people by cities in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Во сите градови од Западниот Регион на Косово кои се земени во анкетното истражување превладуваат анкетираниите луѓе од старосната група од 21 до 30 години, или 42,08 %. Исто така, значајна е старосната група од 31 до 40 години која е опфатена во анкетното истражување со 27,36 %, или скоро 70 % од анкетираниите луѓе се наоѓаат во старосната група од 21 до 40 години.

Најмалку од анкетираниите луѓе припаѓаат на старосната група со старост од преку 40 години со 13,06 %.

Табела 22. Ниво на образование на анкетираниите луѓе во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 22. Level of education of the surveyed people in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Основно образование Primary education		Средно Образование Secondary Education		ВСС High education		Магистри Masters		Докторанти PhD students		Д-р на науки Doctors of Science	
	Ап.бр. Absolute number	%	Ап.бр. Absolute number	%	Ап.бр. Absolute number	%	Ап.бр. Absolute number	%	Ап.бр. Absolute number	%	Ап.бр. Absolute number	%
Пеќ-Рес	4	3.33	29	24.17	47	39.17	23	19.17	10	8.33	7	5.83
Ѓаковица- Gjakovica	5	4.17	31	25.83	48	40.00	21	17.50	9	7.50	6	5.00
Дечани- Decani	7	5.83	63	52.50	35	29.17	15	12.50	0	0.00	0	0.00
Клина- Klina	5	4.17	67	55.83	38	31.67	10	8.33	0	0.00	0	0.00
Јуник- Junik	3	2.50	87	72.50	22	18.33	8	6.67	0	0.00	0	0.00
Исток- Istok	6	5.00	47	39.17	30	25.00	25	20.83	7	5.83	5	4.17
Вкупно- Total	30	4.17	324	45.00	220	30.56	102	14.17	26	3.61	18	2.50

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 6. Ниво на образование на анкетираните луѓе во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 6. Level of education of the surveyed people in the cities of the western region of Kosovo.

Изработил: Анела Џоговиќ

Според графиконот 6, најмногу од анкетираните, 45 % имаат средно образование и тоа во сите градови кои припаѓаат на Западниот Регион на Косово. Со високо образование се 30,56 %, а најмалку се со PhD и докторанти.

Значи, од секој четири анкетирани луѓе три имаат средно образование.

Табела 23. Структура на анкетираните луѓе според должината на животниот век по градови во Западниот Регион на Косово.

Table 23. Structure of surveyed people according to life expectancy per city in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Помалку од 12 месеци Less than 12 months		Од 1-5 години From 1-5 years		Од 6-10 години From 6-10 years		Од 11-20 години From 11-20 years		Повеќе од 20 години More than 20 years	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	0	0.00	4	3.33	8	6.67	26	21.67	82	68.33
Ѓаковица- Gjakovica	0	0.00	6	5.00	9	7.50	16	13.33	89	74.17

Деча Ни- Decani	7	5.83	3	2.50	15	12.50	20	16.67	75	62.50
Клина- Klina	0	0.00	6	5.00	9	7.50	21	17.50	84	70.00
Јуник- Junik	0	0.00	1	0.83	3	2.50	17	14.17	99	82.50
Исток- Istok	2	1.67	7	5.83	19	15.83	23	19.17	69	57.50
Вкуп по- Vкупно	9	1.25	27	3.75	63	8.75	123	17.08	498	69.17

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 7. Структура на анкетираните луѓе според должината на животниот век по градови во Западниот Регион на Косово.

Chart 7. Structure of surveyed people according to life expectancy per city in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Скоро во сите градови од Западниот Регион на Косово најмногу од анкетираните луѓе, 69,17 % живеат подолго од 20 години во нивните градови, а 17,08 % живеат од 11 до 20 години. Само 13,75 % од анкетираните во овие градови живеат помалку од 10 години.

Табела 24. Структура на анкетираните луѓе според занимањето во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 24. Structure of the surveyed people according to their occupation in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Туризам Tourism		Таксист Taxi driver		Вработен во земјоделството Agricultural worker		Вработен во јавниот Сектор Employee in public sector		Вработен во приватниот Сектор Employee in private sector	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	7	5.83	10	8.33	10	8.33	15	12.50	78	65.00
Ѓаковица- Gjakovica	6	5.00	13	10.83	12	10.00	16	13.33	73	60.83
Дечани- Decani	2	1.67	9	7.50%	26	21.67	15	12.50	68	56.67
Клина- Klina	2	1.67	8	6.67	29	24.17	13	10.83	68	56.67
Јуник- Junik	1	0.83	5	4.17	14	11.67	15	12.50	85	70.83
Исток- Istok	5	4.17	7	5.83	11	9.17	20	16.67	77	64.17
Вкупно- Total	23	3.19	52	7.22	102	14.17	94	13.06	449	62.36

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 8. Структура на анкетираните луѓе според занимањето во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 8. Structure of the surveyed people according to their occupation in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Во сите градови од Западниот Регион на Косово со ова анкетно истражување, најмногу од анкетираните, 62,36 % се вработени во приватниот сектор, а најмалку 3,19 % се занимаваат со туризам. Само во градовите Дечани и Клина значаен дел од анкетираните се занимаваат со земјоделие.

Табела 25. Структура на анкетираните луѓе според мислењето за природните ресурси и другите потенцијали за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Table 25. Structure of the surveyed people in the opinion of natural resources and other potentials for the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Да-Yes		Донекаде To some extent		Не-No	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	92	77.00	24	20.00	4	3.30
Ѓаковица-Gjakovica	98	82.00	20	16.67	2	1.670
Дечани-Decani	80	67.00	33	27.50	7	5.80
Клина-Klina	99	83.00	19	15.83	2	1.70
Јуник-Junik	96	80.00	21	17.50	3	2.50
Исток-Istok	84	70.00	32	26.67	4	3.33
Вкупно-Total	549	76.20	149	20.69	22	3.06

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 9. Структура на анкетираните луѓе според мислењето за природните ресурси и другите потенцијали за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Chart 9. Structure of the surveyed people in the opinion of natural resources and other potentials for the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Најмногу, или 76,25 % од анкетираните и тоа во сите градови тврдат дека Западниот Регион на Косово има природни ресурси и потенцијали за развој на градскиот туризам на Косово. Многу мал е процентот, или само 3,06 % кои го негираат тоа, додека 20,69 % сметаат дека тие природни ресурси и потенцијали донекаде или делумно придонесуваат за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Табела 26. Настани кои привлекуваат туристи во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 26. Events that attract tourists to cities in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Културно и историско наследство Cultural and historical heritage		Архитектура Architecture		Манифестации Manifesto stations		Спортски настани Sports events		Активности на самоорганизирање Self-organizing activities	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	78	65.00	18	15.00	8	6.67	10	8.33	6	5.00
Ѓаковица-Gjakovica	83	69.17	15	12.50	7	5.83	8	6.67	7	5.83
Дечани-Decani	84	70.00	16	13.33	5	4.17	9	7.50	6	5.00
Клина-Klina	81	67.50	34	28.33	4	3.33	1	0.83	0	0.00
Јуник-Junik	82	68.33	29	24.17	3	2.50	2	1.67	4	3.33
Исток-Istok	69	57.50	37	30.83	6	5.00	3	2.50	5	4.17
Вкупно-Total	477	66.25	149	20.69	33	4.58	33	4.58	28	3.89

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 10. Настани кои привлекуваат туристи во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 10. Events that attract tourists to cities in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

На графикон 10 се забележува дека најмногу од анкетираниите луѓе и тоа во сите градови вклучени во анкетното истражување, 66,25 % сметат дека културно-историското наследство е тоа што ги привлекува туристите, 20,69 % сметаат дека архитектурата е таа што најмногу ги привлекува туристите, а само 13,05 % сметаат дека за привлекување на туристи влијаат спортските настани, манифестациите и самоорганизираните активности.

Табела 27. Оценка на туристичките можности на антропогените фактори за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Table 27. Assessment of the tourism opportunities of anthropogenic factors for the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Лошо Bad		Делумно Partly		Добро Good		Многу добро Very good		Одлично Great	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пек-Рес	0	0.00	4	3.33	24	20.00	79	65.83	13	10.83
Ѓаковица- Gjakovica	0	0.00	2	1.67	18	15.00	85	70.83	15	12.50
Дечани- Decani	0	0.00	0	0.00	28	23.33	85	70.83	7	5.83
Клина-Klina	0	0.00	0	0.00	87	72.50	26	21.67	7	5.83
Јуник-Junik	0	0.00	7	5.83	86	71.67	19	15.83	8	6.67
Исток-Istok	0	0.00	3	2.50	75	62.50	30	25.00	12	10.00
Вкупно- Total	0	0.00	16	2.22	318	44.17	324	45.00	62	8.61

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 11. Оценка на туристичките можности на антропогените фактори за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Chart 11. Assessment of the tourism opportunities of anthropogenic factors for the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од анкетираниите, 89,17 % ги оценуваат антропогените фактори како (обичаи, традиција и фолклор) добри и многу добри туристичките можности и потенцијали за развој на градскиот туризам.

Само 2,22 % овие можности и потенцијали ги оценуваат како делумни, 8,61 % ги оценуваат како одлични, додека ниту еден анкетирани не се изјаснил дека овие можности и потенцијали се лоши.

Табела 28. Мотивот/причината за престој на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 28. The motive / reason for the stay of tourists in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Природна Убавина Natural beauty		Локални манифестации Local manifestations		Културно наследство Cultural heritage		Локални специјалитети Local specialties	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	68	56.67	5	4.17	33	27.50	14	11.67
Ѓаковица- Gjakovica	74	61.67	4	3.33	31	25.83	11	9.17
Дечани- Decani	75	62.50	6	5.00	28	23.33	11	9.17
Клина- Klina	96	80.00	0	0.00	21	17.50	3	2.50
Јуник- Junik	76	63.33	4	3.33	25	20.83	15	12.50
Исток-Istok	78	65.00	5	4.17	24	20.00	13	10.83
Вкупно- Total	467	64.86	24	3.33	162	22.50	67	9.31

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 12. Мотивот/причината за престој на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 12. The motive / reason for the stay of tourists in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците, најмногу од анкетираниите луѓе, 64,86 % сметаат дека природните убавини се мотивот/причината за престој на туристите во овие градски туристички средини, 22,50 % од анкетираниите сметаат дека тоа е културното наследство и најмалку, само 12,64 % од анкетираниите сметаат дека локалните специјалитети, манифестациите се основниот мотив/причината за престој на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 29. Ставот на анкетираниите луѓе за квалитетот на сместувачките капацитети во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 29. The attitude of the surveyed people about the quality of accommodation facilities in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово	Многу A lot	Малку A little	Делумно Partly	Воопшто нема влијание It has no effect at all
--------------------------	----------------	-------------------	-------------------	--

Western region of Kosovo	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	92	76.67	3	2.50	17	14.17	8	6.67
Ѓаковица-Gjakovica	93	77.50	5	4.17	18	15.00	4	3.33
Дечани-Decani	97	80.83	5	4.17	14	11.67	4	3.33
Клина-Klina	89	74.17	7	5.83	23	19.17	1	0.83
Јуник-Junik	95	79.17	5	4.17	17	14.17	3	2.50
Исток-Istok	81	67.50	6	5.00	24	20.00	9	7.50
Вкупно-Total	547	75.97	31	4.31	113	15.69	29	4.03

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 13. Ставот на анкетираните луѓе за квалитетот на сместувачките капацитети во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 13. The attitude of the surveyed people about the quality of accommodation facilities in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Секој трет од четворица анкетирани луѓе смета дека квалитетот на сместувачките капацитети многу влијаат на развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово. Од анкетираните, 15,69 % сметаат дека квалитетот на сместувачките капацитети делумно влијание на развој на градскиот туризам.

Најмалку, или 8,34 % од анкетираните сметаат дека квалитетот на сместувачките капацитети малку или воопшто нема влијание врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Табела 30. Ставот на анкетираните луѓе за квалитетот и услугите за задоволување на туристичките потреби во Западниот Регион на Косово.

Table 30. The attitude of the surveyed people about the quality and the services for satisfying the tourist needs in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Многу A lot		Малку A little		Делумно Partly		Воопшто нема влијание It has no effect at all	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	98	81.67	8	6.67	12	10.00	2	1.67
Ѓаковица-Gjakovica	91	75.83	7	5.83	16	13.33	6	5.00

Дечани-Decani	102	85.00	7	5.83	10	8.33	1	0.83
Клина-Klina	96	80.00	7	5.83	16	13.33	1	0.83
Јуник-Junik	88	73.33	5	4.17	25	20.83	2	1.67
Исток-Istok	89	74.17	4	3.33	23	19.1	4	3.33
Вкупно-Total	564	78.33	38	5.28	102	14.17	16	2.22

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 14. Ставот на анкетираните луѓе за квалитетот и услугите за задоволување на туристичките потреби во Западниот Регион на Косово.

Chart 14. The attitude of the surveyed people about the quality and the services for satisfying the tourist needs in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Од графикон 14 забележуваме дека 78,33 % од анкетираните сметаат дека квалитетот и услугите многу влијаат на задоволувањето на туристичките потреби, додека 14,17 % од анкетираните сметаат дека квалитетот и услугите делумно влијаат на задоволувањето на туристичките потреби. Најмалку, 7,5 % од анкетираните сметаат дека квалитетот и услугите малку или дека воопшто немаат влијание на задоволувањето на туристичките потреби.

Табела 31. Како влијае градскиот туризам врз економскиот развој на Западниот Регион на Косово.

Table 31. How does urban tourism affect the economic development of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Многу A lot		Малку A little		Делумно Partly		Воопшто нема влијание It has no effect at all	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	95	79.17	9	7.50	9	13.33	0	0.00
Ѓаковица-Gjakovica	93	77.50	7	5.83	7	16.67	0	0.00
Дечани-Decani	99	82.50	8	6.67	8	10.83	0	0.00
Клина-Klina	105	87.50	6	5.00	6	6.67	1	0.83
Јуник-Junik	91	75.83	11	9.17	11	15.00	0	0.00
Исток-Istok	89	74.17	10	8.33	10	17.50	0	0.00
Вкупно-Total	572	79.44	51	7.08	51	13.33	1	0.13

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 15. Како влијае градскиот туризам врз економскиот развој на Западниот Регион на Косово.

Chart 15. How does urban tourism affect the economic development of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Скоро 80 % од анкетираниите сметаат дека развојот на туризмот многу влијае врз економскиот развој на Западниот Регион на Косово, како и на целата држава, за 13,33 % од анкетираниите тоа влијание е делумно и сметаат дека квалитетот и услугите делумно влијаат на задоволувањето на туристичките потреби. Најмалку, или 7,22 % од анкетираниите сметаат дека влијанието на развојот на туризмот врз економскиот развој на земјата е мало и нема влијание.

Табела 32. Оценка на анкетираниите за моменталната ситуација на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Table 32. Assessment of respondents for the current situation of urban tourism in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Лошо Bad		Донекаде Добро To some extent well		Добро Bad		Многу Добро Very good		Одлично Great	
	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%
Пек-Рес	0	0.00	14	11.67	68	56.67	35	29.17	3	2.50
Ѓаковица - Gjakovica	0	0.00	12	10.00	73	60.83	27	22.50	8	6.67
Дечани- Decani	0	0.00	13	10.83	60	50.00	42	35.00	5	4.17
Клина- Klina	3	0.00	17	14.67	69	57.50	23	19.17	8	6.67
Јуник- Junik	0	0.00	8	6.67	83	69.17	26	21.67	3	2.50
Исток- Istok	0	0.00	11	9.17	81	67.50	21	17.50	7	5.83
Вкупно- Total	3	0.00	75	10.41	434	60.28	174	24.17	34	4.72

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 16. Оценка на анкетираниите за моменталната ситуација на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Chart 16. Assessment of respondents for the current situation of urban tourism in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

На графиконот 16 се забележува дека најмногу, 60,28 % од анкетираниите луѓе во сите општини од Западниот Регион на Косово ја оценуваат како добра моменталната ситуација на градскиот туризам, 24,17 % од анкетираниите таа моментална ситуација ја оценуваат како многу добра, додека 10,42 % од анкетираниите ја оценуваат како донекаде добра. Незначителен или многу мал е процентот од 0,42 % од анкетираниите кои моменталната ситуација на градскиот туризам ја оценуваат како лоша. Исто така, мал е процентот од 4,72 % од анкетираниите кои таа состојба ја оценуваат како одлична.

Табела 33. Ставот на анкетираниите луѓе за вредноста на градскиот туризам и културно-историското наследство во Западниот Регион на Косово.

Table 33. The attitude of the surveyed people about the value of urban tourism and cultural-historical heritage in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Тие се усогласуваат They are harmonizing		Тие се делумно усогласени They are partially harmonized		Тие не се усогласуваат They do not harmonize	
	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%
Пеќ-Рес	39	32.50	62	51.67	19	15.83
Ѓаковица- Gjakovica	40	33.33	69	57.50	11	9.17
Дечани-Decani	30	25.00	74	61.67	16	13.33
Клина-Klina	81	67.50	34	28.33	5	4.17
Јуник-Junik	98	81.67	22	18.33	0	0.00
Исток-Istok	65	54.17	43	35.83	12	10.00
Вкупно-Total	353	49.03	304	42.22	63	8.75

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 17. Ставот на анкетираниите луѓе за вредноста на градскиот туризам и културно-историското наследство во Западниот Регион на Косово.

Chart 17. The attitude of the surveyed people about the value of urban tourism and cultural-historical heritage in the western region of Kosovo.

Изработил: Анела Џоговиќ

Скоро половина од анкетираниите (особено најмногу во градовите Клина - , Јуник и Исток) сметаат дека вредноста на градскиот туризам и културно-историското наследство е во склад со побарувачката со 42,22 % од анкетираниите (значително најмногу во градовите Пеќ, Ѓаковица и Дечани) сметаат дека вредноста на градскиот туризам и културно-историското наследство делумно е во склад со побарувачката, а најмалку од испитаниците,

само 8,75 % сметаат дека вредноста на градскиот туризам и културно-историското наследство не е во склад со побарувачката.

Табела 34. Ставот на анкетираниите според следењето на меѓународните стандарди на туризмот во Западниот Регион на Косово.

Table 34. The position of the respondents according to the monitoring of the international standards of tourism in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Ги применува во пракса Apply them in practice		Тие се спроведени во законодавството They are implemented in the legislation	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	85	70.83	35	29.17
Ѓаковица-Gjakovica	91	75.83	29	24.17
Дечани-Decani	84	70.00	36	30.00
Клина-Klina	89	74.17	31	25.83
Јуник-Junik	92	76.67	28	23.33
Исток-Istok	87	72.50	33	27.50
Вкупно-Total	528	73.33	192	26.67

Извор: Џ. Анела

Графикон 18. Ставот на анкетираниите според следењето на меѓународните стандарди на туризмот во Западниот Регион на Косово.

Chart 18. The position of the respondents according to the monitoring of the international standards of tourism in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Забележуваме дека 73,33 % од анкетираниите луѓе од сите градови од Западниот Регион на Косово изјавиле дека сметаат дека меѓународните стандарди за туризмот (конвенции, препораки и изјави кои ги усвоиле меѓународните организации) се применуваат во праксата, односно се прифатени и имплементирани во националното законодавство и праксата.

Не е мал процентот од 26,67 % или повеќе од една четвртина од анкетираниите кои сметаат дека наведените меѓународни стандарди за туризмот се имплементирани во законодавството на Р. Косово.

Табела 35. Оценка на анкетираниите на законската регулатива во Западниот Регион на Косово.

Table 35. Evaluation of the respondents of the legislation in the western region of Kosovo.

Општина Municipality	Лошо Bad		Делумно Partly		Добро Good		Многу добро Very good		Одлично Great	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	0	0.00	11	9.17	34	28.33	68	56.67	7	5.83
Ѓаковица- Gjakovica	0	0.00	12	10.00	32	26.67	71	59.17	5	4.17
Дечани- Decani	0	0.00	9	7.50	54	45.00	49	40.83	8	6.67
Клина- Klina	1	0.83	3	2.50	92	76.67	24	20.00	0	0.00
Јуник-Junik	0	0.00	8	6.67	66	55.00	33	27.50	13	10.83
Исток-Istok	0	0.00	7	5.83	83	69.17	26	21.67	4	3.33
Вкупно- Total	1	0.14	50	6.94	361	50.14	271	37.64	37	5.14

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 19. Оценка на анкетираниите на законската регулатива во Западниот Регион на Косово.

Chart 19. Evaluation of the respondents of the legislation in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Скоро половината од анкетираниите (особено најмногу во градовите: Клина, Јуник, Дечани и Исток) го оценуваат влијанието на законската регулатива врз развојот на градскиот туризам како добар, додека 37,64 % од анкетираниите (најмногу во градовите Пеќ и Ѓаковица) го оценуваат влијанието на законската регулатива врз развојот на градскиот туризам како многу добар.

5,14 % од анкетираниите го оценуваат влијанието на законската регулатива врз развојот на градскиот туризам како одличен и најмалку, само 0,14 % од анкетираниите го оценуваат влијанието на законската регулатива врз развојот на градскиот туризам како лош.

Табела 36. Оценка на анкетираниите луѓе на резултатите што ги постигнува туризмот во Западниот Регион на Косово.

Table 36. Evaluation of the surveyed people on the results achieved by tourism in the western region of Kosovo.

Западен регион на	Одлично Great	Добро Good	Слабо Weak	Лошо Bad
-------------------	------------------	---------------	---------------	-------------

Косово Western region of Kosovo	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%
Пеќ-Рес	32	26.67	81	67.50	7	5.83	0	0.00
Ѓаковица- Gjakovica	29	24.17	85	70.83	6	5.00	0	0.00
Дечани- Decani	13	10.83	105	87.50	2	1.67	0	0.00
Клина- Klina	29	24.17	84	70.00	7	5.83	0	0.00
Јуник- Junik	22	18.33	93	77.50	5	4.17	0	0.00
Исток- Istok	26	21.67	86	71.67	8	6.67	0	0.00
Вкупно- Total	151	20.97	534	74.17	35	4.86	0	0.00

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 20. Оценка на анкетираниите луѓе на резултатите што ги постигнува туризмот во Западниот Регион на Косово.

Chart 20. Evaluation of the surveyed people on the results achieved by tourism in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Најмногу од анкетираниите, 74,17 %, во сите градови опфатени во анкетното истражување, ги оценуваат резултатите што ги постигнува туризмот во Западниот Регион на Косово како добри, 20,97 % од анкетираниите ги оценуваат резултатите како одлични и најмалку, 4,86 % од анкетираниите ги оценуваат резултатите како слаби. Ниту еден од анкетираниите не дал оценка дека резултатите што ги постигнува туризмот во Западниот Регион на Косово се лоши.

Табела 37. Главни проблеми со кои се соочува туристичката индустрија и кои се пречките за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Table 37. The main problems facing the tourism industry and the obstacles to the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Недостаток на финансии Lack of finance		Персонал Staff		Слабости на прописите Weaknesses of regulations	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	80	66.67	11	9.17	29	24.17
Ѓаковица- Gjakovica	85	70.83	4	3.33	31	25.83
Дечани- Decani	97	80.83	6	5.00	17	14.17
Клина- Klina	85	70.83	3	2.50	32	26.67
Јуник- Junik	95	79.17	5	4.17	20	16.67

Исток-Istok	90	75.00	8	6.67	22	18.33
Вкупно-Total	532	73.89	37	5.14	151	20.97

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 21. Главни проблеми со кои се соочува туристичката индустрија и кои се пречките за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Chart 21. The main problems facing the tourism industry and the obstacles to the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Изработил: Анела Џоговиќ

Најмногу од анкетираниите или 73,89 % кои се вклучени од сите градови од Западниот Регион на Косово во истражувањето мислат дека недостатокот на финансиски средства е главниот проблем со кој се соочува туристичката индустрија, 20,97 % од анкетираниите како главен проблем со кој се соочува туристичката индустрија ги наведуваат слабостите на уредбите, додека најмалку од анкетираниите, 5,14 % сметаат дека персоналот е главниот проблем со кој се соочува туристичката индустрија во Западниот Регион на Косово. Притоа, значајни се препораките кои се однесуваат на обезбедувањето на сигурни финансиски извори и средства, подобрување на уредбите и нивна имплементација со цел решавање на тие проблеми и развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Табела 38. Оценка на анкетираниите на ефикасноста на работата на институциите кои се одговорни за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Table 38. Assessment of respondents to the effectiveness of the work of the institutions responsible for the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Лошо Bad		Делумно Partly		Добро Good		Многу добро Very good		Одлично Great	
	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%
Пеќ-Рес	0	0.00	13	10.83	62	51.67	45	37.50	0	0.00
Ѓаковица- Gjakovica	0	0.00	14	11.67	69	57.50	37	30.83	0	0.00
Дечани- Decani	0	0.00	11	9.17	70	58.33	36	30.00	3	2.50
Клина- Klina	0	0.00	5	4.17	73	60.83	35	29.17	7	5.83
Јуник- Junik	0	0.00	6	5.00	74	61.67	34	28.33	6	5.00

Исток- Istok	0	0.00	7	5.83	68	56.67	40	33.33	5	4.17
Вкупно- Total	0	0.00	56	7.78	416	57.78	227	31.53	21	2.92

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 22. Оценка на анкетираниите на ефикасноста на работата на институциите кои се одговорни за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Chart 22. Assessment of respondents to the effectiveness of the work of the institutions responsible for the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од графиконот 22, најмногу од анкетираниите во сите градови земени во анкетното истражување од Западниот Регион на Косово, 57,78 % ја оценуваат ефикасноста на работата на институциите кои се одговорни за развој на туризмот како добра, 31,53 % од анкетираниите ја оценуваат ефикасноста на работата на институциите кои се одговорни за развој на туризмот како многу добра, додека најмалку, или 2,92 % од анкетираниите ефикасноста на работата на институциите кои се одговорни за развој на туризмот ја оценуваат како одлична, а ниту еден од анкетираниите не дал оценка дека е лоша ефикасноста на работата на институциите кои се одговорни за развој на туризмот во западниот дел на Косово.

Табела 39. Оценка на анкетираниите на квалитетот на стручноста на вработените во институциите кои се одговорни за развој на градскиот туризам.

Table 39. Assessment of the respondents to the quality of the expertise of the employees in the institutions that are responsible for the development of the city tourism.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Лошо Bad		Делумно Partly		Добро Good		Многу добро Very good		Одлично Great	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пек-Рес	0	0.00	11	9.17	60	50.00	42	35.00%	7	5.83%
Ѓаковица -Gjakovica	0	0.00	9	7.50	63	52.50	39	32.50%	9	7.50%
Дечани- Decani	0	0.00	9	7.50	69	57.50	37	30.83	5	4.17
Клина- Klina	0	0.00	4	3.33	82	68.33	24	20.00	10	8.33
Јуник- Junik	0	0.00	6	5.00	69	57.50	42	35.00	3	2.50
Исток- Istok	0	0.00	5	4.17	78	65.00	31	25.83	6	5.00
Вкупно- Total	0	0.00	44	6.11	421	58.47	215	29.86	40	5.56

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 23. Оценка на анкетираниите на квалитетот на стручноста на вработените во институциите кои се одговорни за развој на градскиот туризам.

Chart 23. Assessment of the respondents to the quality of the expertise of the employees in the institutions that are responsible for the development of the city tourism.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од графиконот 23, се забележува дека најмногу од анкетираниите, 58,47 % во сите градови земени во анкетното истражување, го оценуваат квалитетот на стручноста на вработените во институциите кои се одговорни за развој на градскиот туризмот како добар, 29,86 % од анкетираниите тој квалитет на стручноста го оценуваат како многу добар, додека најмалку, или 5,56 % од анкетираниите тој квалитет на стручноста го оценуваат како одличен, а ниту еден од анкетираниите не дал оценка дека е лош квалитетот на стручноста на вработените во институциите кои се одговорни за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Табела 40. Оценка на анкетираниите на состојбата на сообраќајната и комуникациската инфраструктура во Западниот Регион на Косово.

Table 40. Evaluation of the respondents on the condition of the traffic and communication infrastructure in the Western Region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Лошо Bad		Делумно Partly		Добро Good		Многу добро Very good		Одлично Great	
	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%
Пеќ-Рес	0	0.00	21	17.50	61	50.83	33	27.50	5	4.17
Ѓаковица -Gjakovica	0	0.00	16	13.33	75	62.50	29	24.17	0	0.00
Дечани -Decani	0	0.00	35	29.17	63	52.50	21	17.50	1	0.83
Клина -Klina	0	0.00	16	13.33	65	54.17	27	22.50	12	10.00
Јуник -Junik	0	0.00	15	12.50	73	60.83	30	25.50	2	1.67
Исток -Istok	0	0.00	25	20.83	59	49.1	27	22.50	9	7.5
Вкупно- Total	0	0.00	128	17.78	396	55.00	167	23.19	29	24.17

Изработил: Анела Џоговиќ, пресметките се од авторот.

Графикон 24. Оценка на анкетираниите на состојбата на сообраќајната и комуникациската инфраструктура во Западниот Регион на Косово.

Chart 24. Assessment of respondents to the state of traffic and communication infrastructure in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од анкетираниите, најмногу, или 55,00 % во сите општини земени во анкетното истражување, ја оценуваат состојбата на сообраќајната инфраструктура (патната, железничката и воздушната мрежа), како и комуникациската инфраструктура на интернетот и телефонијата и нивното влијание на развојот на градскиот туризам како добар, 23,19 % од анкетираниите, сообраќајната состојба ја оценуваат како многу добра. Од анкетираниите, 17,78 % ја оцениле сообраќајната и комуникациската состојба како делумна и најмалку, 4,03 % од анкетираниите ја оцениле сообраќајната и комуникациската состојба како одлична. Ниту еден од анкетираниите не дал оценка дека е лоша состојбата на сообраќајот и комуникациската

инфраструктура и нивното влијание на развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Табела 41. Оценка на анкетираниите луѓе на државните политики поврзани со развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово.

Table 41. Evaluation of the surveyed people on the state policies related to the development of tourism in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Лошо Bad		Делумно Partly		Добро Good		Многу добро Very good		Одлично Great	
	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%	Апсолутни број Absolute number	%
Пеќ-Рес	0	0.00	9	7.50	90	75.00	21	17.50	0	0.00
Ѓаковица -Gjakovica	0	0.00	7	5.83	95	79.17	18	15.00	0	0.00
Дечани- Decani	0	0.00	12	10.00	90	75.00	18	15.00	0	0.00
Клина- Klina	2	1.67	8	6.67	73	60.83	22	18.33	15	12.50
Јуник- Junik	0	0.00	2	1.67	94	78.33	20	16.67	4	3.33
Исток- Istok	0	0.00	10	8.33	89	74.17	19	15.53	2	1.67
Вкупно- Total	2	0.28	48	6.67	531	73.35	118	16.39	21	2.92

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 25. Оценка на анкетираниите луѓе на државните политики поврзани со развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово.

Chart 25. Evaluation of the surveyed people on the state policies related to the development of tourism in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

На графикон 25, најмногу од анкетираниите, или 73,75 %, во сите градови од Западниот Регион на Косово ја оценуваат државната политика во врска со развојот на туризмот како добра, 16,39 % од анкетираниите таа политика ја оценуваат како многу добра, 2,92 % од анкетираниите таа политика ја оценуваат како одлична, и незначителен број или 0,28 % од анкетираниите ја оценуваат

државната политика во врска со развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово како лоша.

Табела 42. Ставови на владината политика за секторот туризам во врска со развојот на туризмот во Западниот Регион Косово.

Table 42. Government policy views on the tourism sector regarding the development of tourism in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Да - Yes		Не - No		Делумно - Partly	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	70	58.33	13	10.83	37	30.83
Ѓаковица- Gjakovica	83	69.17	11	9.17	26	21.67
Дечани-Decani	95	79.17	7	5.83	18	15.00
Клина-Klina	97	80.83	8	6.67	15	12.50
Јуник-Junik	85	70.83	5	4.17	30	25.00
Исток-Istok	76	63.33	10	8.33	34	28.33
Вкупно-Total	506	70.28	54	7.50	160	22.22

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 26. Ставови на владината политика за секторот туризам во врска со развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово.

Chart 26. Government policy views on the tourism sector regarding the development of tourism in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

На графиконот 26, најмногу од анкетираниите, или 70,28 %, во сите градови земени во анкетното истражување, имаат став дека владината политика во секторот туризам (субвенционирање и туроператори) има влијание врз развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово, додека 22,22 % од анкетираниите имаат став дека таа политика делумно влијае врз развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово и најмалку, или 7,50 % од анкетираниите сметаат дека владината политика во секторот туризам (субвенционирање и туроператори) нема влијание врз развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово.

Табела 43. Став на анкетираниите луѓе за меѓународните проекти и нивното влијание врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Table 43. Attitudes of the surveyed people about international projects and their impact on the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Да - Yes		Не - No		Делумно - Partly	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	60	50.00	9	7.50	51	42.50
Ѓаковица- Gjakovica	75	62.50	2	1.67	43	35.83
Дечани-Decani	75	62.50	10	8.33	35	29.17
Клина-Klina	97	80.80	2	1.67	21	17.50
Јуник-Junik	96	80.00	3	2.50	21	17.50
Исток-Istok	84	70.0	8	6.67	28	23.33
Вкупно-Total	487	67.60	34	4.72	199	27.64

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 27. Став на анкетираниите луѓе за меѓународните проекти и нивното влијание врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Chart 27. Attitudes of the surveyed people about international projects and their impact on the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

На графикон 27, најмногу од анкетираниите или 67,64 %, во сите градови земени во анкетното истражување, имаат став дека меѓународните проекти (грантови и едукација) имаат влијание врз развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово, додека 27,64 % од анкетираниите имаат став дека меѓународните проекти (грантови, едукација) делумно влијаат врз развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово, и најмалку, или 4,72 % од анкетираниите сметаат дека меѓународните проекти (грантови и едукација) немаат влијание врз развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово.

Табела 44. Оценка на анкетираниите луѓе дали медиумите влијаат врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Table 44. Assessment of the surveyed people whether the media influence the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Да - Yes		Не - No		Делумно- Partly	
	Апсолутен број Absolute	%	Апсолутен број Absolute	%	Апсолутен број Absolute	%

	number		number		number	
Пеќ-Рес	109	90.83	1	0.83	10	8.33
Ѓаковица-Gjakovica	103	85.83	2	1.67	15	12.50
Дечани-Decani	106	88.33	2	1.67	12	10.00
Клина-Klina	96	80.00	1	0.83	23	19.17
Јуник-Junik	85	70.83	2	1.67	33	27.50
Исток-Istok	98	81.67	3	2.50	19	15.83
Вкупно-Total	597	82.92	11	1.53	112	15.56

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 28. Оценка на анкетираните луѓе дали медиумите влијаат врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Chart 28. Assessment of the surveyed people whether the media influence the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Најмногу, или значителни 82,92 % од анкетираните, во сите градови земени во анкетното истражување, имаат став дека медиумите имаат влијание врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово, додека 15,56 % од анкетираните имаат став дека медиумите имаат делумно влијание врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово и најмалку, или незначителни 1,53 % од анкетираните сметаат дека медиумите немаат влијание врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Табела 45. Полова структура на анкетираните менаџери по градови во Западниот Регион на Косово.

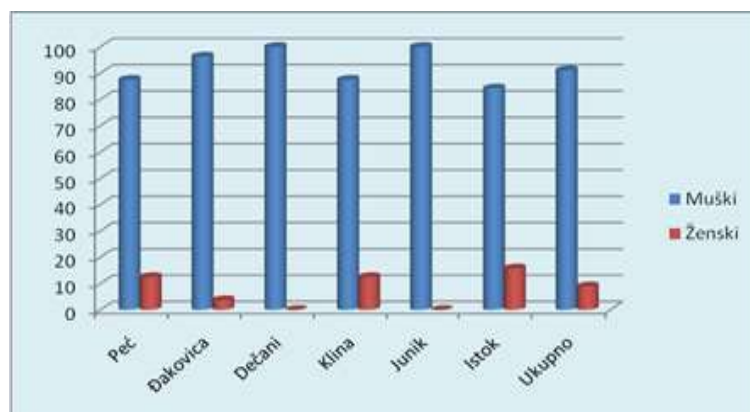
Table 45. Gender structure of surveyed city managers in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Машки - Men		Женски - Female	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен Број Absolute number	%
Пеќ-Рес	28	87.50	4	12.50
Ѓаковица-Gjakovica	26	96.30	1	3.70
Дечани-Decani	12	100.00	0	0.00
Клина-Klina	14	87.50	2	12.50
Јуник-Junik	6	100.00	0	0.00
Исток-Istok	16	84.21	3	15.79
Вкупно-Total	102	91.07	10	8.93

Извор: Џ. Анела

Графикон 29. Полова структура на анкетираниите менаџери по градови во Западниот Регион на Косово.

Chart 29. Gender structure of surveyed city managers in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Во сите анкетирани градови од Западниот Регион на Косово, претежно превладуваат анкетирани од машкиот пол или 91,07 %, а само 8,93 % анкетирани се од женскиот пол. Најголема разлика во половата структура на анкетираниите се забележува во градовите Ѓаковица, Дечани и Јуник, а најмала е во градовите Исток и Клина.

Табела 46. Старосна структура на анкетираниите менаџери по градови во Западниот Регион на Косово.

Table 46. Age structure of the respondents - city managers in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Помалку од 20 години Less than 20 years		Од 21-30 години From 21-30 years		Од 31-40 години From 31-40 years		Повеќе од 40 години More than 40 years	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	3	9.38	14	43.75	10	31.25	5	15.63
Ѓаковица- Gjakovica	4	14.81	12	44.44	9	33.33	2	7.41
Дечани- Decani	0	0.00	2	16.67	10	83.33	0	0.00
Клина-Klina	0	0.00	5	31.25	9	56.25	2	12.50
Јуник-Junik	1	16.67	2	33.33	3	50.00	0	0.00
Исток-Istok	0	0.00	3	15.79	10	52.63	6	31.58
Вкупно- Total	8	7.14	38	33.93	51	45.54	15	13.39

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 30. Старосна структура на анкетираниите менаџери по градови во Западниот Регион на Косово.

Chart 30. Age structure of the respondents - city managers in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Во градовите од Западниот Регион на Косово, кои се земени во анкетното истражување, превладуваат анкетираниите менаџери од старосната група од 31 до 40 години, и тоа 45,54 %. Таа предност во однос на другите старосни групи се забележува во градовите Дечани, Клина, Јуник и Исток. Исто така, значајна е старосната група од 21 до 30 години која е опфатена во анкетното истражување со 33,93 %, при што таа предност се забележува во градовите Пеќ и Ѓаковица. Со 13,39 % од анкетираниите менаџери се во старосната група со преку 40 години. Најмалку од анкетираниите менаџери припаѓаат на старосната група со помалку од 20 години или 7,14 %.

Табела 47. Образована структура на анкетираниите менаџери по градови во Западниот Регион на Косово.

Table 47. Educated structure of respondents - city managers in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Основно образование 9-летка. Primary education 9-leaf.		Средно образование Secondary Education		Високо Образован. со 3 годин. High Education with three years		Магистри Masters		Докторанти PhD students		Доктори на науки Doctors of Science	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	0	0.00	4	12.50	18	56.25	10	31.25	0	0.00	0	0.00
Ѓаковица - Gjakovica	0	0.00	5	18.52	14	51.85	8	29.63	0	0.00	0	0.00
Дечани- Decani	0	0.00	1	8.33	4	33.33	7	58.33	0	0.00	0	0.00
Клина- Klina	0	0.00	1	6.25	9	56.25	6	37.50	0	0.00	0	0.00
Јуник- Junik	0	0.00	1	16.67	4	66.67	1	16.67	0	0.00	0	0.00
Исток- Istok	0	0.00	3	15.79	12	63.16	4	21.05	0	0.00	0	0.00

Вкупно- Total	0	0.00	15	13.39	61	54.46	36	32.14	0	0.00	0	0.00
------------------	---	------	----	-------	----	-------	----	-------	---	------	---	------

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 31. Образована структура на анкетираниите менаџери по градови во Западниот Регион на Косово.

Chart 31. Educated structure of respondents - city managers in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Најмногу од анкетираниите менаџери и тоа 54,46 % имаат високо образование со три години и тоа скоро во сите градови од Западниот Регион на Косово, додека 32,14 % имаа образование со степен магистер, а најмалку од анкетираниите менаџери се со средно образование или 13,39 %. Од анкетираниите менаџери нема ниту еден со основно образование, или доктор на науки PhD.

Табела 48. Структура на анкетираниите менаџери според видот на работата во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 48. Structure of the respondents - managers according to the type of work in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Хотел- Hotel		Мотел- Motel		Хостел- Host el		Ресторан- Restaurant		Пицерија- Pizzeria		Турис. агенц. Tourist agency		Кафич- Cafe	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	10	26.04	6	15.63	0	0.00	10	26.04	1	2.60	4	10.42	1	2.60
Ѓаковица -Gjakovica	7	21.61	3	9.26	0	0.00	12	37.04	1	3.09	3	9.26	1	3.09
Дечани- Decani	4	27.78	0	0.00	0	0.00	3	20.83	2	13.89	2	13.89	1	6.94
Клина- Klina	2	10.42	2	10.42	0	0.00	5	26.04	2	10.42	3	15.63	2	10.42
Јуник- Junik	1	13.89	1	13.89	0	0.00	4	55.56	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Исток- Istok	5	21.93	0	0.00%	0	0.00	10	43.86	1	4.39	2	8.77	1	4.39
Вкупно- Total	29	25.89	12	10.71	0	0.00	44	39.29	7	6.25	14	12.50	6	5.36

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 32. Структура на анкетираните менаџери според видот на работата во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 32. Structure of the respondents - managers according to the type of work in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Најмногу од анкетираните менаџери, или 39,29 % работат во ресторан, 25,89 % од анкетираните менаџери работат во хотели, 12,50 % од анкетираните менаџери работат во туристички агенции, а најмалку 6,25 % работат во пицерија и 5,36 % работат во кафе-бар. Нема ниту еден од анкетираните менаџери кој работи во хостел. По градови може да се забележи дека најмногу од анкетираните менаџери од туристичкиот сектор во градот Пеќ работат во хотели, ресторани и туристички агенции. Во градот Ѓаковица најмногу работат во ресторани, хотели, мотели и туристички агенции.

Табела 49. Структура на анкетираните менаџери според работниот стаж во секторот туризам во Западниот Регион на Косово.

Table 49. Structure of the respondents - managers according to the work experience in the tourism sector in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Помалку од 1 година Less than 1 year		Од 1-3 години From 1-3 years		Од 4 - 7 години From 4 - 7 years		Повеќе од 7 години More than 7 years	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	2	6.25	6	18.75	8	25.00	16	50.00
Ѓаковица- Gjakovica	1	3.70	7	25.93	9	33.33	10	37.04
Дечани- Decani	0	0.00	0	0.00	1	8.33	11	91.67
Клина- Klina	0	0.00	1	6.25	3	18.75	12	75.00
Јуник- Junik	1	16.67	2	33.33	2	33.33	1	16.67
Исток- Istok	1	5.26	1	5.26	4	21.05	13	68.42
Вкупно- Total	5	4.46	17	15.18	27	24.11	63	56.25

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 33. Структура на анкетираните менаџери според работниот стаж во секторот туризам во Западниот Регион на Косово.

Chart 33. Structure of the respondents - managers according to the work experience in the tourism sector in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

На графиконот 33 се забележува дека најмногу од анкетираниите менаџери, или повеќе од половината (56,25 %), скоро во сите градови од Западниот Регион на Косово, работат во секторот туризам повеќе од 7 години, 24,11 % од анкетираниите менаџери работат од 4 до 7 години, 15,18 % од анкетираниите менаџери работат од 1 до 3 години и најмалку од нив, само 4,46 %, во секторот туризам работат помалку од една година во градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 50. Структура на анкетираниите менаџери според реализираната обука за своето моментално работно место во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 50. Structure of the surveyed - managers according to the realized training for their current job in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Да- Yes		Не- No	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	23	71.88	9	33.33
Ѓаковица- Gjakovica	24	88.89	3	11.11
Дечани- Decani	10	83.33	2	16.67
Клина-Klina	14	87.50	2	12.50
Јуник-Junik	5	83.33	1	16.67
Исток-Istok	13	68.42	6	31.58
Вкупно-Total	89	79.46	23	20.54

Извор: Џ. Анела

Графикон 34. Структура на анкетираниите менаџери според реализираната обука за своето моментално работно место во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 34. Structure of the surveyed - managers according to the realized training for their current job in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Од вкупниот број на анкетирани менаџери 79,46 % имаат реализирано обука за своето моментално работно место, а 20,54 % го немаат тоа

направено. Најголеми разлики по ова прашање по градови е забележано во градовите Ѓаковица, Клина, Дечани и Јуник, а најмала во Пеќ и Исток.

Табела 51. Приказ на бројот на вработени во секторот туризам во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 51. View of the number of employees in the tourism sector in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	од 2 – 5 вработени from 2 - 5 employees		од 6 -20 вработени of 6-20 employees		Од 21 – 50 вработени From 21 - 50 employees		Повеќе од 50 вработени More than 50 employees	
	Апсолутен број	%	Апсолутни број	%	Апсолутни број	%	Апсолутни број	%
Пеќ-Рес	12	37.50	9	28.13	11	34.38	0	0.00
Ѓаковица- Gjakovica	9	33.33	11	40.74	7	25.93	0	0.00
Дечани- Decani	3	25.00	9	75.00	0	0.00	0	0.00
Клина- Klina	4	25.00	8	50.00	3	18.75	1	6.25
Јуник- Junik	1	16.67	2	33.33	2	33.33	1	16.67
Исток- Istok	3	15.79	8	42.11	6	31.58	2	10.53
Вкупно- Total	32	28.57	47	41.96	29	25.89	4	3.57

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 35. Приказ на бројот на вработени во секторот туризам во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 35. View of the number of employees in the tourism sector in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

На графиконот 35 се забележува дека најмногу од вработените, 41,96 % работат во секторот туризам, од 6 до 20, 28,57 % работат во секторот туризам од 2 до 5, 25,89 % вработени се од 21 до 50 вработени, и најмалку, или 3,57 % се вработени во секторот туризам со повеќе од 50 вработени. На овај графички приказ се забележува дека во градот Пеќ најмногу од вработените во секторот туризам се оние кои имаат од 2 до 5 вработени.

Табела 52. Број на вработени жени според податоците од анкетираниите менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 52. Number of employed women according to the data from the surveyed managers in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	од 1 – 5 жени from 1 to 5 women		од 6 -20 жени of 6-20 women		од 21-50 жени of 21-50 women		повеќе од 50 жени more than 50 women		Нема вработени жени There are no employed women	
	Апсолутен Број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен Број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	5	15.63	6	18.75	19	59.38	0	0.00	2	6.25
Ѓаковица- Gjakovica	4	14.81	7	25.93	13	48.15	0	0.00	3	11.11
Дечани- Decani	10	83.33	0	0.00	0	0.00	0	0.00	2	16.67
Клина- Klina	10	62.50	2	12.50	3	18.75	1	6.25	0	0.00
Јуник- Junik	2	33.33	1	16.67	2	33.33	1	16.67	0	0.00
Исток- Istok	3	15.79	4	21.05	9	47.37	1	5.26	2	10.53
Вкупно- Total	34	30.36	20	17.86	46	41.07	3	2.68	9	8.04

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 36. Број на вработени жени според податоците од анкетираниите менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 36. Number of employed women according to the data from the surveyed managers in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Најмногу, или 41,07 % според податоците од анкетираниите менаџери се изјасниле дека бројот на вработени жени е од 21 до 50. 30,36 %, бројот на вработени жени е од 1 до 5, 17,26 % се изјасниле дека тој број е од 6 до 20, и најмалку 2,68 % се изјасниле дека тој број е поголем од 50. 8,04 % според податоците од анкетираниите менаџери се изјасниле дека нема вработени жени.

Табела 53. Број на вработени мажи според податоците од анкетираниите менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 53. Number of employed men according to the data from the surveyed managers in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Од 1 – 5 Мажи From 1 - 5 men		Од 6 -20 Мажи From 6 to 20 men		Од 21-50 Мажи From 21-50 men		Повеќе од 50 Мажи More than 50 men	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	14	43.75	12	37.50	6	18.75	0	0.00
Ѓаковица- Gjakovica	12	44.44	10	37.04	5	18.52	0	0.00
Дечани- Decani	3	25.00	9	75.00		0.00	0	0.00

Клина- Klina	3	18.75	9	56.25	2	12.50	2	12.50
Јуник- Junik	1	16.67	2	33.33	2	33.33	1	16.67
Исток- Istok	8	42.11	6	31.58	4	21.05	1	5.26
Вкупно- Total	41	36.61	48	42.86	19	16.96	4	3.57

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 37. Број на вработени мажи според податоците од анкетираниите менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 37. Number of employed men according to the data from the surveyed managers in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

На графикон 37 се забележува дека најмногу, или 42,86 % од податоците на анкетираниите менаџери се изјасниле дека бројот на вработени мажи е од 6 до 20. 36,61 % од податоците на анкетираниите менаџери се изјасниле дека бројот вработени мажи е од 1 до 5, 16,96 % од податоците на анкетираниите менаџери се изјасниле дека бројот на вработени мажи е од 21 до 50, и најмалку 3,57 % од податоците на анкетираниите менаџери се изјасниле дека бројот на вработени мажи е поголем од 50.

Табела 54. Просечна возраст на вработените од анкетираниите менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 54. Average age of employees of the surveyed managers in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Од 20 – 25 Години From 20 to 25 years		Од 26 – 30 Години From 26 to 30 years		Од 31 – 35 Години From 31 to 35 years		Од 36 – 40 Години From 36 - 40 years		Повеќе од 50 години More than 50 years	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеј-Рес	6	18.75	10	31.25	8	25.00	6	18.75	2	6.25
Ѓаковица -Gjakovica	5	18.52	9	33.33	7	25.93	5	18.52	1	3.70
Дечани- Decani	2	16.67	7	58.33	3	25.00	0	0.00	0	0.00
Клина- Klina	1	6.25	8	50.00	4	25.00	2	12.50	1	6.25
Јуник- Junik	2	33.33	3	50.00	1	16.67	0	0.00	0	0.00
Исток- Istok	1	5.26	2	10.53	6	31.58	7	36.84	3	15.79

Вкупно- Total	17	15.1 8	39	34.82	29	25.8 9	20	17.86	7	6.25
------------------	----	-----------	----	-------	----	-----------	----	-------	---	------

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 38. Просечна возраст на вработените од анкетираниите менаџери во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 38. Average age of employees of the surveyed managers in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според графиконот 38, најмногу, или 34,82 % за просечна возраст на вработените од податоците на анкетираниите менаџери се наоѓа во границите од 26 до 30 години, 25,89 % од анкетираниите менаџери се изјасниле дека просечната возраст на вработените се наоѓа во границите од 31 до 35 години, и најмалку 6,25 % од анкетираниите менаџери се изјасниле дека просечната возраст на вработените се наоѓа како вредност поголема од 50 години. Според изјаснувањето на анкетираниите за просечната возраст на вработените по градови во Западниот Регион на Косово може да се заклучи дека превладува просечната возраст на вработените од 26 до 30 години во градовите: Пеќ, Ѓаковица, Дечани, Клина и Јуник, додека во Градот Исток превладува просечната возраст на вработените од 36 до 40 години.

Табела 55. Потекло на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 55. The origin of tourists in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Домашни Туристи Domestic tourists		Странски Туристи Foreign tourists	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	25	78.13	7	21.88
Ѓаковица- Gjakovica	23	85.19	4	14.81
Дечани- Decani	8	66.67	4	33.33
Клина-Klina	12	75.00	4	25.00
Јуник-Junik	4	66.67	2	33.33
Исток-Istok	15	78.95	4	21.05
Вкупно-Total	87	77.68	25	22.32

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 39. Потекло на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 39. The origin of tourists in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од графиконот 39, 77,68 % од туристите по потекло се домашни, а 22,32 % се странски туристи. Има многу сличности во соодносот на домашните и странските туристи по градови, што се воочува и во графичкиот приказ.

Табела 56. Приказ на задоволството од работата на својот персонал во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 56. Demonstrate satisfaction with the work of your staff cities in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Не сум задоволен I am not satisfied		Малку сум задоволен I'm a little pleased		Задоволен Satisfied		Многу сум задоволен I am very pleased	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	0	0.00	1	3.13	26	81.25	5	15.63
Ѓаковица- Gjakovica	0	0.00	2	7.41	21	77.78	4	14.81
Дечани- Decani	0	0.00	0	0.00	8	66.67	4	33.33
Клина- Klina	0	0.00	1	6.25	6	37.50	9	56.25
Јуник- Junik	0	0.00	1	16.67	4	66.67	1	16.67
Исток- Istok	0	0.00	3	15.79	10	52.63	6	31.58
Вкупно- Total	0	0.00	8	7.14	75	66.96	29	25.89

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 40. Приказ на задоволството од работата на својот персонал во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 40. Demonstrate satisfaction with the work of your staff cities in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од графиконот 40, најмногу или 66,96 % од анкетираниите менаџери се задоволни од работата на својот персонал, 25,89 %

од анкетираниите менаџери се многу задоволни од работата на својот персонал, и најмалку, или 7,14 % од анкетираниите менаџери донекаде се задоволни од работата на својот персонал. Ниту еден од анкетираниите менаџери не се изјаснил дека е незадоволен од работата на својот персонал.

Табела 57. Приказ на можноста за онлајн резервација во нивниот туристички објект во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 57. Demonstration of the possibility of online booking in their tourist facility in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Да - Yes		Не - No	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	28	87.50	4	12.50
Ѓаковица- Gjakovica	21	77.78	6	22.22
Дечани- Decani	8	66.67	4	33.33
Клина-Klina	14	87.50	2	12.50
Јуник-Junik	5	83.33	1	16.67
Исток-Istok	16	84.21	3	15.79
Вкупно-Total	92	82.14	20	17.86

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 41. Приказ на можноста за онлајн резервација во нивниот туристички објект во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 41. Demonstration of the possibility of online booking in their tourist facility in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од графиконот 41, резултатите добиени од вкупниот број на анкетирани менаџери или 82,14 % се изјасниле дека во нивните туристички објекти се реализира онлајн резервација, а 17,86 % се изјасниле дека во нивните туристички објекти таа можност не се реализира.

Табела 58. Дали угостителските објекти имаат веб-страница во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 58. Do catering facilities have a web site in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Да - Yes		Не - No	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	28	87.50	4	12.50
Ѓаковица-Gjakovica	22	81.48	5	18.52
Дечани-Decani	8	66.67	4	33.33
Клина-Klina	14	87.50	2	12.50
Јуник-Junik	5	83.33	1	16.67
Исток-Istok	14	73.68	5	26.32
Вкупно-Total	91	81.25	21	18.75

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 42. Дали угостителските објекти имаат веб-страница во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 42. Do catering facilities have a web site in the cities of the western region of Kosovo.

Изработил: Анела Џоговиќ

Според податоците од графиконот 42, најмногу, или 81,25 % од анкетираниите менаџери се изјасниле дека угостителските објекти поседуваат веб-страница, а 18,75 % се изјасниле дека не поседуваат веб-страница.

Табела 59. Сезона на доаѓање на посетителите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 59. Season of visitors to cities in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Во текот на пролетта During the spring		Во текот на летото During the summer		Во текот на есента During the fall		Во текот на зимата During the winter	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	2	6.25	26	81.25	0	0.00	4	12.50
Ѓаковица-Gjakovica	1	3.70	21	77.78	0	0.00	5	18.52
Дечани-Decani	0	0.00	11	91.67	0	0.00	1	8.33
Клина-Klina	0	0.00	12	75.00	0	0.00	4	25.00
Јуник-Junik	0	0.00	5	83.33	0	0.00	1	0.00
Исток-Istok	3	15.79	14	73.68	0	0.00	2	10.53
Вкупно-Total	6	5.36	89	79.46	0	0.00	17	15.18

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 43. Сезона на доаѓање на посетителите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 43. Season of visitors to cities in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од графиконот 43, околу 79,46 % од анкетираниите менаџери се изјасниле дека приливот на посетители и сезоната на прилив е летниот период, 15,18 % од анкетираниите менаџери се изјасниле дека тоа е зимскиот период и само 5,36 % од анкетираниите менаџери се изјасниле дека приливот на посетители и сезоната на прилив е во текот на пролетта. Нити еден од анкетираниите менаџери не се изјаснил дека есента е период на прилив на посетители и сезона на прилив.

Табела 60. Приказ на влијанието на зголемениот број посетители врз економскиот раст во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 60. Demonstration of the impact of the growing number of visitors on economic growth in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Многу A lot		Малку A little		Делумно Partly		Нема никаков ефект There is no such thing effect	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен Број Absolute number	%
Пек-Рес	28	87.50	0	0.00	4	12.50	0	0.00
Ѓаковица- Gjakovica	19	70.37	1	3.70	6	22.22	1	3.70
Дечани- Decani	0	0.00	5	41.67	0	0.00	7	58.33
Клина- Klina	2	12.50	3	18.75	2	12.50	9	56.25
Јуник- Junik	4	66.67	1	16.67	1	16.67	0	0.00
Исток- Istok	11	57.89	2	10.53	4	21.05	2	10.53
Вкупно- Total	64	57.14	12	10.71	17	15.18	19	16.96

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 44. Приказ на влијанието на зголемениот број посетители врз економскиот раст во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 44. Demonstration of the impact of the growing number of visitors on economic growth in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од графиконот 44, најмногу или 57,14 % од анкетираниите менаџери сметаат дека зголемениот број посетители многу ќе влијае врз економскиот раст на градовите од Западниот Регион на Косово. Останатите мислења за другите опции се поделени од 10 до 17 %, од ставот дека тоа влијание е мало, делумно и дека зголемениот број посетители нема да влијае врз економскиот раст на земјата и градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 61. Дали квалитетот на услугите има позитивно влијание врз задоволството на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 61. Does the quality of services have a positive impact on the satisfaction of tourists.

Западен регион на Косово	Многу A lot		Малку A little		Делумно Partly		Нема никаков ефект It has no effect	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	32	100.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Ѓаковица- Gjakovica	24	88.89	0	0.00	2	7.41	1	3.70
Дечани- Decani	12	100.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Клина- Klina	13	81.25	1	6.25	2	12.50	0	0.00
Јуник- Junik	3	50.00	1	16.67	1	16.67	1	16.67
Исток- Istok	14	73.68	2	10.53	3	15.79	0	0.00
Вкупно- Total	98	87.50	4	3.57	8	7.14	2	1.79

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 45. Дали квалитетот на услугите има позитивно влијание врз задоволството на туристите

Chart 45. Does the quality of services have a positive impact on the satisfaction of tourists.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од графиконот 45, добиените резултатите од вкупниот број од анкетираниите менаџери или 87,50 % сметаат дека квалитетот на услугите многу влијае на задоволството на туристите, а останатите 12,5 % од анкетираниите менаџери сметаат дека квалитетот на услугите имаат мало, делумно или никакво влијание на задоволството на туристите.

Табела 62. Која храна најмногу им се допаѓа на посетителите во Западниот Регион на Косово.

Table 62. Which food do visitors in the western region of Kosovo like the most?

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Модерна Modern		Традиционална Traditional	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	20	62.50	12	37.50
Ѓаковица- Gjakovica	18	66.67	9	33.33
Дечани- Decani	8	66.67	4	33.33
Клина-Klina	9	56.25	7	43.75
Јуник-Junik	4	66.67	2	33.33
Исток-Istok	15	78.95	4	21.05
Вкупно-Total	74	66.07	38	33.93

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 46. Која храна најмногу им се допаѓа на посетителите во Западниот Регион на Косово.

Chart 46. Which food do visitors in the western region of Kosovo like the most?

Извор: Џ. Анела

Според податоците од графиконот 46, најмногу, или 66,07 % од анкетираниите менаџери сметаат дека посетителите преферираат модерна храна, додека 33,93 % од анкетираниите менаџери сметаат дека посетителите преферираат традиционална храна. Таа разлика помеѓу модерната и традиционалната храна се забележува и на табела 62 во сите градови од Западниот Регион на Косово.

Табела 63. Колку гостите се задоволни од приемот во туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 63. How satisfied the guests are with the reception in the tourist facilities in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Воопшто не се задоволни They are not satisfied at all		Нешто се задоволни They are satisfied with something		Многу малку се задоволни Very few are satisfied		Задоволни satisfied		Тие се многу задоволни They are very pleased	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	0	0.00	0	0.00	0	0.00	22	68.75	10	31.25
Ѓаковица- Gjakovica	0	0.00	0	0.00	0	0.00	20	74.07	7	25.93
Дечани- Decani	0	0.00	0	0.00	0	0.00	2	16.67	10	83.33
Клина-Klina	0	0.00	0	0.00	0	0.00	7	43.75	9	56.25
Јуник-Junik	0	0.00	0	0.00	0	0.00	4	66.67	2	33.33
Исток-Istok	0	0.00	0	0.00	0	0.00	13	68.42	6	31.58
Вкупно- Total	0	0.00	0	0.00	0	0.00	68	60.71	44	39.29

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 47. Колку гостите се задоволни од приемот во туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 47. How satisfied the guests are with the reception in the tourist facilities in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според добиените податоци од табела 63 и од графиконот 47, 60,71 % од анкетираниите менаџери сметаат дека гостите се задоволни од приемот во нивните туристички објекти, додека 39,29 % од анкетираниите менаџери сметаат дека гостите се многу задоволни од приемот во нивните туристички објекти.

Ниту еден од анкетираниите менаџери не се изјаснил дека гостите ни малку, донекаде или многу малку се задоволни од приемот во нивните туристички објекти.

Табела 64. Каков е ставот за задоволството на гостите од услугата во туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 64. What is the attitude of the guests from the service in the tourist facilities in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово	Воопшто не се задоволни They are not satisfied at all	Нешто се Задоволни They are something satisfied	Многу малку се задоволни Many are a little pleased	Задоволни Satisfied	Тие се многу Задоволни They are many satisfied
--------------------------	--	--	---	------------------------	---

Western region of Kosovo	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	0	0.00	0	0.00	0	0.00	22	68.75	10	31.25
Ѓаковица - Gjakovica	0	0.00	0	0.00	0	0.00	20	74.07	7	25.93
Дечани- Decani	0	0.00	0	0.00	0	0.00	12	100.00	0	0.00
Клина- Klina	0	0.00	0	0.00	0	0.00	9	56.25	7	43.75
Јуник- Junik	0	0.00	0	0.00	0	0.00	4	66.67	2	33.33
Исток- Istok	0	0.00	0	0.00	0	0.00	15	78.95	4	21.05
Вкупно- Total	0	0.00	0	0.00	0	0.00	82	73.21	30	26.79

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 48. Каков е ставот за задоволството на гостите од услугата во туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 48. What is the attitude of the guests from the service in the tourist facilities in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табелата 64 и графиконот 48, констатираме дека 73,21 % од анкетираниите менаџери сметаат дека гостите се задоволни од услугата во нивните туристички објекти, додека 26,79 % од анкетираниите менаџери сметаат дека гостите се многу задоволни од услугата во нивните туристички објекти. Ниту еден од анкетираниите менаџери не се изјаснил дека гостите ни малку, донекаде или многу малку се задоволни од услугата во нивните туристички објекти.

Табела 65. Каков е ставот на гостите за нивното задоволство од сместувањето во туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 65. What is the attitude of the guests for their satisfaction with the accommodation in the tourist facilities in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Воопшто не се задоволни They are not satisfied at all		Нешто се Задоволни They are something satisfied		Многу малку се задоволни Many are a little pleased		Задоволни Satisfied		Тие се многу задоволни They are very pleased	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	0	0.00	0	0.00	0	0.00	27	84.38	5	15.63
Ѓаковица- Gjakovica	0	0.00	0	0.00	0	0.00	19	70.37	8	29.63
Дечани- Decani	0	0.00	0	0.00	0	0.00	3	25.00	9	75.00
Клина- Klina	0	0.00	0	0.00	0	0.00	7	43.75	9	56.25
Јуник- Junik	0	0.00	0	0.00	0	0.00	4	66.67	2	33.33
Исток- Istok	0	0.00	0	0.00	0	0.00	13	68.42	6	31.58
Вкупно- Total	0	0.00	0	0.00	0	0.00	73	65.18	39	34.82

Графикон 49. Каков е ставот на гостите за нивното задоволство од сместувањето во туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 49. What is the attitude of the guests for their satisfaction with the accommodation in the tourist facilities in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 65 и графиконот 49, 65,18 % од анкетираниите менаџери сметаат дека гостите се задоволни од сместувањето во нивните туристички објекти, додека 34,82 % од анкетираниите менаџери сметаат дека гостите се многу задоволни од услугата во нивните туристички објекти. Ниту еден од анкетираниите менаџери не се изјаснил дека гостите ни малку, донекаде или многу малку се задоволни од сместувањето во нивните туристички објекти.

Табела 66. Каково е задоволството на гостите од традиционалната и модерната кујна во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 66. What is the pleasure of the guests from the traditional and modern cuisine in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Воопшто не се задоволни They are not satisfied at all		Нешто се Задоволни They are something satisfied		Многу малку се задоволни Many are a little pleased		Задоволни Satisfied		Тие се многу задоволни They are very pleased	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	0	0.00	1	3.13	0	0.00	12	37.50	19	59.38
Ѓаковица- Gjakovica	0	0.00	4	14.81	0	0.00	13	48.15	10	37.04
Дечани- Decani	0	0.00	0	0.00	0	0.00	3	25.00	9	75.00
Клина- Klina	0	0.00	0	0.00	0	0.00	8	50.00	8	50.00

Јуник- Junik	0	0.00	0	0.00	0	0.00	4	66.67	2	33.33
Исток- Istok	0	0.00	2	10.53	0	0.00	13	68.42	4	21.05
Вкупно- Total	0	0.00	7	6.25	0	0.00	53	47.32	52	46.43

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 50. Каково е задоволството на гостите од традиционалната и модерната кујна во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 50. What is the pleasure of the guests from the traditional and modern cuisine in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 66 и графиконот 50, 47,32 % од анкетираниите менаџери сметаат дека гостите се задоволни од традиционалната/модерна кујна/пијалаците во нивните туристички објекти, додека само 34,82 % од анкетираниите менаџери сметаат дека гостите се многу задоволни од традиционалната/модерната кујна/пијалаците во нивните туристички објекти. Само 6,25 % од анкетираниите менаџери сметаат дека гостите донекаде се задоволни од традиционалната/модерната кујна/пијалаците во нивните туристички објекти. Ниту еден од анкетираниите менаџери не се изјаснил дека гостите ни малку или многу малку се задоволни од традиционалната/модерна кујна/пијалаците во нивните туристички објекти.

Табела 67. Колку се задоволни посетителите од ниската цена во однос на квалитетот на храната и услугите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 67. How satisfied are the visitors with the low price in terms of food quality and services in the cities of the western region of Kosovo.

Западе н регион на Косово Western region of Kosovo	Воопшто не се задоволни They are not satisfied at all		Нешто се Задоволни They are something satisfied		Многу малку се задоволни Many are a little pleased		Задоволни Satisfied		Тие се многу задоволни They are very pleased	
	Апсолу тен број Absolute number	%	Апсолу тен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолу тен број Absolute number	%
Пек-Рес	0	0.00	0	0.00	1	3.13	26	81.25	5	15.63
Ѓакови ца- Gjakovic a	0	0.00	5	18.52	0	0.00	19	70.37	3	11.11
Дечани- Decani	0	0.00	0	0.00	0	0.00	8	66.67	4	33.33

Клина- Klina	0	0.00	0	0.00	0	0.00	7	43.75	9	56.25
Јуник- Junik	0	0.00	1	16.67	0	0.00	3	50.00	2	33.33
Исток- Istok	0	0.00	2	10.53	1	5.26	10	52.63	6	31.58
Вкупно- Total	0	0.00	8	7.14	2	1.79	73	65.18	29	25.89

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 51. Колку се задоволни посетителите од ниската цена во однос на квалитетот на храната и услугите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 51. How satisfied are the visitors with the low price in terms of food quality and services in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табелата 67 и графиконот 51, констатираме дека 65,18 % од анкетираниите менаџери сметаат дека гостите се задоволни од ниската цена во споредба со квалитетот на храната и услугата во нивните туристички објекти, додека 25,89 % од анкетираниите менаџери сметаат дека гостите се многу задоволни од ниската цена во споредба со квалитетот на храната и услугата во нивните туристички објекти. Само 9 % од анкетираниите менаџери сметаат дека гостите донекаде и многу малку се задоволни од ниската цена во споредба со квалитетот на храната и услугата во нивните туристички објекти. Ниту еден од анкетираниите менаџери не се изјаснил дека гостите ни малку се задоволни од ниската цена во споредба со квалитетот на храната и услугата во нивните туристички објекти.

Табела 68. Што најмногу ги привлекува туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 68. What attracts tourists the most in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Услуга Service		Сместување Accommodation		Храна Food		Сето погоре All of the above	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеј-Рес	7	21.88	5	15.63	8	25.00	12	37.50
Ѓаковица- Gjakovica	4	14.81	4	14.81	7	25.93	12	44.44
Дечани- Decani	1	8.33	1	8.33	2	16.67	8	66.67
Клина- Klina	5	31.25	3	18.75	1	6.25	7	43.75
Јуник- Junik	1	16.67	1	16.67	3	50.00	1	16.67
Исток- Istok	3	15.79	2	10.53	6	31.58	8	42.11
Вкупно- Total	21	18.75	16	14.29	27	24.11	48	42.86

Извор: Џ. Анела

Графикон 52. Што најмногу ги привлекува туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 52. What attracts tourists the most in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 68 и графиконот 52, 42,86 % од анкетираниите менаџери сметаат дека туристите во овој регион најмногу ги привлекува услугата, сместувањето и храната. Сепак, според податоците, ако се изврши рангирање на одговорите, се заклучува дека туристите во овој регион најмногу ги привлекува храната, (24,11 % од анкетираниите менаџери), за услугата (18,75 % од анкетираниите менаџери) и за сместувањето (14,29 % од анкетираниите менаџери).

Табела 69. Приказ на препреките со кои се соочуваат туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 69. View of the obstacles facing tourist facilities in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Нема пречки There are no obstacles		Малку A little		Нешто Something		Многу пречки Lots of obstacles	
	Апсолутен број Absolute	%	Апсолутен број Absolute	%	Апсолутен број Absolute	%	Апсолутен број Absolute	%

	number		number		number		number	
Пек-Рес	15	46.88	12	37.50	5	15.63	0	0.00
Ѓаковица- Gjakovica	13	48.15	11	40.74	3	11.11	0	0.00
Дечани- Decani	7	58.33	5	41.67	0	0.00	0	0.00
Клина- Klina	6	37.50	6	37.50	4	25.00	0	0.00
Јуник- Junik	3	50.00	1	16.67	2	33.33	0	0.00
Исток- Istok	8	42.11	6	31.58	5	26.32	0	0.00
Вкупно- Total	52	46.43	41	36.61	19	16.96	0	0.00

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 53. Приказ на препреките со кои се соочуваат туристичките објекти во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 53. View of the obstacles facing tourist facilities in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 69 и графиконот 53, најмногу, или 46,43 % од анкетираниите менаџери се изјасниле дека нема препреки со кои се соочуваат туристичките објекти, 37,50 % од анкетираниите менаџери се изјасниле дека има малку препреки со кои се соочуваат туристичките објекти, додека 16,96 % од анкетираниите менаџери се изјасниле дека донекаде има препреки со кои се соочуваат туристичките објекти. Ниту еден од анкетираниите менаџери не се изјаснил дека има многу препреки со кои се соочуваат туристичките објекти.

Табела 70. Приказ на зачестеноста на посетите на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 70. Demonstration of the frequency of tourist visits to cities in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Еднаш Once		Два до три пати Two to three times		Четири до пет пати Four to five times		Шест и повеќе пати Six and more times	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пек-Рес	12	10.00	65	54.17	34	28.33	9	7.50
Ѓаковица- Gjakovica	31	25.83	49	40.83	33	27.50	7	5.83
Дечани- Decani	18	15.00	66	55.00	31	25.83	5	4.17

Клина- Klina	10	8.33	80	66.67	28	23.33	2	1.67
Јуник- Junik	9	7.50	66	55.00	27	22.50	18	15.00
Исток- Istok	15	12.50	77	64.17	20	16.67	8	6.67
Вкупно- Total	95	13.19	403	55.97	173	24.03	49	6.81

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 54. Приказ на зачестеноста на посетите на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 54. Demonstration of the frequency of tourist visits to cities in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Најмногу од испитаниците туристи, повеќе од половината или поточно 55,97 % посетуваат одредени градови во Западниот Регион на Косово два до трипати. Тој тренд на зачестени посети е воочлив за туристите во сите градови

Запа- ден реги- он на Косо- во West	Одмор и релаксација Rest and relaxation	Забава Fun	Спорт и рекреација Sport and Recreation	Шопинг Shopping	Нови искуства New experiences	Научни конференции Scientific conferences	Стопански настани (саеми) Business events (fairs)	Посета на култу.и исто..нас. Visiting cultural and historical sites	Посета на роднини и пријат. Visiting relatives and friends
--	--	---------------	--	--------------------	--	--	---	--	---

опфатени со анкетното истражување. Исто така, скоро една четвртина од анкетираниите туристи, или поточно 24,03 %, овие градови ги посетуваат четири до петпати. Ако резимираме, можеме да заклучиме дека 80 % од туристите ги посетиле овие градови два до петпати. Најмалку од анкетираниите туристи, или само 6,81 %, ги посетиле овие градови шест или повеќепати.

Табела 71. Кој е мотивот на туристите за посета на градовите од Западниот Регион на Косово.

	A.6 · Absolut e numb er	%	A.6 Absolut e numb er	%	A.6 Absolut e numb er	%	A.6 Absolut e numb er	%	A.6 Absolut e numb er	%	A.6 · Absolut e numb er	%	A.6 · Absolut e numb er	%	A.6 · Absolut e numb er	%	A.6 · Absolut e numb er	%
Пеќ-Рес	47	39.17	4	3.33	3	2.50	3	2.50	10	8.33	5	4.17	12	10.00	21	17.50	15	12.50
Ѓако-в ица- Gjakovica	56	46.67	3	2.50	4	3.33	6	5.00	5	4.17	8	6.67	11	9.17	9	7.50	18	15.00
Дечани- Decani	52	43.33	3	2.50	2	1.67	3	2.50	6	5.00	0	0.00	5	4.17	41	34.17	8	6.67
Клина- Klina	52	43.33	2	1.67	1	0.83	2	1.67	10	8.33	0	0.00	2	1.67	21	17.50	30	25.00
Јуник- Junik	81	67.50	3	2.50	2	1.67	4	3.33	15	12.50	0	0.00	0	0.00	5	4.17	10	8.33
Исток- Istok	62	51.67	7	5.83	5	4.17	6	5.00	4	3.33	0	0.00	7	5.83	20	16.67	9	7.50
Вкупно- Total	350	48.61	22	3.06	17	2.36	24	3.33	50	6.94	13	1.81	37	5.14	117	16.25	90	12.50

Table 71. What is the motivation of tourists to visit the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 55. Кој е мотивот на туристите за посета на градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 55. What is the motivation of tourists to visit the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табелата 71 и графиконот 55, најмногу, или 48,61 % од анкетираниите туристи, како мотив за посета на наведените градови го посочуваат одморот и опуштањето, 16,25 % од анкетираниите туристи како мотив за посетата ги наведуваат посетата на културно–историските споменици. Најмалку како мотив за посета ги наведуваат научните конференции (1,81 % од нив), како и спортот и рекреацијата (2,36 % од нив).

Табела 72. Приказ на должината на престој на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово

Table 72. View of the length of stay of tourists in the cities of the western region of Kosovo

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Помалку од 1 ден Less from 1 day		Еден ден One day		Од 2-3 дена From 2-3 days		Од 4-5 дена From 4-5 days		Од 6-7 дена From 6-7 days		Повеќе од 7 дена More than 7 days	
	А.бр. Absolute number	%	А.бр. Absolute number	%	А.бр. Absolute number	%	А.бр. Absolute number	%	А.бр. Absolute number	%	А.бр. Absolute number	%
Пеќ-Рес	5	4.17	20	16.67	23	19.17	46	38.33	10	8.33	16	13.33
Ѓаковича- Gjakovica	20	16.67	35	29.17	27	22.50	23	19.17	11	9.17	4	3.33
Дечани- Decani	6	5.00	20	16.67	49	40.83	32	26.67	8	6.67	5	4.17
Клина- Klina	12	10.00	27	22.50	66	55.00	9	7.50	4	3.33	2	1.67
Јуник- Junik	3	2.50	35	29.17	40	33.33	20	16.67	16	13.33	6	5.00
Исток- Istok	8	6.67	22	18.33	52	43.33	22	18.33	9	7.50	7	5.83
Вкупно- Total	54	7.50	159	22.08	257	35.69	152	21.11	58	8.06	40	5.56

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 56. Приказ на должината на престој на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово

Chart 56. View of the length of stay of tourists in the cities of the western region of Kosovo

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 72 и графиконот 56, повеќе од една третина од анкетираните туристи (35,69 %) се изјасниле дека најдолгиот престој во избраниот град од Западниот Регион на Косово им бил од 2 до 3 дена. Нешто повеќе од 20 % од анкетираните туристи се изјасниле дека најдолго престојувале во избраниот град еден ден или четири до пет дена.

Најмалку, или 5,56 % од анкетираните туристи се изјасниле дека најдолго престојувале во градовите од Западниот Регион на Косово подолго од 7 дена.

Табела 73. Извор на користени информации за планирање на патувањето во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 73. Source of information used to plan a trip to cities in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Туристичка Агенција Tursitic agency		Преку печатот Through the press		Преку медиумите Through the media		Од интернет From the internet		Преку семејството и пријатели Through family and friends	
	Апсолутен н. бр. Absolute number	%	Апсолутен н. бр. Absolute number	%	Апсолутен н. бр. Absolute number	%	Апсолутен н. бр. Absolute number	%	Апсолутен н. бр. Absolute number	%
Пеќ-Рес	34	28.33	8	6.67	15	12.50	45	37.50	18	15.00
Ѓаков иџа-Gjakovica	45	37.50	6	5.00	17	14.17	37	30.83	15	12.50
Дечани-Decani	40	33.33	10	8.33	23	19.17	42	35.00	5	4.17
Клина-Klina	46	38.33	0	0.00	9	7.50	52	43.33	13	10.83
Јуник-Junik	38	31.67	5	4.17	15	12.50	56	46.67	6	5.00
Исток-Istok	36	30.00	7	5.83	25	20.83	47	39.17	5	4.17
Вкупно-Total	239	33.19	36	5.00	104	14.44	279	38.75	62	8.61

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 57. Извор на користени информации за планирање на патувањето во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 57. Source of information used to plan a trip to cities in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 73 и графиконот 57, како извор на информации за планирање на патувањето во градовите во Западниот Регион на Косово 38,75 % од анкетираниите туристи се изјасниле дека најмногу го користат интернетот, додека 33,19 % од анкетираниите туристи ги користат туристичките агенции. Најмалку од анкетираниите туристи, или само 5 %, како извор на информации користат печатени весници, и само 14,44 % од нив како извор ги користат печатените медиуми.

Табела 74. Дали има доволен број на туристички агенции во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 74. Is there a sufficient number of travel agencies in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Многу A lot		Малку A little		Делумно Partly		Воопшто ги нема They are not there at all	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пек-Рес	35	29.17	7	5.83	78	65.00	0	0.00
Гаков ица-Gjakovica	31	25.83	4	3.33	85	70.83	0	0.00
Дечани- Decani	28	23.33	12	10.00	80	66.67	0	0.00
Клина- Klina	63	52.50	8	6.67	49	40.83	0	0.00
Јуник- Junik	40	33.33	15	12.50	65	54.17	0	0.00
Исток- Istok	43	35.83	10	8.33	67	55.83	0	0.00
Вкупно- Total	240	33.33	56	7.78	424	58.89	0	0.00

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 58. Дали има доволен број на туристички агенции во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 58. Is there a sufficient number of travel agencies in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 74 и графиконот 58, најмногу од анкетираниите туристи, повеќе од половината, или поточно 58,89 % сметаат дека има делумен број на туристички агенции. Тоа е забележливо во ставот скоро кај сите анкетирани туристи во градовите од Западниот Регион на Косово.

Една третина од анкетираниите туристи, или 33,33 %, сметаат дека има многу туристички агенции, а само 7,78 % сметаат дека има мал број на туристички агенции. Дека нема воопшто туристички агенции во овие градови не се изјаснил ниту еден од анкетираниите туристи.

Табела 75. Со кого патуваат туристите на нивното туристичкото патување во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 75. With whom do tourists travel on their tourist trip to the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Сам Alone		Со партнерот With a partner		Со семејството With the family		Со пријателите With friends	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	25	20.83	54	45.00	33	27.50	8	6.67
Ѓаковица Gjakovica	34	28.33	62	51.67	17	14.17	7	5.83
Дечани Decani	51	42.50	35	29.17	27	22.50	7	5.83
Клина Klina	37	30.83	51	42.50	24	20.00	8	6.67
Јуник Junik	35	29.17	49	40.83	18	15.00	18	15.00
Исток Istok	47	39.17	39	32.50	28	23.33	6	5.00
Вкупно-Total	229	31.81	290	40.28	147	20.42	54	7.50

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 59. Со кого патуваат туристите на нивното туристичкото патување во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 59. With whom do tourists travel on their tourist trip to the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 75 и графиконот 59, најмногу од анкетираниите туристи или 40,28 % се изјасниле дека патуваат со партнерот, 31,81 % дека патуваат сами, и најмалку, или 7,5 % од нив дека патуваат со пријателите. Помалку од една четвртина или 20,42 % од анкетираниите туристи се изјасниле дека патуваат со семејството. Овие ставови се слични скоро кај сите анкетирани туристи во градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 76. Превозно средство кое најмногу го користат туристите при нивното туристичко патување во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 76. The most used means of transport for tourists during their tourist trip to the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Автомобил (сопствено возило) Car (own vehicle)		Изнајмување на Автомобил Rent on car		Автобус Bus		Авион Plane	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	69	57.50	33	27.50	9	7.50	9	7.50
Ѓаков	65	54.17	34	28.33	10	8.33	11	9.17

ица-Gjako vica									
Дечани- Decani	54	45.00	42	35.00	7	5.83	17	14.17	
Клина- Klina	59	49.17	48	40.00	5	4.17	8	6.67	
Јуник- Junik	56	46.67	45	37.50	9	7.50	10	8.33	
Исток- Istok	63	52.50	30	25.00	15	12.50	12	10.00	
Вкупно- Total	366	50.83	232	32.22	55	7.64	67	9.31	

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 60. Превозно средство кое најмногу го користат туристите при нивното туристичко патување во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 60. The most used means of transport for tourists during their tourist trip to the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 76 и графиконот 60, нешто повеќе од половината од анкетираниите туристи, или 50,83 %, при туристичките патувања користат автомобил (сопствено возило), 32,22 % користат рентакар. Мал процент од анкетираниите туристи се изјасниле дека при туристичко патување користат авион (9,30 %) и автобус (7,64 %). И овде е забележлива сличност во ставовите кај сите анкетирани туристи во градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 77. Видот на сместување на туристите при нивното туристичкото патување во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 77. The type of accommodation of tourists during their tourist trip to the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Хотел Hotel		Мотел Motel		Хостел Hostel		Стан/апартман apartment / suite		Пријатели Friends		Рурален локален Амбиент Rural local ambience	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	77	64.17	12	10.00	1	0.83	14	11.67	10	8.33	6	5.00
Ѓаковица-Gjako vica	80	66.67	2	1.67	1	0.83	24	20.00	9	7.50	4	3.33
Дечани- Decani	90	75.00	21	17.50	0	0.00	5	4.17	3	2.50	1	0.83

Клина- Klina	92	76.67	9	7.50	0	0.00	8	6.67	7	5.83	4	3.33
Јуник- Junik	85	70.83	25	20.83	0	0.00	4	3.33	5	4.17	1	0.83
Исток- Istok	87	72.50	20	16.67	0	0.00	5	4.17	6	5.00	2	1.67
Вкупно- Total	511	70.97	89	12.36	2	0.28	60	8.33	40	5.56	18	2.50

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 61. Видот на сместување на туристите при нивното туристичкото патување во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 61. The type of accommodation of tourists during their tourist trip to the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 77 и графиконот 61, ние забележавме дека 70,97 % од анкетираниите туристи се изјасниле дека, при туристичко патување, за сместување користат хотел, 12,36 % од анкетираниите туристи се изјасниле дека користат мотел, 16,67 % од анкетираниите туристи за сместување ги користат другите можности - пријатели, хостел, апартман или рурален - селски локален амбиент. И овде е забележлива сличност во ставовите кај сите анкетирани туристи во градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 78. Број на ноќевања на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 78. Number of nights spent by tourists in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of	Од 1-3 дена From 1-3 days		Од 4-7 дена From 4-7 days		Од 8-14 дена From 8-14 days		Од 15-21 дена From 15-21 days		22 дена и повеќе 22 days and more	
	Апсолут ен број Absolute number	%	Апсолут ен број Absolute number	%	Апсолут ен број Absolute number	%	Апсолут ен број Absolute number	%	Апсолут ен број Absolute	%

Kosovo									number	
Пеќ-Рес	77	64.17	34	28.33	9	7.50	0	0.00	0	0.00
Ѓаков ица- Gjako vica	86	71.67	25	20.83	9	7.50	0	0.00	0	0.00
Дечани- Decani	61	50.83	37	30.83	12	10.00	7	5.83	3	2.50
Клина- Klina	65	54.17	46	38.33	6	5.00	2	1.67	1	0.83
Јуник- Junik	33	27.50	61	50.83	26	21.67	0	0.00	0	0.00
Исток- Istok	56	46.67	40	33.33	20	16.67	2	1.67	2	1.67
Вкупно- Total	378	52.50	243	33.75	82	11.39	11	1.53	6	0.83

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 62. Број на ноќевања на туристите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 62. Number of nights spent by tourists in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 78 и графиконот 62, се забележува дека повеќе од половината од анкетираниите туристи, или 52,5 %, се изјасниле дека при туристичките патувања во градовите од Западниот Регион на Косово се реализираат од 1 до 3 ноќевања. Една третина од анкетираниите туристи или 33,75 % реализираат од 4 до 7 ноќевања, а 11,38 % од 8 до 14 ноќевања. Најмалку од анкетираниите туристи или 0,83 % реализирале 22 и повеќе ноќевања. И овде е забележлива сличност во бројот на реализираните ноќевања на анкетираниите туристи во градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 79. Дали туристите прават резервација пред да патуваат во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 79. Do tourists make a reservation before traveling to cities in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Да- Yes		Не- No	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	106	88.33	14	11.67
Ѓаков ица-Gjako vica	98	81.67	22	18.33

Дечани-Decani	102	85.00	18	15.00
Клина-Klina	105	87.50	15	12.50
Јуник-Junik	91	75.83	29	24.17
Исток-Istok	94	78.33	26	21.6
Вкупно-Total	596	82.78	124	17.22

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 63. Дали туристите прават резервација пред да патуваат во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 63. Do tourists make a reservation before traveling to cities in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 79 и графиконот 63, гледаме дека 82,78 % од анкетираните туристи прават резервација пред патувањето или одморот, додека само 17,22 % од нив прават резервација пред патувањето или по одморот. И овде се забележува сличност во времето на правење резервација на анкетираните туристи во одредени градови од Западниот Регион на Косово.

Табела 80. Какво е задоволството од заштитата на природните ресурси, животната средина, културното наследство и организацијата на туристичките излети во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 80. What is the satisfaction with the protection of natural resources, the environment, cultural heritage and the organization of tourist excursions in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Незадоволен Dissatisfied		Делумно Задоволен Partly satisfied		Задоволен Satisfied		Многу Задоволен A lot satisfied	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	2	1.67	15	12.50	76	63.33	27	22.50
Ѓаковица-Gjakovica	5	4.17	18	15.00	69	57.50	28	23.33
Дечани-Decani	1	0.83	13	10.83	81	67.50	25	20.83
Клина-Klina	4	3.33	12	10.0	93	77.50	11	9.17
Јуник-Junik	1	0.83	16	13.33	94	78.33	9	7.50
Исток-Istok	3	2.50	14	11.67	77	64.17	26	21.67
Вкупно-Total	16	2.22	88	12.22	490	68.06	126	17.50

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 64. Какво е задоволството од заштитата на природните ресурси, животната средина, културното наследство и организацијата на туристичките излети во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 64. What is the satisfaction with the protection of natural resources, the environment, cultural heritage and the organization of tourist excursions in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 80 и на графиконот 64, дадени се изјаснувањата на анкетираниите туристи за задоволството од заштитата на природните ресурси, животната средина, културното наследство и организацијата на туристичките излети. Притоа, 68,08 % од нив се задоволни, 17,5 % се многу задоволни и 12,22 % се делумно задоволни. Најмалку од анкетираниите туристи или 2,22 % се незадоволни. И овде се забележува сличност на задоволството од заштитата на природните ресурси, животната средина, културното наследство и организацијата на туристичките излети во градовите Западниот Регион на Косово.

Табела 81. Какво е задоволството на туристите од услугите на сообраќајот и сообраќајната инфраструктура во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 81. What is the satisfaction of tourists with the services of traffic and traffic infrastructure in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Незадоволен		Делумно задоволен		Задоволен		Многу задоволен	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рец	9	7.50	23	19.17	72	60.00	16	13.33

Ѓаковица- Gjakovica	7	5.83	21	17.50	71	59.17	21	17.50
Дечани- Decani	7	5.83	24	20.00	75	62.50	14	11.67
Клина- Klina	10	8.33	25	20.83	76	63.33	9	7.50
Јуник- Junik	6	5.00	26	21.67	78	65.00	10	8.33
Исток- Istok	8	6.67	19	15.8	80	66.67	13	10.83
Вкупно- Total	47	6.53	138	19.17	452	62.78	83	11.53

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 65. Какво е задоволството на туристите од услугите на сообраќајот и сообраќајната инфраструктура во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 65. What is the satisfaction of tourists with the services of traffic and traffic infrastructure in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 81 и графиконот 65, најмногу од анкетираниите туристи, или 62,68 %, се задоволни од услугите на сообраќајот, 19,17 % делумно се задоволни и 11,53 % од анкетираниите туристи се многу задоволни од услугите на сообраќајот и сообраќајната инфраструктура. Најмалку, или 6,53 % не се задоволни од услугите на сообраќајот и сообраќајната инфраструктура во градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 82. Анализа според посетеноста на манифестациите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 82. Analysis by attendance at events in cities in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Од 1 - 2 пати From 1 - 2 times		Од 3 - 6 пати From 3 - 6 times		Од 7 - 10 пати From 7 - 10 times	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ- Pec	52	43.33	57	47.50	11	9.17
Ѓаковица- Gjakovica	51	42.50	58	48.33	11	9.17
Дечани-Decani	80	66.67	28	23.33	12	10.00
Клина-Klina	84	70.00	26	21.67	10	8.33
Јуник-Junik	75	62.50	32	26.67	13	10.83
Исток-Istok	64	53.33	42	35.00	14	11.67
Вкупно-Total	406	56.39	243	33.75	71	9.86

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 66. Анализа според посетеноста на манифестациите во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 66. Analysis by attendance at events in cities in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 82 и графиконот 66, се забележува процентуалното учество на анкетираните туристи спрема нивното изјаснување за посетеност на манифестациите. Притоа, најмногу од нив или 56,39 % ги посетуваат манифестациите од 1 до 2 пати, 33,75 % тоа го прават 3-6 пати. Најмалку, или 9,86 % од анкетираните туристи ги посетуваат манифестациите од 7-10 пати.

Табела 83. Приказ на задоволството од локацијата на туристичкиот објект, сместувањето и квалитетот на услугата во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 83. Demonstration of satisfaction with the location of the tourist facility, accommodation and quality of service in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Незадоволен Dissatisfied		Делумно задоволен Partly satisfied		Задоволен Satisfied		Многу задоволен Very pleased	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пек-Рес	12	10.00	19	15.83	64	53.33	25	20.83
Ѓаковица- Gjakovica	11	9.17	25	20.83	61	50.83	23	19.17
Дечани- Decani	9	7.50	22	18.33	67	55.83	22	18.33
Клина- Klina	3	2.50	14	11.67	89	74.17	14	11.67
Јуник- Junik	12	10.00	18	15.00	72	60.00	18	15.00
Исток- Istok	5	4.17	20	16.67	80	66.67	15	12.50
Вкупно- Total	52	7.22	118	16.39	433	60.14	117	16.25

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 67. Приказ на задоволството од локацијата на туристичкиот објект, сместувањето и квалитетот на услугата во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 67. Demonstration of satisfaction with the location of the tourist facility, accommodation and quality of service in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 83 и графиконот 67, најмногу, или 60,14 % од анкетираниите туристи се задоволни од локацијата на објектот, сместувањето и квалитетот на услугата, а нешто повеќе од 16 % се делумно задоволни или многу се задоволни од тоа. Најмалку, или 7,22 % од анкетираниите туристи се незадоволни од локацијата на објектот, сместувањето и квалитетот на услугата. Овде е забележлива сличност на задоволството од локацијата на објектот, сместувањето и квалитетот на услугата во градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 84. Какво е мислењето на туристите за развиеноста на туризмот во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 84. What is the opinion of tourists about the development of tourism in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Многу A lot		Малку A little		Делумно Partly		Воопшто нема развој There is no development at all	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	64	53.33	25	20.83	23	19.17	8	6.67
Ѓаковица- Gjakovica	67	55.83	22	18.33	26	21.67	5	4.17
Дечани- Decani	71	59.17	21	17.50	25	20.83	3	2.50
Клина- Klina	69	57.50	20	16.67	22	18.33	9	7.50
Јуник- Junik	63	52.50	24	20.00	19	15.83	14	11.67
Исток- Istok	73	60.83	18	15.00	24	20.00	5	4.17
Вкупно- Total	407	56.53	130	18.06	139	19.31	44	6.11

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 68. Какво е мислењето на туристите за развиеноста на туризмот во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 68. What is the opinion of tourists about the development of tourism in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 84 и графиконот 68, најмногу од анкетираниите туристи, или 56,53 % сметаат дека туризмот е добро развиен и

тоа мислење превладува во градовите од Западниот Регион на Косово, 18,06 % сметаат дека туризмот е многу развиен, додека 19,31 % сметаат дека туризмот е малку развиен. Најмалку, или 6,11 % од анкетираните туристи сметаат дека воопшто нема развој на туризмот во градовите од Западниот Регион на Косово.

И овде структурата на одговорите е слична за развојот на туризмот во градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 85. Приказ на задоволството на туристите од среденоста на зелените површини, шопингот и архитектура во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 85. Demonstration of tourists' satisfaction with the green area, shopping and architecture in the cities of the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Незадоволен Dissatisfied		Делумно задоволен Partly satisfied		Задоволен Satisfied		Многу задоволен Very pleased	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	11	9.17	10	8.33	66	55.00	33	27.50
Ѓаковица- Gjakovica	9	7.50	12	10.00	69	57.50	30	25.00
Дечани- Decani	13	10.83	8	6.67	70	58.33	29	24.17
Клина- Klina	8	6.67	16	13.33	77	64.17	19	15.83
Јуник- Junik	9	7.50	13	10.83	74	61.67	24	20.00
Исток- Istok	5	4.17	18	15.00	75	62.50	22	18.33
Вкупно- Total	55	7.64	77	10.69	431	59.86	157	21.81

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 69. Приказ на задоволството на туристите од среденоста на зелените површини, шопингот и архитектура во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 69. Demonstration of tourists' satisfaction with the green area, shopping and architecture in the cities of the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 85 и графиконот 69, констатираме дека скоро 60 % од анкетираните туристи се задоволни од среденоста на зелените површини, шопингот и архитектурата во градовите, 21,81 % од нив се многу задоволни од тоа, додека 10,69 % се делумно задоволни. Најмалку, или 7,64 % од анкетираните туристи не се задоволни од среденоста на зелените

површини, шопингот и архитектурата во градовите. Според мислењето на анкетираниите туристи за ова прашање, структурата на одговорите е слична во сите градови од Западниот Регион на Косово.

Табела 86. Приказ на задоволството на туристите од гостопримството, љубезноста, познавањето на странски јазици, персоналот и сигурноста во градовите од Западниот Регион на Косово.

Table 86. A display of tourists' satisfaction with hospitality, kindness, knowledge of foreign languages, staff and security in cities in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Незадоволен Dissatisfied		Делумно задоволен Partly satisfied		Задоволен Satisfied		Многу задоволен Very pleased	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	17	14.17	28	23.33	54	45.00	21	17.50
Ѓаковица- Gjakovica	0	0.00	28	23.33	53	44.17	39	32.50
Дечани- Decani	8	6.67	25	20.83	63	52.50	24	20.00
Клина- Klina	1	0.83	4	3.33	84	70.00	31	25.83
Јуник- Junik	0	0.00	6	5.00	87	72.50	27	22.50
Исток- Istok	1	0.83	19	15.83	68	56.67	32	26.67
Вкупно- Total	27	3.75	110	15.28	409	56.81	174	24.17

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 70. Приказ на задоволството на туристите од гостопримството, љубезноста, познавањето на странски јазици, персоналот и сигурноста во градовите од Западниот Регион на Косово.

Chart 70. A display of tourists' satisfaction with hospitality, kindness, knowledge of foreign languages, staff and security in cities in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 86 и графиконот 70, најмногу, или 56,81 % од анкетираните туристи се задоволни од гостопримството, љубезноста, познавањето на странски јазици, персоналот и сигурноста, 24,17 % од нив се многу задоволни од тоа, додека 15,28 % се делумно задоволни. Најмалку, или 3,75% од анкетираните туристи не се задоволни од гостопримството, љубезноста, познавањето на странски јазици, персоналот и сигурноста.

Тоа е најизразено во градот Пеќ, каде што 14,67 % од анкетираните туристи кои го посетиле овој град е скоро 4 пати поголем во однос на просечниот процент на анкетираните туристи кои се незадоволни.

И по ова прашање структурата на одговорите е слична како во другите градови од Западниот Регион на Косово.

Табела 87. Приказ на задоволството на туристите од искуството за избраниот град од Западниот Регион на Косово.

Table 87. Demonstration of tourists' satisfaction with the experience of the selected city in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Незадоволен Dissatisfied		Делумно задоволен Partly satisfied		Задоволен Satisfied		Многу задоволен Very pleased	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	9	7.50	25	20.83	67	55.83	19	15.83
Ѓаковица- Gjakovica	6	5.00	29	24.17	73	60.83	12	10.00
Дечани- Decani	6	5.00	15	12.50	81	67.50	18	15.00
Клина- Klina	12	10.00	25	20.83	71	59.17	12	10.00
Јуник- Junik	18	15.00	20	16.67	71	59.17	11	9.17
Исток- Istok	7	5.83	30	25.00	69	57.50	14	11.67
Вкупно- Total	58	8.06	144	20.00	432	60.00	86	11.94

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 71. Приказ на задоволството на туристите од искуството за избраниот град од Западниот Регион на Косово.

Chart 71. Demonstration of tourists' satisfaction with the experience of the selected city in the western region of Kosovo.

Изработил: Анела Џоговиќ

Според податоците од табела 87 и графиконот 71, констатираме дека најмногу, или 60 % од анкетираниите туристи се задоволни од искуството во избраниот град, 11,94 % од нив се многу задоволни од тоа, додека 20 % се делумно задоволни. Најмалку, или 8,06 % од анкетираниите туристи не се задоволни од искуството за избраниот град. И по мислењето за ова прашање, структурата на одговорите е слична во градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 88. Приказ на мислењето на туристите за повторна посета на избраниот град од Западниот Регион на Косово.

Table 88. Screening of tourists arriving to visit the selected city in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Ќе дојди Повторно He will come again		Препорачајте им на вашите пријатели да ги посетат Recommend to your friends to visit them		Ништо од горе наведеното None of the above	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	96	80.00	24	20.00	0	0.00
Ѓаковица- Gjakovica	101	84.17	19	15.83	0	0.00
Дечани- Decani	78	65.00	42	35.00	0	0.00
Клина- Klina	65	54.17	55	45.83	0	0.00
Јуник- Junik	93	77.50	27	22.50	0	0.00
Исток- Istok	89	74.17	31	25.83	0	0.00
Вкупно- Total	522	72.50	198	27.50	0	0.00

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 72. Приказ на мислењето на туристите за повторна посета на избраниот град од Западниот Регион на Косово.

Chart 72. Screening of tourists arriving to visit the selected city in the western region of Kosovo.

Изработил: Анела Џоговиќ

Според податоците од табела 88 и графиконот 72, забележуваме дека најмногу, или 72,5 % од анкетираниите туристи го искажале ставот дека повторно ќе дојдат во избраниот град од Западниот Регион на Косово, додека 27,5 % од анкетираниите туристи ќе им препорачаат на своите пријатели да го посетат тој град. Ниту еден од анкетираниите туристи не се изјаснил дека нема да ги направи гореспоменатите две опции во градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 89. Полова структура на анкетираниите туристи по градови од Западниот Регион на Косово.

Table 89. Gender structure of surveyed tourists by cities in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Машки Men		Женски Female	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пеќ-Рес	75	62.50	45	37.50
Ѓаковица-Gjakovica	92	76.67	28	23.33
Дечани-Decani	81	67.50	39	32.50
Клина-Klina	77	64.17	43	35.83
Јуник-Junik	81	67.50	39	32.50
Исток-Istok	85	70.83	35	29.1
Вкупно-Total	491	68.19	229	31.81

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 73. Полова структура на анкетираниите туристи по градови од Западниот Регион на Косово.

Chart 73. Gender structure of surveyed tourists by cities in the western region of Kosovo.

Изработил: Анела Џоговиќ

Во сите дадени градови од Западниот Регион на Косово превладуваат анкетираниите туристи од машки пол, или 68,19 % се анкетирани туристи од машки и 31,81 % се анкетирани туристи од женски пол. Најголема разлика во

половата структура на анкетираниите туристи се појавува во градот Ѓаковица додека најмала е во градот Клина (види графикон 73).

Табела 90. Старосна структура на анкетираниите туристи по градови во Западниот Регион на Косово.

Table 90. Age structure of the surveyed tourists by cities in the western region of Kosovo.

Запад ен регион на Косово Western region of Kosovo	Од 18 – 25год. From 18 to 25 years old		Од 26 – 35год. From 26 to 35 years		Од 36 – 45год. From 36 to 45 years		Од 46 – 55год. From 46 to 55 years old		Од 56 – 65год. From 56 to 65 years old		66 и повеќе год. 66 and over	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пек-Рес	16	13.33	27	22.50	25	20.83	20	16.67	19	15.83	13	10.83
Ѓаковица- Gjakovica	13	10.83	23	19.17	24	20.00	22	18.33	21	17.50	17	14.17
Дечани- Decani	12	10.00	31	25.83	33	27.50	18	15.00	14	11.67	12	10.00
Клина- Klina	6	5.00	8	6.67	25	20.83	34	28.33	29	24.17	18	15.00
Јуник- Junik	9	7.50	10	8.33	34	28.33	31	25.83	27	22.50	9	7.50
Исток- Istok	12	10.00	24	20.00	27	22.50	24	20.00	22	18.33	11	9.17
Вкуп. Total	68	9.44	123	17.08	168	23.33	149	20.69	132	18.33	80	11.11

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 74. Старосна структура на анкетираниите туристи по градови во Западниот Регион на Косово.

Chart 74. Age structure of the surveyed tourists by cities in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 90 и графиконот 74, констатираме дека старосната група на анкетирани туристи од 36 до 45 години е најголема со 23,33 %, на второ место е старосната група на анкетирани туристи од 46 до 55 години или со 20,69 %, на трето место се наоѓа старосната група на анкетирани туристи од 56 до 65 години или 18,33 %, на четврто место е старосната група на туристи од 26 до 35 години со 17,08 %, на петто место се наоѓа старосната група со 66 и повеќе години и на последното шесто место се наоѓа старосната

група на анкетирани туристи со старост од 18 до 25 години или 9,44 % во градовите од Западниот Регион на Косово.

Табела 91. Ниво на образование на анкетираниите туристи по градови во Западниот Регион на Косово.

Table 91. Level of education of surveyed tourists by cities in the western region of Kosovo.

Извор: Џ. Анела, пресметките се од авторот.

Графикон 75. Ниво на образование на анкетираниите туристи по градови во Западниот Регион на Косово.

Chart 75. Level of education of surveyed tourists by cities in the western region of Kosovo.

Западен регион на Косово Western region of Kosovo	Основно образование Деветолетка Primary education Ninth		Средно Образование Secondary Education		Факултет со три години Faculty with three years		Магистри Masters		Докторанти PhD students		Доктори на науки Doctors of Science	
	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%	Апсолутен број Absolute number	%
Пек-Рес	5	4.17	31	25.83	49	40.83	18	15.00	12	10.00	5	4.17
Ѓаковица- Gjakovica	4	3.33	37	30.83	52	43.33	15	12.50	10	8.33	2	1.67
Дечани- Decani	3	2.50	52	43.33	50	41.67	15	12.50	0	0.00	0	0.00
Клина- Klina	4	3.33	35	29.17	56	46.67	25	20.83	0	0.00	0	0.00
Јуник- Junik	4	3.33	57	47.50	44	36.67	15	12.50	0	0.00	0	0.00
Исток- Istok	3	2.50	33	27.50	57	47.50	27	22.50	0	0.00	0	0.00
Вкуп.Total	23	3.19	245	34.03	308	42.78	115	15.97	22	3.06	7	0.97

Извор: Џ. Анела

Според податоците од табела 91 и графиконот 75, најмногу од анкетираните туристи, 42,78 %, имаат завршено факултет со три години, 34,03 % имаат завршено средно образование, 16 % имаат звање магистер.

Најмалку од анкетираните туристи со 3,19 % имаат завршено основно образование (деветолетка) и околу 3,06 % од нив се докторанти.

ЗАКЛУЧОК

Како што сугерира насловот на докторската дисертација „**Фактори и можности за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово**“, трудот ги анализира можностите за развој на градскиот туризам затоа што постојат доволно природни ресурси кои многу им помагаат на градовите од Западниот Регион на Косово за развој на туризмот.

Во воведниот дел го истакнавме поимот градски туризам во Западниот Регион на Косово. Западниот Регион на Косово се состои од шест општини во кои има шест општински центри – градови, а тие се: Пеќ, Ѓакова, Клина, Јуник, Дечани и Исток. Нашата главна цел е да откриеме со какви можности располага Западниот Регион на Косово за развој на градскиот туризам.

Главната хипотеза Х0 – истакнува дека вредностите на градскиот туризам и историското и културното наследство во градовите од Западниот Регион на Косово има позитивно влијание врз туристичката побарувачка - докажавме дека се прифатени и други придружни хипотези.

Методите кои ги користевме во нашето научно истражување се: географски, статистички, математички, картографски, описен, како и информатичкиот метод.

Во првото поглавје е даден историскиот развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово. Се запознавме со развојот на туризмот и колку неговиот развој е важен за градовите кои се наоѓаат во Западниот Регион на Косово. Градовите од овој регион се опкружени со реки, езера и планини кои привлекуваат многу туристи во текот на летната и зимската сезона. Нивното внимание е насочено кон забавата и уживањето, а капацитетите имаат добри рекреативни и забавни услови. Човечкиот фактор исто така е важен затоа што од него зависи социјално-економскиот развој на Западниот Регион на Косово. Според податоците добиени од Косовската статистичка агенција, во овој регион околу 61,7 % од жителите живеат во рурална средина и 38,3 % во градска средина. Земјоделството и економијата се развиени исто како и трговијата.

Важно е да се потенцира дека земјоделството во Западниот Регион на Косово е важен економски фактор, така што неговиот успех се заснова на придобивките што доаѓаат од локалните услови и долгата традиција на квалитетното производство, иако треба да се направи многу повеќе во меѓународниот контекст за овој сектор да биде повидлив.

Туризмот и неговиот развој е заснован на пејзажите и културата, има потенцијал за развој, но е ограничен од недостатокот на доволно финансиски средства за инвестирање во квалитетот и состојбата на животната средина.

Сето ова е вообичаено за сите економски региони во Косово, меѓутоа пристапот усвоен во Западниот Регион на Косово е да се препознае важноста на животната средина и природниот пејзаж за неговиот подобар развој и изглед во очите на сите, а пред сè на инвеститорите, жителите и посетителите.

Кога станува збор за сообраќајот и неговата инфраструктура, треба да се направат многу инвестиции за да се подобри сегашната состојба. Што се однесува до патниот сообраќај, 97 % од патиштата се асфалтирани и санирани. Иако секојдневно се работи на поправка на оштетените делови од патиштата и изградба на нови, неопходно е да се инвестира и во железничкиот сообраќај. Кога станува збор за воздушниот сообраќај, добро би било да се изградат и помали спортски аеродроми, како и еден поголем меѓународен аеродром за превоз на патници и стока во Западниот Регион на Косово.

Во второто поглавје од докторската дисертација се обработува географската положба на Западниот Регион на Косово. Кога се гледа од аспект на релјефот, може да се нарече планинска земја затоа што е опкружена со планини и прекрасно зеленило. Климата е континентална, со температури од + 30° C до - 10° C во текот на целата година.

Во третото поглавје се претставени можностите за развој на туризмот во Западниот Регион на Косово, анализирани се природните, антропогените и културните ресурси. Природните ресурси во Западниот Регион на Косово се извор за висококвалитетен туризам. Затоа, можностите за развој на туризмот се рефлектираат во областите кои се богати со: планини, културно и историско наследство, реки, рурален, здравствен, културен, одржлив и екотуризам, како и лов и риболов. Ако појдеме на реките Бели Дрим и Бистрица, градот нуди голем број на рекреативни можности, особено за рибарите, додека љубителите на летните и зимските спортови ќе бидат воодушевени од кањоните, водопадите и поволниот теренот за скијање. Исто така постои пештера во Радавац, која ја посетуваат многу туристи.

Можеме да кажеме дека во овој регион постојат голем број хотели, ресторани и други туристички капацитети кои се многу посетени од домашните и странските туристи, без разлика дали престојуваат еден или повеќе денови.

Поголемиот дел од посетителите доаѓаат во лето затоа што сите сакаат да уживаат во убавото време, да дишат свеж воздух, да останат покрај реките, додека во зима претпочитаат да ја посетуваат планината Ругово за да скијаат и да уживаат во другите атракции што ги нуди планината.

Културата во овој регион е многу значајна, тука постои традиција која се почитува со години и се состои од голем број споменици на културата што ги посетуваат голем број туристи како домашни, така и странски. Една од најчестите активности во градскиот туризам е разгледувањето на градот, неговите индивидуални монументални атракции, музеи, цркви, џамии и други културни објекти. Тие им нудат на посетителите најразлични објекти и активности, така што кога ќе дојдат на гости, можат да учествуваат во разни културни програми и манифестации. Штом има пораст на домашните и странските посетители, самиот профит се зголемува и се исполнуваат нивните очекувања. Се нудат најразлични понуди на гостите со помош на добрите промотори на овие градови. Тие оставаат позитивен впечаток затоа што создаваат нови работни места во градовите. Празниците во овие градови станаа тренд на интерес од година во година затоа што им даваат можност на посетителите да го откријат привлечното природно богатство што градовите го поседуваат, првенствено вклучувајќи ја архитектурата, културата, уметноста и многу други интересни работи.

Во четвртото поглавје станува збор за урбанизацијата и градскиот туризам - како што самиот збор кажува, градскиот туризам значи дека секој град е важен за себе. Спортскиот, културниот, екотуризмот, планинскиот туризам се најзастапени бидејќи Западниот Регион на Косово има можност за негов развој. Туристичките дестинации нудат широк и разновиден спектар на културни, архитектонски, технолошки природни и социјални искуства, како за одмор и деловно работење. Покрај сè што споменавме досега за градскиот туризам како специфична форма на туристичко движење на разни туристички дестинации, можеме да споменеме дека туристите биле мотивирани да патуваат. Ова значи дека Западниот Регион на Косово им нуди на своите гости атрактивни елементи што се интересни за туристите и го заслужуваат нивното внимание. На овој начин, преку нивниот опис, дознавме што ги привлекува туристите во овие градови од Западниот Регион на Косово.

Во петтото поглавје се опишува Западниот Регион на Косово. Кога зборуваме за Западниот Регион на Косово, тој опфаќа шест градски центри како: Пеќ, Ѓаковица, Клина, Јуник, Дечани и Исток.

Од градовите, Исток, Клина и Дечани припаѓаат на општината Пеќ, додека градот Ѓаковица се наоѓа на југ, а градот Јуник се наоѓа на север во Западниот Регион на Косово. Во однос на развојот на туризмот и неговите потенцијали во градовите од Западниот Регион на Косово, можеме да кажеме дека секој од нив има свои потенцијали за развој на туризмот, но дека постојната состојба треба да се надградува и подобри. Како што рековме на почетокот, Западниот Регион на Косово е опкружен со планини, езера, реки, мостови, културно наследство и како такво претставува голем потенцијал за развој на градскиот туризам. Поточно, сегашната состојба се однесува на сообраќајот, културата, политиката и здравството. На сето ова влијаат и инвестициите, па доколку имаме поголеми инвестиции, успехот повеќе е загарантиран. Значи, успехот за привлекување инвестиции зависи од видот на соработката помеѓу приватниот и јавниот сектор и нивната подготвеност постојано да разменуваат информации. Туристичкиот потенцијал на кој било град од Западниот Регион на Косово е определен според неговата географска положба, климата, природните и културните ресурси и е првенствено ориентирана кон луѓето и на нивната посветеност, способност, енергија, вредност и организација.

Градот Пеќ е еден од најубавите градови во Западниот Регион на Косово. Тој е опкружен со многу природни богатства. Неговата историја датира уште од римскиот период. Општина Пеќ зафаќа површина од 603 km², а градот Пеќ има површина од околу 20 km². Градот има две значајни реки, Бистрица и Бели Дрим. Во однос на културното наследство, многу значајно место зазема Пеќската патријаршија која се наоѓа на левиот брег од реката Бистрица.

Пеќ како град е многу важен за развој на туризмот. Градот има авантуристички парк кој туристите го посетуваат постојано. Исто така е значаен затоа што има многу настани и други рекреативни активности. Неговата територија е погодна за пешачење и качување. Градот Пеќ се наоѓа во рамнината Дукаѓини во Западниот Регион на Косово. Целата негова територија е покриена со шуми кои се богати со четинари. Градот се карактеризира со

медитеранска континентална клима. Овој град има добра културна традиција и доста го посетуваат туристи.

Културното наследство кое особено го привлекува нивното внимание се: Пејската патријаршија, џамијата „Бајракли“, Етнолошкиот музеј, црквата „Света Катарина“, Тахир Беговиот Хамам и многу други туристички капацитети.

Покрај тоа, важно е да се споменат и туристички капацитети како: хотелите, рестораните, мотелите, туристичките агенции каде што ги спроведовме истражувањата беа користени анкетните прашалници за менаџерите, посетителите/туристите и месното население.

Градот Ѓаковица се наоѓа помеѓу градовите Пеќ и Призрен со површина од 586.91 km². Во центарот на градот постои голема барака во која се наоѓаат бројни занаетчиски дуќани. Дуќанџиите се занимаваат со производство на метал, кожа, дрво, столарија, производство на текстилни седла и многу други видови занаети. Еден од најпознатите занаети што тие го практикуваат е правењето на лулки. За градот Ѓаковица е важно да се споменат двете реки кои ги има реката Ереник и реката Крена, затоа што според географска положба градот се наоѓа меѓу двете реки. Според местото на живеење на населението, 43 % живеат во градот, а околу 57 % живеат во селските населби.

Најпознатото културно наследство на градот Ѓаковица е: Саат кулата, Етнографскиот музеј, црквата „Свети Павле и Свети Петар“, црквата „Света Троица“, џамијата „Хадум“, џамијата „Махмут-паша“ и многу други објекти.

Градот Јуник според географската положба припаѓа на Западниот Регион на Косово. Тој се протега покрај границата со Р. Албанија и се наоѓа помеѓу двете општини Дечани и Ѓаковица. Овде посебно се издвојува реката Ереник. Како и во другите градови од Западниот Регион на Косово, и градот Јуник располага со свои угостителски објекти, од кои посебно се истакнува Мороница, која има голем потенцијал да стане главен природен парк во градот Јуник. Исто така, важно е да се спомене и езерцето на ресторанот Трофта е Дринит кој нуди традиционална и модерна храна и дека сите гости се задоволни од квалитетот на услугата.

Градот Јуник е познат по кулите како што се: кулата на Авдул-хоџа, кулата на Рама Зубери, кулата на Јахе Имери, џамијата „Чок“, воденицата валалница и др.

Градот Дечани се наоѓа во Западниот Регион на Косово на пресекот на патиштата помеѓу градовите Ѓаковица, Јуник и Пеќ. Градот Дечани има карактеристичен планинскиот предел, резерватот Козјеер и Кипарската Шума, како и резерватот на минерална вода. Од најголема важност за градот Дечани е манастирот „Високи Дечани“ кој е сместен во западниот дел на реката Бистрица. Манастирот е опкружен со шума и претставува совршенство на споменик на културата на овој град. Кога ќе го посетите овој манастир, можете да ја видите неговата убавина. Манастирот е изграден во романско-готски стил, богат е со мурали на кои се прикажани скулптури на нивните светци.

Тој е заштитен од војниците на НАТО. Покрај овој манастир, се издвојуваат: воденицата на Шабанај, џамијата „Дечани“, кулата на Демукај, кулата на Мазрекај, кулата на Осдаутај и друго културно наследство. Климата е иста како и во другите градови од Западниот Регион на Косово.

Што се однесува до угостителските објекти, особено значаен е ресторанот „Курора“, кој го посетуваат туристите. Организира разни настани, без разлика дали свадбени забави или други настани. Исто така, значаен е ресторанот/пицеријата „Грука“, кој поседува мало езерце со риби кои се ловат живи и од нив се подготвуваат најдобри рибини специјалитети. Ресторанот/пицерија „Грука“ е најпосетуван во текот на летото.

Градот Клина има добра географска положба и добра економска состојба. Се наоѓа во Западниот Регион на Косово. Општина Клина зафаќа површина од 308,8 km². Климатските услови се доста поволни за развој на земјоделството. Општина Клина е доста богата со природни богатства како што се: јаглен - лигнит, боксит, чакал и песок. Во Општина Клина најпознат е водопадот Мируша и има големо значење за оваа општина. Природните ресурси имаат голем потенцијал за развој на рекреативниот туризам. Како што веќе споменавме, водопадот Мируша е едно од најубавите и најинтересните места на оваа општина. Тој е споменик на природата. Водопадот Мируша е парк со природен феномен со значајни научни, културни и туристички атракции. Со еден збор, водопадот Мируша е вистински атрактивен туристички пејзаж за сите посетители. Најпознат хотел и ресторан е „Ујевара и Мирушес“.

Во негова близина се наоѓа изворот на реката Мируша каде што може да се дише свеж воздух. Понудата на хотел - ресторанот е голема. Тука се

одржуваат разни манифестации. Меѓу другите културни објекти може да се споменат и кулите, водениците, црквите, џамиите, музеите и др.

Градот Исток се наоѓа во северозападниот Регион на Косово, зафаќа површина од 453,84 km². Во општината постојат уште два значајни градски центри, Ѓураковац и Бања кои имаат добра патна инфраструктура. Општина Исток е позната по езерцата затоа што во нив има риби и од нив се прават одлични рибини специјалитети, при што љубителите на добрата храна можат да уживаат во различните вкусови. Општина Исток се карактеризира со блага континентална клима. Во Општина Исток исто така се наоѓа голата камена пештера која многу ја посетуваат туристи. Општина Исток е богата и со јаглен и лигнит.

Бањата многу се користи за лекување на разни болести како заболувања на коските и други заболувања. Туристите кои ја посетуваат бањата можат да уживаат во релаксирачките можности на водата од бањата. Хотелот „Оникс“, каде што се наоѓа бањата и неговите капацитети за сместување, заслужува финансиска помош за негова реконструкција и проширување на сместувачките капацитети. Персоналот е многу љубезен и е достапен 24 часа на ден. Во хотелот постои базен кој е многу посетен во текот на летната сезона. Во близина се наоѓа парк кој овозможува пешачење на свеж воздух. Најпознат е храмот „Св. Апостол Петар и Павле“ (1929 - 1933 година), старата џамија на Мула Курте, како и воденицата на Чеље Шабан Бицај.

Што се однесува до угостителските објекти, најпознат е Хотелот „Тропа“, кој има богата кујна која нуди најразлични специјалитети. Особено важно е да се спомене дека има езерце кое е богато со риби, а на туристите им се нуди можност да ги пробаат нивните рибини специјалитети. Во хотелскиот комплекс постојат уште шест туристички куќи кои располагаат со 12 соби кои туристите ги користат секоја година. Слободно можеме да кажеме дека ова е вистинска туристичка област.

Шестото поглавје ја дава сликата за статистичките податоци на Западниот Регион на Косово во кој припаѓаат шесте града. Ги дава регистрираните стопански активности во периодот од 2000 до 2018 година. Она што е важно да се спомене е дека нема доволно финансиски средства, како и дека нема доволно нови инвестиции во градовите од Западниот Регион на

Косово. Со отстранување на овие недостатоци ќе ги подобриме сите сегменти на стопанскиот и туристичкиот бизнис сектор.

Во градовите од Западниот Регион на Косово постојат 925 угостителски објекти, додека во руралните средини постојат 514, или во Западниот Регион на Косово има вкупно 1439 угостителски објекти. Што се однесува до туристичките агенции, во сите шест општини има доста од нив, нивниот број варира во зависност од побарувачката на туристите. Кога станува збор за угостителските објекти, важно е да се каже дека Западниот Регион на Косово располага со доволен број на сместувачки капацитети. Туристите кои го посетуваат Западниот Регион на Косово престојуваат во хотелите, рестораните и другите туристички капацитети. Тука можат да останат со своите семејства и пријатели.

Седмото поглавје ја дава стратегијата за развој на туризмот во градовите од Западниот Регион на Косово. Донесената стратегија има за цел да се постигне подобар развој на таков начин што ќе се зголеми бројот на домашните, но и странските туристи. Го елиминира сето она што негативно влијание врз животната средина преку контролиран просторен пристап заснован на постојната инфраструктура и сите сообраќајни патишта.

Развојот на туризмот мора да се одвива заедно со развојот на локалните ресурси и затоа првин треба да се фокусираме на не толку обемни, но многу профитабилни иницијативи, особено на зголемување на бројот на надворешните посетители и ноќевања, наместо на патувања за рекреативни денови. Некои ресурси се ограничени и треба да се посвети посебно внимание на промовирање на градовите кои се наоѓаат во Западниот Регион на Косово како можност за понатамошна инвестиција.

Осмото поглавје, ја обработува понудата и побарувачката на градските населби во Западниот Регион на Косово каде што направивме истражувања и преку нив дојдовме до заклучок дека туристите најмногу ги посетиле градовите Пеќ и Ѓаковица затоа што тие се поголеми од другите градови и имаат поголема туристичка понуда.

Најмногу ги посетуваат туристи од следните држави: Германија, Турција, Швајцарија, Албанија, Македонија, Босна и Херцеговина, Црна Гора и други држави. Врз основа на придобивките од Западниот Регион на Косово, тие треба да воведат нови марки кои ќе помогнат да се постигнат целите и на

тој начин да се идентификуваат специфичните карактеристики и производи во сите градови од Западниот Регион на Косово.

Резултатите треба да послужат како опис на должностите и задачите на креаторите на регионалниот бренд, кој треба да има свое карактеристично име, соодветна порака за промоција на регионот и своја визија, како и да има соодветно лого или амблем што ќе се користи за промовирање на целиот градски туризам во Западниот Регион на Косово.

Во деветтото поглавје ги презентиравме податоците што ги добивме од анкетираниите граѓани, менаџери и локалните анкетирани луѓе. Сите податоци се прикажани во 91 табела и 75 графикони.

X1 - Квалитетот на услугите има позитивно влијание врз задоволувањето на туристичките потреби за време на нивната посета на градовите од Западниот Регион на Косово.

Имајќи ги предвид обработените податоци и добиените процентуални вредности за локалното население, односно граѓаните и туристите по одредени прашања кои се значајни за оценката и за развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово, можеме да заклучиме дека локалното население, односно граѓаните и посетителите имаат позитивни ставови изразени во оценката за развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Анкетираното локално население, односно граѓаните имаат најусогласени ставови дека: Западниот Регион на Косово располага со природни ресурси и потенцијали за развој на градскиот туризам; се следат меѓународните стандарди на туризмот од страна на разни институции од туристичкиот сектор во Западниот Регион на Косово, како што се конвенции, препораки и изјави кои ги усвоиле меѓународните организации и дека многу од нив се прифатени и имплементирани во националното законодавство и пракса; видни се резултатите постигнати во градскиот туризам во Западниот Регион на Косово; постои позитивна оценка за државната политика и (преземените мерки) во врска со развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово.

Врз основа на добиените податоци од терен, статистички може да се заклучи дека не постои голема разлика во ставовите на туристите кои посетиле некој град од Западниот Регион на Косово за превозните средства кои ги користат туристите во текот на патувањата до некој град; задоволството од

зачувувањето на природните ресурси, животната средина, културното наследство и организираниите туристички излети, услугата на сообраќајот, инфраструктурата, паркинзите за возилата, туристичката сигнализација, локацијата на објектот, сместувањето и квалитетот на услугата, гостопримството, љубезноста, познавањето на странски јазици, персоналот и сигурноста.

X2 - Развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово има позитивно влијание врз економскиот развој на целиот регион.

Се забележува дека доста значителен процент од анкетираниите менаџери сметаат дека, ако има повеќе посетители во наредните години, тогаш тоа малку повеќе или делумно нема да влијае врз економскиот развој на регионот и земјата. Анкетираниите менаџери кои раководат во туристичкиот сектор имаат најусогласени ставови за: обуката на вработените и за моменталното работно место, онлајн резервацијата во туристичките објекти, расположливите веб-страници, потеклото на туристите и задоволство од работата на своите вработени.

Направивме и препораки кои ќе помогнат во подобрувањето на развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово. На крај, прашалниците т.е. анкетните листови кои ги користевме во истражувањето се додадени во прилози.

CONSLUSION

As the title of the doctoral dissertation "**Factors and opportunities for the development of urban tourism in the western region of Kosovo**" is given, it also has these opportunities for the development of urban tourism because they have enough natural resources that help many cities in the west. Kosovo region for tourism development.

In the introductory part, we highlighted the term urban tourism in the western region of Kosovo. The western region of Kosovo consists of six municipalities with six municipal centers: Pec, Gjakova, Klina, Junik, Decani and Istok. Our main goal is to find out what opportunities the western region of Kosovo has for the development of urban tourism.

The main hypothesis H0 - points out that the values of urban tourism and historical and cultural heritage in the cities of the western region of

Kosovo have a positive impact on tourist demand - we have proven that other accompanying hypotheses have been accepted.

The methods we used in our scientific research are (geographical, statistical, mathematical, cartographic, descriptive as well as informative method).

In the first chapter, the historical development of tourism in the western region of Kosovo is given. We got acquainted with the development of tourism and how important its development is for the cities located in the western region of Kosovo. The cities of this region are surrounded by natural rivers, lakes and mountains that attract many tourists during the summer and winter seasons and therefore their attention is focused on entertainment and enjoyment because they have good recreational and entertainment rooms. The human factor is also important because it depends on the socio-economic development of the western region of Kosovo. According to the Kosovo Statistics Agency, about 61.7% of the region's population lives in rural areas and 38.3% in urban areas. Agriculture and the economy are just as developed as trade.

It is important to emphasize that agriculture in the western region of Kosovo is an important economic factor, so its success is based on the benefits of local conditions and a long tradition of quality production, although much more needs to be done in the international context for this sector. to be more visible.

Tourism and its development is based on landscapes and culture, has potential for development, but is limited by the lack of sufficient financial resources to invest in the quality and condition of the environment.

All of this is common to all economic regions in Kosovo, but the approach adopted in the western region of Kosovo is to recognize the importance of the environment and the natural landscape for its better development and appearance in the eyes of all primarily investors, residents and visitors.

When it comes to traffic and its infrastructure, a lot of investment needs to be made to improve the current situation. As for road traffic, 97% of the roads are asphalted and repaired, although daily work is being done on repairing the damaged parts of the roads, and construction of new ones is necessary to invest in the railway traffic. When it comes to air traffic, it would be good to build smaller sports airports as well as a larger international airport for the transport of passengers and goods in the western region of Kosovo.

The second chapter of the doctoral dissertation deals with the geographical position of the western region of Kosovo. When viewed from a relief point of view, it can be called a mountainous land because it is surrounded by mountains and beautiful greenery. The climate is continental, with temperatures ranging from + 30 ° C to -10°C throughout the year.

In the third chapter, the possibilities for tourism development in the western region of Kosovo are presented, the natural, anthropogenic and cultural resources are analyzed. Natural resources in the western region of Kosovo are a source of high-quality tourism. Therefore, tourism development opportunities are reflected in areas rich in: mountains, cultural and historical heritage, rivers, rural, health, cultural, sustainable and eco-tourism, as well as hunting and fishing. If we go to the rivers Beli Drim and Bistrica, the city offers a number of recreational opportunities, especially for fishermen, while fans of summer and winter sports will be amazed by the canyons, waterfalls and the favorable ski terrain. There is also a cave in Radavac, which is visited by many tourists.

We can say that in this region there are a number of: hotels, restaurants and other tourist facilities that are very visited by domestic and foreign tourists, whether they stay for one or more days.

Most visitors come in the summer because everyone wants to enjoy the good weather, breathe fresh air, stay by the river, and in winter prefer to visit Mount Rugovo to ski and enjoy other attractions offered by the mountain. .

The culture in this region is very important, there is a tradition that has been respected for years and consists of a number of cultural monuments that are visited by a large number of tourists both domestic and foreign. One of the most common activities in urban tourism is sightseeing of the city, its individual monumental attractions, museums, churches, mosques and other cultural facilities. They offer visitors a variety of facilities and activities, so that when they come to visit they can participate in various cultural programs and events. As soon as there is an increase in visitors, both domestic and foreign, the profits themselves increase and their expectations are met. Various offers are offered to the guests with the help of the good promoters of these cities and they leave a positive impression because they create new jobs in the cities. The holidays that visitors spend in these cities have become a trend of interest year after year because they give them the opportunity to

discover the natural and attractive wealth they possess, primarily including architecture, culture, art and many other interesting things.

The fourth chapter deals with urbanization and urban tourism - as the word itself says, urban tourism means that every city is important to itself. Sports, cultural, eco-tourism, mountain tourism are most present because the western region of Kosovo has the opportunity for its development. Tourist destinations offer a wide and diverse range of cultural, architectural, technological, natural and social experiences, both for leisure and business. In addition to everything we have mentioned so far about urban tourism as a specific form of tourist movement in various tourist destinations, we can mention that tourists were motivated to travel. This means that the western region of Kosovo offers its guests attractive elements that are interesting to tourists and worth their attention. In this way, through their description, we found out what attracts tourists to these cities in the western region of Kosovo.

Chapter Five describes the western region of Kosovo - When we talk about the western region of Kosovo, it includes six city centers such as: Pech, Gjakova, Klina, Junik, Decani and East.

Of these cities, East, Klina and Decani belong to the municipality of Pech, while the town of Gjakova is located in the south and the town of Junik is located in the north in the western region of Kosovo. Regarding the development of tourism and its potentials in the cities of the western region of Kosovo, we can say that each of them has its own potentials for tourism development, but that the current situation needs to be upgraded and improved. As we said at the beginning, the western region of Kosovo is surrounded by mountains, lakes, rivers, bridges, cultural heritage and as such is a great potential for the development of urban tourism. In particular, the current situation concerns traffic, culture, politics and health. All this is influenced by investments, if we have bigger investments, success is more guaranteed. So the success of attracting investment depends on the type of cooperation between the private and public sectors and their willingness to constantly exchange information. The tourist potential of any city in the western region of Kosovo is determined by its geographical location, climate, natural and cultural resources and is primarily oriented towards people and their commitment, ability, energy, value and organization.

The city of Pech is one of the most beautiful cities in the western region of Kosovo, it is surrounded by many natural treasures. Its history dates back to Roman

times. The municipality of Pech covers an area of 603 km², and the city of Pech has an area of about 20 km². The city has two significant rivers, the Bistrica and the White Drim. In terms of cultural heritage, the Patriarchate Furnace, located on the left bank of the Bistrica River, occupies a very important place.

Pec as a city is very important for the development of tourism, the city has an adventure park that tourists visit constantly, it is also important because there are many events and other recreational activities. Its territory is suitable for walking and climbing. The city of Pec is located in the Dukagjini plain in the western region of Kosovo. Its entire territory is covered with coniferous forests. The city is characterized by a Mediterranean continental climate. This city has a good cultural tradition and is visited by many tourists.

The cultural heritage that particularly attracts their attention are: the Patriarchate Furnace, the Bajrakli Mosque, the Ethnological Museum, the Church of St. Catherine, Tahir Beg's Hammam, and many other tourist facilities.

In addition, it is important to mention tourist facilities such as: hotels, restaurants, motels, travel agencies where we conducted research where survey questionnaires were used for managers, visitors / tourists and the local population.

The town of Gjakovica is located between the towns of Pech and Prizren with an area of 586.91 km². In the center of the city there is a large barracks with a number of craft shops. Shopkeepers are engaged in the production of metal, leather, wood, carpentry, textile saddles and many other types of crafts. One of the most popular crafts they practice is making cradles. For the town of Gjakova, it is important to mention the two rivers that have the river Erenik and the river Krena, because the city is geographically located between the two rivers. According to the population, 43% live in the city and about 57% live in rural areas.

The most famous cultural heritage of the city of Gjakova is: the Clock Tower, the Ethnographic Museum, the Church of St. Paul and St. Peter, the Church of St. Newt, the Mosque of Hadum, the Mosque of Mahmut Pasha, and many other buildings.

The city of Junik, according to its geographical location, belongs to the western region of Kosovo, it extends along the border with the Republic of Macedonia. Albania is located between the two municipalities of Decani and Gjakova. The Erenik River stands out here. As in other cities in the western region of Kosovo and the city of Junik, it has its own catering facilities, most notably Moronica,

which has great potential to become the main natural park in the city of Junik. It is also important to mention that the lake in the restaurant Trofta is Drinit which offers traditional and modern food and that all guests are satisfied with the quality of service.

The city of Junik is known for its towers such as: the Tower of Avdul Hoxha, the Tower of Rama Zuberi, the Tower of Jahe Imeri, the Chok Mosque; The water company Valalnica and others.

The town of Decani is located in the western region of Kosovo at the intersection of roads between the towns of Gjakova, Junik and Pech. The city of Decani has a characteristic mountainous landscape, the Kozier reserve and the Cypriot forest, as well as the mineral water reserve. For the town of Decani, the most important is the monastery Visoki Decani, which is located in the western part of the river Bistrica. The monastery is surrounded by forest and is a perfection of the city's cultural monument. When you visit this monastery, you can see its beauty. The monastery is built in the Romanesque-Gothic style, it is rich in murals depicting sculptures of their saints. He is protected by NATO troops.

In addition to this monastery, there are: the fountain of Shabanai, the mosque of Decani, the Tower of Demukaj, the Tower of Mazrekaj, the Tower of Osdaautaj and other cultural heritage. The climate is the same as in other cities in the western region of Kosovo. As for the catering facilities, the restaurant "Kurora", which is visited by tourists, is especially important. He organizes various events, whether it's wedding parties or other events. Also important is the restaurant / pizzeria Gruka, which has a small pond with fish, they are hunted alive and the best fish specialties are prepared from them. Restaurant / pizzeria Gruka is the most visited during the summer.

The city of Klina has a good geographical location and good economic situation, located in the western region of Kosovo. The Municipality of Klina covers an area of 308.8 km². Climatic conditions are quite favorable for the development of agriculture. The Municipality of Klina is quite rich in natural resources such as: coal-lignite, bauxite, gravel and sand. In the municipality of Klina, the most famous is the waterfall Mirusha and has a great significance for this municipality. Natural resources have great potential for the development of recreational tourism. As we have already mentioned, the Mirusha waterfall is one of the most beautiful and interesting places in this municipality. It is a natural monument "Mirusha Waterfall" is a park with a

natural phenomenon with significant scientific, cultural and tourist attractions. In a word, the Mirusha waterfall is a truly attractive tourist landscape for all visitors. The most famous hotel and restaurant are Ujewara and Mirushes.

Nearby is the source of the Mirusha River, where fresh air can be breathed. If you choose the hotel restaurant Ujewara and Mirushes, you will have a good time and you will not regret it. The service in the hotel-restaurant is great, here in the hotel restaurant various events are held.

Among other cultural objects we can mention: Towers, mills, churches, mosques, museums, etc.

The city of East is located in the northwestern region of Kosovo, covering an area of 453.84 km. There are two other important city centers in the municipality, Gjurakovac and Banja, which have good road infrastructure. The Municipality of East is known for its ponds because this war has fish and they make excellent fish specialties, where lovers of good food can enjoy different tastes. East is characterized by a mild continental climate. In the municipality of East there is also a bare stone cave that is visited a lot by tourists. The East Municipality is also rich in coal and lignite.

The bath is widely used to treat various ailments such as bone diseases and other types of diseases. Tourists who visit the spa can enjoy the relaxing water features of the spa. The Onyx Hotel, where the spa and its accommodation facilities are located, deserves financial assistance for its reconstruction and expansion of the accommodation facilities. The staff is very kind and available 24 hours a day. The hotel has a swimming pool that is very popular during the summer season. Nearby is a park that allows you to walk and breathe fresh air. The most famous is the Temple of St. Apostle Peter and Paul (1929 - 1933), the old mosque of Mullah Kurte and the mill of Celje Shaban Bicaj.

As for the catering facilities, the most famous is the Tropa Hotel, which has a rich cuisine that offers a variety of specialties. It is especially important to note that there is a pond that is rich in fish, where tourists are offered the opportunity to try their fish specialties. In the hotel complex there are six more tourist houses that have 12 rooms that tourists use every year. We can freely say that this is a real tourist area.

The sixth chapter provides a picture of the statistics of the western region of Kosovo, which includes the six cities. Gives registered economic activities in the

period 2000-2018. It is important to note that there are not enough funds, and that there are not enough new investments in these cities in the western region of Kosovo. By eliminating these shortcomings, we will improve all segments of the business and tourism business sector.

There are 925 catering facilities in the cities of the western region of Kosovo, while in rural areas there are 514 or a total of 1439 catering facilities in the western region of Kosovo. As for travel agencies, in all six municipalities there are many of them, their number varies depending on the demand of tourists. When it comes to catering facilities, it is important to note that the western region of Kosovo has a sufficient number of accommodation facilities. Tourists visiting the western region of Kosovo stay in: hotels, restaurants and other tourist facilities, here they can stay with their families and friends.

Chapter 7 provides a strategy for tourism development in cities in Kosovo's western region. The adopted strategy aims to achieve better development in such a way that the number of tourists, both domestic and foreign, will increase. It eliminates everything that has a negative impact on the environment through a controlled spatial approach based on existing infrastructure and all roads.

The development of tourism must take place together with the development of local resources and therefore in the first case we should focus on not so extensive, but also very profitable initiatives, especially to increase the number of external visitors and overnight stays, instead of trips for recreational days. . Some resources are limited and special attention should be paid to promoting cities located in the western region of Kosovo as an opportunity for further investment.

The eighth chapter deals with the supply and demand of urban settlements located in the western region of Kosovo, where the research we conducted and with them came to the conclusion that the cities most visited by tourists in this case are: Pech and Gjakova because they are larger than other cities and have a larger tourist offer.

Tourists from the following countries mostly visit: Germany, Turkey, Switzerland, Albania, Macedonia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro and other countries. Based on the benefits of the western region of Kosovo, they need to introduce new brands that will help achieve the goals and thus identify specific features and products in all its cities in the western region of Kosovo.

The results should serve as a description of the duties and responsibilities of the creators of the regional brand, which should have its own distinctive name, appropriate message for the promotion of the region and its vision, as well as have the appropriate logo or emblem of the region to use for promoting all urban tourism in the western region of Kosovo.

In the ninth chapter we presented the data we received from the respondents: citizens, managers and local surveyed people. All data is shown in Table 91 and 75 graphs.

X1 - The quality of services has a positive impact on meeting the tourist needs during their visit to the cities of the western region of Kosovo.

Taking into account the processed data and the obtained percentage values for the local population, ie the citizens and tourists on certain issues that are important for the assessment and development of urban tourism in the western region of Kosovo. We can conclude that the local population, ie the citizens and the visitors have positive attitudes in the assessment of the development of the city tourism in the western region of Kosovo.

The surveyed local population, ie the citizens, have the most harmonized views that: the western region of Kosovo has natural resources and potentials for the development of urban tourism: international tourism standards are followed by various institutions from the tourism sector in the western region of Kosovo, such as: conventions, recommendations and statements adopted by international organizations and that many of them have been accepted and implemented in national legislation and practice; the results achieved in the city tourism in the western region of Kosovo are visible; There is a positive assessment of state policy and (measures taken) regarding the development of urban tourism in the western region of Kosovo.

Based on the obtained data from the field, it can be statistically concluded that the attitudes of the tourists for: the means of transport used by the tourists during the trips to a city; satisfaction with: preservation of natural resources, environment, cultural heritage and organized tourist excursions, traffic service, infrastructure, vehicle parking, tourist signalization, location of the facility, accommodation and quality of service, hospitality, kindness, kindness, knowledge of foreign The staff and the certainty between these views of the tourists who visited a city in the western region of Kosovo stressed that there is no big difference.

X2 - The development of urban tourism in the western region of Kosovo has a positive impact on the economic development of the entire region.

It is noted that a very significant percentage of surveyed managers believe that if there are more visitors in the coming years then it will have little or no effect on the economic development of the region and the country. The surveyed managers who manage the tourism sector have the most harmonized views on: employee training and current job, online booking in tourist facilities, available web pages, the origin of tourists and the satisfaction with the work of their employees.

We have also made recommendations that will help improve the development of urban tourism in the western region of Kosovo. Finally, the questionnaires used in the survey were added to the survey.

ПРЕПОРАКИ

За да се унапреди и промовира градскиот туризам во Западниот Регион на Косово, неопходно е да се преземат одредени мерки:

1. Барање поголеми финансиски средства како од домашни, така и од странски инвеститори;
2. Унапредување и подобрување на патниот и железничкиот сообраќај, изградба на нови модерни автопати и железници во градовите од западниот регион на Косово;
3. Изградба на повеќе локални спортски аеродроми, како и на еден меѓународен аеродром во Западниот Регион на Косово;
4. Прогласување на повеќе национални паркови во Западниот Регион на Косово;
5. Изградба на повеќе забавни и природни паркови во градовите од Западниот Регион на Косово;
6. Проширување на паркинзите пред угостителските објекти во градовите и руралните населби во Западниот Регион на Косово.

ПРИЛОЗИ

АНКЕТНИ ПРАШАЛНИЦИ

АНКЕТЕН ПРАШАЛНИК 1. (ТУРИСТИЧКИ СЕКТОР - ОБЈЕКТИ) - МЕНАџЕРИ

Прашалникот беше испратен до сите лица кои имаат стопанска активност поврзана со туризмот или лица кои раководат и управуваат во ова поле. Ова истражување е со цел за изработка на докторска дисертација, податоците што ќе бидат собрани ќе се користат само за цели на статистичка анализа, без да се во спротивност со доверливоста.

Ви благодариме за соработката!

Демографија:

1. Пол:

- ☐ Машки
- ☐ Женски

2. Возраст на испитаниците

- ☐ Помалку од 20
- ☐ 21-30 години
- ☐ 31-40 години
- ☐ Повеќе 50 години

3. Ниво на образование?

- ☐ Основно образование
- ☐ Средно образование
- ☐ Факултет со три години
- ☐ Магистерски
- ☐ ПхД - докторанти
- ☐ Д-р - доктори на науки

4. Поглед за работната активност?

- ☐ Хотел
- ☐ Мотел
- ☐ хостел
- ☐ Ресторан
- ☐ Пицерија
- ☐ Туристичка агенција
- ☐ Друго: _____

5. Колку години ја вршите оваа работа?

- ☐ Помалку од една година
- ☐ Од 1-3 години
- ☐ Од 4-7 години

- ☐ Повеќе од 7 години.

6. Да ли сте добиле одредена обука за тековната работа?

- ☐ Да
- ☐ Не

7. Колку вработени имате?

- ☐ Од 2-5
- ☐ Од 6-20
- ☐ Од 21-50
- ☐ Повеќе од 50.

8. Колку од вашите вработени се жени?

- ☐ Од 1-5
- ☐ Од 6-20
- ☐ Од 21-50
- ☐ Повеќе од 50.
- ☐ Нема вработени жени

9. Колку од вашите вработени се мажи?

- ☐ Од 1-5
- ☐ Од 6-20
- ☐ Од 21-50
- ☐ Повеќе од 50.

10. Колкава е просечна возраст на вработените?

- ☐ Од 20-25
- ☐ Од 26-30
- ☐ Од 31-35
- ☐ Од 36-40
- ☐ Повеќе од 50.

11. Потекло на туристите?

- ☐ Домашни
- ☐ Странски.

12. Колку сте задоволни од работата на персоналот?

- ☐ Не сум задоволен
- ☐ Јас сум малку задоволен
- ☐ Задоволен
- ☐ Јас сум многу задоволен

13. Дали можете да резервирате преку онлајн?

- ☐ Да
- ☐ Не

14. Дали имате своја веб-страница?

- ☐ Да
- ☐ Не

15. Кога е најголемиот прилив на посетители и во која сезона?

- ☐ Во текот на пролетта
- ☐ Во текот на летото
- ☐ Во текот на есента
- ☐ Во текот на зимата.

16. Што мислите, ако имате повеќе посетители во наредните години, дали тоа ќе влијае на економскиот развој на земјата?

- ☐ Многу
- ☐ Малку
- ☐ Делумно
- ☐ Нема никаков ефект.

17. Дали квалитетот на услугите има позитивно влијание врз задоволството на туристите?

- ☐ Многу
- ☐ Малку
- ☐ Делумно
- ☐ Нема никаков ефект.

18. Каква храна најмногу им се допаѓа на посетителите?

- ☐ Модерна
- ☐ Традиционална

19. Колку се задоволни гостите со приемот во вашиот туристички објект?

- ☐ Воопшто не
- ☐ Нешто
- ☐ Многу малку
- ☐ Задоволен
- ☐ Тие се многу задоволни.

20. Колку се задоволни гостите со услугата во вашиот туристички објект?

- ☐ Воопшто не
- ☐ Нешто
- ☐ Многу малку
- ☐ Задоволен
- ☐ Тие се многу задоволни.

21. Колку се задоволни гостите со сместувањето во вашиот туристички објект?

- ☐ Воопшто не
- ☐ Нешто
- ☐ Многу малку
- ☐ Задоволен
- ☐ Тие се многу задоволни.

22. Колку се задоволни посетителите со традиционалната / модерната кујна / пијалаци во вашиот туристички објект?

- ☐ Воопшто не
- ☐ Нешто
- ☐ Многу малку
- ☐ Задоволен
- ☐ Тие се многу задоволни.

23. Колку се задоволни посетителите со ниската цена во однос на квалитетот на нивната храна и услуги?

- ☐ Воопшто не
- ☐ Нешто
- ☐ Многу малку
- ☐ Задоволен
- ☐ Тие се многу задоволни.

24. Што е најпривлечно за туристите во градовите од Западниот Регион на Косово?

- ☐ Услуга
- ☐ Сместување
- ☐ Храна
- ☐ Сето погоре

25. Дали има пречки со кои се соочува вашата туристичка компанија / установа?

- ☐ Нема пречки
- ☐ Малку
- ☐ Нешто
- ☐ Многу пречки

ТУРИСТИЧКИ ПРАШАЛНИК 2.

Почитувани,

Ве молиме, одговорете на прашањата од истражувањето. Анкетата е анонимна, додека одговорите ќе се користат за подготовка на докторска дисертација. Однапред ви благодарам за вашето одвоено време.

1. Колку пати сте го посетиле избраниот град: Пеќ, Ѓаковица, Дечани, Клина, Јуник и Исток?

- Еднаш
- Два до три пати
- Четири до пет пати
- Шест или повеќе пати.

2. Што најмногу ве мотивира да го посетите избраниот град? Заокружете само еден одговор.

- Одмор и релаксација,
- Забава
- Спорт и рекреација
- Шопинг
- Нови искуства
- Научни конференции
- Деловни настани (саеми, деловни состаноци),
- Посета на културно и историско наследство
- Посета на роднини, пријатели,

3. Колку долго престојувате во вашиот избран град?

- Помалку од еден ден,
- Еден ден
- Од 2-3 дена
- Од 4-5 дена
- Од 6-7 дена
- Повеќе од 7 дена.

4. Кои извори на информации ги користевте при планирањето на ова патување? Можни се повеќе одговори?

- Туристичка агенција,
- Преку печатот,
- Преку медиумите
- Интернет
- Преку семејство и пријатели.

5. Дали има доволно туристички агенции во овие градови каде што сте престојувале?

- Многу
- Малку
- Делумно
- Воопшто их нема.

6. Со кого одите на туристичко патување?

- Сам,
- Со партнерот,
- Со семејството,
- Со пријателите

7. Кое возило го користевте кога патувате во вашиот избран град?

- Автомобил (сопствено возило)
- Изнајмен автомобил
- Автобус
- Авион

8. Кога патувате во (лето, зима и друга сезона) кој вид сместување обично го користите?

- Хотел
- Мотел
- Хостел
- Стан/апартман
- Пријатели
- Рурален локален амбиент

9. Број на ноќевања во избраниот град?

- Од 1-3 дена
- Од 4-7 дена
- Од 8-14 дена
- Од 15-21 дена
- 22 дена и повеќе.

10. Да ли правите резервација пред патувањето или одморот?

- Да
- Не

11. Колку сте задоволни од зачувувањето на природните ресурси, животната средина, културното наследство и организирањето екскурзии?

- 1- незадоволен;
- 2- делумно задоволен;
- 3- задоволен;
- 4- многу задоволен

12. Колку сте задоволни од услугите на сообраќајот, инфраструктурата, паркингот за автомобили и туристичките знаци?

- 1- незадоволен;
- 2- делумно задоволен;
- 3- задоволен;
- 4- многу задоволен

13. Колку често присуствувате на настани?

- Од 1-2 пати

- Од 3-6 пати
- Од 7-10 пати.

14. Колку сте задоволни од избраната локација и квалитетот на услугата?

- 1- незадоволен;
- 2- делумно задоволен;
- 3- задоволен;
- 4- многу задоволен

15. Според вас, дали е развиен туризмот во избраниот град?

- Многу
- Малку
- Делумно
- Воопшто нема развој.

16. Да ли сте задоволни од уредноста на зелените простори, шопингот и архитектурата на градот?

- 1- незадоволен;
- 2- делумно задоволен;
- 3- задоволен;
- 4- многу задоволен

17. Колку сте задоволни од гостопримството, љубезноста, говорењето на странски јазици, персоналот и безбедноста?

- 1- незадоволен;
- 2- делумно задоволен;
- 3- задоволен;
- 4- многу задоволен

18. Колку сте задоволни од искуството во вашиот избран град?

- 1- незадоволен;
- 2- делумно задоволен;
- 3- задоволен;
- 4- многу задоволен

19. По посетата на одреден град Вие ќе ?

- Дојдете повторно
- Препорачајте им на вашите пријатели да го посетат
- Ништо од горенаведеното.

20. Пол

- Машки
- Женски

21. Возраст на анкетираниите?

- Од 18-25
- Од 26-35
- Од 36-45
- Од 46-55

- Од 56-65
- Од 66 и повеќе.

22. Ниво на образование на анкетираниите?

- Основно образование
- Средно образование
- Факултет со три години
- Магистерски
- Пхд - докторанти
- Д-р - доктори на науки

АНКЕТЕН ПРАШАЛНИК 3. ЗА ЛОКАЛНОТО НАСЕЛЕНИЕ / ЖИТЕЛИТЕ

Резултатите добиени од анкетата ќе се користат исклучиво само за научни цели, така што секој придонес што ќе го дадете на оваа докторска дисертација е вреден.

Времето на анкетање нема да надмине 5 до 10 минути. Анкетата е анонимна. Однапред ви благодарам за одвоеното време.

Демографија:

1. Пол:

- ☐ Машки
- ☐ Женски

2. Возраст на анкетираниите?

- ☐ Помалку од 20
- ☐ Од 21-30 години
- ☐ Од 31-40 години
- ☐ Повеќе од 40 години.

3. Кое е вашето ниво на образование?

- ☐ Основно образование
- ☐ Средно образование
- ☐ Факултет со три години
- ☐ Магистерски
- ☐ Пхд - докторанти
- ☐ Д-р - доктор на науки
- ☐

II - Профил на локалното население

4. Колку долго живеете на ова место?

- ☐ Помалку од 12 месеци
- ☐ Од 1-5 години

- ☐ Од 6-10 години
- ☐ Од 11-20 години
- ☐ Повеќе од 20 години.

5. За кој сектор работите?

- ☐ Туризам
- ☐ Таксист
- ☐ Вработен во земјоделството
- ☐ Вработен во јавниот сектор
- ☐ Вработен во приватниот сектор.

6. Да ли Западниот Регион на Косово има природни ресурси и потенцијали за развој на градскиот туризам?

- ☐ Да
- ☐ Донекаде
- ☐ Не

7. Што е тоа што привлекува туристи во овие градови од Западниот Регион на Косово?

- ☐ културното и историско наследство
- ☐ архитектурата
- ☐ манифестациите
- ☐ спортските настани
- ☐ активности за самоорганизирање.

8. Како ги оценувате можностите за туризам и потенцијалите за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово во однос на антропогени фактори на (обичаите, традициите, фолклорот). Оценете го со рејтинг од 1-5. (1 - лошо; 2 - делумно 3 - добро; 4 - многу добро; 5 - одлично).

1 2 3 4 5

9. Кој е мотивот / причина туристите да останат во овие градови од Западниот Регион на Косово?

- ☐ природната убавина
- ☐ локалните манифестации
- ☐ културното наследство
- ☐ локалните специјалитети.

10. Колку квалитетот на сместувањето влијае на развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово?

- ☐ Многу
- ☐ Малку
- ☐ Делумно

☐ Воопшто нема влијание.

11. Да ли квалитетот и услугите имаат позитивен ефект врз задоволувањето на потребите од туризмот?

- ☐ Многу
- ☐ Малку
- ☐ Делумно
- ☐ Воопшто нема влијание.

12. Да ли развојот на туризмот влијае врз економскиот развој на Западниот Регион на Косово и земјата?

- ☐ Многу
- ☐ Малку
- ☐ Делумно
- ☐ Воопшто нема влијание.

13. Како ја оценувате тековната состојба на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово?

- ☐ Лошо
- ☐ Донекаде добро
- ☐ Добро
- ☐ Многу добро
- ☐ Одлично.

14. Да ли вредностите на градскиот туризам и културното и историското наследство се во согласност со побарувачката?

- ☐ Тие се усогласуваат
- ☐ Тие се делумно усогласени
- ☐ Тие не се усогласуваат.

15. Дали Западниот Регион на Косово ги следи меѓународните стандарди за туризмот, како што се: конвенциите, препораките и декларациите усвоени од меѓународните организации и во колкава мерка се прифатени и спроведени во националното законодавство и практика?

✓ **Ги прати**

- ☐ Ги применува во постапка - пракса
- ☐ Тие се спроведени во законодавството.

16. Како го оценувате законодавството во Западниот Регион на Косово во врска со неговото влијание врз развојот на градскиот туризам? Оценете една од предвидените оценки. 1 - лошо; 2 - делумно 3 - добро; 4 - многу добро; 5 - одлично.

1 2 3 4 5

17. Какви резултати остварува градскиот туризам во Западниот Регион на Косово?

- ☐ Одлично
- ☐ Добро
- ☐ Слабо
- ☐ Лошо

18. Кои се главните проблеми со кои се соочува туристичката индустрија и кои се пречките за развој на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово?

- ☐ Недостаток на финансирање
- ☐ Персонал
- ☐ Слабости на прописите
- ☐ Второ, дајте го своето мислење _____

19. Како ја оценувате ефикасноста на институциите одговорни за развој на туризмот во Западниот Регион на Косово? Оценете една од предвидените оценки. 1 - лошо; 2 - делумно 3 - добро; 4 - многу добро; 5 - одлично.

1 2 3 4 5

20. Како го оценувате квалитетот на стручноста на вработените во институциите одговорни за развој на градскиот туризам и дали некогаш сте ја добиле потребната помош? Оценете една од предвидените оценки. 1 - лошо; 2 - делумно 3 - добро; 4 - многу добро; 5 - одлично.

1 2 3 4 5

21. Како ја оценувате состојбата во сообраќајот (патиштата, железничката станица, аеродромите), како и комуникациската инфраструктура (Интернет, телефони) во Западниот Регион на Косово, и колку тоа влијае на развојот на градскиот туризам? Оценете една од предвидените оценки. 1 - лошо; 2 - делумно 3 - добро; 4 - многу добро; 5 - одлично.

1 2 3 4 5

22. Како ги оценувате државните политики (преземените мерки) во врска со развојот на туризмот во Западниот Регион на Косово? Оценете една од предвидените оценки. 1 - лошо; 2 - делумно 3 - добро; 4 - многу добро; 5 - одлично.

1 2 3 4 5

23. Да ли се субвенционираат владините политики во секторот за туризам (тур-операторите) има значително влијание врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово?

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Делумно.

24. Да ли помошта на меѓународните проекти (грантови, образование) има позитивно влијание врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово?

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Делумно

25. Според вас, дали медиумите влијаат врз развојот на градскиот туризам во Западниот Регион на Косово?

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Делумно

Ви благодариме за соработката!

ЛИТЕРАТУРА

1. Adams, G.D. (1995). Cultural tourism: the arrival of the intelligent traveler. *Museum News*, December: 32-5.
2. Ashworth, G. J. (2003). Urban tourism: Still an imbalance in attention?. In C. Cooper (Ed.), *Classic reviews in tourism*. Channel View: Clevedon,
3. Ashworth, G. J., & Page, S. J. (2010). Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism Management*, 32(1), 1–15,
4. Bardauskaite G, (2011), *Compost City*, *Sustainable Urban Design Journal*, No 1, pp. 30-31
5. Bakić O. (2010), *Marketing u turizmu*, Univerzitet Singidunum, Beograd
6. Blagojević, S. (2009). Planiranje razvoja turizma. U: *Zbornik radova Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo* (str. 196-209), Novi Sad, Prirodno-matematički fakultet,
7. Bilen, M., *Turizam i prostor*, Veleučilište u Karlovcu, Karlovac, 2006., str. 22,
8. Cerović, Z. (2003), *Hotelski menadžment*, Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Opatija,
9. Cicvarić A. (1990). *Ekonomika turizma*, Zagreb,
10. Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D. & Wanhill, S. (2008) (4th Edition) *Tourism: Principles and Practice*, Pearson Education, Harlow,
11. Čačić, K. (2010), *Poslovanje hotelskih poduzeća*, Univerzitet Singidunum, Fakultet za turistički i hotelijerski menadžment, Beograd
12. Dulčić, A., 2005., *Upravljanje razvojem turizma*, Mate, Zagreb,
13. Dulčić, A., Petrić, L., (2001). *Upravljanje razvojem turizma*, Mate d.o.o. Zagreb,
14. Edwards, D., Griffin, T. and Hayllar, B. (2008.), *Urban tourism research: developing an agenda*, *Annals of Tourism Research* 35(4), Sydney,
15. Fatos Ukaj (2010). „Koncept marketinga u svojstvu sredstva za razvoj turizma na Kosovu“,
16. Gartner, W.C. (1996.), *Tourism Development: Principles, Processes and Policies*, Van Nostrand Reinhold, New York,
17. Geić, S. (2011), *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Sveučilište u Splitu,
18. Gibson, H. (2003). Sport Tourism: An Introduction to the Special Issue. *Journal of Sport Management*, 17, 205-213.

19. Grcic M., Sluka N., (2006). Globalni gradovi, Geografski fakultet, Beograd,
20. Gunn, C.A., Var, T.(2002). Tourism planning: basics, concepts, cases, Routledge,
21. Harder, H., Bro, P., Tradisauskas, N., & Nielsen, T. S. (2008). Tracking visitors in public parks experiences with GPS in Denmark. In J. van Schaick & S. C. vander Spek (Eds.), Urbanism on track: Application of tracking technologies in urbanism. Amsterdam, The Netherlands: IOS Press BV.
22. Hayllar, B., Griffin, T., Edwards, D. (2010): City Spaces - Tourist Places: Urban Tourism Precints, Routledge, US
23. Isabela Škrtić; (2018). Kulturni turizam s posebnim osvrtom na grad Dubrovnik, Karlovac,
24. Jakovlev, Zlatko and Koteski, Cane and Dimitrov, Nikola and Angelkova, Tanja and Bardarova, Snezana and Boskov, Tatjana (2011) Management of Animation in Tourism. In: First international Conference, Management of Tourism and Entertainment - MTE, 02-03- April 2011, Sofia - Bugaria.
25. Jerković, S., Todorović M. (2010) Urbani turizam na pragu 21. Veka, Glasnik Srpskog geografskog društva, Beograd, 90(1).
26. Jovanović V. (2013). Tematski turizam, Univerzitet Singidunum – Fakultet za turistički i hotelijerski menadžment, Beograd,
27. Kobašić, A., Senečić, J. (1997), Marketing u turizmu, Školska knjiga, Zagreb
28. Koteski, Cane., Dimitrov, V. Nikola (2019). Национална туристичка Географија. Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип. ISBN 978-608-244-641-7.
29. Котески, Цане (2017) Сообраќај во туризмот. Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип. ISBN 978-608-244-395-9.
30. Котески, Цане (2016): Туристичка картографија. Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип. ISBN 978-608-244-299-0.
31. Koteski, Cane and Jakovlev, Zlatko and Petrevska, Biljana and Zezova, Aleksandra and Serafimova, Mimoza (2016) Determining tourist events in east region of the Republic of Macedonia. LAP Lambert Academic Publishing GmbH&Co.KG, Saarbrücken, Germany. ISBN 978-3-659-86291-5,
32. Котески, Цане, Јаковлев Златко (2014). Маркетинг во Угостителството и туризмот. Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип. ISBN 978-608-4662-23-5.
33. Koteski, Cane and Kitanov, Vladimir (2013) Structure of the road network and the impact on the development of tourism in the municipality Dojran. In:

- Scientific-Technical Forum theme: Tourism in Dojran Region, 20- April 2012, Dojran, R.Macedonia,
34. Križman Pavlović, D. (2008): Marketing turističke destinacije, Mikrorad, Zagreb,
 35. Law, C.M.(2002). Urban Tourism, the Visitor Economy and the Growth of the Large Cities Continuum, London, New York,
 36. Leask, A. (2010). Progress in visitor attraction research: Towards more effective management Tourism Management, 31(2),
 37. Maksin-Mičić, M., 2008., Turizam i prostor, Univerzitet Singidunum, Beograd,
 38. McKercher, B., & Lew, A. (2003). Distance decay and the impact of effective tourism exclusion zones on international travel flows. Journal of Travel Research, 42(2),
 39. Millaku Bedrija (2014). Hyre në turizëm, Prishtina
 40. Naume Marinovski, Turistički agencii, Univerzitet "Sv. Kliment Ohridski", 2005
 41. Nevenka Čavlek, Mato Bartoluci, Darko Prebežac, Oliver Kesar i suradnici (2011). Turizam - Ekonomske osnove i organizacijski sustav, Zagreb,
 42. Nikola, Dimitrov, Cane, Koteski and Zlatko, Jakovlev (2018) The role of the tourist guide in tourist promotion of R.Macedonia, LAP LAMBERT Academic publishing . ISBN 978-613-5-83401-7,
 43. Никола, В. Димитров, Дејан, Методијески, Цане, Котески, Тања, Ангелкова, Петкова (2017). Религиозен туризам. Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип. ISBN 978-608-244-463-5.
 44. Никола, В. Димитров, Цане, Котески (2015). Туристичка Географија. Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип. ISBN 978-608-244-216-7.
 45. Pančić Kombol, T. (2000.), Selektivni turizam - Uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa, Matulji,
 46. Pavlič, I. (2004), Suvremene tendencije u razvoju svjetskog turizma i globalizacijski procesi, „Naše More—, Vol. 51(5-6),
 47. Pavlič, D.; Nikolić, D. (2013.), Urbani turizam, pristupni rad, Ekonomski fakultet, Osijek,
 48. Page S & Hall M, (2003), Managing Urban Tourism, Prentice Hall, London, UK,

49. Page S. J, (1997), Urban tourism: analysing and evaluating the tourist experience, edited by C. Ryan in *The Tourist Experience: A New Introduction*, Cassel, London, UK
50. Petovar K., (2003). Urbana sociologija- naši gradovi između države i građanina, Geografski fakultet, Beograd,
51. Pirjevec B.(2008). "Turizam – jučer, danas...", Veleučilište u Karlovcu, Karlovac,
52. Pirjevac, B., Kesar, O.(2002). Počela turizma, Mikrorad, Zagreb,
53. Popesku J.(2016). Menadžment turističke destinacije, Univerzitet Singidunum, Beograd,
54. Popović, J., Vukanović, S. & Čelar, N.(2011). Travel time as results of traffic control and management measures, ISEP, Ljubljana,
55. Rabotić B., Op.cit., slide 9,
56. Rabotić, B.(2013). Selektivni oblici turizma (Special Interest Tourism), 2nd edn. Visoka turistička škola strukovnih studija Beograd,
57. Radovanović, S., Stanojlović, A., i ostali (2014), Svi srpski manastiri, Magic Map, Beograd).
58. Rogerson, C. M., & Gustav, V. (2007). Urban Tourism in the developing world: The Southern African Experience. New Brunswick & New Jersey. Transaction Publisher.
59. Senečić, J., Vukonić B.(1998). Istraživanje turističkog tržišta, Mikrorad, Zagreb,
60. Selby M (2004). Understanding Urban Tourism: Image, Culture and Experience, I.B. Taurus, London, UK
61. Slobodan Mileusnić (2007). PEĆKA PATRIJARŠIJA ISTORIJAT – DUHOVNO SREDIŠTE SRBA,
62. Smolčić Jurdana, D., Sušilović, Z.(2006). Planing city tourism development: Principles and issues, Vol 12 No 2, p 135-144, Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, Naselje Ika, Primorska 42, PP 97, 51410 Opatija,
63. Unković, S., Zečević, B., (2006). Ekonomika turizma, Beograd, Ekonomski fakultet
64. Valdete Rexhepi (2012). „Turizam i milenijumski ciljevi razvoja: slučaj Kosova“,

65. Vanhove, N. (2005), The Economics of Tourism Destinations, Elsevier, Oxford,
66. Veljković, S. i Đorđević, A., 2011., Brendiranje destinacije i stvaranje vrednosti za turiste, Ekonomske ideje i praksa, br.3, Ekonomski fakultet, Beograd,
67. Vukonić, B., (2005) Povijest hrvatskog turizma, Prometej Zagreb.
68. Vukonić, B. (1995): Smisao i objašnjenje pojma turističke destinacije,
69. Vukonić, B., 2001., Turizam i razvoj, Ekonomski fakultet, Zagreb,
70. W. Freyer, (1998). op.cit.,
71. Weber, S., Mikačić, V. (1998). op.cit.,
72. Weber, S., Mikačić V. (1999). Osnove turizma, Školska knjiga, Zagreb,

ОСТАНАТИ ИЗБОРИ

- Agencija za statistiku Kosova - <http://ask.rks-gov.net/sr/agencija-za-statistiku-kosova>
- Izveštaj o procjeni stanovništva prema popisu iz 2011. godine (AKS. Mart 2012)
- Izazovi u zaštiti nepokretnih materijalnih kulturnih dobara na Kosovu mart 2014,
- Monografija Peja 2017,
- Mbahen takimet letrare „Azem Shkreli“- Arkiva Kosovapress“, kosovapress.com Retried 2014-03-01,
- Opštinski razvojni plan Kosova, Peć 2006-2025, 34.
- Opštinski razvojni plan Peć 2006-2025,
- Prostorni plan razvoja Kosova,
- Pismo rukovodioca projekta u Opštini Peje/Peć u Pečkoj Patrijaršiji 16.05.2011,
- Podaci dobijeni od GAP instituta, preuzeto 14.04.2017,
- Program Kosova o ekonomskim reformama 2017-2019, Decembar 2016,
- Razgovor vođen 21.11.2013. gofine sa Zekom Çekuom, stručnjakom iz oblasti turizma,
- Qendra Komunale e Bizneseve, Pejë 2019,
- Službeni list Kosova 2009,
- Strategija regionalnog razvoja – zapadno Kosovo 2010-2013,
- Strategija za regionalni saobraćaj u regionu zapadnog Kosova,

- Strategija za regionalni razvoj za ekonomski region zapad 2010-2013,
- Strategija e Zhvillimit Ekonomik e Komunës së Klinës, 2017-2021,
- "Perjetoni Lojrat Tradicionale nga Rugova".
- "Lojërat tradicionale "Rugova 2013"". Bota Sot.
- LISTA E TRASHËGIMISË KULTURORE PËR MBROJTJE TË PËRKOHSHME (PDF). Republika e Kosovës, Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit. Marrë më 17 gusht 2016.
- ^ "Hamam Xhamia (Pejë)". Databaza e Trashëgimisë Kulturore. Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit. Marrë më 13 nëntor 2016.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ:

- <https://www.kosovo-mining.org/o-kosovu/geografija/?lang=sr>
- <https://www.ezilon.com/maps/europe/kosovo-maps.html>
- <https://www.pinterest.com/pin/308215168231069026/>
- <https://www.kosovo-info.com/kosovo-map/>
- <https://www.kosovo-mining.org/o-kosovu/klimatski-uslovi/?lang=sr>
- https://dtk.rks-gov.net/tkk_objekti_sr.aspx?id=2075
- <http://marketintelligence.unwto.org/content/urban-tourism>
- <http://www.phm-west.org>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Anibar_International_Animation_Festival
- <http://www.pejatourism.org/>
- <https://gjirafa.biz/muzeu-etnologjik-i-kosovs-1>
- <https://www.kosova-sot.info/lajme/144583/>
- <http://www.zaduzbine-nemanjica.rs/Pecka-Patrijarsija/index.htm>
- www.booking.com/Hotel-Dukagjini
- <http://www.hotelcardak.com/>
- <http://gjakovaportal.com/al/qyteti/Gjeografia-e-Gjakov235>
- <https://kk-arkiva.rks-gov.net/gjakove/City-guide/Geography.aspx>
- http://mprofaca.cro.net/alba_yu1b.html
- http://gjakovaportal.com/Portals/0/Gjakova-Guida-Turistike_opt.pdf
- https://dtk.rks-gov.net/tkk_objekti.aspx?id=3207
- <http://gjakovaportal.com/al/kultura/ArtMID/542/ArticleID/1289735/Kisha>
- http://gjakovaportal.com/Portals/0/Gjakova-Guida-Turistike_opt.pdf
- https://dtk.rks-gov.net/tkk_objekti_sr.aspx?id=3355

- https://dtk.rks-gov.net/tkk_objekti_sr.aspx?id=2063
- <https://kk.rks-gov.net/junik/qyteti/pozita-gjeografike/>
- https://www.123rf.com/photo_39509872_stock-vector-kosovo_administrative-map.html
- https://hr.wikipedia.org/wiki/Erenik#/media/File:Burimi_i_Lumit_Erenik,_Gjeravic%C3%AB.jpg
- <https://kk.rks-gov.net/junik/qyteti/historiku/>
- www.accursedcultour.com
- <http://ferizi2a.com/inspired-design/>
- <http://www.beinkosovo.com/oda-e-junikut/>
- <https://kk.rks-gov.net/decan/qyteti/pozita-gjeografike/>
- <https://kk.rks-gov.net/junik/qyteti/pozita-gjeografike/>
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/sq/a/a8/Harta_kosov%C3%ABs.jpg
- <https://kk.rks-gov.net/decan/qyteti/historiku/>
- <https://www.decani.org/rs/>
- <https://www.decani.org/rs/>
- <http://manastirusrbiji.com/manastir-visoki-decani/>
- <http://manastirusrbiji.com/manastir-visoki-decani/>
- https://dtk.rks-gov.net/tkk_objekti_sr.aspx?id=4936
- <https://www.youtube.com/watch?v=NR3hJSkMA7Q>
- <https://www.facebook.com/Klina/photos/harta-territoriale-e-klinesinterman/513181418763753/>
- <https://kk.rks-gov.net/kline/qyteti/pozita-gjeografike/>
- <http://www.umbriakosovo.it/98-11/ITA/Raduloc>
- <https://travel2kosovo.wordpress.com/2016/01/19/mirusha/>
- <https://kk.rks-gov.net/kline/qyteti/pozita-gjeografike/>
- www.phm-west.org
- <https://kk-arkiva.rks-gov.net/istog/City-guide/History.aspx>
- [https://kk-arkiva.rks-gov.net/istog/getattachment/City-guide/History/Komuna-e-Istogut-portal-\(1\).pdf.aspx](https://kk-arkiva.rks-gov.net/istog/getattachment/City-guide/History/Komuna-e-Istogut-portal-(1).pdf.aspx)
- <https://stock.adobe.com/images/kosovo-administrative-and-political-vector-map/200401744>
- <https://kk-arkiva.rks-gov.net/istog/City-guide/History.aspx>

- [https://kk-arkiva.rks-gov.net/istog/getattachment/City_guide/History/Komuna-e-Istogut-portal-\(1\).pdf.aspx](https://kk-arkiva.rks-gov.net/istog/getattachment/City_guide/History/Komuna-e-Istogut-portal-(1).pdf.aspx)
- <http://www.trofta.eu/>
- <https://www.kultplus.com/trashegimia/lumi-i-istogut-shnderrohet-ne-zone-turistike/>
- www.ua.pt/event%5Cinvtur2010/ReadObject.aspx?obj=23885
- <https://hrcak.srce.hr/181232>
- <http://ferizi2a.com/inspired-design/>